

Redaktor gəşəsi

ÖLKƏDƏ AMEA PROBLEMI?

Sovetlər ittifaqı dağılandan otuz ilə yaxın bir dövr keçir. Azərbaycan kimi müstəqillik qazanmış ölkələrin bəziləri ELMLƏR AKADEMİYASI adlanan bir elm ocağını "akademiya var, elm yoxdur" deyə ləğv ediblər.

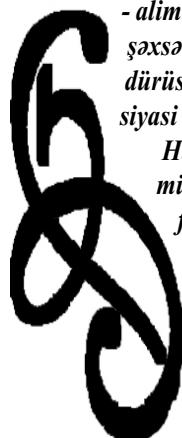
On ildən artıqdır ki, Azərbaycanda da bu təsisatın yanından külöklər əsəcəyi haqda məlumatlar dolaşmaqdır. Amma siyasi rəhbərliyin bu elm mərkəzindəki son dəyişikliklər bütün məlumatları cılık-cılık elədi, yəni AMEA yaşayıb, yaşayır və yaşayacaq. Nə deyirik ki? Qoy, yaşasın.

Sovet ölkələrindən əhalisinə və ərazisinə görə ən böyüyü Rusiyadır, əhalisi 143 milyondan bir az çoxdur. Akademiklərinin sayı, bu məqalədərcə olunana kimi ölüm-itim olmasa, gərək ki, 91 olsun, hardasa 5 milyon adama bir akademik düşür. Vladimir Putin 2016-ci ildə akademiklərlə görüş keçirdi. Bir bu qədər akademikin əhatəsində özünü yaxşı hiss etdiyini vurğuladı. Birdən ciddiləşdi. "Akademiklərin yoluna heç vaxt maneə yaratmamışam. Yaxşı, bəs elm hanı?" Elə bil qurbanğa gölünə daş atdır. "Gedin, elm ilə məşğul olun!" Putinin bu tapşırıqından sonra Rusiyada heç kim akademik olmaq iddiasına düşməyib. Baxmayaraq ki, Rusiyada yeni-yeni silahlar ixtira olunur, kosmosdan idarəetmə qoşun növü yaradılır, heç nə ilə dağıdılmazı mümkün olmayan müdafiə sistemləri qurulur.

Azərbaycanda akademiklərin sayı ondan çoxdur ki, az deyil. AMEA-nın təbeçiliyində neçə-neçə institut fəaliyyət göstərir. Elmlı-elmsiz işçilərin sayı, bəlkə də üç yüzdən çoxdur. Amma onlar nə işlə məşğuldurlar? Hani bu akademiklərin və onların təbeçiliyində işləyən yuzlərlə elmi işçinin elmi kəşfləri? Onların iqtisadiyyata, xalq təsərrüfatına, neft sənayesinə, maşınqayırma və energetikaya və s. Elmi-istehsalat sahələrinə tətbiq olunası hansı ixtiraları ilə öymək, fəxr etmək mümkündür?! Bu barədə heç kim heç nə bilmir. Cənubi Vladimir Putin demişkən, ortada elm yoxdur.

Cox da uzaq olmayan bir tarixi hadisəni xatırlayaq. Azərbaycan Respublikasının prezidenti cənab İlham Əliyev Azərbaycanın yazılmada olan ən yeni tarixi ilə maraqlandı və dəhşətə gəldi. Ondan çox adamın - alimin-tarixçinin təmsil olunduğu redaksiya heyəti ən azından şəxsən İlham Əliyevin özünün yaşıdığı qırx illik dövrü doğrudürüst tarixləşdirə bilməmişdi. Heç zaman təmkinini pozmayan siyasi liderin necə əsəbiləşdiyi hələ də gözlərim öündən getmir.

Həmin vaxtlar Azərbaycan Beynəlxalq Universitetin mülki müdafiə kafedrasında müəllim işləyirdim. Mülki müdafiə fənni ilə yanaşı həm də hərb tarixi fənnini tədris

XƏZAN

Ədəbi-bədii jurnal

C4, N5, 2019

Sentyabr - oktyabr, 2019

Baş REDAKTOR:

Əli BƏY AZƏRİ

Redaksiya heyəti:

Şahməmməd Dağlaroğlu, Xalıq Azadi, Məhəmməd Əli, Rəşid Bərgüşədli, Həsən Bayramov, Damət Salmanoğlu, Budaq Təhməz, Hafiz Əlimərdanlı, Ələsgər Talıboğlu, Vaqif Osmanov, Məlahət Yusifqızı, Aynur Yasəmən Qarabağlı (Azərbaycan), Fəxrəddin Oruc Qəribsəs (Rusiya, Dərbənd)

Baş redaktorun MÜAVİNİ:

Ramiz İSMAYIL

Dizayn: Dönməz ABBASOV

Redaksiyanın ünvani:

Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99

Email ünvanı: xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

Çapa imzalanıb: 10 oktyabr 2019-cu il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar 2016-cı ildə qeydə alınmışdır: 5331

Jurnal aylıqdır, Azərbaycan dilində, iki aydan bir çıxır.

Materiallar elektron variantında, yaxud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəşr on səhifədən çox olmamaq şərtilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsulidir.

JURNALI Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin "Bayatı" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

edirdim. İxtisasımla əlaqədar hər gün kitabxanadan kitablar götürür, dərsdən əlavə materialları da öyrənirdim. Tariximizdə çoxlu yamaqlar, düzgün olmayan məlumatlar aşkar etdim. Onları araşdırmaq üçün daha dərindən tədqiqatlar aparmaq qərarına gəldim. Məxəzlərdə tariximizə vurulan yamaqlar və saxtılıqlar sətiraltı və ştrixlərlə göstərilmişdir. O dövr rus və erməni akademiklərinin nəzərəti altında bunun özünü qeyd etmək böyük məharət və cəsarət tələb edirdi. Ciddi faktlara və danılmaz arqumentlərə söykənən mülahizələrimi bir neçə məqalə şəklində yazdım və AMEA Tarix İnstitutuna təqdim etdim. Bir müddət ciddi mübahisələrimiz oldu, amma sonda hamısı nəticəsiz qaldı. Həmin vaxt şahidi oldum ki, Tarix İnstitutunun elmlı-elmsız əməkdaşları il ərzində bir çap vərəqi həcmində belə araştırma aparmır, məqalə yazmır. Hətta həmin vaxt öz aktuallığı ilə gündəmi zəbt eləmiş Quba məzarlığında araştırma aparmaq üçün bölgəyə heç kim getmədi. Utanmaz-utanmaz (ürək ağrısı ilə yazır) da vurğuladılar ki, dövlət tədqiqat aparmaq üçün pul ayırmır. Bəs vicdan, bəs milli qeyrət, bəs vətəndaşlıq mövqeyi harda qaldı? İki günlük Qubaya gedib tədqiqat aparmaq çoxmu xərc tələb edirdi?

Bir neçə il əvvəl dilimizin qorunması, zənginləşməsi barədə Nəsimi adına dilçilik İnstitutunun keçirdiyi tədbirlər barədə məlumatlandıq. Çox sevindik. Nəhayət ki, ən baş ocaqdan dilimizin müdafiəsi istiqamətində əməli addımlar atılacağına inandıq. Nəticə gör qabağındadır. Doğma Bakını əcnəbi reklamlar, orfoqrafik yazı qaydalarına zidd söz birləşmələri yazılmış lövhələr bürüyüb, efir məkanında jarqon danişq tərzi meydən sulayır, qəzetlərdə dərc olunan, saytlarda yayılan mətnlərdən danişmağa dəyməz. Bütün bunların qarşısını almaq istiqamətində nəsə əməli bir addım atmaq əvəzinə AMEA Nəsimi adına Dilçilik institutu Türkiyədən gəlmış sıfarişlə dilimizdə iki bitişik samitli sözlərdə dəyişiklik və başqa düzəlişlər aparmaq eşi ilə dilimizi "zənginləşdirmək" sevdasına düşdü. Guya ki, "yeddi" sözündəki ikinci "d" dilimizin zənginləşməsinə maneçilik törədir. Çiyində alım rütbəsini gözdürəsən və o qədər dar düşüncəli olasan ki, "almanı yedi" ilə altı ilə səkkizin arasındakı rəqəmi eyni təsəvvür edəsən! Sadəcə, o adamın halını təsəvvür etmək üçün leksikologiyamda söz tapa bilmirəm.

AMEA-da ədəbiyyatla məşgül olmalı bir təsisat da var. Sənəddə adının necə olduğunu bilmirəm, divarda "Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu" yazılıb. "Ədəbiyyat qəzeti"nin 7 sentyabr 2019-cu il tarixli sayının üz səhifəsində isə "Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu" yazılmışdı. Bu necə Ədəbiyyat İnstitutudur ki, Azərbaycan Ədəbiyyatının zirvəsində qərar tutmuş NİZAMİ GƏNCƏVİYƏ belə laqeyd yanashır? Onun davamçılarına, indiki qələm sahiblərinə ədalətlili yanaşacağına inanmaq olarmı?

İsa Həbibbəyli instituta direktor təyin olunandan sonra sisqa canlanma müşahidə olunmaqdadır. Amma illərlə əlini əlinə vurmayan, bir qəzet, bir jurnal oxuyub qeydlərini aparmayan kətillərinə yapışib qalmış əməkdaşları yerindən tə-

pətmək, yadırğamış iş rejimini canlandırmaq asandırı? Qişa müddət ərzində bunun mümkünüyünə inanmaq sadələvhələkdür. Bunun üçün ən azından bir neçə ay səhər saat doqquzda işə başlamaq, konkret tapşırıqlar vermək, axşam saat beşdə görülən işlərin qısa məruzəsini dinləmək gərəkdir. Ta ki, elmlı və elmsiz işçilərdə normal iş rejimi yaranana kimi...

Bunları kiməsə tövsiyyə etmirəm. Sadəcə, bataqlıqdan çıxış yolunu göstərirəm. Bəli, bataqlıqdan. Mən bu gün AMEA-nı bütövlükdə bataqlıqda görürəm. Bu, mənim subjektiv fikrimdir, qismən razılaşmayanlar tapılar. Olsun!

Fikrimi çox qısa şəkildə "İLİN ƏDƏBİ YEKUNU" ilə yekunlaşdırmaq istəyirəm.

Naxçıvan radiosu xeyli müddətdir ki, səhər öz işinə BUDAQ TƏHMƏZİN şeirinin səsləndiriləsi ilə başlayır. Şəksən yaşınyı yenicə adlamış şair gənclik coşqusu ilə yazıb-yaratmaqdadır. Ola bilməz ki, akademik İsa Həbibbəyli şəxsən yaxından tanıdığı BUDAQ TƏHMƏZİN imzasını ədəbi yekunun təhlilində görməyəndə təəccüblənməsin.

İsmayıllı ŞAHMƏMMƏD DAĞLAROĞLU və OQTAY İSMAYILLI imzalı iki şair yaşıyır. Şahməmməd Dağlaroğlu "ŞAH" təcnisinin yaradıcısıdır. Oqtay İsmayıllı isə yeni şeir formaları yaratmaqla ədəbiyyatımızın poeziyasına zənginlik gətirmiştir. Hər ikisi il boyu məhsuldar çalışıblar və kifayat qədər çap olunublar. Bunlar Nizami Gəncəvidən, Məhəmməd Füzulidən, İmadəddin Nəsimidən, Molla Pənah Vəqifdən, Qasim bəy Zakirdən, Səməd Vurğundan, Rəsul Rzadən, Bəxtiyar Vahabzadədən, Musa Yaqubdan sonra siyahıya düşəsi imzalardır. Baxın, görün, Ədəbiyyat İnstitutunun "YEKUNU"na adları düşüb mü? Şəkidən İlham Zuroğlu, Tural Adışirin, Xaçmazdan Vüsal Yurdoglu, Balakəndən Aygün Sadiq, Ağdamdan Nurənə Nihan, Saatlıdan Sübhən Vüqaroglu, İlhamə Sultan, Laçından Sevinc Qərib, Şuşadan Günel Əliyeva, Masallıdan Kərəm Aydin, Bakıdan Vüsal Adigözəlov kimi (siyahını artırmaq da olar) gənc şairlər artıq imzalarını tanıtmışlar. Görün, birinin imzası həmin "YEKUN" a düşüb mü? Nədir bu bigənəlik, laqeydlik? Bəlkə, təmənnənadır?

Nəsr sahəsində də vəziyyət ürəkaçan deyil. Gözəl-gözəl roman müəlliflərinin, hekayə, povest müəlliflərinin heç birinin adı "YEKUN"da çəkilməyib. Nəsr yazan dəyərli qələm sahiblərinin sayı onlarladır ki, heç birinin əsərinə gözəci da baxılmayıb. Təkcə onu qeyd etmək istəyirəm ki, Xalıq Azadı imzalı bir qələm sahibinin povesti bəyənilərək rus dilinə tərcümə olunub və Rusyanın çox nüfuzlu jurnalı olan "Literaturnaya stoliça" ("Ədəbi paytaxt") jurnalında çap olunub. Özək dilinə tərcümə olunan, türkçəyə uyğunlaşdırılan nümunələr onlarladır. Bəs, belə olan halda bir sual ortaya çıxır. Necə olur ki, Vətəndən kənardə belə bizim ədəbi nümunələri bəyənlər, çap edirlər, özümüzdə görməməzliyə vururlar?

Böyük hörmət və ehtiramla:
Əli bəy Azəri, Baş redaktor

AYNUR YASƏMƏN

BİR KƏLMƏ "ALO" DE

Havası iztirab, günüşi zülüm,
Sabaha bir nəfəs ümid qızıyam.
İnsafsız, gəl daşı tök ətəyindən,
Bir kəlmə "alo" de, ona razıyam.

Ruhumu, cismimi şad etmək üçün,
Bir süzgün baxışın yetərdi, inan.
Doymuram can param sənli anlardan,
İndi də səsinçün darixdım yaman.

Çox yedim, doymuşam boğaza qədər,
Sayəndə yediyim kədərdən, qəmdən.
Deyirəm bəlkə də, zaman gələcək,
Olacam mən sənə ən yaxşı həmdəm.

SEVİNDİR MƏNİ

Bu gün yenə fəsil-fəsil gəlmışdin,
Gah qış idi, gah yaz idi gözlərin.
Qarışdırıcı duyğuları, əzizim,
Dilindəki, gözündəki sözlərin.

Sanki soldan vurdum məni ildirim,
Qaçıb getdi damağının dadı da.
Parçaladın ürəyimi can param,
Yaddan çıxdı ən dogmamin adı da.

Bu gün çox anmışam adını, səni,
Dilimdə dəmlənib pürrəngi çay tək.
Gelişin-gedişin xatırə verir,
Həm qucaq dolusu, həm ətək-ətək.

Gözlərim zillənir getdiyin səmtə,
Baxışım sakitcə süzülür yola.
Gözümü qırpmadan baxıram, ömrüm,
Deyirəm bu gələn bəlkə o, ola.

Getmişən, bir daha əmin oluram,
Bir vida etmədən, "sağ ol" demədən.
Qəhər boğazımı sarılır o an,
Uşaqtək kəsilləm yemək yeməkdən.

Qayıt gəl Aynurun şah Süleymanı,
Dayanım quluntək, gözləyim səni.
Neynəyim, gəlmirsən, gəlmə, əzizim,
Adı bir zənginlə sevindir məni.

YAMAQ HƏSRƏT

Özün yoxsan, elə bilmə yalqızam,
Can evimdə ruhun mənə qonaqdı.
İndi həsrət gülər üzlə gəzsə də,
Söküləcək, bilirom ki, yamaqdı.

Varlığın yaşıdır uzaq olsan da,
Çalışıb kədəri küncə atıram.
Qollarım boş qalmır yataqda, ömrüm,
Adı xatırəni qucub yatıram.

Kənardan bəlkə də, hiss olunmur heç,
Mənim sənin boyda ağrım, acım var.
Gözücu baxmağın bəs edir, vallah,
İnan ki, ona da, ehtiyacım var.

QULUN OLMUŞAM

Qəlbimdən alovlu həyəcan keçir,
Gelişin səs-soraq saldığı anda.
Gözümün giləsi alışib yanır,
Buz sima, sərt baxış qalır o yanda.

Astaca gəlişin süzülür su tək,
Nəfəsin bürüyür sanki hər yeri.
Gözümüzdə bùllura dönür hər nə var,
Adicə dəmirin artır dəyəri.

Gözlərin gözümə dikilir hərdən,
Azıram o xırda, ümman gözündə.
Bəlkə də, bu dəli qızın halına,
Gülürsən əzizim, özün özündə.

Hər səni görəndə sarılmamaqçün,
Boğuram nəfsimi öz əllərimlə.
Bəxtəvər edirsən Qarabağ qızın,
Hərdən o mübarək qədəmlərinlə.

Qəlbim qan ağlayır, keyləşir ruhum,
Ayrılıb gedirsən, mənim hər kəsim.
Bilmədən əsirin, qulun olmuşam,
Aparır özüylə hər addım səsin.

DƏRDİM SƏNDƏN YUXARIDI

(Göyün üzünə bulud gələn kimi,
gözlərim buluddan da dolu olur)

Göy üzünə naxış salan ağ bulud,
Səndən göz yaşımin buxarıdım?
Boylan, qurban olum üzü yuxarı,
Bir gör dərdim səndən yuxarıdım?

Dava-dərman sağaltmayır yaramı,
Yalan yerə verməsinlər "bint", sarğı.
Qarabağın bulağından yağ bir az,
Bəlkə bu cür sakitləşər, bu ağrı.

Baxışlarım zillənibdi ümidi,
Gözləyirəm xoş günləri səbirlə.
İnan, bulud, elə günə düşmüşəm,
Sanki suyu daşıyıram xəlbirlə.

Dərd can alır, qübar edir həsrəti,
Niskil dolu elim-obam, yurd-yuvam.
Qadir ALLAH mənə elə güc verə,
Düşmənləri kəndimizdən tez qovam.

Oğul qanı çatlarını dolduran,
Ana torpaq qurban olum dərdinə.
Qolu bağlı, əsir qalan hər anın,
İşgəncədir xalqımızın hər fərdinə.

ANANI ÖVLADLAR HƏR GÜN "ÖLDÜRƏR"

Elə ki, analıq dadar bir qadın,
Daima ürəyi ağızında gəzər.
Şirin yuxusundan ayılar tez-tez,
Bundan nə usanar, nə də ki, bezər.

Böyüyər balası, ancaq hələ də,
Ananın gözündə körpədir övlad.
Adı telefonu bir az gec açsa,
Sınır neçə yerdən bu zərif "polad".

Doğrayar hər qorxu bir qılinc kimi,
Ürəyin çırpınar göl qan içində.
Qocalar cismindən xəbərsiz ruhun,
Seçilərsən bir çox cavan içində.

Küləyə bağlayar duan ümidi,
Yetirə tanrıya bəlkə yel baba.
Dəyişər gözündə dünyanın donu,
Çevrilər hər tərəf olar xaraba.

Dizinin taqətin yeyər hər addım,
Yixılıb qalarsan izin üstünə.
İçindən qovrulub yanarsan, amma,
İnsanlar da laqeyd qalar tüstünə.

Əsəbi səs gələr qulaqlarına,
"Yenə nə olubdu, yiğırsan məni",
Əsəbi səsi də xoş gələr sənə,
Az qala öpərsən kobud kəlməni.

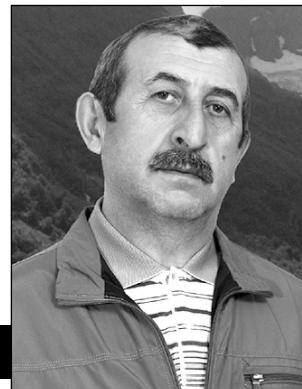
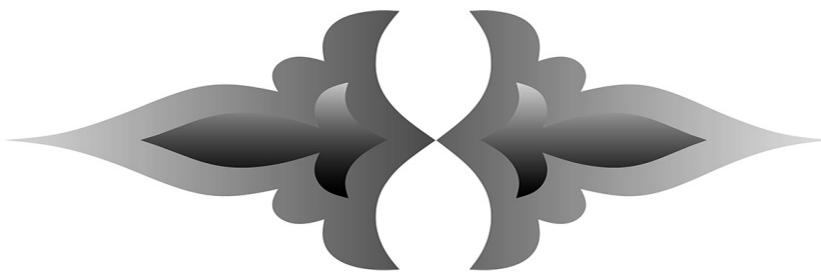
Hönkürüb ağlarsan sevincdən hətta,
Sinənin körüyü yaşın söndürər.
Bəlkə də hiss etməz bunu bir ömür,
Ananı övladlar hər gün "öldürər".

Əllərin ALLAHIN ətəklərindən,
Aslı saxlayar hər an, hər saat.
Dincliyi çəkilər ərşin yanına,
Başını balınca o, qoymaz rahat.

Dayanar yenə də sakit, əlacsız,
Pəncərə önündə şam tək əriyər,
Baxışı dağları cığır, yola,
Duası dilini yağır eliyər.

Duayla keçirər ana bilmədən,
İllərin laləzar, gülşən çağını.
Analar bəzəyər övlad adıyla,
Ömrünün qocalmış hər varağıını.

XALIQ AZADI

MƏHƏBBƏTİN GÖZÜ KOR DEYİL...

(povest)

Hansımız fəxr etməmişik misli-bərabəri olmayan gənclik sevgimizlə? Hansımızın qəlbinə dolmayıb məhəbbətin gözəgörünməz, şirin-şəkər dalğaları?

Sevmək Yaradanın insana bəxş etdiyi və dəyəri heç nəylə ölçülbə bilməyən dahi bacarıqdır. Qarşılıqlı məhəbbətin sevincini, sevmək və sevilmək sevincini, məgər sözlə ifadə etmək olarmı?

Məhəbbət həyatın, taleyin gedışatıdır. Bu gedışatın hansı istiqamətdə gedəcəyi isə bir çox faktorlardan asıldır.

Həyat paradokslar toplusudur. Bəzən məhəbbət bar verən bağa çevrilir, iki sevən ürək qoşa bağbanlıq edirlər həmin sevgi-məhəbbət bağına, xoş macəralar bağına. Əfsuslar ki, bəzən də, sevdamızın yaşıdagı məkan bir qəm çanağına çevrilmiş ürəyimiz olur. Və olur ki, "həyat" adlandırdığımız zərif xətt ortadan iki qırılır. Lap bu hekayətdə olduğu kimi...

* * *

Gözel bir dövr idi. Bahalı komfortlu avtomobillər, internetlər, kompyuterlər yox idilər. Hələ hamı bir-birinə qonaq gedirdi, kitablar oxunardı, sevənlər sevgililərini knoya, teatra dəvət edirdilər.

Sevgi həmişə var. Amma, kim nə deyir-desin, Sovet dövrünün verdiyi tərbiyə daxilində qurulan, yaranan sevgi bu günü sevdalardan fərqli idi. Riyazi hesablama təsiri yox idi bizim məhəbbətimizdə. Hələlik saf, təmanna-sız - yalnız sevən ürəyin əmrinə tabe olan məhəbbətlər yaşayırıdı ürəklərde.

* * *

Baysalla eyni yataqxanada qalırdıq. Bir parkda da işləyirdik, mən sürücü idim, Baysal elektriklik edirdi. Qazaxistanın Çimkənt vilayətindən idi. Görkəmcə qəşəng deyildi, qarayağız, burnunun enli ucu dördkünc bir insan

*Dumanla doldurub dünya üzünü,
Yatırtdım eşq ilə ağlın gözünü.*

Nizami Gəncəvi

idi. Güller üzlü, duzlu zarafatları, mərdliyi, nəcibliyi, düz danışmağı ilə əksəriyyətin məhəbbətini qazanmışdı. Çox güclü və dəmir bədəni, dəmir pəncələri var idi. Nəyi sıxıb tutsaydı, əlindən almaq çətin səhbət idi. Əlləri əsil dəmirçi əli kimiyydi. Kefdəydim, klubda dava olsun, yataqxanada lap qırğın olsun, vecimə deyildi. Baysal məsələni hər vaxt bizim xeyrimizə həll edirdi. Rəqiblərin say çoxluğu bu insanı heç vaxt maraqlandırmırıldı. Bir dəfə noyabr bayramı axşamı ikimiz də TEM-2-nin yataqxanasında təşkil olunmuş bala getmişdik. Bizim yerli qızlarla rəqsiz, deyəsən, buranın cavanlarının planlarına uyğun deyildi. Gah qabağımızda durardılar, gah bizi ciyinləri ilə itələyirdilər, ünvanımıza söz atırdılar. Vəziyyət bir azdan çox ciddiləşdi, bir-iki xırda çəkişmələrimizdən sonra azından iyirmi beş-otuz nəfər bizi əzişdirməyə hazır idilər. Və Baysal vəziyyətdən çıxış yolu tapdı. O vaxtlar klublarda, rəqs zallarında üç-dörd yerlik taxta oturacaqlar olurdu. Baysal bu oturacağı izdihamın qabağında elə məharətlə fırladırdı ki, sanki, karandaş idi. Yıxılan yıxıldı, yıxılmayan qaçıdı, aralandı. Oturacaq Baysalın qoltuğunda, çıxdıq çölə. Heç kim bize yaxınlaşmağa cəhd etmədi. O gündən biz buranın hörmətli iştirakçılara çevrildik.

* * *

Baysal idman zalına yazılmışdı, karate bölməsinə. Axşamlar gedib gələrdi. Mənim də karate bölməsinə getməyim üçün əlindən gələn bütün vasitələrdən istifadə edirdi. Psixoloji, mənəvi təsirlərin rəngarəngliyi sərhəd

bilmirdi. Uşaqlıqdan idmanla çox da dostluq etməyən mən tek bir insanın karateyə getməsi özümə gülməli göründü. Axır ki, bir neçə psixoloji hücumdan sonra, razi oldum. Boş axşamlarım olanda Baysala qoşulub gedirdim idman zalına. Mənim bu cəld insanlara qoşulub tullanmağım, köbələk tək yuvarlanmağım, diz üstə qaçmağım onunla qurtardı ki, qəti olaraq idmandan uzaq insan olduğumu başa düşdüm. Doğrudur, bu anlayışın kəlləmdə yer tutmağında təlim vaxtı alındığım bir-iki təpik zərbəsi də böyük rol oynadı.

O da mənim tək institutun axşam şöbəsində oxuyurdum, İnşaat institutunda, mənsə Politexnikdə.

Dərslər həftədə dörd gün, axşam saat on doqquzda başlayırdı.

Çox vaxt iş növbəmlə dərs saatları üst-üstə düşəndə xətdən yayınmağa məcbur olurdum. Dispətcher qızlar yaxşı bilirdilər mənim axşamlar oxuduğumu. Ona görə də dərsə öz işlədiyim avtobusumla gedib-gəlməyimə həmişə göz yumurdular.

-Gələcəkdə müdür olsan, unutma ki, bizim də zəhmətimiz olub bu prosesdə! - deyərək, zarafat edirdilər.

Tanış tələbələr də məndən istifadə edər, mənimlə gedib-gələrdilər: müftə və bu qapıdan düz institutun qapısına na.

Mahnılarla, şən "qəh-qəhə"lərlə qayıdardıq dərsdən. Kimsə lətifə danışar, kimsə zarafat edər, qızlı-oğlanlı gülüş səsi avtobusu başına götürərdi. Hamı imkan daxilində, yaşıdları yerə yaxın düşürərdim.

* * *

Zarafatla, deyib gülə, axşamlar oxuyurduq, gündüzlər işləyirdik. Demək olar ki, axşam şöbəsi işlə məşğul olanlar üçün idi. İşdən yorğun çıxıb yenidən üç saat parta arxasında oturmaq asan iş deyildi.

Bizim qrupda, demək olar ki, çox pis oxuyan, "quyrudə gedən" yox idi. Hamı çalışırkı dərsin öhdəsindən gəlsin. Bəzi yaş fərqlərini nəzərə almasaq, hamımız eyni sosial soviyyədə olduğumuz üçün aramızda gözəl tələbə dəstələri, fəhlə həmrəyliyi hökm sürürdü.

Qrupumuzun uşaqları arasında İnqa adlı bir tələbə yoldaşım da mənimlə gedib gelirdi. Sakit təbiəti ilə, müsəqini xatırladan həzin danışığı ilə seçilən İnqa almanın mənşəli, mavi gözlü, sarışın saçlı gözəl bir qız idi. Özbəkistandan gəlmişdi.

Ümumiyyətlə, qrupumuzda doqquz millətin nümayəndəsi vardı.

İnqa çox yaxşı oxuyurdu, həmişə də hazır idi yoldaşa köməyə. Amma, qrupa tam qarşı bilmirdi. Hamı yiğilib zarafat edəndə, deyib güləndə, o sakit dayanar, ya da zarafatə sakitcə, aşağıdan, astadan gülərdi.

Çox xoşum gəlirdi İnqadan. Gözəlliyi ilə, mədəni davranışı ilə, savadı ilə ilk günlərdən seçilirdi başqalarından. Aramızda olan təmiz və təmənnasız dəstələqə fəxr edirdim. Adı yoldaşlıq münasibətinin möhkəmlənməsi-

nə, əsl tələbə dəstələğuna çevriləməsinə bir gün baş verən kicik bir zarafat səbəb oldu.

İnqa və üç rəfiqəsi İpək kombinatında işləyirdilər. Bir dəfə semestr imtahani ərəfəsində işlərində nəsə baş vermişdi. Bu səbəbdən onları, hətta istirahət günləri işə çıxarmışdır. Ona görə də, İnqa rəsmxətt dərsinə yaxşı həzirlaşa bilmədiyi üçün get-gələ düşmüdü.

Yaddaşından heç vaxt silinməz həmin günün İnqası.

Hansısa sxemi müəllimə verə bilmirdi. Düz çəkə bilməmişdi. Qəşəng gözəri yaşıla dolmuşdu. Birinci və sonuncu dəfə İnqa dərsdə saçlarını töküb oturmuşdu. Bu vəziyyətdə İnqaya baxmaq, bu gözəlliyyin şahidi olmaq çox xoş idi. Sanki, hansısa dahi rəssamin rəsm əsəri idi İnqa!

Nədənsə, birdən hündürdən:

-İnqa, Yaradan səni yaradanda çox güman ki, sübat olub! Həm də, rəsmxəttin nə olduğunu bilməyib. - dedim.

Əvvəlcə yavaşdan başlayan gülüşlər auditoriyani başına götürdü. Bayaq gözəri yaşıla dolu İnqa özü də gülürdü. Müəllim ayağa qalxdı, təbəssümlə İnqaya yaxınlaşdı:

-Ver qiymət kitabçanı! - dedi.

İnqa kitabçısını açıb verdi müəllimə. Müəllim İnqaya qiymət yazaraq, kitabçanı qaytardı və:

-Azada borclusan, heç olmasa onunçun bir-iki kökə bişir gətir! - dedi.

* * *

O gündən İnqa ilə aramızda olan dəstələq-yoldaşlıq münasibəti bir pillə də qalxdı. Amma, onu da deyim ki, İnqanın saçlarına baxmaq doğrudan da xoşuma gəlirdi. Bu vurğunluğunun səbəbini ilk günlərdəcə başa düşdüm.

Olur ki, iki insanda gözər oxşar olur, üz oxşar olur. Sən demə saçlar da çox oxşar olarmış. Bu saçlar mənə heç vaxt əlim yetəcəyi mümkün olmayan bir məsafədə olan, ona sevgimi xoşbəxtliyimin zirvəsi saydığım sevimli bir gözəlin saçlarını xatırladırdı. Onsuzda unuda bilmədiyim keçmiş daha tam yad etməyə sanki, bu bir təkan idi. Keçmişin kədərini xatırlamaq da şirin olarmış...

Bir axşam yenə dərsdəydi. Nədənsə, qələmim yazmadı, rəngi qurumuşdu, ya nə idisə, əlləşdim, xeyri olmadı.

Üz tutdum yoldaşlara. İnqa çantasından bir qələm çıxarıb uzatdı mənə.

-Yəni, bu qələm tək yaza bilir? - zarafatla dedim.

-Xəbərim yoxdur, bəlkə də yazar. Son dəfə, deyəsən, uşaqlaşmasına ilk ili gedəndə nəsə yazmışdım.

Dərs qurtardı. Kitab-dəftərlərimizi yiğisərdi. İnqadan aldığım qələmi özünə qaytardım.

-Sağ ol, İnqa. Köməyin dəydi, sənin qələmin olmasayı batmışdım, necə ki, Bermud üçbucağında gəmilər batır! - deyə zarafat etdim.

-İstəyirsən, gündə gəl, qələmsiz, verərəm.

-Yox, qələmin lazımdır. Dosta, yoldaşa xeyir ver-

mək isteyirsən, deyim neynəmək lazımdır?

-Buna bax, "Stiven"in (müəllimin ləqəbi belə idi) cəngindən qurtarmışam, indi "sağ ol!" demək əvəzinə ilisir mənə.

-Mən sənə "sağ ol" deyirəm, İnqa! Özü də, qələmi verdin-vermedin, fərqi yox. Sənin elə bir pərəstişkarın yoxdur ki, sənə mən dediyim qədər "sağ ol" desin!

-Maraqlıdır, hansı xidmətimə görə?

-Sonra deyəcəm. Hələ yetişməyib vaxtı. Amma, indi sözüm başqadır. Bax, xahişim budur, hansı auditoriyada dərs keçsək, sən məndən qabaq gəlsən, elə yerdə otur ki, arxa oturacaq boş olsun. Həmin oturacaqda, düz arxanda mənə yer saxla.

-Yaxşı, bu nəyə görədir ki?

-Saçlarına baxmaq mənə ləzzət verir.

-Sən bura bilik qazanmağa gəlirsən, ya mənim saçlarıma baxmağa?

-Bilirsən, son vaxtlar mən də tez-tez sual verirəm özümə: yorğun, axşam qaranlığı bu uzunluqda yolu məni buraya gətirən birinci səbəb hansıdır, İnqanın saçları, yoxsa gələcəyin dumanlı müdür olmaq arzusu?

-Və, əlbəttə...

-Əlbəttə! Çox düz nəticə!

Uşaqlardan biri qayıtdı ki,

-İnqa, gör nə qədər çoxdur saçın, beş-on santimetrikəs, ya bir neçə tük qopart, ver, qoy assın sükanın üstündən.

-Qoyardı qiymət kitabçasının arasına!

-Doğrudan ha. Olardı talismanım!

-Onda, day dərsə gəlməyəcək! Kim axşamlar bizi müftə dərsə gətirəcək, eləcə də, dərsdən aparacaq?

Qəh-qəhə ilə çıxdıq çölö. Doluşduq avtobusa.

Bir-iki gün keçdi. Söz-söhbət unuduldu (mən elə bildirdim!), hansısa auditoriyaya dərsə girdim. Yer tapıb oturmaq istəyirdim ki, İnqanı eşitdim:

-Hara, Azad? Nə tez yaddan çıxardın xahişini? Mən sənə arxada yer saxlamışam, buyur gəl, otur.

İnqanın arxa tərəfi boş idi, keçdim ora.

-Bu başqa məsələ! Belə olarsa, dərsə həvəs də olar adamda, - dedim, - bir də gördün əlaçı oldum!

-Yaxşı, bəs sən tez gəlsən necə olacaq? - İnqa soruşdu.

-Nə olar, həmin şey. Mən qabağımdakı yeri saxlayaram sənin üçün.

Cox keçmədi ki, bu zarafat, bu hal adətə çevrildi. Tələbə yoldaşlar da qoşuldular bu işin icrasına. İnqa harada otursaydı, arxada bir yer boş saxlanıldı. Mən tez gələsəydim, qabaqda boş yer gözləyəcəkdi İnqanı.

* * *

Bir axşam yenə dərsdən çıxb avtobusa doluşduq, mən sükan arxasına, dostlar salona. Təzə yola düşmüşdük. Həmişəki tək, səs-küydən ağız deyəni qulaq eşitmirdi. İnqa sərnişinlərlə sürücü arasında olan şüşə arakəsməyə yaxınlaşdı. Pəncərəni açıb mənə bir şəkil uzatdı və

astadan:

-Al. Azad, belə şeyləri itirmək olmaz! - dedi.

Aldım şəkili. Bu şəkil mənim ən böyük istəyim - arzum idti, bu şəkil ən böyük itgim idti. Neçə illərdir ki, bu şəkil döş cibimdə ürəyimin döyüntüsünə yoldaş olub. Mənimlə hərbi xidmət keçib. Sevincimin, məhəbbətimin yadigarıdır bu şəkil. Necə ola bilərdi ki, bu şəkili itirmişəm.

İki gündən sonra institutda tənəffüs vaxtı yaxınlaşdım İnqaya:

-İnqa, sağ ol şəkili qaytardığına görə! Amma, zəhmət olmasa, başa sal. Haradan tapdırın bu şəkili?

-Qarderobdan.

-Axı, nə bildin ki, o şəkilin sahibi mənəm? Şəkilin arxasında heç nə yazılmayıb!

-Dəfələrlə dərs vaxtı sənin bu şəkilə baxdığını görmüşəm. Sən məni bağışla, Azad, əgər bu şəkili sənin əlində görməyim, baxmağım etika dairəsindən qırğa çıxırsa.

-İnqa, elə demə. Şəkildir, görmüsən, nə olar?

Bir neçə gün keçmişdi aradan. Dərsin sonu idti. Çıxmak istəyirdim ki, İnqa yavaşdan:

-Azad, birçə dəqiqə gözlə, bir yerdə çıxaq!

Mənə elə gəlirdi ki, İnqa məndən nəsə soruşmaq istəyir, amma nədənsə çəkinir. Axır özüm dedim:

-Nəsə sözün var, İnqa?

-Var. Amma, bilmirəm necə soruşum?

-Soruş, necə bacarırsan. Sənin sualın məni incitməz.

-İnciməyəcəksən?

-Səndən necə incimək olar, İnqa!

-Sənin saatlarla qəmli oturmağını hamı görür. O şəkil doğrudan sənə çox əzizdir? O şəkildirmi, daha doğrusu, şəkildəki insandırmı sənin hər dəqiqə köks ötürməyinə, uzun-uzadı kədərə bürünməyinə səbəb? Həsrətdirmi səni qəmləndirən? Sən o şəkilə baxanda ətrafi tam unudursan.

-İnqa, insana öz əli, gözü, ürəyi necə qiymətlidirsə, mənə də o şəkil bir o qədər qiymətlidir.

Bu söhbətdən sonra mən İnqanın qəflətən dəyişidiyi, kədərləndiyini gördüm.

Əfsuslar, mən İnqayla söhbətimdə dərdimi sonakan demədim ona. Şəkil sahibinə həsretin əbədi olmağını, onu birdəflik itirdiyimi demədim. Mən, nədənsə, düşünmüşdüm ki, İnqa özü başa düşüb mənim şəkil sahibini bir yolluq itirdiyimi.

İkinci səhvimsə İnqanın bir də təkrar dediyi bir cümlədən nəticə çıxara bilməməyim oldu.

İnqanın dediyi cümle bu idi:

-Sən o şəkilə baxanda unudursan ətrafi.

* * *

Baysalın institutu Politexdən iki yüz-üç yüz metr məsafədə olduğu üçün, mənim sürdüyüm avtobusla gedib-gəlməyim ona da əlverişli idi. Baysalın dərsləri bəzən tez başa çatırdı. Olurdu ki, Baysal gələrdi bizim institutda

gözləyərdi, biz bir yerdə çıxardıq. Beləliklə, Baysal qrupumuzla, o cümlədən İnqa ilə də tanış olmuşdu.

Baysal yaxşı həmsöhbət olmayı bacardığı üçün hamimizə xoş idi onun bizimlə olmayı. Son vaxtlar onun İnqa-yaya çox diqqət yetirdiyi hiss olunurdu.

* * *

Həftənin üçüncü günü idi. Üçüncü günləri axşam şöbəsində dərsler olmur. Axşamüstü Baysalla çıxıb dayana-caqda avtobus gözləyirdik. İstirahət günüm olduğu üçün işləmirdim.

-Görəsən, İnqa niyə dünən dərsə gəlməmişdi? - sankı, təsadüfən dedi.

-Gəlməşdi. İcazə alıb tez də qayıtdı. Deyəsən, azca nasaz idı.

-Demədi, nə olub?

-Yox.

-Bəlkə gedək onlara, onsuz da boşuq.

-Xəbər etməmiş, çağırılmamış?

-On beş dəqiqəlik yoldur avtobusla onların yataqxanasına. Aşağıdan vəziyyəti soruşaq, çıxaq gedək.

-Səhər onsuz da görəcəm.

-Boşuq onsuz da, gedək, xahiş edirəm.

İnqagilin yataqxanası bir elə də uzaq deyildi. Oturduq marşrutə, on-on beş dəqiqədən sonra yataqxananın arxa tərəfində idik. Otaqları ikinci mərtəbədə olduğu üçün səsləmək də asan iş idi. Yaxınlaşdıq. Pərdə salınsa da, kimlərinə hərəkəti görünürdü.

İki-üç dəfə astadan "İnqa, İnqa!" deyə çağırırdım. Eşidən olmadı. Keçdik tələbə metoduna, yerdən xırda daşlardan bir neçəsini vurduq pəncərəyə. Pəncərə açıldı, otaq yoldaşlarından birisi səs verdi.

-Axşamınız xeyir! Dedi, görək İnqanın vəziyyəti necədir. Dünən nasaz idı.

Bu zaman içəridən İnqanın səsi eşidildi:

-Dayanın, düşürəm aşağı.

Biz etiraz etsək də, İnqa artıq bayırda idi. Bizim gəlmişimiz İnqa üçün gözlonilməz olmuşdu. Sevincinin həddi-hüdudu yox idi.

-Nə qədər şadam sizin gəlişinizə, uşaqlar! Qalxaq yuxarı, çay qoyum.

-Yox, İnqa. Gəldik, öyrənək vəziyyətini. Narahat idik, xüsusən də bizim bu gözəl dost! Gör, sənin xatirini necə istəyir. Məni şəhərin o başından piyada çəkib gətirib bura, heç olmasa, taksi tutayı. Əvvellər xəsis deyildi! Heç olmasa utana, bir qonaqlıq-filan boyun ola, bizi bir restorana dəvət edə!

İnqa əlavə etdi:

-Əla olardı! Nə vaxtsa getməliyik. Birinci dəfə oturmaq lazımdır restoranda!

Baysal sinəsini verdi qabağa:

-Yaxşı, əgər ciddi deyirsinizsə, mən hazır! Bir qəşəng qonaqlıq məndə! Harada, nə vaxt desəniz, mən hazır!

Onlar başladılar plan qurmağa. Mən zarafat edirdim,

Baysal ciddi qəbul etdi. Və ümumiyyətlə bu iş mənə lazımdı. Niyə? Bilmirəm.

-Yaxşı, dostlar. Siz düşünün, plan çəkin. Mən gedim. Təcili işim var, gedim onun dalınca. Sonra baxarıq!

Nədənsə İnqanın sevindiyini gördüm. Razi halda:

-Mən heç nə gərək deyil, mən zarafat edirəm. Təcili işin varsa, mən də gedim, hazırlanmaq lazımdır. - dedi.

Mən Baysalı pis vəziyyətdən çıxarmaq xatırına ayrı mövzuya keçdim. Xeyli söhbətləşib ayrıldıq.

-İnqa necə gözəldir, ilahədir! - dedi Baysal yolda.

-İnqa həm gözəl və həm də əsl insandır! - dedim.

* * *

Günlər həftələri əvəz edirdi, həyat gündə bir yenilik gətirməklə qabağa yeriyirdi. Daha doğrusu, uçurdu qabağa. Hər şey dəyişməyə öz tutduğu vaxt, yeniliklər tələb olunan yerdə mən yeganə məxluq idim ki, dünənimdən çıxa bilmirdim. Şürurum, zəkəm bu günün tələblərinin dəliliylə çata bilmirdi. Ən pisi də bu idi ki, nələrin mənim özümdən asılı olduğunu yaxşı dərk edə bilmirdim, hərəkətsiz dayanıb, səs-küylə, taqqılıtlı ilə gedən həyat qatarının arxasında baxırdırm.

Keçmişin xatirələrindən silkinib çıxməyi bacarmaq lazımdır. Bu gündü gülə, bu günün tələbləri ilə ayaqlaşmaq gözəl bacarıqdır. O dövr, o il üçün ən başlıca bir səhvim yaşayırırdı mənimlə: otrafımı, həmişə qaynayan gənclik məkanını, cavanlığın tələblərini olduğunda dəyərləndirə bilmədim, gecikdim.

...İnstitutda tətillər başlamışdı. İstifadə edərək təcili surətdə bir aylığına vətənə getməyi qərara aldım. Bir gün içərisində işdən məzuniyyət götürdüm, bilet aldım.

Bələ tələsməyə bir-iki səbəb vardı. Həmişə mən tələsmişəm, indi də hər nə etsəm, tələsik edirəm. Amma, onda tələsmək lazım deyildi, heç olmasa yoldaşlarla görüşmək, vətənə getdiyimi deməyim lazım idi. Əfsuslar, bu haqda gec düşündüm. Artıq vaxt yox idi.

* * *

Bir aydan sonra qayıdırıb gəldim. Altıncı gün idi. Bir-iki saat dincəlib çıxdım şəhərə. Yolüstü, Baysalı soruşdum, dedilər, səhərdən yoxdur. Qərara gəlmışdım, gedim İnqanı görməm.

Yataqxanalarının yanında avtobusdan düşdüm, binanın arxasına keçmək istəyirdim ki, səsleyim. Birdən İnqanı gördüm. Yataqxananın həyətində Baysalla yanaşı oturub şirincə deyib gülürdülər. İkicə saniyə dayandım və çevrilib getdim, tez ordan uzaqlaşdım.

Niyə belə etdim? Kiminə mənim qabağımda hansısa öhdəliyimi vardı? İndiyə kimi İnqa ilə danışanda, hansısa bir fikir, ürək sözü demişdim mi mən ona? Yox!

Oturдум avtobusa, sürücü ilə salamlaşıb keçdim axıra. Salon demək olar ki, boş idi. Gözlərim dikildi abtobusun enli pəncərəsinə. Fikrim getdi uzaqlara. Keçmişli-gələcəkli bir məkana. Pəncərə önündə dəyişən lövhələr, evlər, insanlar uzun həyatın kiçildilmiş variantı idi. Artıq

mənim üçün avtobusun pəncərəsi həyatın ekranına çevrilmişdi. Kimlər və nələr keçmədi bu ekrandan! Hansısa sirlə qüvvəydi durub ekranın arxasında, kadrları elə sürətlə dəyişirdi ki, mənim şüurumun gücü çatmadı bu dəyişilikləri qavrasın, dərk etsin! Deyəsən, düşünmək bacarığım fəaliyyətini dayandırılmışdı.

Sürçünün səsi məni qaytardı bu dünyaya:

-Nə olub, Azad, xəstə deyilsən ki?

Sanki, yuxudan ayıldım:

-Yox, yox, narahat olma!

-Dövrəni axıracan mənimlə getdin. Gördüm düşüncələrdəsən, narahat etmədim. İndi hara aparım səni?

-Narahat olma, qayidaq marşrutunla, yolda düşərəm.

Yolda düşdüm avtobusdan. Bir xeyli gəzdim şəhəri. Kinoteatrla üzbüüz olan parka girdim. İstirahət günü olduğucu üçün bura adamlı dolu idi. Haradasa bir boş oturacaq gördüm, əyləşdim ki, dincimi alıñ. Kiçik bir quşun hərəkəti bütün diqqətimi özünə cəmləşdirdi.

Qabağında bir sərçə böyük bir çörək parçasını dimdikləyirdi. Deyəsən, çörək elə daşlaşmışdı ki, sərçənin etdiyi cəhdələr heç bir nəticə vermirdi. Az qala, duracaqdim ayağa ki, götürüm sindirim daşlaşmış çörək parçasını. Bircə işdən qorxurdum: mən qarışsam sərçənin işinə, o qorxudan uğub gedə bilər. Təbiətin yaratdığı kiçik bir dramatik yönlü mübarizəyə mənim qarışmağa ixtiyarım vardımı?

Sərçə xeyli əlləşdi, bu quru çörəyi fırladı, dimdiklədi, axırdı başa düşdü hər şeyi, uğub getdi.

Mən də başa düşdüm!

-Faktı qəbul etməyi bacarmaq lazımdır! - dedim ucadan, səsim yaxınlıqda oturub körpəsini bağrına basmış bir gənc ananı diksindirdi.

O gündən hər şeyə, insanlara, hadisələrə, faktlara başqa baxışlarla baxmağa başladım. Hər insan yolunu özü seçir, mən də o cümlədən. Özüm seçmişdim düşdüğüm yolu! Və mənə yaşamaq asanlaşdı! Dünya geniş imiş...

* * *

-Sağ ol, əziz qardaşım! Şükürələr yaradana ki, sənədə dəstam! Miinnətdarlığımı sənə sözə ifadəmə gücüm çatdır! - iri pəncələri əlimi sıxmışdı.

-Nə olub, Baysal? Mənim xidmətim nə olub?

-Sən, sənin işin, sənin bizi axşamlar dərsdən gətirən avtobusun məni yenidən yaratdı! Mənim yoluma İnqa adlı insanı gətirdi!..

...Sevgi burulğanına düşənlərin neçəsi çatır muradına?

Ulu Tanrı, köməyini əsirgəmə sevənlərdən! Viran qoyma sevgi yaşayan ürəkləri!..

Deyirlər, məhəbbətin gözü kordur. Bəlkə də, bu məsəldə həqiqət olur. Yəqin, isbatı bu məsələyə hansı rəkursdan baxmaqdan asılıdır. O cümlədən, İnqa ilə Baysalın sevgisinə. Hər ikisi oduqca müləyim, canı yanımçıldılar. Bunların yalnız xarici görkəmləri uyğunluq yarat-

mirdi. İnqa - dünya gözəli, Baysala isə diqqətlə yanaşsaq, bəlkə də kişilərin çoxuna xas olan eybəcərliyin izini tapmaq olardı. Amma, hər ikisinin daxili dünyaları bütün gözəllikləri özündə cəmləmişdi.

Bunların bir oxşar cəhətləri də, hər ikisinin yetim böyümkələri idi. Baysalın ata-anası, İnqaninsa atası onlar uşaqlən rəhmətə gediblər. Baysalı nənəsi - iindi rəhmətə gedib - böyüdüb, İnqanı da xəstə anası.

* * *

Həyat öz yolu ilə gedirdi. Onlar sevir-sevinir yaşayırdılar.

Hiss edirdim ki, Baysal bir az çəkinir məndən, bəzən hətta görüşləri gizlədir. Əvvəllər qardaşək münasibət qurdugum bir insanın bu hərəkətini başa düşə bilmirdim. Yaxşı ki, Baysal özü bir gün açdı məsələni. Bir-iki dəqiqə mənə diqqətlə baxıb, bu sözləri dedi:

-Əziz dostum, sən məndən heç nə gizlətmədiyin üçün sənin həyatının qəmli çağları mənə yaxşı məlumdur. Və sənin yaxın keçmişdə olan itgini, nələr çəkdiyini mən yaxşı bilirəm. İnan ki, sənin sevincini arxaya qaytarmaq imkanım olsayıdı, heç nəyimi əsirgəməzdəm.

Mən indi başa düşdüm. Mənim nələr itirdiyimi Baysal bilirdi. İndi isə onların bu şəffaf sevgili həyatlarının mənim qəmimin çoxalmasına səbəb ola biləcəyindən çəkinir.

-Sənintək dostumun və xatırı mənim üçün olduqca əziz olan İnqa tək bir gözəl insanın sevinci həm də mənim sevincimdir. Sizin təmizliyiniz, saflığınız mənə qüvvə verir. Şadəm sizin bir yerde gördüğümə!

Mən bu sözləri deyib qurtarandan sonra Baysalla qucaqlaşdım. Biz bir-birimizi gözəl başa düşdük.

* * *

Günü-gündən onların sevgilərinin necə yavaş-yavaş qanuni finala getdiyinin şahidi olurdum. Kim düşməyib sevgi kəməndinə! Şahlar, alımlar yanib eşq atəşində. Dünyanın aqibətini dəyişməyə qadırələr sevgi qabağında düz çökmüşlər!

Nə qədər xoş idi onların bir-birinə göstərdikləri nəvazışın, hörmətin şahidi olmaq! Baysalın İnqaya göstərdiyi qayğının isə həddi-hüdudu yox idi.

Hərdən hər ikisi birlikdə qonağım olurdular. Qəribə, anlaşılmaz, bir az da qəddar həyatın yolları hansı istiqamətə yönəlməyindən asılı olmayıaraq, bir şeyi dərk etmişdim. Hər bir canlı məxluqun öz xoşbəxtliyini qurmaq və qorumaq yolunda mübarizə aparmaq, səy etmək hüququ müqəddəsdir!

Bəzən, mənim otağıma yiğışardıq, saatlarla söhbətləşərdik, nə qədər mövzular çıxardı ortaya!

Hərdən çay qirağına gəzməyə çıxanda mən də qoşulardım. Möhtəşəm Yeniseyin sahillərində neçə arzularım, neçə diləyim səslənib...

* * *

Ölkədə baş vermiş qəzadan iki aya yaxın vaxt keçmişdi. Onu da deyim ki, bütün ölkə, o cümlədən də biz, bu dəhşətli Çernobil qəzasını lazıminca başa düşmürdük. Sanki, hansısa bina dağılıb, yenidən qurmaq lazımdır, vəssalam! Televizorlarda təhlükənin olmadığı, hər şeyin nəzarət altında olduğu deyilirdi.

Birdən qaraja səs düdü. Çernobila dəstə göndərirlər. Adlar yazılmış elanlar idarədə asılıb. Mən də getmişdim baxmağa. Və... Baysalın adını gördüm siyahıda.

Axşam Baysalla şəhərə çıxmışdıq. İnqanı qarşılamağa. Nə səbəbdənsə, unutmuşam, kinoya biletimiz olsa da, getmədik kinoya, getdik parka. İnqa eşidəndə ki, Baysal gedir bir aylığına Çernobila, çox-çox məyus oldu. Göz yaşları içində:

-Axı, necə? - dedi. - Bəlkə getməyəsən?

-Necə getməyim, məndən asılı deyil. Əlbəttə, xəstələnib getməmək olar, yoldaşlar nə deyərlər? Mən ki, tək deyiləm, Qarajdan iyirmi beş nəfərik. Nə narahatçılıq, əzizim? Sənə gündə bir məktub yazacam.

Baysal əlavə etdi:

-Mən oralarda xidmət etmişəm. Hava hücumundan müdafiə hissəsində. Yəqin ona görə məni qoşublar bu siyahaya.

İnqanın gözlərindən yaşı axındı.

-Bir ay nədir ki, İnqa! Dörd istirahət günü keçəcək, mən gələcəm.

İnqa o axşamı bircə aylıq ayrılığın ağırlığından şikayətlənirdi. Kim bilərdi ki, Fələyin bəxt yanan qələmi sayabdan başlayır bu iki gənc üçün taleyi qaralamağa...

Səhəri gün iş yoldaşlarım, o cümlədən Baysal uçdular Ukraynaya.

* * *

Bir aydan artıq keçmişdi, dəstə qayıtdı. Artıq, Çernobilin gətirdiyi belalar ölkəyə məlum idi. Söz-söhbət bu dəhşətin nəyə qadir olduğunu xalq arasında yaymışdı.

Baysalın qayıdışı İnqa üçün bayram idi. O gələn kimi, ilk növbədə, İnqanın iş yerinə dəymişdi. Başqa cür də ola bilməzdi.

Qərara gəldik ki, Baysalın gəlişi münasibəti ilə yün-gül stol açaq. Bizim otaq böyük olduğu üçün məsləhət oldu yığışaq bizim otaqda.

Açarı götürərək, İnqa otağımızı silib süpürmüş, biz gələnəcən ləzzətli yeməklər bişirərək, gözəl stol açmışdı. Dostlar yiğildi. Şənlik az qala səhərədək davam etdi. İnqa ilə Baysal qərar qəbul etdilər: sübh açılan tek zaqsa getsinlər, evlənməyə ərizə verməyə!

Dostlardan birisi bir otaqlı boş mənzil tanadığını bildirdi. Onun qonşuluğunda, bizdən bir az aralı, küçənin o biri üzündə yerleşən bu bir otaqlı ev kirayə verilir. Yaşayacaqlar orada. Növbə çatana kimi. Toy günü təyin olundu, bununla bağlı məsələlər həllini tapdı. O dövrlər hər şey sadalıklə yoluna qoyulardı, buna görə də bizim üçün

hər iş asan idi.

Səhər getdilər zaqsa. Nigah ərizəsi verildi. Elə həmin gün Baysal birotaqlı mənzilin sahibin tapdı, qabaqcadan kirayə haqqını ödədi. İki gündən sonra aldı açarı.

Toy günü yetişirdi. İnqa istəyirdi toy az adamlı olsun. Ümumiyyətlə, istər Baysal, istər İnqa böyük yiğincaqları sevmirdilər. Toy gününə bir gün qalmış İnqa yaşıadığı yataqxanada nəyi vardı, yiğdi, yüklədik avtobusa, sonra Baysalın əmlakını yiğib gətirdik mənzillərinə.

İnqa öz zövqünə uyğun olaraq, mənzildə qayda yaradırdı, bunun üçün də bizə göstərişlər verir, biz isə zəratfatlar altında onun göstərişlərini yerinə yetirirdik. Əmlakları sadə və az olduğu üçün əşyaları yerbəyer etməyə çox da vaxt getmədi. Mənzil hazır idi. İnqa axşamüstü bir siyahı hazırladı, nə almaq, nə qədər almaq.

Sabahısı günortaya yaxın hər şey hazır idi.

Adam çox deyildi, on on beş nəfər dostlar, tanışlar yiğildi. Qonaqlar həm institutdan, həm də hər iki iş yerlərindən gəlmişdilər.

Gözəl, xüdməni bir toy alındı. Olduqca şən və gözəl məclis oldu. Həmişə gözəlliyyi ilə seçilən İnqa bu gün sanki, göylərdən yerə enmiş məleykə idi! Bircə qanadları çatmadı. Geyindiyi uzun aq don ona çox yaraşındı. Həmişə hörük etdiyi gözəl saçlarını bu gün ciyinlərindən aşağı tökmüşdü. Həmin o rəsmxətt dərsində olduğu kimi. Fərqi yalnız gözlərində idi: rəsmxətt dərsində o qəşəng gözəl yaşla dolmuşdu bu gün isə, həmin gözlərdə gözəl gələcəklə bağlı arzular, niyyətlər dolaşındı, sevinc yağırıdı bu gözlərdən.

İnqanın gözəlliyyi, incəliyi və Baysalın kişi kobudluğu - çopurluğu sanki, tamamlayırdılar bir-birini. İnqa Baysalla yan-yana oturaraq, yapışmışdı əllərindən. Sanki, itirəcəyindən qorxurdu.

Bu gün Baysal da başqa cür görünürdü. Bu dəmir bədənli pəhləvan bu gün ilk dəfə yeriməyə başlayan və bunun üçün də hədsiz sevinən usağı xatırladırdı.

Bir sözlə, sevincdə, forəhdə Baysalla İnqa sanki, bəhsə girmişdilər. Onlara baxmaq özü bir xoşbəxtlik idi.

O gündən bu iki gözəl insanlar talelərini birləşdirdilər. Qoy ulu Tanrı bütün sevənlərə kömək olsun!

* * *

İkinci növbə işləyirdim, yay olsa da, çox soyuq, yağışlı hava idi. Sibir təbiəti öz şıaltaqlığı ilə həmişə fərqlənir. Yayda qar yağmaq hadisəsi çox da təəccüb doğurmur. Son reysim idi. Bir dövrəm bir saat səkkiz dəqiqə çəkirdi. Dayanacaqların birində, sərnişin düşüb-minməyi üçün dayandım. Bu dayanacaq, Baysal yaşayan evə yaxın rəyonda idi. Qəfildən İnqanı gördüm. Elektrik dirəyinə söyklənib, bir əlində zont, mənə əl edirdi, salamlaşdırıldı. Qoltuğunda boxca tutmuşdu. Axşam idi, yaxşı havada evdən çölə çıxmayan İnqa, bu soyuqda neynir belə gec? Tez düşdüm soruşum, bəlkə bir hadisə baş verib.

-Baysalı gözləyirəm, kurtkasını gətirmişəm qabağına.

Bir köynəklə çıxıb evdən. Belə soyuqda soyuq dəyər!..

-Çoxdan gözləyirsən?

-Bir saat olar.

-Bəlkə, bir saat da gəlmədi?

-Nə olar! Gözləyəcəm. Belə havada bir köynəklə...

Nə qədər mənə xoş oldu bu sözləri eşitmək! Bu gözəl qayğının, xoş məramlı narahatçılığın şahidi idim.

Dövrəni başa vurdum. Artıq növbəm başa çatmışdı. Yol vərəqini bağladım. Yol aldım qaraja. Birdən yadına İnqa düşdü. Düşündüm ki, yolda ola bilər hələ. Üzümü saldım bu küçə ilə. İnqa durmuşdu həmin yerdə. Dayandım bir qıraqda, qapını açıb içəri çağirdim. Soyuqdan əsə-əsə girdi içəri.

-Sən yolundan qalma, Azad. Get, mən gözləyəcəm.

-Otur, qızın bir az. Bir yerdə gözləyərik.

Hansı avtobus dayanacağa yaxınlaşırırdı, İnqa qaćırdı baxmağa. Heç iyirmi dəqiqə keçmədi, Baysal düşdü dayanacaqda. Bu iki gözəl insanın indiki görüşmələrini bir kənar adam görsəydi, düşünərdi ki, İnqa ilə Baysal yeddi ilin həsrətidirlər. Onların bir-birinə olan qarşılıqlı hörməti, sevgini gizlətmək mümkün deyildi, insan gücü aciz idi bu gücün qarşısında. Sanki, iki ürək tilsimə düşmüştü, bu tilsim qəribə üzüllü tilsim idi. Bir ürəyin həsreti, bir günlük, bir saatlıq iztirabı eyniliklə qonurdu ikinci ürəyə. Bu iki ürək arasında məsafə yox idi. Gözəl, təmiz sevgi iki ürəyi öz oduyla yandırıb kül etmiş, yerində iki bədənə məxsus vahid bir ürək yaratmışdı.

* * *

Adı günlərdən biri idi. Payız təzəcə girmişdi. Dərslər bir neçə gün olardı ki, başlamışdı. İşim birinci növbə idi. Artıq saatlara qalmaq istəmirdim, həm də maşında müəyyən təmir işləri görülməliydi deyə, növbəmi cədvəl üzrə başa vurdum və axşamüstü saat beşə yaxın girdim qaraja. Növbətci mexanikimiz təəccübə ,

-Səndən çıxmayan iş, bu gün tez yekunlaşmışsan, - deyərək, maşını qəbul etdi.

-Biz paxıl deyilik. Qoy, başqalarının da imkanı olsun işləyib pul qazanmağa! - zarafatla cavab verdim.

Avtobusu sürdüm dayanacaq yerinə. Yol vərəqini dispetçerin pəncərəsinə ötürdüm. Çıxdım bayira.

Baysal, həmişə gündüz işlədiyi üçün, saat beşin yarısı, uzağı beşdə qurtarırdı işini. Mən qarajdan çıxanda, onların briqadası artıq getmişdilər. İnstytutdan çıxanda onsuz da, görüşəcəkdir.

Gəldim evə, yuyunub "diplomat" adlanan çantamı götürüb çıxdım. O vaxtlar diplomatla gedirdik dərsə, moda belə idi. Həm də kitab-dəftərlər rahat otururdu ora.

Məktəbə adı marşrutla gedəcəkdir. Çıxdım dayanağa. Bizim parkdan olan "İkarus" markalı avtobusa min-dim. Sürütü tanış idi. Zarafatla:

-Piyadasan, Azad? Tələbəvozun bu gün dincəlir, deyəsən?

-Hə, bu gün sərnişinəm.

Dərs başladı, İnqa hələ yox idi. "Yəqin, düşünüblər, mən avtobusla gedəcəm. Məni gözləyiblər və gecikiblər", - deyə düşündüm öz-özlüyümdə. Bu variant mümkün idi, bir dəfə olmuşdu belə.

Bir saat keçdi, İnqa gəlmədi. Dərs qurtardı, dayanacağa çıxdım tezce. Bəlkə, Baysal tək gəlib?

Xeyr, İnşaat institutunun tələbələri çıxdılar, tanış dostlardan soruşdum, onlar Baysalın bu gün dərsə gəlmədiyini dedilər. Mən bilən, oxuduğumuz birinci gündən ilk dəfə idi ki, ister İnqa, ister, Baysal dərsə gəlməmişdilər. Nə isə ürəyimdə böyük narahatçılıq əmələ gəlmişdi. Yəqin ki, nə isə baş vermişdi, amma nə, onu bilmirdim.

Onların yaşadıqları yer yolumun, demək olar ki, üstü idi. "Neftebaza" adlı dayanacaqda düşdüm, üz tutdum onların binalarına tərəf. Yoldan üç yüz-dörd yüz metr məsafə idi. Evin yanına çatanda onların pəncərəsindən işıq gəlmədiyini gördüm. Saat on bir idi, bəlkə yatıblar, hər ikisi səhər işə gedəcəklər. Bəs onda instituta nə səbəbə gəlməyiblər, həm də, hər ikisi. Qalxdım üçüncü mərtəbəyə. Nə olacaq, oyansınlar. Qapını yavaşça döydüm. Cavab gəlmədi. Başladım bərk taqqıldatmağa. Xeyri olmadı. Yüz faiz əmin oldum ki, evdə heç kim yoxdur. Bəlkə, harasa qonaq gediblər?

Çıxdım binadan. Nə etmək olar, ayrı yol yoxdur əlavə saxlamağa. Sabah görüşərik, bir şey bilərəm.

* * *

Səhərlər mənim işim tez başlayırdı. Saat beşə on beş dəqiqə qalmış qaraja getmək üçün növbətçi avtobusa otururdum. Beşdə qarajda olurdum. Yol vərəqini, almaq, yanğını yoxlamaq, yanacağını tökmək yarımla saat vaxt alındı.

Bu gün də ele həmişə olduğu tək erkən çıxdım evdən. Altının yarısı çıxdım qarajdan. Maşını bir başa sürdüm Baysalgıl qalan binanın qabağına. Çıxdım yuxarı. Qapını ehtiyatla döydüm. İçəridə səs gəldi. Qapını İnqa açdı. Gözlərində ağladığı hüss olunurdu.

İçəri keçdim.

-Nə olub, İnqa? Hanı Baysal?

-Bədbəxtçilik baş verib bizə, Azad!

Dünən günortadan sonra işdə Baysalın baş hərlənməsi olub. Xəstəxanaya getməyib. İcazə alıb gəlib evə. Bir-iki saat uzanıb, deyəsən yaxşı olub. Axşam hər ikisi instituta hazırlaşıblar. Evdən çıxmaq vaxtı Baysal hansısa tapşırığa bir də göz gəzdirmək məqsədi ilə dəftəri açıb baxmaq istəyəndə, qəfil burnundan qan açılıb, töküllü dəftərin üstünə. Qayıdır uzanıb divana. Alına yaş dəsmal qoyub. Qan axımı kəsib. Bir saat uzanıqlı qalandan sonra ayağa durub, yenidən qan axıb. Təciliyardım çağırıblar. Axşam saat doqquzda gediblər xəstəxanaya. İnqa bütün gecəni orada olub. İndi gəlib. Xəstəxanaya bəzi şeylər aparmaq lazımdır.

Mən dəmir bədənli Baysalın səhhətinin pişləşməyini ürəyimdə dərhal Chernobil səfəri ilə əlaqələndirdim. Artıq, Chernobil dəstəsi ilə bağlı bu ikinci hadisə idi bizim

qarajda. Bizim xətdə işləyən bir sürücü yoldaşımı bu günlərdə sürücülükdən azad edib keçirdilər yüngül işə. Həmin yoldaş bircə ayın içərisində ariqlamış, sifəti isə sap-sarı olmuşdu. Həm də qüvvəcə çox zəif idi. O da Baysalla bir dəstədə olmuşdu.

Xəstəxanada görüş iki saat günorta, iki saat da axşamüstü olduğu üçün, indi getməyin mənəsi yox idi. Danışdıq ki, günorta gələcəm, gedərik xəstəxanaya.

Günorta xəstəxanada idik. Baysal özü çıxdı qabağımıza. Qucaqlaşdıq. Çalışırkı özünü gümrah göstərsin.

-Hərə, belə-bələ işlər, qardaş. Baysal da tanıdı xəstəxananın yolunu, - Üzünü tutdu İnqaya, - sən gərək qardaşımı işindən etməyəydin.

-Deyəsən, fikrin bizi qorxutmaqdı sənin. Burax belə işləri.

-İnanın, ilk dəfədir yatıram xəstəxanada.

-Necəsən, danış, görək.

-Üç dəfə sistem qoşdular, hansısa mayeni yeritdi. Canına. İndi əlayam. Dünən başı aşağı çox işlədim, ona görə oldu bu işlər. Günah özümdədir. Fasılısız olaraq, iki avtobusda şitləri dəyişdim. İki saat yarım, üç saat başı aşağı durmaq çətin işdir.

Baysal bir müddət xəstəxanada qaldı. Gündə gəlib gedirdim. Ümumi səhhəti yaxşı görünse də, mən onun sıfətində hansısa sarı rəngin izi əmələ gəldiyini gördüm. Dostum ümumiyyətlə qarayağız insan idi. Yəqin, olsayıdən bədənli, bu sarı rəng özünü daha tez biruzə verərdi.

Bir gün xəstəxananın görüş zalında oturmuşduq, İnqa yanımızda yox idi. Baysal mənə dedi:

-Bilirsən, Azad, nəyə heyfislənirəm - İnqayla evləməyim! O gözəl insanı bədbəxt etdim... Ömrüm qırıla bilər.

-Qardaş, hər şeyi faciye yə çevirmə. Nə olar, insan xəstələnər də... Sizdə hər iş əla olacaq. Sən inan, yalnız inan!

-Mən belə başa düşdüm ki, ciyərlərim, böyrəklərim pis vəziyyətdədir. Hətta, beynim də şüalanmanın izini saxlayıb özündə.

-Hər nə olsa da, müalicə yolu var ki!

-Müalicə yolu var, edirlər də. Bəlkə də mənim səhhətim yaxşı olacaq. Amma, uşağımız da olmaya da bilər.

-Sən özünü az qorxut, bilirsən ki, ən ilk müalicə sənin özünün daxili inamındır, Baysal! Nikbin ol!

-Yaşayaq, baxarıq.

Bir neçə gündən sonra xəstəxanadan çıxdı. Gümrah görünürdü. Amma, Baysalı da keçirdilər yüngül işə, yüngül iş cədvəline.

İnsan qayğıkeşliyinin sərhədi olmaya da biləmiş! Siz gərəyiniz İnqanın Baysala göstərdiyi qayğını! Bu gözəl qadının qəlbinin aynası olan təmiz, saf gözləri ilə öz ərinə baxışları bir əsər idi, bir dünya idi. Nə qədər hörmət, nəvəziş vardi bu baxışlarda!

* * *

Vaxt gedir, günlər keçir, həftələr bir-birini əvəz edirdi. Baysalın gün-gündən zəifləməyini, səhhətinin pozulmuş olduğunu daha görməmək mümkün deyildi. Onun anadangəlmə qarayağız olmayı indi üzünün saralmasını gizlədə bilmirdi. Bundan əlavə, ariqlamağı da göz qabağında idi. Bu güclü insan hər şeyi başa düşsə də, ruhdan düşmürdü.

-Qərara gəlmisəm: sabahdan başlayıram köhnə işimə - idman zalında fəaliyyətə. Gərək, elə gələn gündən məşğul olaydım. Ona görə də məni axşamlar görmək istəsən, gələrsən ora.

Mətbəxdə oturub çay içirdik. İnqa yox idi, deyəsən, mağazaya getmişdi.

-Düz edirsən, yoxsa, təmiz tənbəl olub getmisən.

-İkicə ay məşğul olum, qayıdacam həmin formaya. İdman böyük qüvvədir, qardaş.

-Ola fikirdir, konkret nə ilə məşğul olmaq fikrin var?

-Elə hər şeylə. Ştanq, turnik, nə var hamısı ilə.

-Əlbəttə, lazımdır. Tez də düzəlcəksən. Axı, sən idmançısan.

Bir neçə gün keçdi. Hər ikisi qonağım idilər, mənim otağında oturub söhbətləşirdik. İnqa Baysalın ciyinə söykənib, bize qulaq asırdı.

-Biabırçılıqdı, qardaş. Tam yadırğamışam idmanı.

-İdmanı necə yadırğamaq olur?

-Əvvəllər qaldırdığım ştanq yükünün yarısını qaldıram indi!

Baysal danışanda nəzərim onun masanın üstündə çarpxazlığı əllərinə düşdü. Bir vaxtı polad olan barmaqlar, pələngi xatırladan pəncələr indi ariqlamış. uzunlaşmış, sanki sənətkar bir pianinoçunun əllərinə çevrilmişdi. Baysal baxışlarını görüb, sanki, utandı. Əllərini götürdü stolun üstündən.

-Amma, artıracam ştanqı. Özümə söz vermİŞəm, günə beş kilo artıq qoyacam. Sən ki, tanıyırsan məni!

Əllərinə nəzər saldıǵıma görə peşiman oldum.

* * *

Sabah yeddi noyabr olacaqdı. Dövrümüzün ən böyük bayramına hazırlıq gedirdi. Bütün bu büyük ölkə bayram donuna bəzənmişdi. Hər il 7 noyabr günü bizi hansısa müəssisələrə təhkim edərək. Səhər saat səkkizdə avtobuslar yüksəldi zavodların, fabriklərin qabağına. Gözəl və yaraşıqlı geyimlər geyinən fehlələr, idarə işçiləri əllərində bayraqlar, ala-bəzək şarlar, şüərlər dolardılar avtobuslara. Aparardıq o biri sahilə. Nümayişlər həmişə orada olurdu. Nümayiş qurtaranda, həmin vətəndaşları yenə qaytarardıq götürdüyümüz yerə. Bu dəfə mən bilirdim ki, məni zavoda təhkim ediblər.

Axşam Baysalla İnqaya təklif etdim ki, gəlim sizin dəlinizca, oturub gedirsiz mənlə. İnqa:

-Yox, mən öz kollektivimizlə gedəcəm. Kim nə aparaçağı danışılıb. - dedi.

Təklifimi Baysal da qəbul etmədi:

-Mənsə getməyəcəm bu il nümayişə. İdman zalı boş olmağından istifadə edəcəm. Gedəcəm məşqə. Yoxsa, gölərsən, gözlə, kim nə boşaldacaq.

İndi, illər keçib, düşünürəm: heç olmasa, 7 noyabrda onu özümlə nümayiş apara bilsəydim, görəsən qisməti nə olacaqdı?

Səhər tezdən gəldik zavodun meydançasına. Gözəl geyimli, əllərində al-əlvan şarlılar və şüərlər tutan insanlar doldular avtobuslara. Getdik lazımlı olan meydana. Hər şey lazımlı olunan tək keçdi. Xalq gözəl əhvalı-ruhiyyə ilə nümayishi qurtardılar. Sərnişinlərimizi düşürüb gəldik parka. Avtobusu öz yerinə qoydum, yol vərəqinə qeydlər edib gətirdim dispetçerə. Yol vərəqini verib aralanmaq istəyirdim ki, dispetçer:

-Dayan, Azad! - dedi, - Zəng edib, sənə bildirməyimi xahiş etdilər ki, dostun düşüb xəstəxanaya. Xəstəxana - filan, şöbə - filan!

-Kim idi zəng edən, demədi ki?

-Qadın idi, deyəsən, ağlayırdı...

Evə getmədim. Nəsə hadisə olduğunu hiss edirdim.

Üz tutdum xəstəxanaya. Bu gün bayram günü idi və ona görə də xəstəxana boş idi. Çərrahiyə şöbəsinin qəbul otağına girdim, qəbul saatı olmadığı üçün bura bağlı idi. Getdim növbətçi oturan yerə.

-Bağışlayın mənə bura təzə daxil olmuş bir xəstə barədə məlumat verə bilərsinizmi? Adı bu, famili bu.

Baxdı dəftərə.

-Bəli, buradadır. Palata 7. Bu gün onun yanına düşə biləcəyinə güman yoxdur.

-Niyə, bilmək olarmı?

-Qərar qəbul etsələr, əməliyyat olacaq. Onurğa sistəmində zədə!

Onurğa! Beyin kütləsi bədənin kompyütoru, onurğa onun dayağı. İlahi, kömək ol hamiya!

Qapını açıb çölə çıxdım. Bir az gəzmişdim ki, İnqa-nı gördüm. Bu gün gördüğüm İnqa dünən gördüğüm insan deyildi! Bu gündə, bircə günün içinde nə qədər dəyişmişdi, qocalmışdı, səsi xırıldayırdı. Yuxarıda imiş, xəstənin otağında.

Bircə ifadəsini başa düşə bildim:

-Belini sindirib! - İnqa hönkürüb ağlayırdı.

Bu iki kəlmə mənə sanki, kəsdi ortadan! Bu pis xəbər, üstəgəl İnqanın ağlamağı, mən dözə bilmədim, özümdən asılı olmayaraq göz yaşalarım axdı. İki cavanın burada boyun-boyuna verib göz yaşları tökməsi heç kimi təcəüb-ləndirə bilməzdi. Bura xəstəxananın həyəti idi...

Hadişə idman zalında baş verib. Çox güman ki, Bay-sal ştanqa qaldıra biləcəyindən ağır olan yük qoyub. Qaldıra bilməyib, ya büdrəyib, hər nə olubsa, ştanq düşüb üstünə.

İki insanların onsuz da ağır olan həyatında daha ağır günlər başladı. Radiaktiv şüalanmanın güclü təsirinə məruz qalmış bədən bu zərbədən sonra sağalmaq, ayağa qal-

maq şansını endirdi sıfıra. Həkimlərin müalicə məqsədi ilə bir ay çalışmaları onunla qurtardı ki, Baysalı uzaniqli vəziyyətdə gətirdik evə. Qalxmaq, gəzmək imkanını itmiş bir insan nələr düşünürdü ürəyində? Bir vaxtları klubda böyük skameykani əlində çöp kimi fırladaraq bir qoşunun üstünə yeriyən pəhləvan bədən bu gün alt paltrarını özü dəyişə bilmirdi. İgid insanın, mərd dostun, etibarlı və sevimli ərin final nöqtəsi bu idimi..?

* * *

Axşamlar yoldaşlarla tez-tez gedirdik Baysala baş çəkməyə. İstirahət günləri isə gündüzdən orada olardıq. Çalışardıq onların bu çətin həyatlarına bacardığımız qədər müxtəliflik gətirək. Həm də, İnqaya kömək üçün Baysala nəsə verməyə, qulluq etməyə çalışırıq.

Nə qədər desək də, İnqa institutu atdı.

-Kim qulluq edəcək Baysala? Mən necə atıb gedə bilərəm dərsə!

-Mən köməkçi taparam!

İş yerimizdə bir süpürgəçi qadın vardı. Olduqca xoş xasiyyət, mehriban bir insan idi. Mən onunla danışdım, müyyəyən əmək haqqı almağı şərti ilə razılaşdı həftənin dörd-beş günü günortadan sonra Baysala qulluq etməyə. Xərcini mən götürürdüm üstümə. İnqa razılıq vermədi ki, vermədi.

-Ərimə özüm qulluq edəcəyəm!

-Axi, köməkçi olsa, sən dərsə gedə bilərsən, İnqa!

-Azad, yox! Bir də yox!

Yanvar ayının sonu çatıldı. Bazar günü idi. Yenə gəlmışdım Baysala baş çəkməyə. O yandan-bu yandan danışdıq, durub getmək vaxtı çatdı. Ayaqqabımı geyinirdim ki, hicqırıq eşitdim. İnqa mətbəxdə ağlayırdı. Mən yaxınlaşdım, barmağını dodaqlarının üstünə qoydu, yəni: "Sakit dur, heç nə demə!" Yəni, onun ağladığını Baysal biləsin. Ürəyimdə dünyaya söyə-söyə çıxdım bayira...

Marşrutumda işləyirdim. Dünən onlara gedə bilməmişdim. Saat on-on bir radələri olardı, qrup yoldaşım, İnqanın rəfiqəsi girdi salona. Sürücü ilə salon arasında olan şüşə arakəsmədə açılan pəncərə vardı. Açıdım pəncərəni, yaxınlaşış salamlaşdı.

-İnqa xəstəxanaya düşdü! - dedi.

-Necə xəstəxanaya? Nə olub?

Sən demə, İnqa yeddi ayın içindəymiş. Neçə vaxt varmış ki, ağrıyırırmış. Dünən ağrı güçlənib, aparıblar xəstəxanaya. Oradan yataqxanaya zəng edib, rəfiqəsini çağırıb.

-Axşam və bu səhər baş çəkmişəm, İndi bir-iki lazımı eşyalar var, götürüb yenə gedəcəm xəstəxanaya.

-Görəsən, həkimlər nə deyir? Uşaq barədə nə düşüñürsən?

-Uşaq barədə bir məlumatım yoxdur. Yəqin bu gün bilərəm. Amma, düşünürəm ki, uşaq qalmayacaq. itirəcək uşağı. İnqa özü də bilir.

Axırda əlavə etdi.

-Səni xəbərdar etməyimi istəyirdi.
Günorta yeməyinə ayrılan vaxtı getdim doğum evinə. Palatanın yerini bilirdim. Pəncərəyə üzümü tutdum, çağırdım. Qonşu otaqdan kimsə boylandı. İşarə ilə xahiş etdim ki, qonşu otağı çağırınsınlar. Bir az keçmiş İnqa gəldi pəncərənin qabağına. Balaca gözlüyü açdı. Yerdən ikinci mərtəbə ilə danişmaq çox asandır, elə bil, yan-yana durursan Amma biz danişa bilmədik. Daha doğrusu, mən danişirdim, İnqa nədənsə dönmüşdü heykələ.

-Salam, İnqa!

Əli ilə salamlaşdı.

-Necəsən?

- ... süküf!

-Həkim nə deyir?

- ...

-Nə vaxt gəlim dalınca səni evinizə aparım?

- ...

-Mən də susdum.

İnqa şüşəyə yapışmışdı. Ağlayırdı.

-Ağlama, İnqa...

-...

Yalvarış dolu baxışlar nəsə danişirdi...

* * *

İşi başa vurub tələsik getdim Baysalgılə. Kapını açdım, girdim içəri.

-Yaxşı ki, gəldin, Azad! Bilirsən nə gəldi başımıza?

Dedim:

-Bilirəm. Narahat olma, hər şey yaxşı olacaq.

-Yazlıq İnqa! Görəsən necədir? Bir baş çəkməyin pis olmazdi, bəlkə nəsə kömək lazımdır.

-Getmişdim, bir dəyişiklik yoxdur. Rəfiqəsi də yanındadır. Narahat olma, lazım olsa, mənə xəbər edəcəklər.

-Heç olmasa İnqanın işləri yaxşı olaydı, uşaq son ümidimdir.

Gecənin yarısınan oturdum. Baysalın yeməyinə kömək etdim. Onun narahatçılığı çatmışdı son həddə. Saat üç olardı, durdum ayağa.

-Gedirsən? - dedi. Gözlərində təşviş gördüm.

Ürək ağrısı götürdü məni. Pəhləvan tərpənişli bir insanın bu günə düşməyini görmək nə qədər ağır idi! Ney-nəmək olardı.

-Mən gedim, sən narahat qalma, səhər açılsın, sənə xəbər gətirəcəyəm, - deyərək çıxdım

-Gözləyəcəm, - arxadan zəif səsini eşitdim.

Sabahın açılmasına az qalmışdı. Dan yeri söküür, üfüqlər rəngini dəyişərək tədricən qızarırdı. Təsadüfü maşınlarla iş yerinə gəlib çıxdım. Avtobusu götürüb xəttə çıxmaliydim. Fikrim dispetçerlərlə danişib iki-üç saat icazə almaq, doğum evinə dəymək, sonra Baysalı görmək idi. Dispetçer qızları dilə tuta bildim.

"Doğum evi yəqin ki, onsuz da bağlıdır", - düşündüm. Gəldim yataqxanaya. Bu gecəni heç beşcə dəqiqliq yatmadı. Gənc orqanizm üçün bir gecə yatmamaq necə də

asan imiş!

Əl-üzümü yudum. Çaydanı doldurub qaynatdım. Çay içib çıxdım. Saat doqquz olardı ki, doğum evinin qarşısında dayandım. Bəzi pəncərələrdən işıq gəlirdi.

-İlahi, heç olmasa İnqanın vəziyyəti yaxşı olsun, uşaq barədə çətinliklər olmasın. Yazıqdırlar hər ikisi.

Yaxınlaşdım ki, girəm içəri, arxadan səslədilər. İnqanın ən yaxın rəfiqəsi idi. Salamlaşdıq.

-Sabahın xeyir, - dedim, - Gedək görək, Talek kimi vərib bizim dostlara!

-Çox sevimməyə dəyməz, Azad. Məyus edici xəbər var... - rəfiqəsi az qala ağlayacaqdı.

-Nə olub, nə məyusluq?

-Dünən axşamüstü mən burada idim. İnqanın uşağı ölü doğuldu.

-İlahi, bəla niyə tək gəlmir insana! - Mənim azərbayan dilində dediyim bu sözlər haray tək, şəhərin təzə açılan səhərinin sakitliyində əks-səda verdi.

Rəfiqəsi dilləndi:

-İnqa evə getmək istəyir, indi buraxacaqlar, aparaq evə.

Bir az keçmiş, bənizi saralış İnqa rəfiqəsinin qolunda çıxdı çölə. Bir vaxtları gözəlli ilə seçilən, daxili gücü ilə başqa qızlardan fərqlənən İnqanı tanımaq olmurdu. Onun ariqləmiş, saralış üzünə itzirab yazılmışdı, kədər yazılmışdı. Özümü itirmişdim, söz tapa bilmirdim. Qolundan tutub oturtdum salona. Gəldik evlərinə.

-Siz gedin, - dedi. - Mən özüm deyəcəm Baysala! Siz çıxın gedin, mənim əzizlərim! - Amma, sən, - üzünü rəfiqəsinə tutdu, - günortayaçan hökmən gəl bizə, bir az köməyin lazım olacaq.

* * *

Növbəti ilin fevralında Baysal köçdü dünyadan. Həyatdan aldığı zərbələrə dözə bilməyən bədən daha tab gətirə bilmədi, məchul bir gücə təslim oldu.

İş xəttində olmayan avtobusların uzun dəstəsi aramsız siqnallarla onu son mənzilə yola salırdı. Siqnalların səsində-küyündə yanıb kül olmuş arzuların - istəklərin, nakam məhəbbətin naləsi itib-batmışdı. 19 yaşlı qarşı - bəli, mən səhv salmamışam - 19 yaşlı bir qoca qarşı söykənmişdi mənə. Dilsiz-agızsız, yalnız inildəməyə gücü çatan hey-siz. Bədbəxtliyə düşər iki aya qocalmış qız-qarşı...

* * *

İnqa özünə gələ bilmirdi. Saatlarla susur, bəzən verilən suala cavab vermirdi. Kimlərsə incilmişdi, İnqanın susmağını saymamazlıq tek qəbul edənlər də olmuşdu. Axı, daxilində dağ boyda dərdi gəzdirən bir insanın həm-söhbət olmağı, gülümseməyi asan idimi? Onun hər baxışı, hər "ah" çəkməyi yalvarış idi, köməyə çağırış idi. Mənim üçün çox ağır idi bütün bunların şahidi olmaq.

Bir aydan artıq keçmişdi ki, İnqa üçün təcili yardım çağırmaq lazımdı. Feldşer müayinə edə-edə:

-Nə yemisən? - dedi.

-Heç nə...
 -Haçan, heç nə?
 -Bilmirəm!
 Biz də bilmirdik.

İndi İnqanın vəziyyəti çətin idi. Təzəcə ailə həyatına qədəm qoyan gənc qadının aldığı aramsız zərbələr, ər it-gisi, ilk uşağının itgisi onu az qala dəli olmağa gətirib çıxarırdı. Nə qədər çalışsaq da, İnqanı evdən bayırı çıxarmaq, nəyləsə başını qatmaq mümkün deyildi. Vaxtilə dünya gözəli adına layiq sayıla biləcək bir qız, indi, sözün həqiqi mənasında quru cəsədi xatırladırdı. Onun xərici görkəminin nə dərəcədə dəyişməsini sözlə ifadə etmək çətin məsələydi. Nə yeyirdi, bilən yox idi. O qədər ağlamışdı ki, göz yaşları yox idi, səsi də ki, yalnız piçılıtı idi.

Arada iki dəfə bayırı çıxara bildik, amma, köməyi olmadı. Qrupumuzda adam qalmamışdı, hamısını İnqanın yanına gətirmişdi. Düşünürdük, dost-tanışları görmək, bəlkə ona ruhi dəstək ola, qəm-kədəri unutdura. Heç nə dəyişə bilmədik.

Axır bu qərara gəldik ki, anasını çağırıq. Bilirdim ki, anası xəstədir, elə varlı da deyil. Məsləhətləşib, aviapocta ilə bir məktub yazdıq, vəziyyəti başa saldıq. Hər ehtimala qarşı, yiğisib yetmiş beş manat da pul göndərdik. Əgər yol pulu olmasa, istifadə etsin.

Haradasa, on-on iki gün keçmiş, anası gəldi. Qırx-qırx iki yaşlı, ariq, amma gözəl, orta boylu bir qadın idi. İnqanın bu vəziyyətini görəndə az qaldı dəli olsun.

-Mən dünya gözəli böyüdüb yola salmışdım, boylubuxunlu, gözəl həyata layiq. Nə görürəm, Allah! Qayıdaq, qayıdaq öz evimizə, bala. Sənə yaşamaq lazımdır.

İki-üç gün idi, Zina xala gəldiyi. Üçüncü axşam dərsin biri olmadığı üçün institutdan tez çıxdıq. Belə qərara gəldik ki, İnqaya baş çəkək.

Bir xeyli oturduq onlarda. Anası isteyirdi İnqa qayıtsın evlərinə. Amma, nə vaxt ki, anası İnqanın onunla qayıdır getməyi barədə bir söz deyəndə İnqa dəli olurdu. Bircə ifadəni təkrar edirdi:

-Yox! Yenə, yox!

Xeyli oturduq, artıq dağlışmaq vaxtı idi. Evə getməyə hazırlaşdım ki, anası da mənimlə qalxdı ayağa, çıxdı çölö.

-Mümkünsə, onca dəqiqə dayana bilərikmi?

-Buyurun, əlbəttə! - dedim.

-Azad, oğlum, belə başa düşürəm ki, sən İnqanın xətinin çox istəyirsən, ona pis həyat arzulamazsan? - Zina xala sanki ağlayacaqdı!

-Bu nə sözdü, Zina xala! Əgər İnqanın sevincinə səbəb ola biləcək hansısa bir yol, bir səbəb tanışdım, inanın nəyim var verməyə hazır olardım.

-Elə bir yol var! - Zina xala dedi.

-Deyin, Zina xala. Məndən nə asılırsa, edəcəm.

-Mənə kömək et. İnqanı yola gətirək. Sən görürsən

onun düşdürüyü vəziyyəti. Hanı bir il qabaqkı İnqa? Bir dəri, bir sümük, belə getsə pis olacaq, çox pis olacaq işlər.

Bu həqiqət idi.

-Azad, səni demirəm, bu diyarda İnqanın başqa heç kimsəsi yoxdur, həyat yoldaşı sağ deyil. Bu dərddən, bu dəhşətdən onu aralamaq lazımdır. İnqa səni öz yaxını sayır. Bu üç gündə sənə necə inandığını, güvəndiyini gördüm. Sənə qulaq asır, sənə güvənir. Kömək et, kömək et, xilas edək mənim qızımı!

Arvad ağlayırdı.

-Getsin, bircə illiyinə getsin. Hətta, yarımlı olsun. Sağalsın, dərddən azad olsun, yenə qayıtsın!

Mən indi başa düşdüm Zina xalanın məqsədini. Bu insan Anadır, övladını xilas etmək istəyir! Nə olar, bəlkə də belə yaxşıdı. Yarım il, bir il İnqa üçün kömək olardı.

-Bilmirəm, İnqa mənə qulaq asacaqmı, nə dərəcədə mənim sözüm keçəcək, bilmirəm. Amma, İnqa icazə verdiy qədər başa salmağa çalışacam, xahiş edəcəm, inanın!

-Bax, sabah saat neçədə gələ bilərsən?

-İstəyirsiniz nahar fasiləsində, istəyirsiniz, axşam saat beşdə.

-Gəl, oğlum, gəl. Beşdə gəl. Naharda gəlsən, tələsərsən. Gəl işdən sonra, beşdə. Gəl başa salmağa çalış. Mən neynəyim, bala, gücüm çatmır.

Mən söz verdim.

* * *

İnqanın çıxb buradan getməsi iki tərəfli və ağır sual idi. Bir tərəfdən, əgər, qəlbimin dərinliyində axtarış aparsaydım, yəqin, görərdim ki, İnqanın anası ilə getməsini mən istəmirəm! Mənim üçün əziz olan bir insanın, dostun çıxb getməsi ağır idi, istəmirdim mən bu ayrılığı!

İndi bu günümdən o illərə mən başqa müstəvidən baxıram. O vaxtlar çox suallara otuz il sonrakın baxışları ilə baxmaq qeyri mümkündür. Bir də ki, hər bir insanın hərəkətini başa düşməyin en yaxın yolu, o insanın qəlbin görmək, ürəkdə yaşanan səbəbləri başa düşməyə çəhd etməkdir.

Bu, sualın bir tərəfi, qaldı, ikinci tərəfi.

İkinci tərəfdə isə, İnqanın yaxşı yaşamaya şansı, bu ağır dərdin-bəlanın dərin izlərini unutdurmağa şərait yaratmaq imkanı durmuşdu.

İnqanın, bu gözəl və cəsur qızın yenidən ayağa durmağı üçün onun bu yerlərdən uzaqda olmağı lazım id. İnqa dəyişməliydi mühitini, ətrafini. Yoxsa, belə getsəydi, bir neçə ay keçməmiş İnqanın həyatı sona çatacaqdı...

Uzun görünən də, bir il tez keçəcəkdi...

* * *

Səhərisi günü, axşamüstü gəldim onlara. İki nəfər idilər, rəfiqəsi - qrup yoldaşımız, bir də İnqa özü. Anası yox idi. Yəqin, istəyib ki, biz rahat danışa bilək. Ona görə, gedib harasa.

Salamlaşdıq.

-Necəsən, İnqa? Çöldə yazdır, sən qapanıb oturm

san! Quşlar oxuyur, dur gedək, qulaq asaq.

-İstəmirəm, qoy mənsiz oxusunlar.

-İnqa...

-Bilirəm, nə deyəcəksən! Mən getmək istəmirəm.

-Mənim ilk sözüm çölə, təmiz havaya çıxmaq məsləhəti oldu. Sən çölə, bayırı çıxmaq istəmirən. Sən getmək istəmirən. Axi bizə də demirsən nə istədiyini!

Diqqətlə mənə baxdı. Dəyişməyən, yalnız gözlər idi, baxışlar idi.

-Azad, mən sənə inanıram və tam etibar edirəm. Ona görə də bir sual verəcəm sənə. Bu suali rəfiqəmə də vermişəm: Sən mənim bu şəhərdən, sizin həyatınızdan silinib getməyimi istəyirənmi? Azad istəyirmi İnqanın getməyini?

Bəli, sual olduqca düz-düzünə qoyulmuşdu, cavabı da elənci olmalıydı. İnqa sual verməyi bacarırdı.

-Mən sənin yenidən gülməyini istəyirəm. Get evinizə, qoy həyatında yeniliklər yaransın.

-Axi, mən getsəm ən qiymətli nəyim var, burada qalır, siz burada qalırsınız. Bir də ki, həyat mənim gözümüzdə qiymətini çıxdan itirib. Yaşamağım, yaxud, yaşamağım mənim üçün vacib rol oynamır.

-Ona görə də, dəyiş həyatının dəyərlərini. Səni dərd çəkən görmək bize ağırdır. Get, beş-altı ay qal evinizdə, özünə gəl. Sonra gələrsən. Nə vaxt istəsən, əlaqə yarada bilərsən bizimlə. Anana yazığın gəlsin. Bizə də yazığın gəlsin! Bayaq sual verdin: Azad istəyirmi İnqanın getməyini? Sualına sualla cavab verəcəm: İnqa istəyirmi Azadın dərdinin azalmagını, ürəyinin yükünün yüngülləşməyini? Mən sənin yeniden özünü gözəl qız olan İnqa olmağını hiss etməyini istəyirəm. Mən istəyirəm, bir vaxtı rəsmxətt dərsində gözəl saçlarını ciyinə tökmüş həmin İnqanı görmə!

Həmin pəsmxətt dərsini yada salmağım İnqanı tam dəyişirdi. Gülməməyi çıxdan yadırğamış üzündə bir sevinc hissi yarandı.

-Sağ ol, Azad! - deyə bildi.

Göz yaşları yayılmış üzündə təbəssüm yarandı.

Birdən başını dik qaldırib mənə baxdı. Xeyallarında nəyisə araşdırırdı. Sual vermək istəyirdi, baxışlarından görünürdü.

-O vaxt saxladığın şəkil.., dururmu həmin şəkil?

-Durur!

-Niyə onda sən heç nə demədin mənə? Niyə o şəkiləki qızın sənin həyatın üçün yox olduğunu, şəkilin yalnız xatırə olduğunu demədin? Niyə sən məni başa salmadın? Axi, sən bilməliydim..!

-Mən düşünürdüm ki, sən başa düşmüsən, İnqa! Kədərimi, fikirlər çəkdiyimi gördürün. Yoxun yasını saxlayırdım və düşünürdüm bilirsən! Yadındamı, sən mənə qəmlənməməyi məsləhət edirdin?

-Mən bilmirdim şəkil sahibinin yoxluğunu. Aylar, il-

lər!.. İlahi! Niyə sən məni onda başa salmadın!

Və ağladı. Həm də ucadan. Sınmış taleni, ərini, uşağını, itirilmiş illəri ağlayırdı. Bu göz yaşları həm də gizlincə ürkəkdə yaşıyan, çalışıb - çapalayıb çıxmaga çalışsa da, sinədən kənara çıxa bilməyən bir nakam məhəbbətə ağı deyirdi... Bu haraya dözmək mümkün deyildi.

Göz yaşları içində nəsə piçildiyirdi. Sinəmdə, beynimin içində hər şeyin bir-birinə qarışlığı üçün heç nə eşitmirdim...

O axşamı çox danışdıq. Bəzi söhbətlərdə, xatirələrdə uzaq dünyalara keçdiq, xatirələr neçə qəmli-qadali, gah da şirin çağları atdı ortaya...

EPİLOQ

Perronda sərnişin vaqonu ilə üzbez dörd nəfər gənc dayanmışdı. Onların qəmli baxışları vaqonun kuplesində pəncərə önungə dayanan gənc qız yönəlmışdı. Gənc qız pəncərənin şüşəsinə yapmışdı. Perrondakı dörd nəfərdən biri çöl tərəfdən pəncərəyə yaxınlaşdı, nəsə demək, zarafat edib ağırlığı yüngülləşdirməyə cəhd etdi. Baş tutmadı. Əlacsız vaqona söykəndi, az qala şüşəyə yapışdı. Qızın yorğun üzünə baxdı, nəsə demək istədilər bir-birinə, deyə bilmədilər. Sükuta daldılar. Qəfildən qızın nazik dodaqları titrədi və birdən hönkürüb ağladı...

Qapılar bağlandı, qatar ürəklərdəki həyacanı son həddə qaldıran bir siqnal verdi, yola düdü.

-Mən qayıdacam, hökmən qayıdacam! - qışkırdı gənc qız.

-Alti ay nədir ki! - gənc dilləndi ürəyində, sanki, özüüzünə ürək-dirək, təskinlik verirdi.

...Bu səfər nə qədər çəkəcək...

* * *

Qatar yola düşən tək, İnqanın rəfiqəsi, qrup yoldaşı Azada bir dəftər örtürdü.

-Bu nədir? - Azad sual verdi.

-İnqa verdi, sənə çatmalıdır.

Bu əzilmiş, bir azca da saralmış vərəqlərdən ibarət dəftər idi.

Bu dəftər, İnqanın hər gün qeydə aldığı, bəzisi bir-iki cümlədən, bəzisi isə vərəqin yarısını tutan yazılırdan ibarət xatırə dəftəri idi.

Onun hər bir xatırəsinin üstündə sərlövhə yerində iki parça olmuş ürək şəkli vardi. Sol parça alov içində, sağ parça isə bir az aşağı, aralı, sanki küsmüş vəziyyətdə idi. Hər səhifənin sonunda isə baş-başa dayanaraq qanadlarını qaldırmış iki quşun şəkli qoyulmuşdu. Quşlar sanki, uçmağa hazır vəziyyətdə, nəyisə gözleyirdilər. Bu səhifələrdə sevinc kədərlə, arzular məyusluqla, gülüş göz yaşları ilə, məhəbbət nakamlıqdan parçalanan ürəyin fərjadi ilə üz-üzə dayanmışdı...

DAMƏT SALMANOĞLU

PAYIZ

Payız sərt gələndə küləklər əsər,
Ağaclar deyinər, küləkdən küsər.
Yarpaqlar saralıb budaqdan düşər,
Hər təref qızılı rəngə boyanar.

Quşların yuvasın dağıdar külək,
Bəzisi köç edib qaçar payızdan.
Payızın rənginə boyanar təhəng,
Boyasın, firçasın alar payızdan.

Sərçələr islənib qaçıb gizlənər,
Civ-civi səsindən qulaq tutular.
Payızın yağışı sel təki gələr,
Hər təref islənib təmiz yuyular.

KÖNÜL SARAYIMA SAHİB OLAN QIZ

Elə oğrun-oğrun baxma, əzizim,
Yandlırb kül edir o baxış, o göz.
Könlümün sultani sən ol, əzizim,
Könül sarayımı sahib olan qız.

Seçmişəm tək səni qızlar içində,
Belə gözəllikdə, belə biçimdə.
Tək səni istəyir könlüm içində,
Könül sarayımı sahib olan qız.

Gəl, tut əllərimdən birlikdə gedək,
Sevinci, kədəri bir yerdə bölək.
Yaşayaq bir ömür sevib-sevilək,
Könül sarayımı sahib olan qız.

İlahi göndərən tək sevgi payım,
Gəl, dirlə qəlbimdə sevgi harayı.
Sevginlə gəl, isit bu eşq sarayı,
Könül sarayımı sahib olan qız.

QOY AZAD YAŞASIN, YAŞASIN İNSAN

Gəl gedək, əzizim, uzaq bir yerə,
bir yaşıl adaya, heç kim olmasın.
Qaçaq bu dünyanın qeylü-qalından,
Orda tək biz olaq, kimsə olmasın.

Hər təref dənizlə əhatə olsun,
Yaşıl meşəndə bir koma quraq.
Komada sevginin istisi olsun,
Səhərlər quşların səsinə duraq.

Bax, belə yaşayaq bir ömür boyu,
O yaşıl adada xoşbəxt firavan.
Hər insan bir dəfə dünyaya gəlir,
Qoy azad yaşasın, yaşasın insan.

SƏNLİ GÜNƏ GÜN ÇATMAZ

Saçlarında nəfəsimin izi var,
Gül ətirli, qonçə gülüm, gözəl yar.
Bir yaxın gəl, gözlərində gözüm var,
Sənlə keçən gözəl günə gün çatmaz.

Xatirələr qalıb artıq keçmişdə,
Yeni günə, sənli günə gün çatmaz.
Gəl, yaşayaq galan ömrü birlikdə,
Sənlə keçən sənli günə gün çatmaz.

Lalə yanaq, püstə dodaq, naz gülüm,
Darıxanda səslə məni tez gəlim.
İncə belə qoy dolansın öz qolum.
Sənli ana, sənli günə gün çatmaz.

SÖZÜNƏ, ƏHDİNƏ SADIQ QALANIM

Ömrümə gəlmisən payız mehi tək,
Ruhuma can verib əzizləmisən.
Ülvi məhəbbətin toxumun səpib
Qəlbimi qəlbinə möhürləmisən.

Həyatım səninlə elə xoş keçir,
Ağrımı, acımı unutdurmusan.
Hər anim, sanıyəm tək səni seçir,
O andan qəlbimdə yuva qurmusən.

Damətəm, sevgindən ilham alıram,
Qoyma ləkə düşə bu məhəbbətə.
Sözünə, əhdinə sadıq qalanım,
Qoyma, kölgə düşə bu səadətə.

GÖZƏLDİR

Sən yaşıl gözlüsən, yaqt yanaqlı,
Elə bil cənnətdə cənnət hurisi.
Gəl, baxım can alan ala gözünə,
Mən cənnət sakini, sən ol hurisi.

Deyirlər cənnətdə hurilər yalnız,
Seçilən insanın gözünə baxar.
Qoymazlar heç zaman o qalsın yalqız,
İtaət eyləyib sözünə baxar.

Dünyamı cənnətə döndərən mələk,
Səninlə yaşamaq elə gözəldir.
Yaşayıb həzz alaq, sevinsin ürək,
Hurim ol dünyada, dünya gözəldir.

ELƏ BİL SƏDD ÇƏKİB BÖYÜK YARADAN

Allahın əsəri
göz öündədi,
qarışmaz suları
iki dənizin.
Atlantik okeanı
böyük, nəhəngdi,
Sakit okeanın

suyu şəffafdı.
İki okeanın
qovuşduğu an
bir-birinə toxunar,
amma qarışmaz,
elə bil sədd çəkib
böyük yaradan.
Allahın əmrinə
asi də olmaz.
Bu böyük möcüzə
ibrətddir bizə.
Allahın əmrində
bütün kainat
böyüyü, kiçiyi,
lap zərrəciyi.
İslamiyət yaranan gündən,
"Quran"da,
bəhs edib bu möcüzədən.
İnansın insanlar
islam dininə.
Dəvət edib insanları islamiyətə
Məhəmməd səlləlahu əleyhiəssəlam,
Allahın elçisi, son peyğəmbəri,
O dahi insan.
İyirminci əsrin axırlarında,
bu iki okeanın, tən ortasında
kəşf edib bu həqiqəti
fransız səyyah,
Elə ki rast gəlib
bu möcüzəyə,
qəlbinə səpilib islamın ətri.
Xristian olsa da Qusto,
səcdə edib,
uca tanrıya
"lailahəilləllah" deyib
islama gəlib.
İslam dinini -
haqq dinin seçib.
Allahın təkliyinə
“şəhadət” verib.

KÜR-ARAZ QOVŞAĞI

Arazim, Xan Arazim
qan damarmı,
Araz çayım...
qaynar bulaqların
sərin ceşmənin,
Anadolu elinin
göz yaşalarısan.
Başına bələlər

açıb kafırlar,
o tayın, bu tayın
dillərdə əzbər.
Hərdən səni də
çox qınayıram.
Vətəni bölmüsən
iki hissəyə,
birinə güneyli,
birininə quzeyli
adları verib,
Arazın o tayı,
bu tayı deyib.
Azəri elinin şah damarışan.
Ayrılıq anından
lil qan axırsan.
Qəlblər ağlayır,
gözlər ağlayır...
Qardaşın bacısı
o tayda qalıb,
bacının anası bu tayda qalıb,
bizi kim bu günə,
bu günə salıb?
Ayrılıq həsrətindən
qəlblər dağlanıb.
Kür Arazla govuşub
qucaqlaşırlar...
Yol alıb
doğma dənizə axır,
sakit-sakit piçıldışıllar
başlarına açılan
min bir oyundan,
qəmgin-qəmgin
hey danışıllar...
Kür Araz qovşağı
ayrı mənzərə.
Qarışıl suları
axır Xəzərə.

ZƏFƏR SƏNİNKLƏ

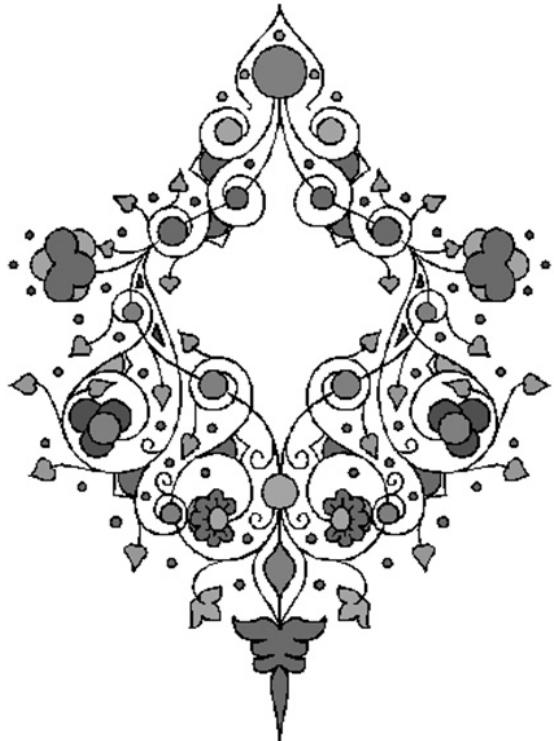
Türk dünyasının
böyük evladı,
İndiki zamanın
zaman dühası.
O qorxmaz sərkərdə,
Qəlbində Mehdi sevdası,
haqqın gur səsi,
o böyük insan.
Qələbə onunla
qoy duysun cahan,
Adı dillər əzbəri,

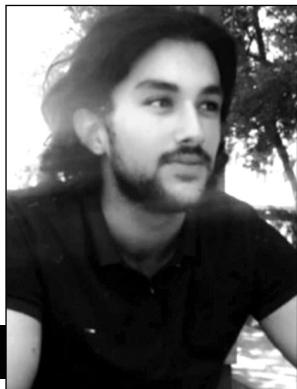
Rəcəb Tayyib Ərdoğan.
Qarşısında
əyilər, kiçilər
min bir hiyləgər,
Sözünün kəsəri poladı əyər.
Qələbə səninlə
böyük bəxtəvər,
İlahi bəxş edər
hər yerdə zəfər.
Qələbə səninlə
qoy duysun cahan,
Adın dillər əzbəri,
Rəcəb Tayyib Ərdoğan.
İslamın bayraqı sənə əmanət,
Yüz ildir əzilir
hər yerdə millət,
göstər hünərini,
ey dahi igid,
Yox olsun cəhalət
yox olsun zillət.
Məzlumun gözündən sil göz
yaşını,
ey böyük insan.
Qələbə səninlə
qoy duysun cahan,
Adın dillər əzbəri,
Rəcəb Tayyib Ərdoğan.

dünyadır girən,
min bir cür dona.
Əzizim...
dünyadan
biz zövq alırıq,
Onun gözəlliynə
heyran oluruq.
Dünya vəfali olanda bizə
təriflər söyləyib
alqış deyirik.
Tərs şillə çəkəndə
dünya da bizə
onun ünvanına
qarğış deyirik.
Əzizim...
dünya,
qalan dünyadır,
hər kəsin zamanı
axır zamandır.
Hələ neçə milyon il davam
edəcək,
yalnız...
onu bilər
qəlblər hakimi,
tək olan, var olan
zaman hakimi
sahib zamandır.

ƏZİZİM...

Əzizim...
Gel, deyim sənə
dünya necə dünyadır,
yaşı bilinməyən
qoca dünyadır...
ələyində ələyib
milyon illəri,
Fironu, Nəmrudu
taxtından salıb
Necə imperiyani
o zəlil edib,
əzib başlarını
taxt-tacı gedib.
Əzizim...
bu dünya
hərdənbir yumşalıb,
lap həlim olur,
yetim sifətində
dilənçi olur.
Çaşıl inanarsan
inanma ona,

ÜLVI ƏLƏKBƏRZADƏ

Ülvi Sahib oğlu Ələkbərzadə 8 oktyabr 1999-cu ildə Bakı şəhərində anadan olub. 2016-ci ildə Xətai rayonu, 263 sayılı tam orta məktəbi bitirmişdir. Hazırda "Turizm" ixtisası üzrə Ali təhsilini davam etdirir.

Yaradıcılığa şeir yazmaqla başlayıb. Şeirləri, hekayələri 2012-ci ildən dövrü mətbuatda dərc olunur.

"Son bahar nəgməsi", "Söz yağışı" adlı kitabların müəllifidir.

Ülvi Ələkbərzadə eyni zamanda "Gənc Azərbaycan ziyalısı", "Gənc Jurnalist" fəxri diplomlarının laureatıdır.

Ali təhsil almaqla yanaşı, Respublika TV (internet televiziyanın) redaktoru, aparıcısidir. Həmçinin Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin nəzdində yaradılan IV Gənc ədiblər məktəbinin üzvüdür.

Ülvi Ələkbərzadə ikinci dəfədir ki, "Xəzan" jurnalında çap olunur. Jurnalın redaksiya heyəti gənc şairi doğum günü münasibətilə təbrik edir, ona can sağlığı, uzun və faydalı ömür, bol-bol yaradıcılıq uğurları arzulayır.

İyirmi yaşın mübarək!

BİR PAYIZ MELODİYASI

Yazdığım sətirlər çiçəktək solub,
Gözümə bir misra həsrətin dolub.
Gündüzüm gecətək qaranlıq olub,
Bir payız axşamı görüşək yenə.

Həsrətdən düşmüsəm yatağa xəstə,
Kirpiklər qan ağları, qulaqlar səsdə.
Bəlkə də gələrsən lap son nəfəsədə,
Bir payız axşamı görüşək yenə.

Pəncərəm önündə bənövşəm ağlar,
Sinəmi sənsizlik günbəgün dağlar.
Çat verib ürəkdə, qəlbimdə tağlar,
Bir payız axşamı görüşək yenə.

Gözümdən süzülür sənli günlərim,
Ayrılıq qoxuyur qəmli sözlərim.
Yanaqda üzüyər öpüş izlərim,
Bir payız axşamı görüşək yenə...

QALDI BAHARA

Nurlu sabahlara ümid bağladım,
Dolmuş buludlarla birgə ağladım.
Sazımı köklədim, dərdlə çağladım,
Çox gecdir, arzular qaldı bahara.

Mən dərdin özüyəm, dərdə bağlıyam,
Eşqin əzabından könlü dağlıyam.
Kədərdən istərəm elə ağlıyam,
Çox gecdir, arzular qaldı bahara.

Qara gecələrin göz yaşı mənəm,
Nakam məhəbbətin baş daşı mənəm.
Qəm xəzinəsinin daş-qası mənəm,
Çox gecdir, arzular qaldı bahara..

PAYIZ TƏLƏSİR

Yenə payız ləhləyə-ləhləyə,
biz tərəflərə tələsir..

Xəzanlar misraların
ovcundan
ümid-ümid,
çiçək-ciçək,
yerə üz tutur...

Yarpaqların gözləri
gülür...
Rənglər əl çalır,
təbiətin gözəlliyyinə baxaraq...

Buludların öpüşü
yağış olub,
gələ-gələ
yerə yağır...

Misralardan nə gözəl
payız ətri,
qoxusu gəlir...

Hava soyuduqca
misralar da üzüyür.
Məhəbbətimə
bələyib
isidirəm onları...

Qafiyələr sevincindən
şəirlərin sətirlərində rəqs edir...
Payızın gəlişi
sətirlərə sevinc bəxş edib...

Rəngarəng
yarpaqların kirpiklərindən
sevgi, eşq süzülür,
ağaclardan havaya,
havadan;
küləklərə qovuşur,
küləklə birlikdə
ürəklərə doluşur...

KÜLƏYİN DODAQLARI

Eşqimizin kitabı taxdım
bu gün gözlərimə.
Kirpiklərimlə səhifələyib
Ümid-ümid,
arzu-arzu oxudum...
Oxuduqca göz yaşları, bulud-bulud
Süzüldü kitabın səhifələrindən...
Süzülən göz yaşım,
ovcuma töküldü...
Ovcumda sənli xatirələrim
yarpaqladı.
Payız yaxınlaşır,
qorxuram ovcumda

yarpaqlayan xatirələrim
xəzan-xəzan tökülsün
Xan çinarın başından...
Sənli xatirələri
sərmişdim küləyin
dodaqlarına,
sənə çatdırınsın deyə...
amma payız küləyi,
dağların sinəsinə
vurdur xatirələrimizi...
Elə həmin anda
ayrılıq nəğməsi
çalındı bizim üçün,
...bizim üçün...

İLK MİSRALARIN QİĞİLTİSİ

Yarpaqların dodağından
süzülürdü
son bahar ətri...
Bulud göydən,
öpüş-öpüş yağış
ələyirdi yer üzünə.
Bu şəhərin gözləri
gülündü həmin gün...
Gündüzün gözlərindən,
sevinc yaşları
arzu-arzu süzülürdü...
Təbiətin rəngi
o gün rəqs edirdi
torpağın ovunda...
Bir körpə səsi
ümid-ümid
çiçəklədi bu dünyaya...
Həmin gün -
OKTYABRIN SƏKKİZİ...
Doğulduğu gün
ilham pəriləri qonmuşdu
kirpikləri üzərinə...
Elə ilk misrası da
körpə qığılıları,
körpə ağlaması oldu...
Həkk oldu yaddaşlara
ilk övlad, sevinc misraları...
Beləliklə, bir körpə
özü də bilmədən qoşuldu
söz dünyasına,
özü də bilmədən
çevrildi övlad payına...
Körpə xeyallarla böyüdü -

həmin körpə qıqlıtları,
körpə ağlamaları,
döndü sevgi misralarına...
Sətirlər, ümidlər, şeirlər -
həyatda əlindən tutdu...
Gələcəyə inamla,
sevgi dolu baxmağı
öyrətdi ilk misraları ona...

EŞQİMİZİN KÖYNƏYİ

Dörd tərəfim qaranlıqdır,
Bülbul kimi qəfəsdəyəm.
Gözüm gözlərinə həsrət,
Deyəsən, son nəfəsdəyəm.

Atdılars məni zindana,
Mən zindandan qorxmuram ki.
Sənsiz keçən hər saniyəm,
Elə zindan, qorxmuram ki...

O keçdiyim dar cığırdañ,
Sənin sevginlə keçmişəm.
Məlek kimi bir gözəlin,
Gözlərindən su içmişəm.

Hər gecə dəli küləyin,
Mavi gözündən öpmüşəm.
Ulduzların gözlərində,
Məhəbbətimi görmüşəm.

Eşqimizin köynəyini,
Göz yaşlarımla yuyaram.
Misralarımı bələyib,
Şeirlərimdən asaram.

BU DÜNYADA

Dəndlərimi şərbət kimi,
asta-asta hey içirəm.
Öz dünyamın naz-qəmzəsin,
Yavaş-yavaş tək çəkirəm.

Bu dünyadan, o dünyaya,
Bir gözəci baxıram mən.
Boylanıram səmalara,
Yağış olub, yağıram mən.

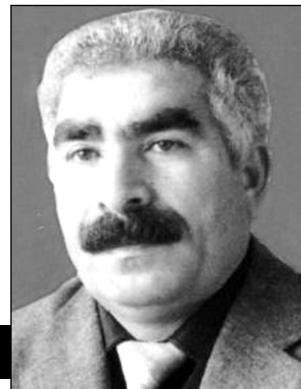
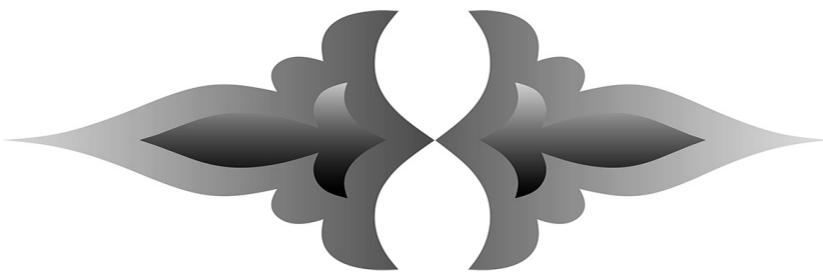
Şair olub misraları
oxumağa bir kəs də yox.
Dəqiqələr ömür yazır,
Ölüm anın gözləyən çox.

Qəm-kədərin boynun bükək,
Ürəklərə sevgi əkək.
Eşqimizə qəsr çəkək,
Bu dünyada, bu dünyada

EŞQ ƏTİRLİ MİSRALAR

Ovcumda çiçək açıb
sənin gülüşlərin.
Arzularımdan,
ümidlərimdən,
sənin ətrin gəlir...
Gözlərimdə gözlərin,
əllərimdə-əllərin gezir...
Çiçəkləyən gülüşün
kəpənək olub,
qonur baxışlarımı...
Baxışlarım saçlarına
sığal çəkir.
Çiyələk dodaqlarını
sənə yazdığım,
sevgi misraları bələyib...
Dodaqlarından sətir-sətir,
heca-heca
eşqimiz süzülür...
Gözlərindəki mavi,
sahilsiz dənizdə, sənə olan
saf, təmiz eşqim
yelkən açıb,
gələcəyə üzür...
Kirpiklərini oxu, əzizim,
kirpiklərindən sənə yazdığım
məktublar asılıb...
Eşq qoxulu, yasəmən ətirli
"Sən ətirli" məktublar...
Elə sən də mənim üçün
yasəmən, bənövşə,
lalə çiçəyişən...

MEYXOŞ ABDULLAH

ÇƏKİ DASI...

(hekayə)

O, atamın anası idi. Onu hamımız "nənə" deyə çağırırdıq. Ağlımız kəsənə qədər onun adının nə olduğunu bilməmişdi. Elə zənn edirdik ki, onun adı elə əzəl-binədən Nənədir. Evdə təkcə atam ona "bacı" deyirdi. Atamızın ona nəyə görə "bacı" dediyini hələ indinin özündə də anlaya bilməmişəm.

Ona "nənə" dediyimizə görə öz anamızı adıyla çağırırdıq. Anamız isə bundan bərk hırsınları: "Heç olmasa həyət-bacaya adam gələndə məni adımla çağırmayın, ay sizin boynunuz sınmamasın", deyə bizi danlayardı.

Lap böyük olana qədər elə bilirdik ki, bizi dünyaya qoca nənəmiz gətiribdir. Öz anamızə o qədər də qanımız qaynamazdı. Çünkü o, həm bizi danlayırdı, həm də çox vaxt iş-güç görəndə deyinərdi. Ona görə də, bir dərd-sərimiz olanda sözümüzü nənəmizə deyerdik. Anamızı da istəyirdik, amma nənəmiz qədər yox, nənəmiz bizim üçün çox şirin idi.

Çox sonralar öyrəndik ki, nənəmizin adı Ağca imiş. Qonum-qonşu, qohum-əqraba ona "Ağca nənə" deyərdilər. Kənddə hamidan yaşılı idi. Onun yaşıdları çoxdan dünyasını dəyişmişdilər. Həddən artıq göyçək arvad idi, üz-gözündən nur töküldü. Allah onu, elə bil xoş gündə, xoş saatda yaratmışdı. Ağ, bir azca uzunsov sifəti, nazik qasıları onu elə gözəl göstərirdi ki... Geyim-kecimi nimdaş olsa da, həmişə tər-təmiz olardı. Paltarlarının cırıq-sökük yerlərini elə səliqə ilə tikib, yamayardı ki, vurulmuş yamaq həmin paltara, sanki bir az da yaraşq verirdi. Üst-başından həmişə güləb iysi gəlirdi. Başımızı onun dizinin üstə qoyub mürgüleyəndə, hardasa güllü-çiçəkli sehirli bir aləmə düşmüş kimi özümüzü hiss edirdik.

Üstü xırda, güllü köynəyinin yaxası boğazına qədər düyməli olurdu. Yayın, lap cirramasında belə yaxasının düymələrindən heç bircəciyini də açmazdı. Adam ona

baxanda darixardı, elə bilərdi ki, o güclə nəfəs alır. Uzun, taxtalı tumanı ayağının altında yerlə sürünerdi. İş görən zaman isə, tumanının ətəyini dürgələyib qurşağına elə keçirərdi ki, elə bilərdin əyninə enlibalaq şalvar geyinibdir. Yaşı səksəni haqlasa da, çox gözəl qədd-qaməti vardı. Ayda bir dəfə saçlarına xına qoyduğundan, çox da uzun olmayan seyrək saçları qıp-qırmızı rəngdə olardı. Saçlarının qırmızılığı ağ, nazik sifətinə elə yaraşq verirdi ki...

Həmişə qəmli görünərdi, onun gülməyini heç xatırlamırıam. Həyət-bacada dolananda, iş-güç görəndə də fikirli olardı. Elə bil, dünyanın bütün dərd-sərini nənəmiz çəkirdi. Bəzən dəqiqələrlə gözlərini bir nöqtəyə dikib, elə dərin fikirə gedərdi ki, elə bil qızıl dolu gəmiləri dəryada qərq olubdur. Fikirdən ayılanda da, elə dərindən köksötürərdi ki, arvadın quru sinəsi az qalırdı ki, qalxıb çənəsinə toxunsun.

Ayda, nüdrətdə bir dəfə hırsınlardı. Onda da ev adamlarından hansısa qəbaətli bir iş tutanda. Yaziq arvad hırsını həmin adama deyil, özünə tökərdi. Görərdin, həmin günü çörək yeməzdi. O çörək yeməyəndə də, elə bilərdik, bu dəqiqə dünya tar-mar olub dağılacaqdır. Biz uşaqlar hərəmiz evin bir küncünə çəkilib xisin-xisin ağlayardıq. Bu halmiza dözməyib süfrəni salar, bizim yeməyimizi qablara çəkib: "siz yeyin, mən də yeyəcəyəm", deyərdi.

Onun bu sözlərindən sonra başımızı aşağı salıb, ximər-ximir yeməyimizi yeyərdik. Amma sonradan baxıb görərdik ki, nənəmizin özünə çəkdiyi yemək süfrənin bir qıraqında qalıb, soyuyaraq buza dönübdir.

Gözütox arvad idi, heç bircə dəfə də görmədik ki, özü üçün ürəyi istəyən bir yeməyi bişirib yesin. Həmişə özünə hamidan az yemək çəkərdi, amma elə şirin-şirin yeyir-

di ki, adam ona baxanda yenidən iştahı açıldı. Yemək üstünə gələn qonum-qonşuya, uşaq-muşaşa həmişə öz yeməyindən pay verərdi və məcbur edərdi ki, o yeməyi mütləq yesin.

Uşaq vaxtlarımız iddi. Evimiz yol qırığında olduğuna görə hər an çağırılmamış bir qonaq peyda olardı. Bir gün də belə vaxtların birində, günorta vaxtı yemək yeyirdik. Hami yeməyini yeyib qurtarsa da, mən qabımada olan bir tikə ətlə micillanırdı. Əti gah o tərəfə, gah da bu tərəfə aşıraraq onu iştahla yeməyə hazırlaşdım. Elə bu vaxt bizim evdən evləri bir-iki ev o tərəfə olan Zəri arvad qapını açıb içəri girdi. Onun belində bir kötməcə qız uşağı da vardi. Uşaq yun adyal şalla möhkəm-möhkəm arvadın belinə sarılmışdı.

Zəri arvad evə girən kimi uşağı belindən açıb yerə qoydu. Uşaq yerə qoyulan kimi iməkləyə-iməkləyə mənim qabımı tərəf cumdu. Mən qabı ikiəlli qamarlayıb, dırşəyimlə uşağı kənara itəldim. Uşaq çox sırtıq uşaq idi. Məndən əl çəkməyərək paltarından yapışb ayaq üstə durdu və yenə də qaba tərəf əl uzatdı. Bu vaxt nənəm yaxınlaşış qabdakı o bir tikə əti götürüb uşağın əlinə verdi. Qarınqulu uşaq əti göydəcə qapıb ağızına basdı və başladı yeməyə. Elə bildim bədənimdən qoparılmış ətimi yedi o uşaq. Mən elə bərkədən hönkürdüm ki, səsimə evdəkilər hamısı diksindi. Nənəm ehmalca gəlib mənim qolumdan yapışdı və dartıb evdən bayıra çıxartdı.

-Sənə neçə dəfə demişəm ki, qabağına yemək gəldi tez ye, yoxsa qonun-qonşu uşağı gəlib yeyər. Bax, canın da var, indi ye azarımı...

O hadisənin üstündən gör neçə bir müddət keçib, mən indinin özündə də, istər məclisdə olsun, istərsə də evdə hamidan qabaq yeməyimi yeyib qurtarıram.

Nənəm acliq illərini gördüyüne görə çörəyin necə böyük nemət olduğunu bilirdi. Həmişə də deyərdi: "Allah sizə o günləri göstərməsin. Adamlar az qalırdılar ki, lap bir-birlərinin ətini də yesinlər. Tərə-mərə yeməkdən adamın içi de üzülmüşdü".

Biz uşaq idik, acliq illərini görməmişdik. Ona görə də, onun nə dediyini qədərince anlaya bilmirdik. Bize elə gəldirdi ki, nənəmiz bizə nağıl danışır.

Sakitliyi çox sevirdi. Qonum-qonşu bir dəfə də olsun onun ucadan danışdığını eşitməmişdi. O, az danışardı. Bir söz deyəndə də, adamı yanına çağırıb, əlini ehmalca onun çıynıñə qoyaraq, az qala qulağına piçıldayırmış kimi sözü deyərdi. Onun sözləri o qədər sehirlydi ki, elə bil adamın qulağına dua oxuyurdu.

Anam bizi danlayıb, dansayanda nənəmiz harayıımıza yetər və əlini ağızının üstə qoyub: "Ay bala, səsin özüvə xoş gəlməsin. Bir az yavaş danış, yoldan ötən olar", deyərdi. Onun bu sözlərindən sonra evdə sakitlik yaranardı.

Çox təmizkar arvad idi, stəkan, nəlbəkini, qab-qacağı ocaqdan götürdüyü küllə, o qədər sürtüb, təmizləyirdi ki, qab-qacaq onun əlində par-par parıldayardı. İllah ki, stə-

kanları yuyanda. Qəribə stəkan yumağı vardi onun. Barmaqlarının qoşalaşdırıb stəkanın içində salar və onu sağasola firladardı. Tər-təmiz yuyulmuş stəkan onun əlində elə xartılııyla səs çıxardı ki, elə bil kim isə rəndə ilə taxta yonurdu. O səs hələ indinin özündə də qulaqlarından getməyibdir. Səliqə, səhmana o qədər fikir verən idi ki, hətta, həyətdəki itin yalağını da sürtüb, təmizləməmiş ora yeməkdən, yaldan tökməzdı.

İki otaqlı, bir də uzun, dar dəhlizli olan birmərtəbəli evimiz həmişə səliqəli olardı. Ayda bir dəfə evi, eyvanı sarışırə deyilən və kəndin kənarındaki qayalıqdan daşıyb gətirdiyi sarı rəngdə olan torpaqla şirələyərdi. Gök ot, xırda saman qarışıığıyla hazırladığı və bir neçə gün qıçırtdıqdan sonra araya-ərsəyə gələn palçığın iyi adama elə xoş gəlirdi ki.

Novruz bayramında isə ağışırə deyilən palçığa bir az da hil qatıb ev-eşiyin divarlarını suvayardı. Ağ şirəylə suvanmış ev elə gözəl görünərdi ki... İllah ki, yay vaxtları pəncərədən süzülüb ev düşən gün işığının qızılı şüaları divarın ağ rəngini bir az da ecazkar göstərərdi. Ayağımızın altındakı həsirdən, palazdan qalxan narın toz dənəcikləri pəncərədən düşən günəş şüasının altında sanki xırda kəpənəklər kimi uçuşardı. Biz uşاقın siraya düzülərek ağızımızı geniş açıb o qızılı şüanı, guya uda-uda pəncərəyə qədər bir-birimizi itələyərək basırıq salardıq. O vaxta qədər ki, hansımızın başısa, dəyib pəncərənin şüşəsini sindirana kimi. Ondan sonra xurd düşüb kirimişcə evin kunc, bucağında oturub, səbirsizliklə cəzamızı veriləcəyini gözləyərdik.

Bəxtimiz onda çəkirdi ki, bu cəzani bizə nənəmiz verirdi. Ya, odun daşıtdıracaqdı, ya tövlənin arxasındaki mal peyinini bostan yerinə yaydıracaqdı, ya da ki, evin banına çıxardıb illərlə qalaqlanmış göyərçin, sərcə zilini süpürdürcəkdi.

Nənəm üçün fərqi yox idi, pəncərənin şüşəsini kim sindiribdir. Cəzani hamımız çəkməli idik. Onun bu cəza üsulunu illər sonra hərbi xidmətdə olarkən anladım. Kazarmanın şüşəsini kimsə sindirmişdi. Şüsəni sindiran əsgər əməlini boynuna almaq istəmirdi. Onun qəbahətini görənlər isə, əsgər yoldaşlarını satmaq istəmirdilər. Ona görə də, bütöv bir polk səhərə qədər yatmayıb, ayaqüstə yuxusuz qaldıq. Mən onda anladım ki, mənim savadsız nənəm, dünyaya meydan oxuyan sovet generallarından da çox bilirmiş...

Ağca nənəmizin gecə nə vaxt yatıb, səhər nə vaxt oyandığını heç birimiz görməmişdik. Heç birçə dəfə də onun yatıb yuxuya qaldığının şahidi də olmamışdıq. Yuxudan ayılanda onu həyət-bacada ora-bura vurxunan görərdik. Adəti idi, şübh tezdən hamidan qabaq yerindən qalxar, dəstəmazını alıb, namazını qılardı. Onun piçiltiy-la dediyi sözlər, etdiyi dualar, elə bil qeybdən gələn sirlili-sehirlili sözlər idi. Hər kəlməsi adamı ovsunlayırdı. Dua edən zaman həmişə ağlayırdı. Yanağından süzülən göz

yaşları çənəsində gilələnər, sonra da damcı-damcı dizlərinin üstə tökülərdi. Tək-tək hamımıza dua edərdi. Dərbələdan uzaq olmağımız üçün Allaha yalvarardı. Dualarının sonunda isə özünə dua edərdi. Özünə etdiyi dua çox qəribəydi. Deyərdi: "İlahi, səndən çox ömür istəmirəm, verdiyin bu ömüre də şükür. Amma mənim axırımı xeyirli et, məni dilsiz, ağızsız, əlsiz-ayaqsız edib kimsəyə möhtac etmə. Məni ayaqüstə öldür, yorğan-döşək möhtacı etməginən".

Cox imanlı arvad idi bizim Ağca nənəmiz. Əl-ayağı bərkətliydi. Əlini nəyə vursaydı o şeyə Allah o qədər bərkət verirdi ki.

Qapıda mal-qaramız çox idi. Mal-qaranın sağılması, yerbəyer edilməsi onun əlindən gəlib gedərdi. Həftədə iki dəfə nehrə çalxayardı. Nehrənin suynu da sübh tezdən gedib kəndin yuxarı başındaki "Alçalı" bulaqdan gətirərdi. Bulağa, camaat yuxudan oyanmamış, səhərin gözü çırtlayanda gedərdi. Deyərdi ki, nehrənin suyu gərək bulağın əl dəyməyən ilk suyu olsun ki, yağı bol düşsün. Nehrəni də özü çalxalayardı. Qoyun dərisindən olan bir parça yunlu dərini nehrənin altına atardı ki, nehrəyə daşdan-zaddan ilişib bir xətər toxunmasın. Heyva budağın dan bir çubuğu da vardi, həmişə əldəyməz bir yerdə, təmiz parçanın arasında saxlardı. Nehrə çalxalayarkən arada o çubuğu nehrənin "güləfə" yerindən içine salar və yanın düşüb-düşməməsini yoxlayardı. Necə ki, çubuğun hər tərəfinə yağı yapışdı, onda bilərdi ki, nehrə hazırlır. Qabaqcadan yuyub hazırladığı vedrə, ləyənə boşaldardı nehrənin ayranını. Ayranın üzərində topa-topa üzən yağı yığıb, ovuclayar ayrıca qaba qoyardı. Gözləyərdik, nehrənin yağı hazır olan kimi biz uşaqlar da hərəmiz əlimizə bir parça çörək alıb nehrənin yanında boy sırasıyla düzülərdik.

Əlimizdəki çörəyin üstünə yağı elə səliqə ilə yaxardı ki, elə bil, adamın ürəyini qidiqlayardı. O yağı-yaxmacı dünyadan ən şirin matahi idi bizim üçün. Nehrə çalxalanarkən onun ağızına bağlanılmış sələdən qopan "gup-gup" səsləri hələ də qulağımdan getməyibdir.

Heç yadımdan çıxmaz. Bir dəfə nənəmin yuyub, təmizləyərək qurumaq üçün çəpərin yanına, xəlvət bir yere qoysduğu nehrəni daşla vurub sindirdim. Elə bil nehrəni yox, arvadın ürəyini çilik-çilik etdim. Nehrənin paralanıb, iki yerə bölündüyüünü görəndə arvad dizə çöküb hönkürdü və bircə bu sözləri dedi:

-İgid ölösən səni, bala.

Nənəmin mənə etdiyi qarğış kefimə dəymışdı. Günahım böyük olsa da, qəlbimdə ondan küsmüşdüm. Atam səhəri gün təzə nehrə alıb gətirəndən sonra nənəmin üzünün qırışığı açıldı və günorta yemək zamanı başımı aşağı salıb, dodaqlarımı sallayaraq, altdan-altdan ona baxdığını görüb, yaxın gəldi və boynumu qucaqlayıb üzümdən öpdü. Kövrəlib ağladım. Tumanının ətəyi ilə göz yaşımı silə-silə:

-Ağlama, səni çox istəyirəm! - dedi.

Mızıldanaraq:

-Məni çox istəmirən. Bir nehrədən sarı mənə igid ölösən, - dedin.

Arvad gülümşədi, təkrar məni öpərək: "İgid ölmək hər kişiyə qisməti olmur, bala. - Dedim ki, o nağıllardakı igidlər var ha, onlar kimi olasan da, yəni".

Cox-cox sonralar, başımız müsibətlər çəkəndə, torpaqlarımız işgal olunub, el-obamiza şəhid tabutları gələndə başa düşdüm ki, nənəm mənə qarğış yox, alqış edibdir. Sən demə, igid ölmək hər kəsə nəsib olmurmuş... Mənim yazıq nənəm, ağıllı nənəm...

Nənəmgül yatan otağın bir küncündə bəzəkli, qədim bir sandıq vardı. Sandığın üç qifil yeri olsa da, nənəm heç vaxt sandığın ağızına qifil vurmazdı. Ona görə ki, biz onun qorxusundan, nəinki sandığın ağızını açmağa, heç sandığa yaxınlaşmağa belə cürət etməzdik. Arada nənəm özü sandığı açıb oradan bir şey götürəndə, biz uşaqlar ari pöhrəsi kimi dövrə vurub nənəmizinn başına toğalaşardıq. İlahi, sandıqdan elə gözəl iyə gələrdi ki, adam bir anlıq huşunu itirmək vəziyyətində qalırdı. Gülab, naftalin və ətir qoxulu iyələr bir-birinə qarşışaraq adəmin ruhunu canından alıb, sanki göylərə aparardı.

Öz gözlərimlə görmüşdüm, sandıqda nənəmin bir saçıqlı şalı, üç ədəd kalağayı vardı. Kalağayının biri ağ, qiraqları butalı olanın, nənəm həmişə toya, xeyir işlərə gedəndə başına bağladı. O biri kelağayı "noxudu" kelağayı deyilən kelağayı idi ki, onu da elə belə qonşu-bacaşa gedəndə bağladı. Zil qara bir kelağayı da vardi ki, onu da iraq olun, yasa, hüzrə gedəndə başına örtərdi. Hər üç kələyəyi nənəmə çox yaraşdırıcı. İllah ki, ağ kələğayı, nənəmi elə gözəl göstərərdi ki, böyük bacım demişkən, adam ona baxanda şışərdi.

Nənəmin sandığında bir-iki dəst xeyirə, şərə geyinmək üçün paltarları da vardi. Bu paltarları elə səliqəylə qatlayıb sandığa qoyardı ki, elə bil bir də heç vaxt o paltarlara əl vurulmayacaqdı.

Sandıqda bir daraq, bir də gözəl naxışlarla bəzədilmiş güzgü də vardi. Onlar həmişə paltarların altında olardı. Yalnız bircə dəfə, böyük bacımın toyunda gördüm ki, nənəm o güzgüyə baxa-baxa saçlarını darayıb. Amma ciyinləri titrəyirdi, deyəsən o ağlayırdı. Anamın dediyinə görə, daraqla güzgü babamdan nənəmə yadiğar qalıbmış. Böyük bacımı uşaqların hamisindən çox istəyirdi nənəm, yəqin arzusu varmış ki, onun toyunda abırlı-başlı bəzənib, düzənsin.

Nənəm ölü gününə kimi oruc-namazından əl çəkmədi. Xəstə olan vaxtlarında da namaz qılar, orucunu tutardı.

Heç yadımdan çıxmaz, yayın qorabışırən ayı idi. Havalər çox isti keçirdi. Orucluq ayı həmin yaya düşmüşdü. Nənəm oruc idi. Amma iş-güçündən də əl çəkmirdi. Nəxud, mərcinin yolunan vaxtı idi. Dünəndən evin böyrün-

dəki bir parça yeri təmizləyib, ora noxud yolub tökmüşdü. Günün altında quruyub, qabığından çırtlayan noxudu döyüb,sovurub yiğisidirmalıydı.

Dərz-dərz tökülmüş noxud yiğini kiçik bir təpəni xatırladırı. Nənəmin iri bir toxmağı da var idi. Biz uşaqların o toxmağa gücümüz güclə çatardı. Nənəm isə onu başının üstünə qaldırar və qalaq-qalaq qalaqlanmış noxud dərzlərinə endirirdi. Hər zərbə endiriləndə, noxudlar qinalanıb etrafa səpələnərdi. Nənəmizlə biz uşaqların bir sövdələşməsi də vardi, xırman deyilən, şirələnmiş sahədən noxud kənara düşsəydi o bizim idi. Biz uşaqlar həmin noxudları qablara yiğib günün sonunda nənəmizə verirdik. O da bizə pensiyasından beş-on qəpik pul verərdi.

Həmin gün çox möhkəm isti vardi. Günəşin yandırıcı şüası adamın sir-sifətini qarsıtmışdı. Belə istidə oruc tutmuş nənəmizin birdən-birə ürəyi dayandı və o, üzüqoylu noxud dənlərinin üstə yixildi. Biz qışqırdıq. Səsimizə qonum-qonşular töküllüşüb gəldi, nənəmizin üz-gözünə, si-nəsinə su töküb aylıtdılar. O, gözlərini açıb özünə gələndə qonum-qonşandan bircə bunu soruşdu:

-Siz Allah, mənə su içirdib, orucumu batıl etmədiniz ki?!.. Məni günaha batırmadınız ki?!..

Qonşular and-aman etdilər ki, belə iş olmadı, sənə su içirtmədik. Ondan sonra nənəm arxayımlaşıb, "Şükür sənə, ilahi", dedi.

Həyətimizdə "peşkar" deyilən bir yer vardi. Ora xırman yeri də deyirdik. Taxılı oraqla, dəryazla biçdikdən sonra, dərz vuraraq daşıyb həmin xırman yerinə tökərdik. Sonra ata qoşulmuş vəli taxılın üstə dövrə vurduraraq, onun buğdası çıxana qədər döyərdilər.

Biz uşaqlar da, növbə ilə vəlin üstünə minərdik. At yorta-yorta getdiyindən biz də vəlin üstə nehrə kimi çal-xalanardıq.

Toz-torpağa batsaq da, vələ minmək bizə özgə ləzzət verirdi. Xırman vaxtı hünü deyilən xırda bir həşarat vardi, gözlə güclə görünərdi. Amma adamın üz-gözünü elə dalayardı ki, deyərdin, bəs, adamı eşşək arısı çalır. Nənəm həmişə deyərdi ki, nə yaxşı bu hünüyə Allah boy-buxun verməyib, yoxsa öldürmədiyi adam qalmazdı. Belə vaxtlarda nənəm mis kasada nöyüt gətirər və əskini nöyütə batırıb bizim boyun-boğazımıza sürtərdi. Nöyütün iyinə hünülər adama yaxın gəlməsə də, amma boyun-boğazımızı nöyüt yandırıb dərisini qızardardı.

Taxıl dərləri döyülib başa çatdıqdan sonra, axşam-çağı onu nənəm sovurardı. İri mis məcməyiyyə taxılı doldurub başı üzərinə qaldırar və silkoləyə-silkoləyə yelə verərdi. Bir mahnısı da vardi, taxılı sovura-sovura oxuya: "Yel baba, yel baba, de hardasan, gəl baba..."

Qəribədir, nənəmin bu sözlərindən sonra, hardansa külək peyda olar və nənəmin başı üzərinə qaldırdığı məciməyidəki taxılın samanını, çör-çöpünü elə süpürüb apardı ki... Buğda sovrulandan sonra onu xəlbirə vurardılar. Yaziq nənəm bunların hamısını özü edərdi, ta buğda

kisələrə yiğilib, "əlyeri" deyilən dama daşınana qədər.

Anam ildə dünyaya bir uşaq gətirdiyinə görə daima əliuşaqlı olardı. Doğduğu uşaq ayaq açıb yeriməmiş, yənə də anamın qarnı burnuna dəyərdi. Anam doqquz uşaq dünyaya gətirmişdi. Uşaqların çoxu da qız idi. Atalar sözüdür, deyir: "kasıbin arvadı dişi, inəyi erkək doğar, varlığın isə arvadı erkək, inəyi dişi doğar".

Anam hər qız uşağı dünyaya gətirəndə atam deyinərdi. Atamin deyinməyi nənəmin xoşuna gəlməzdı. "Naşükürlük etmə, bala, ailələr var, o qızın çölə atılan dırnağına gəzir. Allaha acıq gedər, belə nasaza sözlər danışma", deyə atama məzəmmət edərdi.

Atam da nənəmin bu sözlərindən sonra bir daha bu barədə söhbət açmadı.

Qış vaxtları evimizin içindən həmişə nəm əski iyi gələrdi. Çöl-bayır şaxta-sazaq olduğuna görə, yeni doğulan uşaqın əski-üsküsünü evin içində, sobanın yaxınlığındakı divara bərkidilmiş ipdən asardılar. Sobanın istisi dəyib, qurutduğu nəm əskilərin çox qəribə iyi gəlirdi evdən. Bu iyi o vaxt çox xoşlayırdım. Bu iy körpə uşaqın bələyinin iyinə oxşayırı...

Uşaqların bütün götür-qoyu nənəmizin əlindən gəlib gedərdi. Anam dünyaya uşaq gətirəndə onun doğduğu uşaqları da nənəm özü tutardı. Onun bu işdə çox böyük səriştəsi vardi. Uşaqların əksəriyyəti qış vaxtı, özü də gecəyarsı doğularılar. Kasıb yaşayan adamlar üçün bu əlavə çətiliklər yaradardı. Anamın doğacağı ayı, bəzən günü də, beş-üç gün fərqiyələ də olsa nənəm bilərdi.

-Gelin, bu ay ayındır ha, sənin... Yır-yığışını et, hazırlığını gör! - deyərdi.

Bəzən anam nənəmim təkrar-təkrar dediyi bu sözlərində inciyən kimi olardı. Açıq deməsə də, dilinin ucunda deyinib deyərdi:

-Evin tikilsin, arvad, elə bil doğan mən yox, budur. Bilirom də, hazırlığımı görmüşəm...

Anamın sancıdan divara söykənib, qırvıla-qırvıla necə ağladığını indinin özündə də unuda bilmirəm. Nənəm isə bir söz belə demədən, sakitcə əlləşərdi. Belə vaxtlarda o ikiqat zirək olurdu. Yaşına uyğun olmayan bir zirəklilik vardı onda. İki cəld və səliqəli görərdi.

Biz uşaqlar yan otaqda kirimişə gözləyərdik. Uşaqın qız və ya oğlan olduğunu yenə də nənəmizin sözlərində anlayardıq. Qız olanda nənəm bir az uca səslə:

-Canın yansın sənin, bunun boyuna bax, hayçı-qarayçılığına bir bax, - deyərdi.

Uşaq anadan olandan sonra nənəm həmişə anama xəsil çalardı. Xaşılın artıq-urtuğundan biz böyük uşaqlar da yeyərdik. İçinə kəra yağı və çoxlu ədvalar qatılmış xaşılı yeməkələ doymazdıq. Elə bil doğan yaziq anamız yox, biz idik.

Doqquz uşaqın heç birinin ağ mələfəyə büküldüyünü görmədim. Onların əski-üsküsü atamızın könhə şalvar, köynəyi, bir də nənəmlə, anamın cırıq-sökük, daha kara

gəlməyən nimdaş pal-paltarları olardı. Nənəm həmin köhnə şalvar köynəyi, paltarları səliqə ilə qayçılıyib kəsər, uşaqlar üçün əski düzəldərdi.

Nənəm həm də çox savadlı türkə-çarə qadın idi. O, bizim həkimimiz idi. Yeni doğulan uşaqın ongünlüyündən sonra onu yuyundurur, sonra da burnunun üzündən, yanaqlarından, dabanından, yanından iti lezvayla qan alardı. Hələ indiyə kimi də bilmirəm bunlar nəyə görəmiş?

Uşaq vaxtı mən göy öskürək deyilən bir öskürək tutmuşdum. Bu elə bir axmaq öskürək idi ki, adamı yaxalayanda az qalırkı nəfəsin kəssin. Elə bərkdən öskürürdüm ki, az qalırkı ciyərlərim ovulub ağızından tökülsün. Öskürək tutanda adam göyərib keçirdi.

Mən öskürək tutan günün səhəri nənəm böyük bacımı bayıra səsləyib onu harasa göndərdi. Bir azdan bacım kasada süd gətirdi. Nənəm onu stekana töküb mənə içirdi. Südün dadı başqa idi. Ömrümdə belə qəribə tamı olan süd içməmişdim. Süd həm qatı, həm də bir az turşməzə idi.

O südü içən günün səhəri mənim öskürəyim xırp kəsildi. Günortaya yaxın bacımı yanlayıb dünən mənə nənəmin içirdiyi o südü nə südü olduğunu soruştum. Axi, südü o tapıb gətirmişdi. Həm də, bacımın arada mənə baxıb bic-bic gülmsəməsi məni şübhələndirmişdi.

Bacım isə nənəmin bu barədə ona bərk-bərk tapşırığıni bəhanə gətirib susdu. Axırda, çərəsiz qalıb, nənəmin balıncıının altına qoyduğu konfeti ona verəndən sonra sırrı açacağına söz verdi. Konfeti ona verdim. Bacım əyilib qulağıma dedi ki, sənin içdiyin süd qonşumuzun eşşəyinin südüdür.

Bu sözləri bacımdan eşidəndə əhvalım döndü. O dəqiqə ürəyim bulandı. Mənim öyüməyimlə bacımın həyətə qaçmağı bir oldu.

Anam həftədə bir dəfə böyük bacımın uzun, kılkəli saçını mis kasaya tökülmüş ayranla yuyardı. Hər yuyanda da deyinərdi ki, bu boyda yekə qızsan, amma saçını özün yuya bilmirsən. Belə vaxtda nənəm əyilib az qala güclə eşidiləcək səslə anamın qulağına deyərdi: "Gəlin, başuva dönüm, sən bu evə gələndə saçını mən yumurdummu?! Nə tez yadından çıxdı o günlər? Uşaqdır da, öyrət yusun". Sonra o, dizə çöküb anamı ehmalca dirsəyi ilə kənara itələyər və bacımın uzun saçlarını toparlayıb mis kasadakı ayrana salıb isladar, sonra isə islanmış tükləri qolunun üstünə sərərək darağın iri dişleriylə yavaş-yavaş kılkəsini alardı. Saçın ki kılkəsi açıldı, daraq saçda elə axardı ki, baxanda adamin ürəyinin qidiği gələrdi. Nənəm arada darağa diqqətlə baxardı, gözünə bir şey sataşanda ayağa durub bir az nöyüt gətirər və təmiz iliq suyla qarışdırıb, lap axırda bacımın saçını nöyütlü suyla yuyardı. Bunun səbəbini nənəmizdən soruşanda isə bir söz deməzdidi... Amma bunun səbəbini bilirdik. Qonşu arvadı da qızının saçlarını nöyütləyəndə deyinə-deyinə deyərdi: "Ay səni

görüm, əlin heç yar əlinə dəyməsin, bu bit-sirkəni hardan doldurmusan e, başına?"

Çox kasib yaşayırdıq, külfət böyük idi. Amma mehriban idik. Evdə dava-dalaşın qarşısını ancaq nənəmiz alardı. İstər, biz uşaqların, istərsə də, ata-anamın davasının. Bəzən atam bir şeyi bahanə edib anama əl qaldırmaq istəyəndə nənəm sakitcə deyərdi: "Uşaqların zəhrin-bağın yarmayıñ, oturun yerinizdə!" O dəqiqə atam sakitləşərdi.

Nənəm məni çox istəyirdi.

- Sən babana oxşamışan, - deyərdi.
- Babam necə adam olub? - soruştardım.
- O çox yaxşı adam idi, - deyərdi.
- Atam da babama oxşayıb? - soruştardım.
- Yox, atan zəhəndə tuluğudur! - deyərdi.

Kasib olduğumuza görə yatacaq az olardı. Qış ayları od-oçaqdan yaman korluq çəkərdik. Nənəm belə vaxtlarda təndirdə çörəkləri bişirdikdən sonra, təndirin közünü saca yiğar və biz yatdıqlımız otağa qoyardı. Köz də bir az istilik verəndən sonra yamb külə dönərdi. Uzun qış gecəsində tir-tir titrəyərdik. Uşaqlar "başdı-ayaq" yatardılar ki, qızınsınlar. Mən isə, döşək olmadığına görə, yorğanı ikiqat edib arasına girərdim. İkiqatlanmış yorğan arasında yatanlar olubsa, yəqin anlayarlar ki, belə yatmaq çox əzəblidir. Səhərə qədər dizlərini qucaqlayaraq bir böyrün üstə yatmalısan.

Soyuqdan titrədiyimi hiss edən nənəm mənə yaxınlaşış ağızını qulağıma tutar və gülə-gülə deyərdi:

-Döz, çətinli böyüyənəcəndir. İnsallah, böyüyüb arvad alarsan, ondan sonra üzüməzsən.

Nənəmin o sözlərindən sonra içimdə, elə bil ümid işığı yanardı, bədənim qızınlardı... Mən necə qış həmin ümid işığının hesabına yola verirdim..

Nənəm imanlı və halal adam idi. Mən heç vaxt onun kiminsə dalınca danışdığını, qeybət etdiyinin şahidi olmamışdım. Bir sözü vardi, həmişə işlədərdi: "Adam gərək özünü qədrdən-qrübdən salmasın".

Çox qənaətcil arvad idi, həyət-bacamızda çoxlu toyuq-cüçə, evimizdə yavanlıq olsa da, o bizə hər şeyi cirə ilə verərdi. Qarnımız doyardı, amma gözümüz həmişə yeməyin dalınca qalardı. Əlinin duzu vardi. İstər plov bişirsin, istərsə də adicə soğansu, o qədər ləzzətli olardı ki... Yemək bölməkdə də səriştəsi böyük idi. Kimə hansı et tikəsin atacağını yaxşı bilirdi və həmişə də eyni qaydayla yeməyi çəkirdi. Zarafat deyil, on iki nəfər ailə üzvünə bir toyuğu, yaxud da cücəni bölmək asan iş deyildi.

İndinin özündə də nənəmin o vaxtlar bisirdiyi iki yeməyin həsrətini çəkirəm. Biri cüce ciğirtması idi, o biri isə soğansu deyilən bir yemək. Cüce ciğirtmasını elə bisirərdi ki, adam cücənin sümüklərini də gəmirərdi. Belə vaxta arvad gülüb deyərdi ki, ay bala, bu sümükləri gəmərib, yediniz, bəs, həyətdəki itə nə atacaqıq?

Soğansu deyilən yemək isə dadlı olsa da, uşaq vaxtı bizim ən çox zəhləmiz getdiyi yemək idi. Həftədə heç ol-

masa üç-dörd dəfə bu yeməkdən bişirərdilər. Adamın qarnı doymazdı. Bir yağda qovrulmuş soğan idi, bir də su. Yemək bişənə yaxın isə bir ədəd də yumurta çalardılar o yeməyin içində ki, dadlı olsun. Axşamçağı qoyundan, mal-dan gələn kimi birinci ocağın üstündəki qazanın ağızını açıb baxardıq. Necə ki, soğansu bişdiyini görüb hirsənər və: "ehh, yenə də soğansu", - deyib dodağımızı sallardıq. Belə vaxtlarda nənəm bizi danlayıb deyərdi:

-Qudurmayın bala, adam var ona da həsrətdir.

Uşaq vaxtı bir az qarınqulu olmuşam. Gözüm həmişə nənəmin çömçəsində olardı. Qabına atılan əlavə xirdaca ət parçası da məni sevindirərdi. Büyük bacımla qazan dibi qışmaq üstündə həmişə mübahisə edərdik. Bu mübahisəni yenə də onun sözləri kəsərdi. Belə vaxtda deyərdi ki, qazan dibi yeyən adamın toyunda yağış yağar.

Kənd uşağı oduğumuza görə yağışın, palçığın nə olduğunu yaxşı bilirdik. Guya, toyumuzda yağmasın deyə, tezçəli qazanı bir-birimizə tərəf uzadıb: "al, sən ye!" - deyərdik.

Həyətimizin bir tərəfində təndirimiz var idi. Təndiri nənəm özü qoyardı. Onun palçığını da, şirəsini də özü həzırlayardı. Bir-iki həftə palçığı qıcqırtdıqdan sonra təndiri qoyardı.

Nənəmin bişirdiyi çörəklərin ətri, iyi başqa idi. Təndirə çörək yapanda nənəm qoluna "qolçaq" deyilən, bərk parçadan düzəltdiyi əlçəkfason bir şey keçirərdi. Amma həmin qolçağın barmaqları olmazdı, elə dirsəkdən əlin üstünə qdər olan yeri tutardı. Bu da, təndirə çörək yapanda qolun təndirə yapışmasının qarşısını alardı.

Nənəm təndirə çörək yapanda bizi təndirin yanına qoymazdı. Deyərdi ki, ayağınız ağır olar, kündələr kütə gedər. Biz uşاقlar da uzaqdan durub baxardıq. Necə ki, çörəklər çıxarılib tabaxa yiğildi, nənəm axırıncı çörəkdən kəsib hərəmizə bir əlcə verərdi. Nə qədər qonum-qonşu uşاقlarının o həndəvərdə olanı olsayıdı, nənəm onları da çağırıb isti çörəkdən verərdi. Bu bizə xoş gəlməzdı. Niyə çörəyimizi onlara verib qurtarırsan, deyə nənəmizə etiraz etmək istəyəndə; "siz qələtinizi edin, oturun yerinizdə, uşaqdilar şişib, elərlər", deyərdi. Lap axırda, ağızı sulana-sulana onun əlinə baxan itimizin də payını kəsməzdı, ona da bir parça çörək atardı, "o dünyada adamın üz-gözünü cırar", - deyərdi.

Nənəm çörək bişirəndə biz uşاقlar Allaha yalvarardıq ki, heç olmasa kündədən bir-ikisi kütə getsin. Kündə kütə gedəndə təndirə yapışib qalmış qazmaq üstə davamız düşərdi.

Soyuq havalarda dövrə vuraraq, təndir üstə oturub qıçalarımızı təndirin içində salaraq ayaqlarımızı təndirin istisində isitməyin özgə ləzzəti vardi. Təndirin istisi adamın canına yağı kimi yayılırdı.

Nənəm çox ağılli, həm də, tədbirli bir arvad idi. Uşaq vaxtı çox ağlağan olmuşam. Axşamüstü, şərqarişan vaxtı, naxır kəndə töküldən məni ağlamaq tutardı. Heç bir

səbəb olmadan başlardım öz-özümə ağlamağa. Bir gün yenə də ağlamaq istərkən nənəm ehmalca mənim qolumdan yapışdı və çəkə-çəkə gətirib həyət qapısının ağızında arxasiüstə yerə yıldı. Sonra bir dizini bu qolumun üstə, o biri dizini də o biri qolumun üstə qoydu. Əyilib qapının ağızından bir qaloş parası götürdü və düz ağızının üstə vurdu. Zərbədən ağızım qanadı. Nənəm ovcunda tutduğu duzu dodaqlarının üstünə töküb bir neçə dəfə də qaloşun alıyla vurdu. Paralanmış dodaq ola, duz ola, elə bil imanım-dinim yandı. O tərgidən, bu tərgidən, bir də heç vaxt axşamçağı ağlamadım.

Bu hadisənin üstündə çox illər keçəndən sonra bir kitabdan oxudum ki, uşaq axşamçağılar bir səbəb olmadan ağlayırsa, demək, o, ata-anasının "başını yemək" istəyir. O uşaqın ağızına duz töküb, qaloşla vurmaq lazımdır ki, uşaq bu axmaq vərdişindən əl çəksin.

Təsərrüfatımız böyük idi, qara malımız, qoyun-quzumuz, həyət-bacada toyuq-cücəmiz vardi. Əkin sahəmiz də böyük idi, yay vaxtı bostanımız bol olardı. Həm kəsibçılıqdan, həm də yemədiyimiz məhsulları qonum-qonşuya satardıq.

Nənəmin bir tərəzisi vardi. Tərəzinin gözləri həsir pisələrindən hörülmüşdü. Süzülüb getməsin deyə, qiraqlarına bərk parçadan yamaq salınmışdı. Tərəzinin içində bir kiloluq çəki daşı da var idi. Bu çəki daşı qoşa yumruq boyda idi. Qap-qara çaylaq daşı idi.

Nənəm o tərəziylə bir şey çəkəndə, elə bil o tərəzidə imanını çəkirdi. Tərəzinin o həsir gözləri ki, bərabərələşdi, hə, onda arvad bir az da artıq atıb deyərdi ki, bu da halallıq olsun.

Kəndimizdə Qaraqız deyilən lal bir arvad var idi. Həmişə yağı, şori və bostan məhsullarını gəlib nənəmdən alardı. Biz uşاقlar ondan çox çəkinərdik. O həyətə girəndə kuyüb həyətdən çıxardıq. Qəribə gülüşü vardi. "pə-pəhh" deyib elə qəh-qəhə çəkərdi ki, adamın başında tükləri biz-biz durardı.

Qaraqız nənəmə çox inanırdı. Nənəm də onun dilini elə bilirdi ki... Bəzən saatlarla onların bir-biriylə "söhbət" etdiklərinin şahidi olmuşduq. Qaraqız çox diqqətci və gözdən tükqapan bir arvad idi. Hələm-hələm ona bir şeyi bəyəndirmek olmazdı. Xiyarın əyri-üyrüsünü, pamidorun kələn-kötürün seçib atar, harda malin fəri var onu tərəziyə qoyardı. Gözünü də tərəzidən çəkməzdı. Bir şey alanda dizə çökər və gözlərini tərəzinin pərsənginə elə dikərdi ki, elə bil aldığı pamidor, xiyar deyil qızıldır. Nənəm də altdan-altdan onun hərəkətlərinə baxıb, dodaqlı qımışardı.

O çəki daşı bizim evdə müqqəddəs sayılırdı. Nənəmin qorxusundan o daşa əl vurmağa cürət etməzdik. Tərəzi ilə çəki daşının evimizdə öz yeri vardi. Eyvanın küçündə, divara çalınmış mixdan asılırdı tərəzi. Çəki daşı da həmişə tərəzinin bir gözündə olardı.

Bir dəfə əriyin çeyirdəyini sindirmaq üçün o daşı tə-

rəzinin içindən götürüb həyətə apardım və bir neçə ərik dənəsinin qabığını onunla əzdim. Birdən-birə necə oldusa, çəki daşı ərik dənəsindən yayınb altdakı daşa dəydi və xirdaca, barmaq boyda bir hissə qopub yerə düşdü. Diqqətlə baxmayinca daşdan qopan yeri ayırd etmək olmazdı. Amma necə olsa, çəki daşıydı, nə vaxtsa nənəm bunu biliçəkdi.

Fəncən daşı aparıb yerinə qoydum və bu barədə evdə heç kəsə bir söz demədim. Üstündən bir müddət keçdi, bir gün yenə də Qaraqız arvad bizi gəlmışdı, deyəsən, bu dəfə şor alırdı. Nənəm tərəzidə şoru çəkib ona verdi. Arvad çıxıb getdi. Bir azdan qonşuluğumuzda yaşıyan hesab müəllimi Şaban müəllim də gəlib şordan, noxuddan nə isə alıb getdi. Sonra bir neçə qonşu da gəlib nənəmlə alver etdilər. Bu zaman qəribə bir hadisə baş verdi. Bir də gördük ki, Qaraqız arvad hay-küylə bizim evə tərəf gəlir. O çatar-çatmaz həyətdə bir həngamə qopartdı ki, gəl görəsən. Nənəm tez həyətə düşüb baş verənlərlə maraqlandı. Qaraqız arvad əlindəki şoru nənəmə göstərərək, qiyamət qoparırdı. Nənəm isə onu sakitləşdirməyə çalışaraq, nə baş verdiyini öyrənmək istəyirdi.

Qaraqız isə əlindəki şoru nənəmə göstərərək nə isə başa salmağa çalışırıdı. Deyəsən, nənəm onu anlamışdı. Qaraqız bu dəfəki aldığı şorun kilodan az olmasından narahızlıq edirdi.

Nənəm şoru onun əlindən alıb tərəziyə qoydu və çəkdi. Hər ikisi gözlərini tərəzinin pərsənginə dikmişdilər. Tərəzinin hər iki gözü bərabər dayanmışdı.

Nənəm özü də fikriliydi. O, çəki daşını əlinə alıb, o tərəf-bu tərəfinə baxdı... Birdən o daşın qıraqından bir çımdık yerin qopub düşdüyüünü gördü. İlk dəfə idi ki, nənəmin utandığından sifətinin qızardığını gördük. O evə dönüb yağıdan, şordan əlinə nə keçdişə gətirib Qaraqızın torbasına qoyub onu yola saldı, heç pul da almadi.

Sonra arvad çəki daşını bizə göstərib:

-Bu kimin işidir? - soruştı.

Qorxumuzdan heç kəs cinqırını belə çıxartmadı

Arvad dərindən köks ötürürüb:

-Siz məni günaha batırdınız! - dedi və ağladı.

Üstündən çox illərin keçməsinə baxmayaraq, hələ də məni düşündürən bir məsələnin narahatılığını keçirirəm. Necə oldu ki, ömründə bircə gün də dərs oxumaşın, savadsız, lal-kar olan bir qadın çəki daşından qopmuşdırnaq boyda bir tilişkəyə görə tərəzinin səhv çəkdiyini hiss edə bildi, amma ali təhsili olan və uzun müddət riyaziyyatdan dərs deyən bir müəllim bunu hiss edə bilmədi.

...Nənəmiz yüz yaşında dünyasını dəyişdi. Allahdan dilədiyi kimi bir gün də olsun yorğan-döşəkdə xəstə yatamadı. Elə sağ-sağlam, axşam yatağına girib yatdı və bir də səhər oyanmadı...

Birinci dəfəydi ki, həmin səhər ev adamları ondan

qabaq yerlərindən durmuşdular. O isə həyət-bacada gözə dəymirdi. - Yəqin, naxoşlayıbdır! - deyə heç kəs qayıb onu oyatmadı. Amma narahat idik.

Ev adamlarından kimsə nənəmizin yatdığı otağa yaxınlaşdı. Yaxınlaşmağıyla ağlaya-ağlaya geri dönməsi bir an oldu...

Mən onun ölümünü öz gözlərimlə gördüm. Arxası üstə dümdüz uzanmışdı. Gözleri yumuluydu. Mənə elə gəldi ki, nənəm ölü zaman öz gözlerini də özü öz əliyə qapamışdı. Çünkü onun bir əli sinəsində, o biri əli isə gözlerinin üstə quruyub qalmışdı. Sifəti ağappaq, nurlu idi. Bir azca gülümsər çöhvərsindən, sanki bəxtvərlik yağırdı. Onu ağrısız-əzabsız öz dərgahına apardığına görə, yəqin, Allahına şükranlığıydı onun bu gülümsər çöhvərəsi.

Nənəm günortaya yaxın dəfn olundu. Qəbiristanlıqə aparıllarkən mən də onun cənəzəsi qoyulmuş mafaya ciyinlərimi söykədim. Qu quşunun tükü kimi yüngül idi nənəmin cansız bədəni. Yazıq arvad, heç kəs inciməsin deyə, elə bil, öz cənəzəsini də məzara özü aparırdı.

Nənəm böyük bacıma bir vəsiyyət etmişdi. Tapşırılmışdı ki, Qaraqızın bundan sonra aldığı nə olacaqdısa, onu tərəzidə artıq çəksin. Nənəmiz son günlərində yəqin ki, bunun xiffətini edirmiş.

Onun vəsiyyətini böyük bacım yerinə yetirirdi. Qaraqız arvad hər dəfə bir şey almağa gələndə bacım çəkidən əlavə onun qabını doldurmamış yola salmazdı. O da, iki əlini qoşalaşdırıb üzünə qoyer və boynunu əyərek gözlərini yumub ölmüş nənəmizi belə yad edirdi.

Nənəmin qırx mərasimini yola verəndən sonra birdən-birə o çəki daşı da yoxa çıxdı. Hara getdi, kim apardı bilən olmadı. Hamımız çox qəmləndik. Axi, nənəmizi bizə ən çox xatırladan o çəki daşı idi. O çəki daşı, elə bil, nənəmin ruhu idi. Birdən-birə o ruh da bizi tərk edib getmişdi...

Çəki daşından sonra Qaraqızın da ayağı bizim həyətdən kəsildi. O, bir daha bizim evə gəlmədi. Get-gedə evimizin səliqə-səhmanı da pozuldu. Atamla, anam hər gün bir-birləriylə deyinirdilər, günlərlə küsülü qalırdılar, onları barışdırıb da olmurdu. Uşaqların birinin sözü, o birinin boğazından keçmirdi, tez-tez dava-dalaş edirdilər.

Həyətimizin mer-meyvəsi, bostan-tərəvəzi yavaş-yavaş solub-solxurdu, alan olmurdu. Mal-qaranın yağı, pendiri də azalmışdı. Həyətdə, güllüyaylıq kimi rəngbərəng olan, toyuq-cüçələr də qırılıb, azalmışdır. Evimizin urvatı, xeyir-bərəketi də çəkilmişdi, ziyan ziyən üstündə dəyirdi həyət-bacamıza.

...İllər ötdükcə dünyanın nizam-tərəzisi də yavaş-yavaş dəyişib, pozulmağa başlayırdı... Elə bil, bizim evi də, el-obanı da, hətta kainatı da səhmana salan nənəm və bir də onun çəki daşı imiş...

YADIGAR TƏVƏKKÜL

ATA OLAN ANALARA

Ən ağır günümdə, çətin anımda,
Təkçə varlığına sığınram mən.
Dünyanın hər yeri cənnət olsa da,
Sən yoxsan içində boğuluram mən.

Qolumun gücüsən, qəlbimin səsi,
Sənin eşqin ilə var olan mənəm.
Mənə sən vermişən həyat nəfəsi,
Ay mənim yeganə sevdiyim sənəm.

Ata yadigarım, sən ata sözlüm,
Mənim həyat eşqim məhəbbətimdir.
Ömrünə qurbanam, ay şirin sözlüm,
Tək sənin varlığın dəyanətimdir.

Bütün sevgilərin əzəli sənsən,
Cənnətdir, ayağın toxunan torpaq.
Bütün gözəllərin gözəli sənsən,
Anamın adıyla oxunan torpaq.

Könlünə qəm, kədər gəlməsin daha,
Gözünün yaşı da sevincdən gəlsin.
Tanrı, dəndlərinə yerin yoxdursa,
Anama toxunma, ver mənə gəlsin!

BULUDLARIN ÜRƏYİ DOLUB

Yenə buludların ürəyi dolub,
Gözünün yaşını tökür üstümə.
Yapışış həsrətin əlindən bərk-bərk,
Bütün açısıyla çökür üstümə.

Yenə xəyallarım pərən-pərəndi,
Yenə öz içimdə azib qalmışam.
Ruhum perik düşüb geriyə dönmür,
Mən ruhsuz bədəndə yetim olmuşam.

Nəfəsim yolunu tapmir geriyə,
Boğur boğazından ayrılıq dəmi.
Solumda döyülür ömrün qapısı,
Süzülür gözümüzdən ayrılıq qəmi.

Haqqın qapısını aça bilsəydim,
Allahın əlindən bərk-bərk tutardım.
Çəkib aparardı özüylə məni,
Bu dərdi özümdən çəkib atardım.

ADIN QOYMA BU EŞQİN

İçindəki tufanda çalış batıb boğulma,
Qoyma alıb ruhunu əksin dərinliyinə.
Ürəyini qürurun əlində əsir etmə,
Qiyma məhəbbətini çəksin dərinliyinə.

Adın qoyma duyduğun hissini adsız böyüt,
İçində boğ ömürlük gizli qəlbində yaşat.
Ürəyinin ağrısın çək biryolluq gözümə,
Adına yağış deyib qəmi buluda boşalt.

Vulkan kimi püşkürüb yaxma dolduğun qəlbini,
Gecənin qaranlığın bağırına bas, ağla e...
Sükütun səsin dinlə, öz içində nalə çək,
Özün öz əllərinlə ürəyimi dağla e...

Nə deyirsən de artıq kəsir nəfəsi hicran,
Nolar ürəyim üstə həsrətin dadın qoyma.
Ya bitir bu istəyi, ya da son kəs görüşək,
Qəlbində gizli saxla bu eşqin adın qoyma.

SƏN MƏNİM YADIMDAN NIYƏ ÇIXMIRSAN?

Sən mənim yadımdan niyə çıxmırsan?
Dövlətim deyilsən, varım deyilsən.
Niyə həsrətində alışıram mən,
Sevgilim deyilsən, yarım deyilsən.

Sən mənim yadımdan niyə çıxmırsan?
Ağlımda hakimlik edirsən, niyə?
Gündüzlər ömrümü əlimdən alır,
Gecələr ağladıb gedirsən, niyə?

Sən mənim yadımdan niyə çıxmırsan?
Gözümüzdə bir şirin yuxu olursan.
Bircə an xöşbəxtlik verib könlümə,
Gah da həsrət dolan qoxu olursan.

Sən mənim yadımdan niyə çıxmırsan,
Niyə əzabına dözürəm axı?
Mənim ki dərdimə dərman deyilsən,
Bəs niyə özümü üzürəm axı?

Sən mənim yadımdan niyə çıxmırsan?
Sən ki ürəyimi əzən adamsan.
Ömrümə gələndən sinəmin üstə,
Dönüb əzrayıla gəzən adamsan.

Sən mənim yadımdan niyə çıxasan,
Bütün həyatımı məhv edən sənsən.
Dəli məhəbbətin qumral telində,
Əbəbi ələnən bir bəyaz dənsən.

Sən mənim yadımdan niyə çıxmırsan?
Niyə də çıxasan, cansan, nəfəssən!
Ruhuma nə qədər əzab versən də
Sən yenə ömürlük sevdiyim kəssən!

MƏN SƏNİ BU QƏDƏR NIYƏ SEVİRƏM

Mən səni bu qədər niyə sevirəm?
Sən ki, inanmırsan axı sözümə.
Nədən həsrətini belə çəkirəm,
Niyə zülm edirəm özüm özümə.

Mən səni bu qədər niyə sevirəm?
Sənin ki qəlbində məhəbbət yoxdur.
Bu sevgi həsrətin özüdür elə,
Bu eşqin sonunda səadət yoxdur.

Mən səni bu qədər niyə sevirəm?
Dəli bir sevgisən alov kimisən.
Sən mənim könlümü buza çevirən,
Zamansız ələnən qırov kimisən.

Bəs səni bu qədər niyə sevirəm?
Bir dəfə yadına düşən deyiləm.
Mən sənin eşqinə bulaşan gündən,
Dilənci biriyəm, qəlbən veyiləm.

Mən səni bu qədər niyə sevirəm?
Niyə qürurumu yerə vurmüşəm?
Niyə ürəyimi əzirəm belə,
Mən niyə səninçün xəyal qurmuşəm?

Mən səni bu qədər niyə sevirəm?
Bu necə sevgidir, nə məhəbbətdir?
Mən səni özümdən çox sevirəm ee...
Mənimçün bu sevgi bir səadətdir!

SƏNİ NECƏ UNUDURAM, BİLİRŞƏN?

Səni necə unuduram, bilirsən?
Xəyalını ürəyimdən sökürem!
Həsrətini gözlərimin yaşına,
Baxışını ürəyimə bükürəm!

Səni necə unuduram, bilirsən?
Öz-özümdən uzaqlaşış qaćıram.
Gündüzləri ilmə-ilmə didirəm,
Gecələri kipriyimdən asıram.

Səni necə unuduram, bilirsən?
Hər gün bir az məhv oluram, çökürəm.
Gülüşümlə gözlərimi aldadır,
Göz yaşımı ürəyimə tökürem.

Səni necə unuduram, bilirsən?
Sanki həsrət qarşısında əsirəm.
Ətirini almaq üçün son dəfə,
Əsən yelin qarşısını kəsirəm.

Səni necə unuduram, bilirsən?
Sözlərimə dağ çəkirəm dilimdə.
Telefondan adını hey silirəm,
Həsrətinin ətri qalır əlimdə.

AYRI QALMAYAQ DAHA

Ömrümüzün üstündə gəl nərd atıb oynayaq,
Bəlkə şəş qoşa düşdü, aramızda bələrik.
Dərdini qoy məzara, bu sevgidən zövq alaq ,
Kədərini, qəmini qəlbimizə gömərik.

Geyindir üzüməsin məhəbbəti qəlbinə,
Qoru həsrət oduna qəfildən yoluxmasın.
Kəsməsin nəfəsini ayrılığın xəncəri,
Ruhun ayrı düşdüyü eşq üçün darıxmasın .

Eşqinin alovundan bir ocaq çat qızınım,
Üşüür baxışlarım indi yad baxışında.
Ürəyimin damını uçurmusan gedəndən,
İslanır, xəstə olur ayrılıq yağışında.

Nəfəsindən boy numa dolanan ətir olub
İsit ruhumun evin, özündə saxla məni.
Baxışında nazlanım sevginin özü olum,
Kipriyini çəpər et, gözündə saxla məni.

Qədərə boyun əyib təslim olmayaq daha,
Bu eşqin yollarında ayrı qalmayaq daha.

DÜNYANIN YÜKÜ VAR

Dünyanın yükü var ciyinlərimdə,
Qəlbimin ağrısı ruhumu sıxır.
Sənin gözlərinin həsrət qorxusu,
Mənim xəyalımın evini yıxır.

Elə bir ağrım var kimsə çəkməyən,
Qələm də acizdi yazmağa belə.
Yuxu da qəsddədir belim bükəməyə,
Qorxuram yuxumu yozmağa belə.

Bəlkə də bu ağrı hicran bəstəsi,
Sənmi düçar etdin bu dərdə məni?
Mənim ki ürəyim illər xəstəsi,
Bir sən düçar etmə kədərə məni.

Dinə də bilmirəm dilim söz tutmur,
Susuram gözümün yaşı danışır.
Sən mənim qəlbimin şahı olandan,
Ruhum fəryad edir, yuxum qarışır.

Ruhumun sən adlı bir qəzası var,
Kimin nə həddinə çəkə daşıya.
Qəlbimin sən adlı bir cəzası var,
Ömürlük ruhumda, mənlə yaşيان.

NƏ OLAYDI

Nə olardı mən də yaza biləydim,
Ürəyimdə fəryad edən ağrımı.
Ha sözlərdən bəzək vurub dözürəm,
Hey susuram, itirirəm ağlımı.

Boğuluram kar eləmir söz mənə,
Tabe olmur, ürək mənə, göz mənə,
Dərinlikdən bir səs deyir, döz mənə,
Hey susuram itirirəm ağlımı.

Qərib duşub dolanıram içimdə,
Ağrılarım olur özüm bicimdə.
Bu dərdimə məlhəm çəkim, içim nə?
Hey susuram itirirəm ağlımı.

Dilimdəki sözlər deşir qəlbimi,
Cevrilib ağrıya eşir qəlbimi.
Eyləyib dilənçi, yesir qəlbimi,
Hey susuram itirirəm ağlımı.

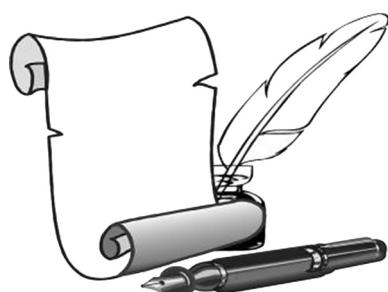
SİL DEDİN

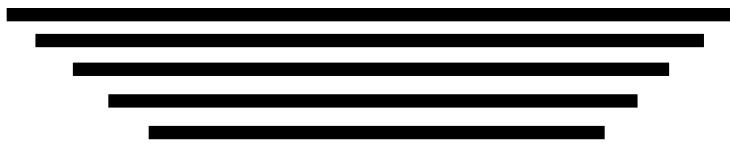
Telfondan adımı sil dedin mənə,
Qəlbimdən silməyin yolu demədin.
Sənincün məhəbbət əyilməz qaya,
Onuncün ayrılıq qəmin yemədin.

Bir fikri unutduñ deyəsən axı,
Unutduñ sevginin qüruru olmur.
Məhəbbət və qürür, güldürmə məni,
Eşqə düşən kəsin heç agli qalmır.

O qədər dərd çəkib, kədər yaşadım,
İçimdə sən adlı həsrət doğuldu.
Sən məni tərk edib getdiyin gündən,
Könlümdə əbədi ümid boğuldu.

Sildim sənə aid xatirələri,
Adında duyğumu daşıyır dedim.
Məhəbbət Leylaynan oldu dedilər.
Baxın, gözlərimdə yaşıyır dedim.

HƏSƏN BAYRAMOV
Pedaqoji elmlər doktoru

"BİZİ UMUDSUZ QOYMA" NİN ÜMİDLİ ÇAĞIRIŞLARI

Görkəmli rus tənqidçisi V.Q.Belinski məqalələrinin birində yazır ki, "həqiqətdən qorxmağın adı yoxdur, üz-gözünü turşudub yalan və fantastik rəngləri həqiqət kimi qəbul etməkdənsə, həqiqətin gözünün içində dik baxmaq daha yaxşıdır. Yalnız qorxaq və zeif beyinlər şübhə və tədqiq edib öyrənməkdən hürkərək geri çəkilirlər". Bu sitati gətirməyimə səbəb yazıçı Əli bəy Azərinin "BİZİ UMUDSUZ QOYMA" toplusundakı hekayələrlə tanışlıq oldu. Hekayə həcm etibarı ilə nəsrin kiçik növüdür. Burada hadisələrin mümkün qədər yiğcam verilməsi zəruru şərtlərdən biridir. Əhvalatın geniş təsvirinə ehtiyac qalmır. Yaziçi həyatda müşahidə etdiyi konkret hadisəni, yaxud eşitdiyi bir, və ya bir neçə adamla əlaqədar baş verən əhvalatı bədii çalarlarla təsvir edir.

Əli bəy Azərinin hekayələrində mövzu müxtəlifliyi, hadisələrə peşəkar münasibət, yiğcam təsvir onun həm illərlə formalasmış hərbçi xarakterindən, həm də istedadlı nasir olmağından irəli gəlir. Buna görə də mövzu asanlıqla yadda qalır, mükəmməl bədii ifadə ilə yanaşı, sadə üslub və ciddi çağırışlarla diqqəti cəlb edir. Belinskinin fikrinə görə, sadəlik bədii əsərin vacib şərtidir... Sadəlik həqiqətin gözəlliyyidir - bədii əsərin gücü də bu sadəlikdədir.

Əsasən, cari mövzuların bədii ifadəsi olmaqla sadə üslub və ciddi çağırışlarla diqqət mərkəzində olan on doqquz bədii mətnin toplandığı "Bizi Umudsuz qoyma" kitabında ki hekayələrin hər birini bir ümumi qayə birləşdirir: Vətənə, Vətəndaşa biganə qalmayaq!

Bu gün Azərbaycan ədəbiyyatında tam mənasında hərb-i yazıçılarının, daha doğrusu, hərb motivli bədii əsərlər müəllifi titulunu daşıyanların o qədər də gözə dəymədiyi bir vaxtda onun zabit-döyüşçü-vətəndaş olaraq xüsusi statu-

sunu qeyd etməklə bu sahə ilə bağlı xatirələrindən, canlı döyüş hadisələri fonunda hərbi-vətənpərvərlik ruhunun bu günü gənclərə aşilanması baxımından da ciddi sosial-mənəvi əhəmiyyətini nəzərə alsaq buradakı hekayələrin hər biri hər zaman böyükdə olan gəncliyə xıtab olaraq da çox dəyərlidir.

Əli bəyin "Bizi Umudsuz qoyma" hekayəsi demək olar ki, topluya daxil edilmiş digər bədii nümunələrə işıq salır. Bu əsər müharibə dövrü özünü odun-alovun içində atan, döyüş və istenilən hərbi tapşırıqları ləyaqətlə yerinə yetirən, arxa cəbhədə yolunu gözləyənlərin bütün sarsıntılarına baxmayaraq düşmən üzərinə qırğı kimi şığıyan əsgər obruzının, əsgər Umudun xarakterik əlamətlərindəki vətənpərvər Azərbaycan oğlunun, döyüşcünün bədii əksi olaraq çox uğurla qələmə alınmışdır. Hər dəfə döyüşə atıldıqca zabitlərinin "Allahım, bizi Umudsuz qoyma" çağırışlarının sədaları altında məğurca geri dönen Umudun sonra ayaqları sıradan çıxdıqda evlərinə qayıtması, yolunu gözləyən anası ilə söhbatları əsl həyat hekayətləridir.

Bu hekayə ədəbi tənqidin də diqqəndən kənardə qalmamışdır. Belə ki, Əli bəy Azəri yaradıcılığını dərindən tədqiq edən ədəbi tənqidçi Vaqif Osmanov yazıçının "Bizi Umudsuz qoyma" hekayəsi haqqında yazdığı, "Ədalət" qəzetinin 30 avqust 2018-ci il sayındakı ədəbi düşüncələrində onun bir nasır kimi ustalığını inamlı vurgulayır: "Fikir yüksək, hadisələrin çoxluğu, aktuallığı, gənc nəslin vətənpərvərlik duyğularını coşdurmaq, sabahımıza inam baxımından bu hekayə Qarabağ müharibəsi mövzusunda yazılın ən dəyərli əsərlər sırasında olmaqla, həm də maraqlı povest çəkisindədir. Bu, Əli bəyin istedadının göstəricisidir".

Əsərin təsirindən düşüncələrini bölüşən jurnalist Faiq

Qismətoğlu "Bizi Umudsuz qoyma" hekayəsini böyük rus yazıçısı M. Şoloxovun "İnsannın taleyi" əsəri ilə müqayisə edir: "Umudun mübarizliyi, vətənpərvərliyi və həyat eşqi Şoloxovun qəhrəmanı Sokolovu xatırladır. Bəlkə, Umud Sokolovdan da iradəli, dözümlü əsgərdir..."

Təcili səfərbərlik zamanı yenidən döyüşə aparılan Umudun simasında yazıçı yeni bədii səhnənin başlangıcını təsvir edir. Bu dəfə ana: "Allahım, bizi Umudsuz qoyma" deyə göylərə əl açır, bu zaman təkcə övladını qorumaq üçün yox, oğlunun qələbə müjdəcisi kimi qalib qəhrəman olaraq qayıtmamasını dua edir.

Kitaba daxil edilmiş digər hekayələrdə də ehtiyatda olan zabit-döyüşü-yazıçı vətənpərvərlik ruhunun yüksəldilməsini, mənəvi cəhətdən şüx və zəngin vətəndaş amiliyi hər şeydən üstün tutur, eyni zamanda cəmiyyətin mənfi ünsürlərini iti qələmi ilə gülüş hədəfinə çevirməyi bacarır, həqiqətin doğruluğuna yönəlik çağırışlar edir.

Bu kitab Əli bəy Azəri yaradıcılığının başlıca qayəsi olacaq müstəqil dövlətçilik, xüsusilə onun müühüm tərkib hissəsi olan milli ordu quruculuğu həyatının ən şərefli səhifəsi olaraq hərbçi döyüşü kimi, sarsıntılar yaşamış Vətən oğlunun - hərbi yazıçı olaraq üzərinə götürdüyü missiyaya - əsgər həyatının bədii tərənnümünə uğurla nail olmasına göstərir. Onun yaradıcılığında sosial reallıqlardan qaynaqlanan problemlərin bədii, bəzən də incə yumorla, satirik eyhamlarla süslənmiş bu hekayələrinin hər biri aktual əhəmiyyətlidir və hər zaman müasir ruhluudur. "Sevgi və borc", "Başdaşındakı şəkil", "Qurd ağzı", "Sərhədçi zabitin etirafı", "Doqquzuncu vaqon", "Aliş-veriş yardımçısı", "Böyrək daşı", "Möhlet", "Yağlı bəhanə", "Qız Təvəkkülün brend ayaqqabı", "Əlimdən pul iyi gəlir" və başqa hekayələri bu baxımdan oxucunu ələ almaqla bir çox sosial problemlərin ciddi sıfarişlər olaraq ugurla reallaşdırıldığı müasir milli dövlətin atlığı qətiyyətli addimların bədii notalarla təbliği təmin edilir.

Bu hekayələrdən bəzilərinə ədəbi tənqid münasibət bildirmişdir. Vaqif Osmanov qan yaddaşımızın əbədiliyinə işarə vuraraq yazar: "Əli bəy Azəri "Başdaşındakı şəkil" hekayəsini Dünya Azərbaycanlılarının həmrəylik günü adına yazmışdır. Araya "qaratikan kolları" - tikanlı möftillər dolasdırılmış sərhəd direkləri "əkən" "Gülüstan" (1813) və "Türkmənçay" (1828) sazişləri qanı qanımızdan, canı canımızdan, torpağı torpağımızdan ayırib yadelli etmək istəmişsə də, arzusuna çata bilmədi, həsrət, nisgil, bütövlük yanğısı getdikcə alovlandı və mənən daha da birləşdirdi onları. Araya Arazi qoyub sularını günahkar bilsək də... Amma Araz ayıran yox, birləşdirən, qan yaddaşımızın qida mənbəyi imiş..."

"Kövsər" nəşriyyatının baş redaktoru, şair-tərcüməçi

Hafiz Rüstəmin "Başdaşındakı şəkil" hekayəsindən çıxarıdıği nəticə də çox düşündürürçür: "Bu əsər həsrət üstündən həsrətə, qəribçilik üstündən qəribçiliyə diqqəti yönəldir, tarixi yaddaşdakı faciələri əks etdirir. İnsanlara müqədəs vətənpərvərlik hissələri aşılıyır.

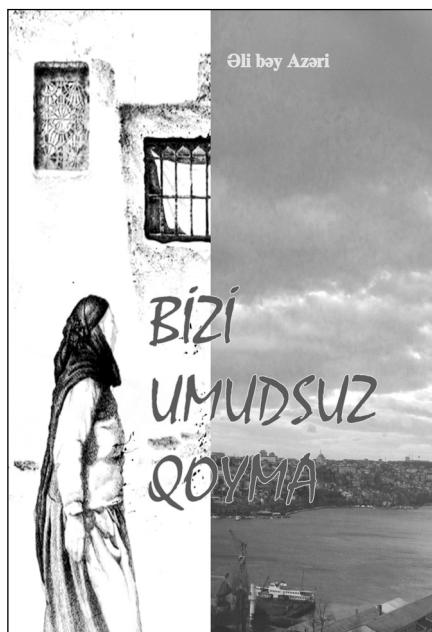
Mərhum Məhərrəmin vəsiyyətnaməsi ədalətsiz tarixi ittihəm edir, diriləri tarixi vətənlərini geri qaytarmağa, düşmənlərlə mübarizəyə çağırır..."

Vaqif Osmanov yazıçının kitaba daxil edilmiş "Əlimdən pul iyi gəlir" hekayəsindəki yazılmamış halal-haram kategoriyasından olan mənəvi-etik prinsiplər toxunur.

Əli bəy Azərinin gözlənilməz hadisələrlə zəngin əsərlərindən biri də "Sərhədçi zabitin etirafı"dır. Sərhəd Mühabizəsinin yaradılmasının 99-cu ildönümü ilə əlaqədar keçirilən müsabiqədə müəllifini qaliblərden biri etmiş hekayədə vətənin sərhədlərində baş vermiş təxribatçı hərəkətlərin qarşısını alan zaman sərhədçilərin qarşılışlığı hadisələrdən səhbət açılır. Hadisələrin dinamikliyi, təxribatçı hərəkətlərlə yanaşış təbiət hadisələrinin qeyri-adiliyi əsərin bədiliyinə rəngarənglik qatır və daha maraqlı edir. Bu hekayə də Vaqif Osmanovun ədəbi tənqid süzgəcindən keçmiş və "sərhədçi" prizmasından on ən dəyərli əsərdən biri kimi qiymətləndirilmişdir.

Vaqif Osmanovun adının çəkilməsi təsadüfdən deyil. O, Əli bəy Azərinin qəlemindən çıxan bədii əsərlərin bir neçəsini diqqətlə izləmiş, ədəbi tənqidin təhlil süzgəcindən keçirmiş, ədəbiyyata töhfə verə biləcək və yazıçının təxəyyülünə işıq saçacaq tutarlı arquamentlər səsləndirmişdir. "Sərhədçi zabitin etirafı" hekayəsində yazıçının məqsədini V.Osmanov belə açıqlayır: "Həmişə düşünməşəm ki, istedadlı söz adamlarının iki yox, üç gözü olur; iki fiziki və bir mənəvi - həssas gözü. Onların güclü müşahidə qabiliyyəti, öngörməsi, şüuraltı baxışları olmasa söz adımı yaddaşalan əsər ərsəyə getirə bilməz. Bunu böyük əminliklə hekayənin müəllifinə şamil edirəm.

Narkotik qaçaqmalçısı ilə ölüm-dirim mübarizəsində sərhədçilər dənizin suyu çəkildikdən sonra əmələ gəlmış kiçik gölməçə-bataqlıqlardan birində bir qamışın qeyri-adi hərəkəti, başqa qamışlardan fərqi ilə sərhəd pozucusunun suyun altında gizləndiyini təxmin edirlər. Əməliyyat uğurla başa çatsa da sərhədçi zabit "töhmət" le "mükafat" landırılır. "Özbaşına əməliyyat hazırlayıb mərkəzin planına mane olduğunu" və xəbər vermədiyinə görə sərhədçi zabit "cəzalandırılsa" da o, ruhdan düşmür və bunu özünə cəza yox, ən yüksək mükafat kimi qəbul edir. Çünkü burada da o, hadisələrin dinamikliyində yalnız əməliyyat keçirə bilmişdi, plan hazırlayıb, yuxarıların razılığını almaq kimi for-

mallığa vaxt ayıra bilməmişdi..."

Bəli, yazıcıının üçüncü gözü - "bəsirət" gözü həmişə açıq olmalıdır. Belə ki, o, işlədiyi əsərlərdə yaratdığı personajların, xüsusən də qəhrəman və əsas surətlərin gözü ilə həyata, ətrafdə baş verən hadisələrə baxmağı bacarmalıdır. Əli bəy Azərinin təhliolunan əksər əsərlərində belə bir mövcudluq asanlıqla müşahidə olunur.

"Sərhədçi zabitin etirafı" hekayəsi yazıçı-tənqidçi Pərvanə Bayramqızının da marağına səbəb olub. Hadisələrin fonunda sondakı incə məqamı qeyd edən P. Bayramqızı yazır: "Qəhrəmanın sonda, aldığı təltiflər içində ona daha əziz olanı elan edilən "töhmət" in olması mənə Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Mübariz İbrahimovu xatırladır. Niyəsini, sözsüz ki, bilirsiniz... Qəhrəman vətəninin yolunda nə edir-sə canıyla-başıyla edir, təşəkkür üçün yox..."

"Sonuncu dar ağacı"nda məcazi epik dildən məhərətlə istifadə edən yazıçı Misirxan padşahın ölümcül xəstəliyi üçün baş sindiran baş vəzirdən baş həkim Şirinbəyimədək vaxtı-vədəsi çatmışların hamısının haqq dünyasına qovuşacağına baxmayaraq Misirxan padşah ... istisna üçün dəridən-qabıqlıdan çıxaraq Allahla çiling-ağac oynamaq istəyənlərin, insan-zaman fonunda dərin şüuraltı qatlarda gizlənmiş mifoloji məqamlardan bəs edərək son aqibətlərini xatırladır. Hekayə yazıçı Rəşid Bərgüşədlinin diqqətini çəkmişdir. Hekayəni incələyən R. Bərgüşədli bütün bunlarla yanaşı əsərdə atların, xüsusən də sona qalmış şahın və çaparın atlarının personaj səviyyəsində işlədilməsini və onların son taleyinin oxucuda maraq doğurduğunu vurgulayır.

"Halal ehsan"da isə rəhmət gələnlərin ehsanından yeyərək məclislərdə kimlərdən sə xahiş umanların aqibətinə işiq salır. Belə ki, sadə adamların da böyükler üçün nəzərdə tutulmuş ehsan salonuna çox asanlıqla daxil olması, orada tam bərabər həquqlu şəraitdə vəzifəlilərlə bir masa arxasında oturması yaradılmışlara ilahi yanaşmanın təzahürüdür. Nə vaxtsa məzlumun haqqını yeyib nəzərlərdən yayınmaq istəyən harınlar, məhz belə bir məclisdə dalana dirənir və haqqın karşısındı, haqlı sözün, iradın müqabilində ələcsiz qalır və aradan çıxıb qaçmaqla yaxalarını qurtarmış hesab edirlər. Yaziçı bu hekayəsində də qlobal dünyəvi düşüncəni müzakirə müstəvisinə çıxarda bilmışdır.

"Şər" də sözün məna yozumuna ricət olaraq yanaşan Əli bəy Azərinin, şər qarşısında şər-şəbədə sözlərinin məna tutumuna diqqət çəkən müəllifin qadın şərinin - adı isti saqlaşmanın sevişmə səhnəsi kimi şüssirdilməsinin ailədaxili ziddiyyətlərə çevrilməsinin sosial qayğılar üçün təkan olmasına, "Qapıcı"da kitaba pul tapan, amma təzə kostyum alımağa pul tapmayan Nazılın alım ərinin gördüyü yuxunun cılıklədiyi sosial qayğıların, "Zəncinin dərsi"ndə Prezident təqaüdçüsü olmuş tələbəyə iş axtarışları ilə bağlı bürokratik biganəliklərin... sosial reallliqlər olaraq çözümünə çağrış təsiri bağışlamaqla mənəvi yükünüyü yüngüllətmək baxımından ciddi əhəmiyyət daşıyır.

Kitabın əvvəlində müəllifin "Mübariz döyüşü obrazı" önsözündə oxucu ilə ünsiyyət quran Əli bəy Azəri yazır:

"Hekayə janrına müraciət etməyim oxucu ilə qısa zaman kəsiyində ünsiyyət qurmaqdır... Burdakı hekayələrdə qəhrəmanlar müxtəlifdir: döyüş bölgəsində ermənilərlə üzbüüz səngərdə keşik çəkən də var, dövlət sərhəddinin müdafiəsində duran da. Səngərdəki əsgər azığın düşmənin min bir hiyləsi ilə rastlaşırsa, sərhədçi də qonşu ölkənin çirkin məqsədləri üçün dövlət sərhəddini pozmağa cəhd edən sərhəd pozucusu ilə qarşılaşır, təbiətin amansız şillətləqlərinə tuş gəlir. Oxucu əsərdəki qəhrəmanları özünə nümunə seçir, onlara oxşamağa çalışır, həmin situasiya ilə özü rastlaşsaydı necə hərəkət edərdi, deyə düşüncələrə dalar, istənilən halda ölkəsini sevməyi, qorumağı öyrənir. Mübariz vətəndaş olaraq yetkinləşir, yetişir... Hekayələri oxuduqca müəllifin ədəbi qəhrəmanları qarşısında qoyduğu vəzifələri ləyaqətlə yerinə yetirdiklərini görürük, hər birinin başlıca vəzifəsinin vətənpərvərlik çağırışları ilə kökləndiyini görürük".

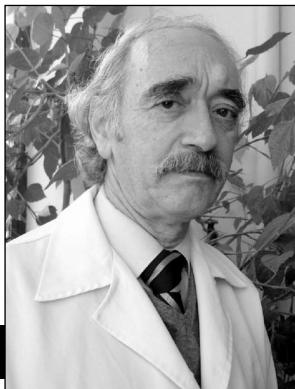
Bu arada qeyd etmək yerinə düşərdi ki, hər yazıçı, hər nasir hekayə janrına müraciət etmir, sanki nəsrin bu kiçik və ecəzkar növündən, onun məhdud imkanlarından istifadə etməyi "böyüklüyünə" siğışdırır.

Romançılığın, janrı bilinməyən qalın-qalın avtobioqrafik mətnlərin tügən etdiyi bir dövrdə Əli bəy Azəri ölkənin baş mövzusu olan Qarabağ savaşının və vətən sərhədlərinin müdafiəsini hədəf seçməklə hekayələr toplusu çap etdirərək ədəbi prosesdə iştirak edən coxsayılı qələm sahibləri, söz adamlarının diqqətini həm də hekayə janrına çəkməklə ictimaiyyətlə daha asan ünsiyyət qurmağın əhəmiyyətini vurğulayıb.

Hekayələr həm bədii, həm publisistik, həm sosial özü-nəməxsusluğa soykənərək oxucu üslubu ilə oxunaqlığını təmin edir, adama həm dil, həm mövzunun aktuallığı, həm də zaman və məkan konsentrasiyasının peşəkarcasına uzaşlığı müasirlik ruhu ilə oxucunu həyacanlandırır, narahatlıqda saxlayır, amma son nəticədə ruhunu rahatlaşdır, onu feyziyab edir. Sadə təbiətli, yumşaq rəftarlı, amma haqsızlığa qarşı çox qəzəbli bir zəhmətkeş yazıçının nizami ordu quruculuğundakı islahatların təbliği məqsədilə ordu həyatından yeni-yeni əsərlərini ərsəyə gətirəcəyinə inanıram. Yeri gəlmışkən, təklif edərdim ki, onun "məqsədli" olaraq orduda qulluğa dəvət edilməsi, gələcəkdə güclü həyatı əsərləri üçün təkan oları.

Onu da nəzərə çatdırıq ki, bir bu qədər qələm sahibinin - tənqidçinin nəzər-diqqətini cəlb edən Əli bəy Azərinin hekayələri xüsusi ədəbi təsisatlar tərəfindən öyrənilməsi və dəyərləndirilməsi təqdirəlayıq hal kimi hesab olunmalıdır.

Müəllife yeni-yeni ədəbi ugurlar, yeni-yeni əsgər-döyüşü obrazları yaratmayı arzu edirik. "Bizi Umudsuz qoyma" kitabındakı hekayələr təkcə Umuda ünvanlanmış, onun qayıtmamasını istəyənlərin çağrıları deyil, daha çox ona arxayın olacaq qələbə ümidi mütədələrini gətirməsini istəyənlərin çağrılarıdır.

HAFİZ ƏLİMƏRDANLI

LAHIC

Lahic, yollarından yazmışsam sənin,
Özündən deməyə zaman istərəm,
Qoynunda dünyani mənə bəxş etdin,
Anamtək, sevgini qəlbdə bəslərəm.

Açanda tarixin vərəqlərini,
Oxunur orada sənin də adın,
Baxma ki, əsrlər saxlar sırrını,
Olarsan yaşıdı bəlkə Bağdadın.

Adının mənşeyin çoxu bilməyir,
Tanrıının sevdiyi torpaq deməkdir,
Bu haqda müxtəlif rəvayət gəzir,
Doğrusun öyrənmək, bilmək gərəkdir.

Demirəm illəri, əsrləri mən,
Min illər ölübüdür bu gün yaşından,
O daş döşənmiş küçələrindən,
Keçənlər çıxarmı heç yaddaşından?

Burda neçə alim, neçə sənətkar,
Su içmiş bir zaman çeşmələrindən,
Lahıcı xanımlar neçə qış, bahar,
Xalçalar toxumuş ilmələrindən,

İgid babaların adı səslənir,
Cavanşir dövlətin quran zamandan,
Bəlkə də Girdiman daşanda gəlir,
Onların nərəsi bu gün Niyaldan.

Gördülər qüvvəsin xain qonşular,
Ustalar düzəldən topun səsindən,
Heyrət içindəcə onlar dondular,
İtdilər tarixin səhifəsindən.

Lahic...

Sənki əsrlərdən bir yadigarsan,
Bu günün o gündən xəbərlər verir,
Hələ açılmamış sırrər saxlarsan,
Hər binan, hər daşın gör nələr deyir.

Yenə də yazılır tarixin sənin,
Gələcək nəsillər gərəkdir bilsin,
Kök atır hələ də saf rişələrin,
Bu gündən sabaha yeni söz desin.

İndi nəvələrin qoruyur səni,
Vətənin gülüstan guşəsi kimi,
Gələnlər görürər qədim məskəni,
Şöhrətin tutmuşdur bütöv aləmi.

DAĞLARIM MƏNİM

Bilmirəm belədir, ya belə deyil,
Hər kəsin bəxtində bir dağ yüksələr,
Yazlılar, hər kəsin daşı var deyər,
Açılmış çiçəyi onu gözləyər.

Vaxtilə gördüğüm, gəzdiyim dağlar,
Bir mənə çatdırın, qalıbmı onlar?
Saxlarmı Babadağ zirvəsində qar?
Yoxsa ki, özündə nəsə gizləyər.

Söyləyin Niyaldağ heç dəyişibmi?
Zirvələr karvanı ordan keçibmi?
Buludlar ətəyi məskən seçibmi?
Yenəmi, vüqarla bizi izləyər.

Xəbərlər varmıdır Gümüşqaladan,
Qarşılardır günəşi yenə o başdan,
Sıldırıım qayalar bəlkə bir zaman,
Keçən günlərinə dönmək istəyər.

Qarabel nə deyir o günlərindən,
Yadına salırımlı bizləri hərdən,
Xatırlar Girdiman, demərəm qəsdən,
Bəzən keçən günlərindən mənə söyləyər.

Min əfsanə deyilir, Fit dağı səndən,
Örtmüş tarixini çoxdan duman, çən,
Yazılımır, bilmirəm, heç niyə, nədən,
Açılsın sırlərin, dövran səsləyər.

Çıxarmı heç mənim bir an yadımdan,
Günəş boyylananda Qaban dağından,
Səhərin nəgməsin dinlərdim candan,
Ömrün simfoniyası bu cür bəstələnər.

Hər dağın, hər daşın dastanı vardır,
Həyatda yəqin ki, dastanlar qalır,
Zaman işindədir, yoluna salır,
Bizləri, ay dağları...
Yəqin ki, sizləri nəvəm dinləyər.

BİR GÖZÜM AĞLAYIR, BİR GÖZÜM GÜLÜR

Bir həyat qismətim olubdur, nədən,
Bir gözüm ağlayır, bir gözüm gülür.
Günahım, ilahi, soruşum səndən,
Nədədir, bu sual qəlbimi üzür.

Bir tərəf Bakıdır, ürək sevinir,
Tərifi. sədasi ölkələr gəzir,
Bir tərəf Qarabağ. əlimdən gedir,
Dağılır yurd-yuvam, ocağım sönüür.

Qərarlar verilir başqa yerlərdə,
Saxtadır hər qərar, sözlər əslində,
Bilinmir düşmən kim, dost deyilsə də,
Ciliidlər altında torlar hörülür.

Torpağı qəsb edib, sülhdən danışır,
Silahlar göstərir, sözdə yarışır,
Hərdən hədələyir, hərdən barışır,
Maskalar açılır, üzlər görünür.

Qarabağ alınar, gələr bir zaman
Olsa da düşmənim hiyləgər şeytan,
Ayaq tutsa belə, yeriməz yalan,
Güləcək əslində, kim sonda gülür.

Bu günlər ürəyim, könlüm də birdir,
Hələ ki, ...

Bir gözüm ağlayır, bir gözüm gülür,
Günahım, ilahi, söylə nədədir?
Çoxdandır bu sual qəlbimi üzür.

BİR NƏĞMƏ SÖYLƏ Kİ...

Bir nəgmə söylə ki, könlümü alsın,
Sözləri od olub, qəlbimdə yansın,
Bir nəgmə söylə ki, yadıma salsın,
Sənli günlərimi səninlə ansın.

Bir nəgmə söylə ki, ürəkdə qalsın,
Səslənsin qəlbimdə qalan günlərim,
Keçən günlərimdən yenə yaşansın,
Yadıma düşəndə xatirələrim.

Bir nəgmə söylə ki, həsrət qalmasın,
Səndən ayrı düşsəm, de necə dözüm?
Kədərdən gözlərim yaşıla dolmasın,
Nəgməndə əksini tapsın qoy sözüm.

Bir nəgmə söylə ki, dərd-qəm azalsın,
Gələn günlərimdən bir xəbər bilim,
Bu gündən sabaha bəlkə usansın,
Səninlə ötənə əlvida deyim.

MƏN AZƏRBAYCANLIYAM

"Mən, həmişə fəxr etmişəm, indi də fəxr
edirəm ki, mən azərbaycanlıyam".
Heydər Əliyev.

Bilin siz ey insanlar,
Qəlbimdə məşəl yanar,
Gələcəyə yol açar,
Vüqarlıyam, şanlıyam,
Dosta istiqanlıyam,
Mən azərbaycanlıyam.

Dünyaya mən göz açdım,
Yazıldı burda adım,
İlk addımları atdım,
Sevindi anam, atam,
Borcumdur yada salam,
Mən azərbaycanlıyam.

Böyüdüm mən əslində,
Alovların içində,
Uluların dilində,
Bu torpaq olmuş mayam,
Mən azərbaycanlıyam.

Yoğrulmuşam odla mən,
Dağlarimdə duman, çən,
Gəlsə üstümə düşmən,
Od olub gərək yanam,
Mən azərbaycanlıyam.

Daşan sellər qanımdır,
Coşan Xəzər canımdır,
Tarix özü şanımdır,
Dağlarım tək qarlıyam,
Mən azərbaycanlıyam.

Tarixlərdən səslənir,
Əslim qədimdən gəlir,
Dədəm Qorqud dillənir,
Bu torpağa bağlıyam,
Mən azərbaycanlıyam.

Manna olmuş dövlətim,
Midiyadır şöhrətim,
Atropatsa qüdrətim,
Tarixdə bir ad-sanam,
Mən azərbaycanlıyam.

Neçə alim, sənətkar,
Neçə şair, bəstəkar,
Yaradıb gizli, aşkar,
Əsərlərdən aldım kam,
Mən azərbaycanlıyam.

Qurdıq ilk cümhuriyyət,
Sevindi Şərqi də millət,
Qəlbimizdə xoş niyyət,
Azadlığa həmkaram,
Mən azərbaycanlıyam.

Yetişdi indi dövran,
Qurtardıq son əzabdan,
Sovetlər kabusundan,
Azad nəfəs alıram,
Mən azərbaycanlıyam.

Bir məsləkim, bir eşqim,
Çox ucadan mən deyim,
Sülhə vardır dəstəyim,
Bu torpağın oğluyam,
Mən azərbaycanlıyam.

Pay olmaz torpağımdan,
Eşitsin cümlə cahan,
Döyüşərəm hər zaman,
Müsəlləh əsgər ollam,
Mən azərbaycanlıyam.

Müqəddəsdir torpağım,
Tanrıdan çatıb payım,
Hər daşım, axan çayım,
Deyir Azərbaycanam,
Mən azərbaycanlıyam.

Bu gün mən yaralıyam,
Qarabağdan ayriyam,
Soruşma haralıyam,
Qaxlı, Lənkəranlıyam,
Şəkili, Şirvanlıyam,
Dərbənd, Naxçıvanlıyam,
Təbriz, İrəvanlıyam,
Mən azərbaycanlıyam,
Mən azərbaycanlıyam.

BİR DAYAN, EY İNSAN

Zəmanəmi qarışib?
Günahlarmı dolaşib?
Yoxsa insanlar çəşib?
Nifaq həddini aşib,
Sel kimi bu gün daşib.

Bir zamanlar dünyada,
Hökəm edirdi hər yanda,
Nəhəng imperiyada,
Roma yaratdı qayda,
Olmadı ondan fayda.

Millətlər ayrıldılar,
Azadlığı aldılar,
Yenə nifaq saldılar,
Neçə-neçə torpaqlar,
İşgal altda qaldılar.

Bu tarix davam edir,
Neçə min ildir gedir.
İndi dəyişən nədir?
Yer kürəsi titrədir,
Yeni silahlar gəlir.

Daha yoxdur ox-kaman,
Atom olubdur yaman,
Dəhşətləri yaranan.
Dəyişməzdir tək insan,
Keçədə neçə zaman.

Yenə dünyani bölür,
Məqsədi bunda görür,
Tanrı hətta hönkürür,
İnsan daha düşünmür,
Yaratdığını sökür.

Bir dayan, insan düşün,
Neçə illər, neçə gün,
Yaşamışan özünçün.
Tutaq, dünyani böldün,
Qazancı bunda gördün?

Yaratığın silahlar,
Daha yeri parçalar.
Ondan sonra nə qalar,
Tanrı da məcbur olar,
Dünyanı geri alar.
Dünyanı geri alar.

MƏN QƏLBİMƏ MİNNƏTDARAM

Beynim yorulmusan deyir,
Dincəl hələ işlər çoxdur,
Könlüm isə gileylənir,
Dincəlməyə vaxtin yoxdur.

Ömrün yolu dolanbacdır,
Keçmək üçün kömək istər,
Ağilla qəlbə möhtacdır,
Hər birindən pay gözləyər.

Ağıl dözər çətinliyə,
Yollar arar, çıxsın ordan,
Könül sual verir niyə,
Bəs yubandın, ötür zaman?

Ağıl ilə fikir gəlir,
Demək, o öz işin görür,
Ürək isə sərhəd bilmir,
Gah deyinir, gah da küsür.

Könül sevsə daha dözmür,
Ağila tək dikir gözün,
Ağıl sabahı düşünür,
Ürək narahatdır bu gün.

Ürək qayda-qanun nədir,
Bilmir, çıxır tez özündən,
Bəlkə özü hiss eləmir,
Yaşayıram onunla mən.

Rahatlığı heç istəmir,
Aşib daşan sellər kimi,
Suyu daim təzələnir,
Hər il açan gülər kimi.

Ürəyimdə olsa tufan,
Sanaram ki, yaşayıram,
Dəyişirəm zaman-zaman,
Mən qəlbimə minnətdaram,
Mən qəlbimə minnətdaram.

NAĞILLAR ALƏMİNDƏ

Görüşdüm bir dəfə bir alımlə mən,
Yaşı əlli olmaz, saçlar ağarmış,
Gözündə qayğılar salmışdı məskən,
Düşündüm əllidə qocalıq varmış.

İndi əlli nədir, yetmişim keçib,
Ürəyim bunu heç dərk eləməyir,
Bu illər necə tez ötüşüb gedib,
Yalnız ağlım ona düzgün yer seçib.

Ürəyim hələ də uşaqlar ilə,
Moruq, böyürtkən ygmaq isteyir,
Ürəyim hələ də gətirir dilə,
Nənəmdən maraqlı nağıl gözləyir.

Nağıllar aləmi aparır məni,
Nənəmlə qayğısız olan illərə,
Ürəyim istəyir ötüb keçəni,
Günbəgün bu günə yenə göndərə.

Heyhat, bu mümkünsüz, heç ola bilməz,
İndi qalan gündən düşünüm gərək,
İndi söyləyim mən nənəmə əvəz,
Nəvələr nağıllar istəsə demək.

İndi başa düşdüm nağıllarla tən,
Nənəmə xatırlardı öz nənəsini,
Yalnız nağılları danışanda mən,
İstəyim verəcək öz bəhrəsini.

QƏZƏLLƏR

Ola bilməz

Qəlbində yanmasa atəş, üzündə nur ola bilməz,
Öpməsə tale əlindən, qəlbən məğrur ola bilməz.

Dünya sənin, fəxr eləmə, könlük yenə aciz qalar,
Sevdiyin afət yahu, sevməyə məcbur ola bilməz.

Sanma ucalan dağ qədər, möhtəşəm görkəmin vardır.
Olmasa çəmən, düzənlik, canda qürur ola bilməz.

Bir kəhkəşən sanı qədər, olsa sənin var-dövlətin,
Yaratmaq eşqi yoxsa, həyatda uğur ola bilməz.

Can ver eşqin bağçasına, o yağın yağış təkin sən
Örtməsə göyləri bulud, ta ki yağmur ola bilməz.

Deməsə ol gülü rəna, qəlbində sürətin vardır,
Sinəndə döyən ürəyin, heyhat cəsur ola bilməz.

Hər nə desəm ürəkdəndir, ürək buna heç dözərmə?
Yenə dözən tək Hafizdir, nədən məşhur ola bilməz?

Könül girmə eşq aləminə

Könül girmə eşq aləminə, onun Məcnunu vardır,
Məhəbbətin Leylitək əfsanəsi, məzmunu vardır.

Eşqin yolu dağ-dərədir, hər istəyən keçə bilməz,
Sızıldayar qəlbim mənim, könlümün vurğunu vardır.

Gecə gündüz yanar şamtək, qəlbim mənə yol göstərər,
Əsla sönəməz, baxma eşqin sazağı, çovğunu vardır.

Axsa qəmdən göz yaşları, bəs ürəyim ağrımazmı?
Sevincin də, kədərin də, yəqin öz məftunu vardır.

Bir rəqiblə görsəm səni, gözlərimin qanı axar,
Hər vüsəlin, hər hicranın öz qayda-qanunu vardır.

Qəlbim indi hicrandadır, bir zamanlar vəslə gözlər,
Eşq yolunda vüsəl üçün, əqlimin oyunu vardır.

Danlama ol yarı, Hafiz, günah sənin özündədir,
Hər nağılin, hər dastanın gedişi, həm sonu vardır.

Ləbin məndən can istərsə

Ləbin məndən can istərsə, canı verrəm qurban deyil?
Yetməz məgər cəfa çəkdim, cəfa verən peşman deyil?

Yandı bağrim ol kövründən, ürəyin bəs heç yanmadı,
Dedilər çarə var səndə, çarə etsən ehsan deyil?

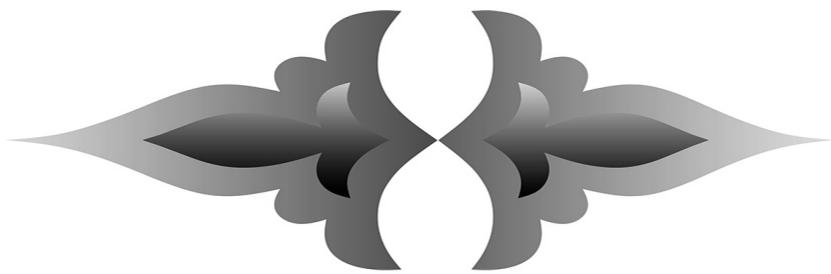
Əzabına dözdüm pünhan, sevən bilməz əzab nədir,
Bu əzabdən sənə qismət, ötsə zaman candan deyil?

A dostlarım qınamayıñ, ayrıliga dözmək olmur,
Ol gülzarı görsəz deyin, hər ayrılıq hicran deyil.

Onu görsəm könlük gülər, ahu-zardan qalmaz əsər,
Bu sevdadan qələm alsan, yazılışı dastan deyil?

Əfsanələr eşitdim mən, ayrı düşsəm yaman olar,
Hicran anı uzansa da, vəslə yetmək bir an deyil?

Gəl şikayət etmə Hafiz, bu sevdadan soruş candan,
Əvvəl-axır qəlbən deyər, bu sevdaya heyran deyil?

CAMAL ZEYNALOĞLU

VİCDANIN ƏSİRİ

(hekayə)

Bu gün həyatda itirəcəyim daha bir şeyin qalmadığını anladım. Anladım ki, bəzən həyatda həqiqət və ədalət axtrışında olduğun zaman sənin düşmənlərinin sayı çoxalır və onlar hər tərfdən səni məngənə kimi sixmağa başlayırlar, hər gün bədxah və yaramaz insanların hücumlarına məruz qalırsan. Bir daha dərk etdim ki, haqsızlıqla qarşı mübarizə aparmaq, ədaləti bərpa etmək və həqiqəti üzə çıxarmaq tarix boyu heç də asan olmayıb. Bu mübarizədə neçə-neçə insan ədalətli cəmiyyətin qurulması uğrunda canından keçib. Amma günü-gündən şərin xeyri üstələdiyinin şahidi olursan. Hətta sənin yaşadığın cəmiyyətdə haqq-ədalət uğrunda apardığın mübarizəyə ən yaxın dost-tanışlarının sənə dodaq büzdüklərini görəndə, sarsılırsan, dünya başına firlanır, üzülürsən. Onların sənə guya can yandırıb verdikləri öyündə və nəsihət, etdikləri tövsiyə isə bundan ibarət olur: "Başqalarından sənə nə? Kökündən çirkəba bulaşmış cəmiyyəti sənmi tekbaşına doyişmək isteyirsən? "Bir gül ilə bahar olmaz" məsələni bilmirsənmi? Onsuz da tarix boyu haqqı-ədaləti kimsə sona qədər bərpa edə bilməyib. Hər bir cəmiyyətdə haqsızlıq, ədalətsizlik hər zaman olub, var və olacaq da! İndi haqsızlıq bütün dünyani bürüyüb, ağuşuna alıb. Kimsə bunun qarşısını ala bilmək iqtidarında da deyil. Dünyadakı ən azman dövlətlər belə. Bu, əzəldən belə olub, belə də gedəcək. Atalar yaxşı deyib: "Palaza bürün, el ilə sürün". Təkbaşına axına qarşı gedə bilməzsən, yoxsa axın səni qarşısına alib, qayalıqlara çırparaq məhv edər!"

Çoxları həyatı zalim, amansız, mərhəmətsiz - qəddar adlandırır. Mən isə bunlarla qismən razıyam. Məsələn, biz nədənsə həyatdan həmişə daha çox şey isteyirik. İstədiyimizə nail olmadıqda isə dərhal gileylenir və küsürük. Çünkü bizim hər birimiz yaşadığımız həyatı eyni anlamada deyil, fərqli şəkildə dərk edirik. Bu gün kimin üçünsə gözəl görünən həyat, ola bilsin ki, sabah ona cansıxıcı, üzücü görünən. Ona görə bəzən həyat bizi deyil, biz həyatı dəyişməyə

"Həmişə öz iradənin ağası və öz vicdanının köləsi ol".

M.Ebner - Esenbax

cəhd göstəririk. Bəzilərimiz isə nihilistlər kimi həyatı bir puç və heçlik hesab edir. Yəni həyatın sonu olmayan bir boşluq hesab edirik. Bu yerdə Nikolay Ostrovskinin bir fikrini xatırlamalı olursan: "Həyat cansıxıcı, dözülməz olan zaman yaşamağı öyrən və onu faydalı et!" Mənim fikrimcə isə, həyat var olmaq deməkdir, yaşamaq deməkdir, insanları sevmək, onlara dəyər verə bilmək deməkdir. Həyat sevdiyin insanın gözlərinə qorxmadan dik baxmaq deməkdir, həyat kimsənin haqqını yeməmək deməkdir. Həyat eşqdır, sevərək yaşamaqdır. Həyat pisliklərlə mücadilə etmək deməkdir. Əslində, həyat bildiklərimizin və bimədiklərimizin hamısı deməkdir.

Mən bütün başıma gələnlərdən sonra onlara haqq qazandırıram. Sən demə, həyatın biz insanlara qarşı görünməyən sərt, bağışlamayan "daş qəlb"i" varmış. Yaşadığım dövrə bunların hamısını öz gözlərimlə gördüm və canlı şahidi oldum. Ona görə də indi özümü ailəm qarşısında çox günahkar hesab edirəm. Çünkü vaxtında onların haqlı sözünü eșitmədim. Həmişə vicdanımın səsini dinləyib onun diktəsi ilə hərəkət etdim. Nəticədə də həyatda başıma olmazın müsibətlər gəldi. Bütün olub-keçənləri, başıma gələnlərin bəzilərini sizə də çatdırmaq isteyirəm...

Ailənin üçüncü övladı idim. Məndən böyük bir qardaşım və bir bacım vardı. Atam günəmzdə fəhlə işləyirdi, anam isə evdar qadın idi. Qardaşımla bacım institut tələbələriyidilər. Mən isə orta məktəbi yaxşı oxumadığımı görə ali məktəbə daxil ola bilməmişdim...

Bir tikinti şirkətində fəhlə kimi işə düzəlmışdım. Aylıq maaşım 350-400 manat olacaqdı. Bazar günlərindən başqa

bütün günləri işdə olmaliydim. İş ağır idi, amma yaşamaq, dolanmaq üçün zehmətə qatlaşmamışdım. Bir ay maaşımı doğru-düzgün aldım. İlkinci ay maaşından 70 manat kəsdilər. Səbəbini bizə pulu verən oğlandan soruşdum. Dedi ki, bu ayda iki dəfə işə gecikmişəm, iki dəfə də nahar fasıləsinin vaxtını uzatmışam. Dediyinə görə, rəhbərliyin şirkətdə gizli adamı var və o, hər şeyə nəzarət edir. Bundan sonra mən "kiçik müdir"ə bir söz demədim. Hər kəs öz yeməyini evdən götürirdi. Amma digər tikinti şirkətində fəhlələrə nahar yeməyini şirkət özü verirdi. Mən bu məlumatı "kiçik müdir"in nəzərinə çatdırıldım. Bizim şirkətdə təhlükəsizlik qaydalarına da ciddi əməl olunmurdu. Fəhlələrin çoxu kaskasız işləyirdi. Mən işçilərə niyə kaska vermədiklərini sordum. "Kiçik müdir" Yaqub mənə "başa saldı" ki, bu cür məsələləri qurdalamayım. Çünkü məndən öncə bir fehlə də iş prosesində öz hüquqlarının qorunmasını rəhbərlikdən tələb edibmiş. Cavabında bir bəhanə tapıb, onu işdən azad ediblər. Bu, o demək idi ki, buradakı qanunsuz hərəkətlərə, fəhlələrə qarşı edilən haqsızlıqlara mən də susmalı, cinqırımı da çıxarmamalıyam.

Bir gün nahar fasıləsinin bitməsinə hələ beş dəqiqə qalmış, məndən bir az kənarda yeməyini bitirməmiş fehlə yoldaşımın yanına "kiçik müdir bəy"lə birlikdə tanımadığım bir nəfər yaxınlaşdı və əsəbi halda ucadan fəhlənin üstünə bağırdı:

-Sən hələ yeməyini qurtarmamışsan?! Nahar fasıləsi çoxdan bitib! Tez ol dur, iş başına! İş vaxtını öldürməyə hamınız yaman həvəslisiniz. Haydi, iş başına, cəld ol!

Tanımadığım bu adamın iş yoldaşım Vahidin üstünə bu cür bağırması düzü, heysiyyatına toxundu, vicdanımın səsiz qalmasına dözə bilməyib:

-Siz niyə Vahidin üstünə bu tərzdə qışqırırsınız? Əvvəla, nəzərinizə çatdırıım ki, nahar fasıləsinin bitməsinə hələ beş dəqiqə qalır, ikincisi də, fəhlənin üstünə bu tərzdə qışqırımlar. Hər şeydən öncə, o bir insandır. Hər bir insanın da öz qururu, mənliyi, heysiyyatı var. Qısası, o bir şəxsiyyətdir. Şəxsiyyəti isə kimsə təhqir edə bilməz! - dedim.

Bu vaxt "kiçik müdir" mənə yaxınlaşıb: "Rəşad, sən neynirsən? O, patronumuzun köməkçisidir. Onunla söz güləşdirmə", dedi. "Nə olsun ki?" cavabını verdim. Sonra patronun köməkçisi mənim qabağımdan yemədiyimi gördü, mənə bir söz demədən, üzünü "kiçik müdir"ə tutub amiranə tərzdə elan etdi:

-Yaqub, sabahdan bu oğlan işə gəlmir, o, bu gündən işdən qovulur!

Mən də əsəbiləşib dedim:

-Tüpürüm sənə də, işinə də... Camaati kölə yerinə qoymusunuz... Özünüzü də ağa zənn edirsiniz, əclaflar!..

Beləliklə, tikinti şirkəti ilə işim bu cür sonuclandı. Əsəbi və pərişan halda şirkətə "əlvida" deyib, avtobus dayanağına gəldim. Növbəti avtobus gəlib dayandı, bir-biri ilə mübahisə edən iki nəfər avtobusdan düşdü. İki nəfər cavan oğlan da mübahisə edənlərə yaxınlaşdı. Bunu görən birinci oğlan o biri oğlunu qamarlayıb, əl-qolunu tutdu. Həmin iki

oğlan da əlləri tutulmuş, çarəsiz halda qalan oğlana yumruq və təpik zərbələri ilişdirməyə başladı. Hamı bu mənzərəni sakitcə seyr edir, kimsə dava-dalaşa müdaxilə etmək istəmirdi. Bir nəfərə qarşı üç nəfər... Bu haqsız bir durum idi. Vicdanımın səsi yenə də məni rahat buraxmadı. Dalaşanlar yaxınlaşış onları sülhə dəvət etmək istədim. Amma onlardan biri: "Sən qarışma, rədd ol burdan!" - dedi və sinəmdən var gücü ilə geri itlədi. Onsuz da əsəbi idim, oğlanın bu hərəkəti məni daha da hövsələdən çıxardı. Arxadan əl atıb oğlanın boyun nahiyəsində yapışıb, geri, özümə sarı döndərdim və sifətinə güclü bir kəllə vurdum. Oğlan əlləri ilə üzünü tutub yerə oturdu. İlkinci oğlan mənə hücum etdi, mənə yumruq atdı, əyildim - yumruğu boşça çıxdı. Özümü toparylayıb qarnına bir yumruq ilişdirdim, ardınca bir təpik də vurdum. O da yerə yıxıldı. Bunu görən üçüncü oğlan əllərini tutduğu oğlanı buraxdı. Bu dəfə əlləri sərbəst qalmış oğlan öz gücünü göstərdi - sol qolunun dirsəyi ilə onun qarnına güclü bir zərbə endirdi. Güclü zərbə almış oğlan qarnını tutaraq inildədi, bununla kifayətlənməyən oğlan bundan sonra ona daha bir yumruq zərbəsi vurdı. Oğlan zərbəyə tap gətirməyib yerə sərildi. Zərərçəkən oğlan mənə yaxınlaşış: "Çox sağ ol, qardaş, kömək etdiyiniz üçün sizə təşəkkür edirəm. Gəlin gedək, indi polislər gələr", - dedi. Hər ikimiz dərhal hadisə yerindən uzaqlaşdıq. Oğlanlar hələ də sərili vəziyyətdə yerdə qalmışdılar. Yolda dava-dalaşın səbəbini soruştum. Oğlan izah etdi ki, oğlanlardan biri avtobusda qızın çantasına girib, oğurluq etmək istərkən qolundan tutub. Sən demə, onlar üç nəfər imiş. "Qardaş, demək, sən də vicdanının səsinə laqeyd qala bilməmisən", dedim. O da gülümşəyərək başını yırğaladı...

Evdə nə səbəbə işdən qovulduğumu soruştular. Mən də işdə baş verənləri təfərrüat ilə evdəkilərə anlatdım. Atam dedi:

-Sən bu xarakterlə heç yerdə işləyə bilməzsən. Səninki işləmək deyil, gəl dalaşaq deməkdir. İnsan bu qədər səbir-siz olmaz. Hər sözə niyə dərhal reaksiya verirsə ki? Bəzən çörəyinin xatirinə udulmayan sözü udmaq məcburiyyətində qalmalı olursan. Camaat necə, sən də elə, başını aşağı salıb işini gör də...

-Ata, elə şeylər var ki, məndən asılı deyil...

-Xeyr, düz demirsən, hər şey insanın özündən asılıdır. Sadəcə sən kəmhövsəlisən, vəssəlam. - deyə atam mənimlə razılaşmadı.

Atamla artıq söz güləşdirmək istəməyib susdum. İyirmi günə kimi işsiz qaldım. Sonra tanışlarımdan biri mənə xariçi bir neft şirkətində fehlə kimi işə düzəlməkdə kömək etdi. Şirkətdə çoxlu əcnəbi vətəndaşlar da işləyirdi. Bir aya yaxın olardı ki, işləyirdim. Bir gün mənə dedilər ki, anbarada bayraqlar var, gedib onları getirim. Köhnə bayraqları yəni, təzə tikilmiş bayraqlarla əvəz edəcəkdir. Anbara getdim. Bayraqlar stolun üstündəydi. Gördüm ki, bir əcnəbi vətəndaş bizim bayraqla ayaqqabılarını təmizləyir. Bunu görçək, qan beynimə vurdı:

-Adə, əclaf, sən kimsən ki, bayraqımızla bu cür rəftar edirsin? Mən sənin var-yoxunu...

-Mən nə edirəm ki? Əski parçasıyla ayaqqabılarımı silirəm də? - deyə əcnəbi vətəndaşı üzümə irişdi.

-Əclaf, o dediyin əski parçası bizim şərəfimiz, qürurumuz, varlığımız və namusumuzdur, - deyə ucadan onun üstünə hücuma keçdim. Sonra da özümü saxlaya bilməyib, sıfatını bir şillə ilişirdim.

Mənim əcnəbiyə haqlı olaraq vurdugum bir şilləyə görə, aləm dəydi bir-birinə. Həmin əcnəbi məndən dərhal polisə şikayət etdi. Məni əvvəlcə müdürüyyətin otağında sorğu-sualı çəkdilər. Mən də baş verən olayı olduğu kimi söylədim. Amma mənə kimsə inanmadı. Əcnəbi vətəndaşı - ingilis də bayraqımızla ayaqqabısını silməyini inkar elədi. Bəzimkilər də əcnəbilər qarşısında ağızlarına su alıb dururdular. Polisə də eyni ifadəmi verdim. Onlar da bildirdilər ki, özümü müdafiə etmək üçün bayraq məsələsini özümdən uydururam. Məsələ böyüdü, iş məhkəməyə qədər gedib çıxdı. Bu hadisəni eşidən mətbuat orqanları məndən baş vermiş hadisə barədə müsahibələr götürməyə başladılar. Mən də jurnalistlərə yalnız həqiqəti söylədim. Onlar da mənə qahmar çıxaraq qəzetlərdə leyhimə məqalələr yazdılar. Mətbu orqanlarda "Əcnəbi bayraqımıza tübürdü", "İngilis bayraqımızı əski parçası adlandırdı", "Əcnəbi bayraqımıza həqarət etdi", "Cəsur oğlan bayraqımıza sahib çıxdı" və s. başlıqlı xəber və məqalələr dərc olunurdu. Olay müddətində demək olar ki, qəzetlərdə gündəmi zəbt etmişdim və hamı məndən danışındı...

Məhkəmə prosesində məni bir neçə vəkil müdafiə etdi. Hakim çıxılmaz durumda qalmışdı. Onluq olsayıdı, mənə ağır cəza verərdi. Amma ictimaiyyətin rəyi və vəkillərin ortaya qoyduqları doğru dəlil-sübutlar hakimin əl-qolunu bağlamış, onu çətin vəziyyətdə qoymuşdu. Bütün bunlara baxmayaraq, hakim mənə şorti coza kəsdi, yenə də işdən qovuldum... Eyni zamanda evdəkilərdən də çoxlu danlaq yedim. Bir neçə gün evdən bayırına çıxmadım.

Sənbə günü idi. "Fəvvərələr meydanı"ndan keçirdim. İşlə bağlı bir dostumla görüşəcəkdir. Bu vaxt bir qrup gənc "Vətən" kinoteatrı tərəfdən bağırı-bağırı, əllərində tutmuş müxtəlif yazılı plakatlarla mənə doğru gəlməyə başladı. Arxamdan isə çoxlu polis məni keçib, onların qarşısını kəsməyə getdi. Durub ayaq saxladım. Düşündüm ki, bir azdan burda qarmaqarışıqlıq baş verəcək. Polislər avtobusla gəlmışdilər. Avtobus "Nizami" muzeyinin yanında dayanmışdı. Polislər "dağılışın!", "evlərinizə gedin!", "səs-küy salmayın!", "ictimai əsayışı pozmayın!" deyə icazəsiz aksiya iştirakçılarına xəbərdarlıq edirdilər. Amma gənclərdən kimsə polislərin dediklərinə məhəl qoymadı. Bunu görən polislər aksiya iştirakçılarının üstünə cumdular, vurhavur, tututut başladı. Gördüm ki, polis qızı tutub zorla avtobusa tərəf süruyür. Qız çırpınaraq polisin əlindən çıxmaga çalışırdı. Polis isə daha amansız şəkildə qızı qucaqlayıb avtobusa tərəf aparındı. Bu mənzərəyə dözə bilməyib, polisə yaxınlaşdım, qızı polisin əlindən aldım və qızı: "qaç, uzaqlaş burdan!"

dedim. Qız ilan ağızından qurtulan qurbağa kimi qaçıb bir göz qırpmında aradan çıxdı. Polis qızın əvəzində məni zorla tutub avtobusa mindirib, icazəsiz aksiya iştirakçısı kimi, polis bölməsinə getirdi. Dərhal məhkəmə qarşısına çıxarıb mənə 10 sutka həbs cəzası verdilər. "Indi evdəkilərə nə cavab verəcəyəm?" deyə düşündüm...

Bələliklə, həyatımda ilk dəfə idi ki, 10 sutkalıq həbsdə yatmalı oldum. Bu dəfə evdəkilər məni necə deyərlər, itdən alıb, itə verdilər... Həbsdən çıxan kimi, mənə iş tapmaqdə yardımçı olan dostumun yanına getdim. O, məni görən kimi soruşdu:

-Ay Rəşad, neçə gündür hardasan? Axı biz görüşəcədik.

-Danışma, qardaş, bilirom, başıma gələnləri sənə nəql eləsəm, mənə haqq qazandırsan, - deyə dostuma hər şeyi anlatdım.

Dostum əvvəlcə xeyli güldü, sonra nəfəsini dərib, "keçmiş olsun", - dedi. Sonra əsl mətləbə keçdi.

-Səninçün bir iş tapmışam, - dedi. - Zəngin bir ailənin bağ evinin təhlükəsizliyini qoruyacaqsan.

-Hə, bax, bu əsl mən deyən işdir, - dərhal sevincək dedim.

Sonra hövlnak soruşdum:

-Bəs bu bağ evi hardadir, sahibi kimdir?

-Rəşad, ancaq bu işdə ilk növbədə lal-kar-kor olmayı bacarmalısan. Bağ evi Zuğulbadadır. Sahibi ilə şəxsi tanış olmaq sənə nəsib olmayıcaq, çünkü səninlə əlaqəni ancaq onun inandığı şəxs saxlayacaq. Sabah bağ evinə gedib, sənə onlara təqdim edəcəyəm. Bax, budur, yenə də deyirəm, üzümü qara eləmə. Çünkü onlar məni tanıyırlar. Elə belə adam da deyil, - dostum mənə qabaqcadan xəbərdarlıq edərək telimatlandırdı.

Ertəsi gün dostum məni həmin bağ evinə apardı və ora-dakılara tanış etdi. Bağ evi sahibinin oğlu məni xeyli sorğu-sualı tutdu. Ali təhsilimin olmadığını söyləyəndə, hiss etdim ki, razi qalmadı. Amma boy-buxunuma baxanda, dostuma razılıq əlaməti olaraq başını aşağı-yuxarı tərpətdi. Maaşı da məni qane edirdi. Sonra məni işimlə tanış etdilər, bağ evinə kimlərin girə bilməsi qeyd edilən şəxslərin siyahısını mənə verdilər. Həmin gündən işə başladım. Məndən başqa həyət-də səliqə ilə tikilmiş, xudmani evdə orta yaşı bir kişi ilə bir qadın yaşayırıdı. Kişinin vəzifəsi həyətə, bağ-bağçaya, arvadının vəzifəsi isə buraya ev sahibi, qonaqlar gələndə onlara yemək bişirib, xidmət göstərmək idi. Mənzillərin temizlik işləri də onluq idi. Ev üçmərtəbədən ibarət idi. Mənzillərin sayı isə kifayət qədər idi. Həyətde böyük bir hovuz da vardı. Hasarın kənarı boyunca əkilmış müxtəlif rəngli qızılıqlıların ətri həyəti bürümüşdü. Mənim işim əsasən, kömpüter arxasında oturub, evin hər tərəfinə yerləşdirilmiş kameralara nəzarət etmek, gün ərzində bir neçə dəfə hasarın ətrafını gəzib-dolaşmaq idi. Mənə orada qalmaq üçün bir otaq da vermişdilər, gün ərzində üç dəfə yeməyimi və çayımı xidmətçi kişinin arvadı hazırlayıb verirdi. Bir sözlə, bu, bağ evi mənim həm iş, həm də istirahət yerim oldu...

On gün olardı ki, iş başındaydım. İşimdən məmənnun idim. Bir gecə, saat üç radələrində kameradan naməlum, maskalı bir nəfərin hasardan aşib, bağa girdiyini gördüm. Ev sahibinin oğlu Orxan mənə tapşırılmışdı ki, bağa oğru-filan girsə, onu tutandan sonra telefonla mənə bildirərsən. Mən səssizcə evdən çıxıb, həyətdəki böyük bir ağacın arxasında gizləndim. Onu da deməyi unutdum ki, evin girəcəyində böyük bir cins it də zəncirlə bağlanmışdı. İt yad adəmin hənirtisini duydugu üçün hürməyə başladı. İti sakitləşdirməyə çalışdım. Çünkü bağban Fərman əmi itin səsinə oyana bilmərdi. Mənim səsimi eşitcək, it səsini kəsdi. Həyət işiqlı, gizləndiyim yer isə qaranlıq idi. Biliirdim ki, oğru evə girməyə çalışacaq. Qərara aldım ki, oğrunu otaqda olarkən yaxalayım. Oğru səkə-səkə evə yaxınlaşdı, ətrafa diqqətlə nəzər yetirdi. Kimsənin olmadığını, xidmətçilərin də yatdıığına əmin olandan sonra, yavaş-yavaş birinci mərtəbənin bağçaya baxan pəncərəsini bir dəqiqə ərzində səssizcə açdı. Oğrunun bu hərəkətindən bəlli oldu ki, o, bu işdə peşəkardır. Sonra o, açıq pəncərədən otağa girdi. Mən də asta addımlarla səssizcə qapıdan içəri girdim. Gördüm ki, "çağırlılmamış qonaq" şkafların siyirmələrini bir-bir açıb yoxlayır, bəlli ki qızıl-zinət əşyaları, pul-para axtarırdı. Başı axarlıq qarışığından mən cəld arxadan atılıb, onun boyun nahiyyəsindən güclü bir yumruq vurdum. Qəfildən vurulan yumruğun zərbəsinə tap gətirməyən oğru yerə sərıldı. Tez onun iki qolunu arxaya çevirib, siyirmədəki yaylıqlardan birini götürürək əllərini bağladım. Mənim üçün təhlükəsiz olsun deyə, hər ehtimala qarşı, oğrunun ayaqlarını da iplə sarıdım. Sonra başına maska əvəzinə keçirmiş qadın corabını da çıxardım. O, iyirmi beş-iyirmi altı yaşlarında gənc bir oğlan idi. Mənən çox yalvardı ki, onu buraxı. Amma mən səhərin açılmasını gözlədim...

Səhər tezdən Orxana zəng vurdum. Bir saatdan sonra Orxan iki dostu ilə gəldi.

-Hardadır o it küçüyü? - deyə Orxan əsəbi halda məndən soruşdu.

-Birinci mərtəbədə, otaqdadır, - dedim.

-Get gətir onu! - Orxan hırslı-hırslı mənə əmr verdi.

Mən gedib, evdən oğrunun qolundan tutub, Orxanın yanına gətirdim. Çatar-çatmaz Orxan oğlana bir şillə vurdum, sonra da harası goldı təpikləməyə başladı:

-Alçaq, əclaf, şərəfsiz, de görüm, səni bu evə kim yönəldib? Adını söyləməsən, səni elə buradaca gəbərdəcəyəm, - deyə bu dəfə Orxanın dostlarından biri oğrunun üstünə bağırdı.

Oğlan qorxusundan tir-tir titrəyirdi, üz-gözü qana bulaşmışdı. Bu zaman Orxanın ikinci dostu belindən tapança çıxarıb, oğlanın başına dirədi:

-Danişacaqsan, ya yox?! - deyə bərkdən qışkırdı.

Mən tapançanı görən kimi:

-Bəlkə bu, lazım deyil? - deyə müdaxilə etmək istədim.

Bu zaman Orxanın dostu mənə tərs-tərs baxıb, üzünü turşutdu:

-Sən qarışma, bu iş bizlikdir, - deyə o, sərt cavab verdi.

Fərman və arvadı uzaqda dayanıb, bu mənzərəni ancaq sakitcə seyr edirdi. Mən artıq bir söz söyləmədim.

-Bu küçüyü maşına aparın! Başqa yerdə danışdırıraq, - deyə Orxan dostlarına göstəriş verdi.

Dostlar oğrunu qol-qış edib, maşına tərəf apardılar. Sonra Orxan əlini cibinə salıb ordan pul çıxardı və cəld mənim cibimə saldı. Bu, elə bir ani oldu ki, mən etiraz etməyə belə vaxt tapmadım.

-Sağ ol, Rəşad. Yaxşı iş başardın. Bu da hələlik sənin kiçik mükafatındır, - dedi.

-Orxan müəllim, pul lazım deyildi. Mən vəzifə borcumu yerinə yetirirəm, - dedim.

-Yaxşı, salamat qal, - deyə Orxan razılıq əlaməti olaraq sağ əlini çıynımə toxundurdu.

Onlar gedəndən sonra əlimi cibimə salıb, Orxan verdiyi pulu çıxardı. Üç yüz manat idi.

Bu vaxt Fərman əmi mənə yaxınlaşıb dedi:

-Halal olsun sənə, Rəşad. Bu gecə böyük hünər göstərək, oğrunu tutmusan. Bizim bundan heç xəbərimiz də olmayıb. Rəşad, səndən bir xahişim olacaq. İtin əti qurtarmaq üzrədir, ət almaq lazımdır. Zəhmət olmasa, maşınla get, bir dənə qoyun cəmdəyi al, gətir.

-Bütöv qoyun cəmdəyi?! - deyə təccübələ soruşdum.

-Ölbəttə, bütöv qoyun cəmdəyi. Özü də erkək olsun, itə dişi qoyun əti vermirik. Həm də təzə kəsilmiş olsun. Bizə belə tapşırıq verilib. Al, bu yüz əlli manat, bu da maşının açacları, ət dükəni uzaqda deyil, bizdən dörd yüz-beş yüz metr aralıdadır, - deyə Fərman əmi həm pulu, həm də açacları mənə uzatdı.

-Yaxşı, indi gedərəm, - deyə mən pulu və maşının açaclarını Fərman əmidən alıb, "07"- yə tərəf getdim.

-Sən buralardan nigaran qalma, - deyə Fərman əmi arxadan mənə səsləndi.

Mən yaxınlıqdakı ət dükənindən bir erkək qoyun cəmdəyi alıb, geri qayıtdım. Qayıdarkən: "Həyatda əksər insanlar aylarla ət üzünə həsrət olduqları halda, bəziləri də itlərinə erkək qoyun əti yedizdirir. Təzada bir bax də..." deyə öz-özümə düşündüm.

Qoyun cəmdəyini maşının yük yerində götürüb, Fərman əmiyi verərkən soruşdum:

-Fərman əmi, bu it ayda neçə qoyun cəmdəyi yeyir?

-Ayda üç cəmdək yeyir. Nədir ki? - Fərman əmi sakit tərzdə dilləndi.

-Heç, elə belə, maraq üçün soruşdum. - dedim. Sonra: "Deməli, bəzən itlərin qədrini insanlardan üstün bilirlər..." deyə öz-özümə gileyləndim.

Bir gün gördüm ki, Fərman əminin həyat yoldaşı Çimnaz yaman hay-həşirdədir, ora qaçıq-bura qaçıq, əl-ayaqdaşır, yemək hazırlığı görür. Onan bu hazırlığın səbəbini soruşdum.

-Bu gün Orxan müəllim qonaqları ilə gələcəklər, - dedi.

Axşamtərəfi Orxan dostları və yanlarında üç qızla bağ'a gəldilər. Hava isti olduğundan təmtəraqlı stol "besedka"da açılmışdı. Fərman əminin dediyinə görə, Orxanın qonaqları

olanda həyətdə kimsə gözə görünməməlidir. Bu qaydaya əməl edərək, mən də kömpüter otağında əyləşib öz işimlə məşğul idim. Bir az keçəndən sonra qızların qəh-qəhəsi hə-yəti başına götürdü.

Bəş-on dəqiqədən sonra mənim otağımın pəncərəsi arxasında iki qızın mübahisəli söhbətini eşitdim. Qızlardan biri deyirdi:

-Nazilə, bəs deyirdin ki, rəfiqənin ad gününə gedirik? Sən məni hara getirmisən? Tez ol, məni burdan apar. Mən burda qala bilmərəm. Əgər evdəkilər mənim harda olduğunu bilsələr, hər kəsdən öncə qardaşım məni sağ qoymaz.

-Aytac, gör bir sənə nə deyirəm. Heç bilirsən mən səni kiminlə tanış etmişəm? Respublikanın ən zəngin, ən varlıkarlı adamın oğlundur Orxan. Hələ sənin minnətin olsun ki, belə bir oğlanla tanış olmusan. Qızlar Orxanla tanış olmaqdan ötrü əldən-ayaqdan gedirlər. Sənsə şaddığına şitlik edirsən. Geldiyimizə məni peşman etmə, sən Allah! - Nazilə rəfiqəsini yola getirmək üçün dil tökürdü.

-Yox, yox, mən bundan sonra bir dəqiqliq belə burada qala bilmərəm. İndi evdəkilər də harada olduğumu bilmədikləri üçün narahatdırılar. Çünkü qardaşımı sizdə olacağımı söyləmişəm. İndi məni sizdən çıxdan soruşmuş olar. Ona görə də mən təcili evə getməliyəm, - deyə Aytac rəfiqəsinə israr edirdi.

-Daha burdan sənin getməyinə mən deyil, Orxan qərar verə bilər. Orxana qalsa, çotin ki istədiyini səndən almayıncə, elə belə buraxsin. Ağıllı ol, kefimizi qaçırmı! Dur gedək məclisə. Nə sözün varsa, özün Orxana söyləyərsən. Məndən sənə bu qədər. - Nazilə Aytacın qolundan tutub, məclisə tərəf apardı.

Məni fikir-xəyal götürdü. "Demək, bu gün mosum bir qızın namusu ləkələnəcək. Allahım, indi mən neyniyim?! Bu rəzilliyə necə biganə qala bilərəm? Axı bunu mən qu-laqlarımla eşidib, şahid oldum. Əgər bu işə müdaxilə etməsəm, mən də günahkar olaram", deyə düşündüm.

Bu işi dinc yolla həll etmək üçün bir plan düşündüm. Orxan Aytacı otağa aparanda, mən guya təsadüfən bayırı çıxacağı və onlarla qarşılaşacağam. Sonra isə...

Plan düşündüyüm kimi baş tutdu. Orxan Aytacı guya evdəki otaqlarla tanış etmək bəhanəsi ilə yuxarı mərtəbəyə qaldırmaq istərkən otaqdan çıxdım. Aytacı görcək təəccüb içində soruşdum:

-Aytac, sən burda nə gəzirsin? Bir az bundan öncə qardaşın mənə zəng eləmişdi. Soruşdu ki, Rəşad, Aytac sizdə deyil ki? Səndən ötrü evdəkilər yaman narahatdırılar, - Orxan hiss etməsin deyə, qasımı yuxarı qaldırmaqla qızı işarə etdim.

Orxan sərxoş olduğundan mənim qızı gizlicə işaret etdiyi hiss etmədi. Qız isə işaretimi başa düşdü. Orxan təəccüb mənə baxdı:

-Rəşad, bu qızı tanıyırsan? - deyə soruşdu.

-Bəli, tanıyıram, Orxan müəllim. Dostumun bacısıdır. Düzü, onu burda görəndə, mən də təəccüb etdim, - deyə tez cavab verdim.

-Rəşad, iş heç də sən gördüğün kimi deyil. Sən Allah, mənim burda olduğumu Validə söyləməzsən. Mən sənə hər şeyi anladacağam. Nazilə məni rəfiqəsinin ad günü adı ilə buraya getirib. Qurban olum, Rəşad, məni burdan tez evə apar, çatdır, - deyə Aytac da rolunu çox gözəl oynadı.

Orxanın gördüyü mənzərədən dilkor olduğu aydınca sezilirdi. O, sağ əli ilə alını ovuşdurduqdan sonra, üzünü mənə tutub dedi:

-Yaxşı, Rəşad, Aytac xanımı evə apar, sonra da geri qayıdış gəl!

-Baş üstə, Orxan müəllim. Mən dediyinizi həmən yeri-nə yetirəcəyəm. - dedim. - Aytac, gəl səni evə aparı, yoxsa evdəkilər indi çox narahatdırılar.

Qurdüğüm ssenari işə yarıdı. Yolboyu Aytac mənə çoxlu dualar etdi. Onu evlərinə gətirdim. Aytac xanım mənə minnətdarlığını bildirdi. O, maşından düşərkən dedim:

-Aytac xanım, bundan sonra kiminlə dostluq etdiyinə diqqət yetir. Çalış ki, aldanmayasan, yoxsa həyatınız alt-üst olar. Bundan sonra sizi insanlara deyil, Allaha əmanət edirəm. Salamat olun!

-Mən sizin bu yaxşılığını heç bir zaman unutmayacağam. Bu gün siz məni sanki yenidən həyata qaytarırdınız. Çox sağlam olun. Sizi hər zaman xatırlayacağam, - deyə Aytacın gözləri doldu.

Mən dərindən köks ötürdüm. Qız evlərinə getdikdən sonra, bir müddət başımı maşının sükanına söykəyib, elecə fikrə getdim. Sonra bağ evinə qayıtdım. Həyətə çatanda, qonaqlar artıq getmişdilər.

Maşını saxlayıb yerə düşdüm. Fərman əmi sir-sifəti tutquq halda mənə yaxınlaşdı. O, utanmış kimi, başını aşağı dikiib dedi:

- Rəşad, sən cəsarətli, vicdanlı, qeyrətli, namuslu oğlansan. Amma Orxan müəllim səni bu gündən işdən azad etdi. Bu da sənin bu günə qədərki maaşın.

Mən Fərman əminin mənə uzatdığı pulu alıb saydım. Altı yüz manat idi. Güldüm. Bunu görən Fərman soruşdu:

-Rəşad, xeyir ola, nəyə gülürsin?

-Zəmanəyə gülürəm, Fərman əmi, zəmanəyə. Görünür, Orxan müəllimin kefinə soğan doğramışam. Nə etmək olar, ağa deyir get, mən də getməyib, nə edəsiyəm ki? Haqqınızi halal edin, Fərman əmi. Salamat qalın! - dedim.

-Yolun açıq olsun, Rəşad. Allah-təala nə arzun-muradın varsa, yerinə yetirsin. Sənə yaman isinişmişdik. Daim Tanrıının nəzərində olasan, - deyə Fərman əmi də bulud kimi doldu.

-Hər şey üçün siz də sağlam olun, - dedim.

Şahid olduğunuz kimi, həyatda daim vicdanın səsini dinleyib, ona itaət etmək, onun əsirinə çevriləmək heç də mənə başuculuğu gətirmədi, əksinə, bunun müqabilində həmişə mənəvi sarsıntılarla düşər oldum. Mən onu da bir daha anladım ki, həyatda vicdanla yaşamaq insana əzab və iztirab vermiş...

02.05.2019

RƏHMAN BAYRAM

ANA

"Alaram ayağım altına səni",
Hərdən acıqlanıb deyərdin mənə.
Bilməzdim cənnətdən bəhs etdiyini,
İndi o kəlmənə möhtacam, ana.

Bəşər pişvazıma çıxsa da sənsiz,
Şöhrətim zirvəyə qalxsa da sənsiz,
Qarnım bu dünyada toxsa da sənsiz,
Təkcə pak ruhuna mən acam, ana.

Rəhmanam, səcdənə əyilən qulam,
Bir dəli sevdadan qaçan ağılam,
Ayağın altında torpaqğam, yolam,
Başında qeyrətdən bir tacam, ana.

ÇÖRƏK

Çörəyi müqəddəs sayıb babalar,
Öpüb, göz üstünə qoyub babalar,
"Vallah", "çörək haqqı" deyib babalar,
Çörək and yeridi, ocaqdı, qardaş.

Çörək verənlərə ulu deyiblər,
Allahın sevimli qulu deyiblər,
Ürəyi şəfqətlə dolu deyiblər,
İnsanlıq bəşərə mayaqdı, qardaş.

Çörəkli kişilər sözünü tutar,
Haqqın dərgahına üzünü tutar,
Nankorların çörək gözünü tutar,
Çörək göz nurudu, çıraqdı, qardaş.

Həmişə qızıldan qiymətli olub,
Hər şeydən dəyərli, hörmətli olub.
Yavan çörək yeyib, qeyrətli olub,
Kasıba yavan da qaymaqdı, qardaş.

Çörək süfrələrdə sultandı, şahdı,
Onsuz qalan ocaq amandı, ahdı,
Çörəyi tapdamaq, vallah, günahdı,
Qanmayan, imandan uzaqdı, qardaş.

Bir acı doyursan allah eşqinə,
"Çörəyin bol olsun" deməzmi sənə?
Tanrı əvəzini verməzmi yenə?
Çörək həm duadı, həm haqqdı, qardaş.

Ona xor baxanlar xoşbəxt olammaz,
Sürünər, dilənər, yaxşı dolanmaz,
Könlündə mərhəmət odu qalanmaz,
Çörək imtahandı, sınaqdı, qardaş.

"Çörək bol olarsa, basılmaz Vətən",
Düşmən qarşısında sarsılmaz Vətən,
Namərd ağacından asılmaz Vətən,
Dar gündə silahdı, yaraqdı, qardaş.

Rəhmanam, Vətənə, yurda bağlıyam,
Qışda aranlıyam, yayda dağlıyam,
Köküm atəşpərəst, odlar oğluyam,
Çörək el-obadı, oymaqdı, qardaş.

VALLAH

Həyat yalan olar, pis ola bilməz,
Pis olan insanın özüdü, vallah.
Göyə ucaldan da, gözdən salan da,
İnsanın əməli, sözüdü, vallah.

İllər ötüssə də dəyişməz qalan,
Kədərdən ağlayıb, fərəhdən dolan,
Qeysi Məcnun edib çöllərə salan,
Leylinin baxışı, gözüdü, vallah.

Rəhmanam, qanmaza həyat qandıran,
Zalıma, haqsızə haqqı andıran,
Bəzən dostları da yaxıb yandıran,
Deyilən hər sözün düzüdü, vallah.

SEVƏN ÜRƏKLƏR

Ağıldan güc almır sevən ürəklər,
Həssas duyğuların köləsi olur.
Hopur varlığına sevdanın nuru,
Gözündə məhəbbət şöləsi olur.

Ucalır göylərə arzularıyla,
Mat qoyur dünyani etibarıyla,
Yüklənir sevginin intizarıyla,
Çiyində həsrətin şələsi olur.

Titrətməz Rəhmanı ötəri hisslər,
Söndürməz eşqini dumanlar, sislər.
Bəşəri sevgiyələ yaşayan kəslər,
Allahın sevimli bəndəsi olur.

DƏRD

Niyə dərdsiz insan yoxdu dünyada?
Allah dərd verməsin, amandı, bacım.
Dərd də cavanlaşır, qəm də, azar da,
Vaxtsız gələn kədər yamandı, bacım.

Dərd var, zərbəsindən zaman ağlayır,
Dərd var, acı söz tək sinə dağlayır,
Dərd var, insanları zülmə bağlayır,
Dərd var ki, sonsuz bir ümmandı, bacım.

Adam var, dərd-qəmi əridər dağı,
Övlad acısının sağalmaz dağı,
Adam var, göz yaşı bir dağ bulağı,
Adam var, yaniqli kamandı, bacım.

Hippokrat andını içdiyi andan,
Xalqının dərdinə yanib hər zaman,
Öz dərdini çəkmək deyildir asan,
El dərdinə qalan loğmandı, bacım.

Düşünmə ki, Rəhman başqa aləmdi,
Bir gözü gülürsə, bir gözü nəmdi,
Vətənsiz bu dünya bir cəhənnəmdi,
Könlüm Qarabağsız talındı, bacım.

BİLMİRƏM

Bir sevdanın, bir acının rəsmini,
Çəkmək olmur, görən nədən, bilmirəm.
Cizgiləri xərif qonar üzünə,
Sarsıdar varlığı, nədən, bilmirəm.

Sevən qəlblər bir-birinə tuş olar,
Eşq badəsin içənlər bihuş olar,
Məhəbbətin xəstəliyi xoş olar,
Çarəsi müşgüldü, nədən, bilmirəm.

Sevgi təlatümdü, çağlar dərindən,
Səssiz gələr, ruh oynadar yerindən,
Vüsali naz edib yan ötər məndən,
Hicranı dost olar, nədən, bilmirəm.

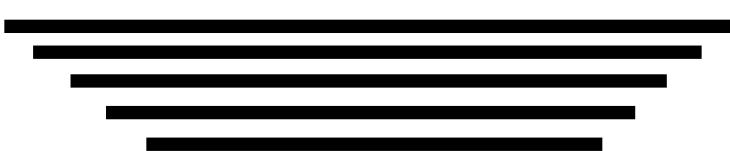
Rəhman, halalı tut, harama getmə,
Dürüst ol, riyalar içində itmə,
Yüz yaxşılıq elə, bir dəfə etmə,
Düşərsən nəzərdən, nədən, bilmirəm.

SEVGİ

Sevgi vaxtsız gələn qonağa bənzər,
Gələndə xəbərsiz, qəflətən gələr.
Hicranı köz kimi yandırar səni,
Vüsali cənnət tek üzünə gülər.

Cavana, ahila, yaşa da baxmaz,
Ağarmış tellərə, başa da baxmaz,
Ağıla, zəkaya, huşa da baxmaz,
Gelişi haçındı? Yaradan bilər.

Rəhman, eşq dəryadı, üzdürər səni,
Məcnun tək çöllərdə gəzdirər səni,
Dərdi əzab verər, bezdirər səni,
Sevinci qəlb oxşar, ruhu təzələr.

RƏNA MİRZƏLİYEVƏ

İSMAYILLI TORPAĞININ SADƏ, SƏMİMİ OĞLU - DAĞLAROĞLU, ELİN ŞAIR OĞLU

(əvvəli ötən sayda)

4. ADIMI ŞAHMƏMMƏD QOYUB...

*ADIMI ŞAHMƏMMƏD QOYUB AD QOYAN
MƏN ANCAQ MƏMMƏDƏM, ŞAHİM VƏTƏNDİR*

Ey qəlbimə matəm bağlayan vətən,
Düşmən qucağında ağlayan vətən.
Əzminlə mən səni qurtarammazsan,
Xalqımla bərabər sən də yan, vətən.

Ə.A. Gültəkin.

Dağlaroğlu, dağdan başlar vətənin.

* **

Möcüzədir bu dağların düzümü,
Gəl yazda gör yamacımı, düzümü.

* **

Vətən ürəyimə sığırsa, demək,
Elə mən özüm də Azərbaycanam.

* **

Ey bu yurdun cavani, qocası, oğlu, qızı.
Azərbaycan - canda can, qoruyaq canımızı.

***

Bu günlər gələ-gələ, gözəl olacaq hələ,
Gedərəm, bilə-bilə, ölümə gülə-gülə.
Yanım, dönməyim külə, əriyim gilə-gilə,
Vətən torpağıtək pak bir ülviyət yolunda.

***

Elin qayğısıdır damarında qan,
Mənə tanış deyil nəşörət, nəşan.

Hardan başlanır Vətən, nədən başlanır Vətən? Hər bir mənəviyyathı insanın qəlbində hər an bu sual yaşayır. Şahməmməd Dağlaroğluun da bütöv Vətən məhəbbəti qoynunda doğulduğu bir parça Vətən torpağından başlanır.

Qarşısında vərəqləri saralmış bir qəzet var. 1988-ci il də uzaq Sibirdə nəşr olunub. Adı belədir: "V boy za uqol". Qəzeti bir bütöv səhifəsi bütünlükə ona həsr olunub. "Sibiryak iz Azerbaydjana" ("Azərbaycandan olan sibirli" - R.M) adlanan bu yazıda Şahməmmədin bütöv ömrünün bir hissəsi - şaxtaçı ömrünün səhifələri bir-bir vərəqlənib. Əməksevər, ləyaqətli ömrü ilə bərabər bütöv Qafqazı, Azərbaycanı, Şirvanı xüsusi şəkildə vurgulanıb. Bu da harada olursa-olsun, yaşadığı ömrü Vətənə, xalqa, elə-obaya, torpağa, insanlığa vicdanla, ləyaqətlə sevə-sevə, yana-yana yaşadığı, sərf etdiyi, sözü ilə əməli bir qəlbinin jurnalist tərəfindən necə dəqiqliklə oxunması ilə mümkün olub.

Bir qələm adamı kimi çevrəsinə, təbiət gözəlliklərinə çox həssasdır. Şeirləri zəngin vətən torpağının coğrafiyasının özəlliklərinə ayna tutan güzgü kimidir.

Elə şeirə başlamağının birinci addımı da Vətənə, elə sevgisindən, möhkəm bağlılığından irəli gəlir. "Mən gözümüz el içində açmışam", - deyən şair Vətənin hər qara

daşına, yağışına, qarına, dumanına, çəninə sonsuz sevgini izhar etməkdən yorulmur:

*Qiymətlidir yad ellər qızılndan
Vətən torpağının qara daşları.
Yad ellərin günəşli baharından
Yaxşıdır yurdumun yağışı, qarı.*

Və ya bir bayatıda olduğu kimi, Vətən dərdi ürəyindən çıxmır:

*Dolandım mahal-mahal,
Ürəyiimdə Vətən - xal.
Dərd artdı, ürək yandı.
Gözüm yaşlı, dilim lal.*

Şair nikbindir, çünkü Vətənə olan borcunu az da olsa, ödəyib:

*Əlimdə sazım qalıb,
Dilində sözüm qalıb.
Nə dərdim var, ey Vətən,
Çölündə izim qalıb.*

Bir sözlə, onu şair edən də ana yurdun əngin səması, başı qarlı, qartallı dağları, ayna bulaqları, coşqun irmaqları, güllü-çiçəkli yamacları, min bir rəngə çalan düzləri olub.

Bütün varlığınla hiss edirsən ki, sinəsində Vətən və xalq üçün bir şair və vətəndaş qəlbini çırpınan bu vətənə-bənd insan üçün vətən ayağının altındaki torpaqdan başlanır.

*Gül boyylanar, şəh zərləşər,
Güney yanar, gözəlləşər,
Sular axıb əzbərləşər
Dağın, daşın dodağında
İsmayıllı torpağında.*

Yaradıcılığında daha çox el-obaya, yurd-yuvaya məhəbbət sezilən, təmizliyi və saflığı ilə ruhunu çəkən bu Vətən torpağının eşqi ilə elinə qələm alıb inamlı uzun

yolçuluğa çıxıb yazıb-yaradır. Etiraf edir ki:

*Təzə dil açmışam, körpəyəm hələ,
Gəl məni şeirlə, şeirlə dindir.
Oda düşsəydi də, yanmazdı belə
Qəlbimi yandıran məhəbbət indi,
Ay ana torpaq!*

Dəfələrlə deyildiyi kimi, bulaq suyunə bənzər təbiayaq açıb yeridiyi, dünyaya pəncərə açdığı, ayna tutduğu doğma torpaqdan qidalanıb:

*Şahməmməd, tarixə girdim an kimi,
Təbin dağ çayıdır Girdiman kimi.*

Təbii ki, bir duyğusal qəlb adamı kimi doğma yurd, vətən, onun gözəllikləri şair üçün ilham mənbəyi, heyrot, heyranlıq xəzinəsidir. Onun vətən torpağının mənzərələri öндə keçirdiyi duyğular səmimi və təbii olduğu üçün bu sədaqət, mehr-ülfət duyğusu şeirlərindən qırmızı xətlə keçir. Bu şeirləri birçə dəfə oxumaq bəs edər ki, hər bir kəsin içindeki yatmış hislərini oyatsın, yanından saymazvana ölüb keçdiyi dağ, daş, dərə, təpə, yarğan, palid, çinar, tənək yarpağı, böyürtkən kolu, çay suları, dağ şəlaləsi, dağ kəli, maral səsi, qartal ucuşu dil açıb damışın, vətənpərvərlik duyğularına rəvac versin. Ana balasını əzizləyib layla callığı kimi, o da bunlara öz şərqilərini piçıldayıb, ürək açıqlığı, könül xoşluğu ilə söz işgali çəkir, sevir, sevdirir. Bütün bu şeir adlı piçiltələri Vətənlə bağlayıb ürəklə başa çatdırıldıqına görə çox uğurlu alınır və həm Vətənin, həm onun təbiətinin, həm də coğrafiyasının mənbəyinə çevrilir. Şair üçün vətən ayağının altındakı torpaqdan başlanır.

Bu şeirlər qəlb yanğısı ilə təbdən süzülmüş, sevgi dolu vətənpərvər misralar kimi vərəqlərə sıralanır, böyük ümmanın dalğaları kimi təlatümə gəlir, istər-istəməz insanın içindən bir işiq səli axıb keçir. Nikbinsən, çünkü əsl vətəndaş şairin qəlbini yad torpaq, yad hava açmaz:

*Gördüyünü bəxşis elə yoldaşa,
Səcdə etmə yad torpağa, yad daşa.
Aman vermə yad kükrəyə, yad daşa,
Bir sözünə sən də qulaq as, ana.*

Ş.Dağlaroglu'nun təbiətindəki saflıq və təmizlik ona təbiətdən hopub. Və təbii ki, təbiət mövzusu yaradıcılığında yer tutan əsas məsələlərdəndir. Bu əsərlər təbiətin elə piçiltildir ki, yalnız şair onları eşidib, ürək və düşüncə süzgəcindən keçirib, yenidən təbiət aşığı olan insanlara qaytarıb.

Təbiət mirvarisi İsmayıllıda doğulub böyüyəsən, qartallar oylağı dağları özünə arxa-dayaq sayıb təxəlliş götürəsən və təbiətdən yazmayasan?! Təbiəti sözlə nəqş etməyəsən?! ("İsmayıllı torpağında")

Bu torpağın sadiq oğlu olan və heç vaxt bunu yaddan çıxarmayan şair, bir an da ondan ayrı düşəndə özünü başışlamır:

*Çoxdandı enmirəm bulaq başına,
Oxumur yamaclar, meşə mənimcün.
Yurdumun hər qara qonur daşına,
Hazırıam başyıım, həsrətəm bu gün.*

"Vətən ayağının altındaki torpaqdan başlanır" kəlamına söykənən hər eli, obanı: Tircanı, Lahıcı, Ağbulağı, Pırəqanımı, hər dağı, yaylağı (Lahic yaylağı, Niyal dağı, Fit dağı) vətən bilib əzizləyən şairin duyğuları səmimidir, gözəldir:

*Bu dağların yamacından çiçək üz,
Meşəsindən çox kəsilib tir, canım.
Girdimanın sahilində çiçək üz,
Sazlı-sözlü, toy-düyünlü Tircanım.*

Və ya:

*Al-əlvən xalı-xalça,
Düzənlərim Ağbulaqda.
Bu düzənlərdə qalıbdı
İzlərim Ağbulaqda.*

Yaxud:

*Anama da ana oldun, Ağbulaq,
Can deyilsən, səni məndən alalar.*

Dünya şöhrətli Lahica da biganə qalmayan şair onu tərənnüm etməkdən yorulmur:

*Gerçək oldu xəyalımız,
Qürurlandi Niyalımız.
Neçə alim, ziyalımız
Ana dedi sənə, Lahic.*

Ömrünün mənalı illərinin bir çoxunu Göyçayda keçirən, həyatının istədiyi məcraya yönəlməsində əhəmiyyətli rol oynayan, şeirə, sənətə, bir el qızına könül verən illərini tez-tez xəyalən yaşayan şair, ana yurdun bu səfahı guşəsinə qədirşunaslıqla ünvanladığı şeirdə:

*Qiyməti yox sənli anın,
Sənə, Göyçay, mən Arvanın
Qıraqında verdim könül.
Və ömrünün ahlı çağında:*

*Səninçin doğulub, sənsiz batmışam
Mən səni hələ də unutmamışam, - deyir.*

Şairin ana torpağa həzin nəgmələr bəstələyən, dərdinə-qəminə ortaq olan Göyçay çayına da sözü var:

*Ürəyim qəmlidir, ax sinəm üstdən,
Bu qəmdən bir tikə qopar, Göyçayım.
Axan göz yaşındır, sevdiyim qızın,
Axıb ünvanını tapar, Göyçayım.*

"Çınar" deyəndə yada düşən Göyçay da nəgmələrinə susadığı şaire biganə deyil. Şair bu görüşü mənalı bir metaforla ifadə edir:

*Dindi qəlbim nəgmələrlə,
Qonaq gəldim o yerlərə.
Məni görüb sevincindən
Ciçək açdıqəmən, dərə.*

Onun "Təbiətdəyəm", "Gəl, baharım", "Bənövşə", "Bu payız", "Mənim bahar sevincim", "Dan yerinə bax", "İsmayıllı torpağında" və s. şeirləri Vətən torpağının gözəlliklərinin, özəlliklərinin tərənnümünə həsr olunub.

O bu torpağın oğludur. Ona görə də öz övladlıq borcunu layiqince ödəyə bilməyəcəyindən ehtiyatlanır. "Bu torpaqda" şeiri bu borcun sanki epiqrafıdır.

Şairin Vətən məhəbbəti təbiətlə həməhəngdir. Təbiət saflığını nümunə sayan şair, şeirlərini də bu ideya ətrafinda kökləyir, hər fəslin özünəməxsus özəlliyini bütün detalları, incəliyi ilə naxışlaşdırıb.

Lakin şairin duyğuları, düşüncələri göyərdən sevimli bahara vurğunluğu başqadır. İnsanlar yeni ruh, nikbinlik bəxş edən baharı səbirsizliklə gözləyirlər. O, bu sevincin gecikdiyini görənlərin nigaranlılığını yaxşı başa düşür, anlayır. Onların xoş təbəssümlərini, fərəh və sevincini görmək arzusu ilə yaşayan şairin gecikən yaza görə narahat olması da çox təbiidir. Azərbaycanın başı üstünü alan kədəri özüne, vətən təbiətinə dərd etməsini, "Bu yaz niyə gecikdi?" suali şəklində özünəməxsus tərzədə ifadə edə bilməşdi:

*İndi gərək bənövşələr açayıdı,
Gül dəlisi kəpənəklər uçayıdı.
Bizim elin qışı vur-tut üç aydı,
Bir belə nəyiçün gecikdi bu yaz?*

Şairin vətənpərvərlik hissi Dövlət rəmzlərinin tərənnümü zamanı təlatümə gəlir və Bayraqımıza məhəbbəti ni belə mənalandırır:

*Körpəyəm, demişəm dağlara ata,
Nəyim var, qurbanın elə, elata.
Övladtək qurbanam bu kainata,
Göy rəngəm, yaşılam, əlam, bilişən.*

Biz hamımız "Vətən" adlı bir yuvanın istisinə qızılmışıq. Bu istilik hamiya məxsusdur, hamiya əzizdir. Vətənpərvər övlad kimi Ş.Dağlaroglu üçün şəxsi kədər yokdur. Onun bütün hisləri, duyğuları, düşüncələri Vətənlə, onun dərdləri ilə bağlıdır. Vətən isə ona vüqarlı arxa olan dağlardan başlanır və o, el ilə ağlayıb, el ilə gülən təcnili-

sində bu ruhu belə ifadə edir:

*Dağlaroğlu, dağdan başlar vətənim,
Dağdı ruhum, dağdı sözüm və tənim.
Mən aşiqəm, vətənim,
Bu nə yasdı, Vətənim?
Ömrü boyu yasdayam,
Yandı ruhum və tənim.
Yasındayam, yurdum, elim, vətənim,
Əfvi et, sənə saxlamadım yaş, ata.*

Sevincimizədəbi sağlıqlar, qəm-kədərimizə ağıllar deyən, Vətənə xidmət mücahibi olan şair həmişə xalqın yanındadır, onun xidmətindədir. Bu zaman yolunun üstündəki maneələr onu zərrəcə qorxutmur:

Harda yoxam, orda açar çıçəklər,

Yolum üstə qaratikan bitibdir, - deyərək, nə olur-olsun haqqı müdafiə edir. Ən böyük işi isə Vətənin haqqını qorumaqdır.

Öz dərdini unudub Vətən, yurd dərdini özünə dərd edən şair deyir: "Biz yazarların öhdəsinə düşən milli-mənəvi borcdan biri də xalqın qəmini, kədərini, faciəsini qələmə almaq, yetişən nəsildə vətənə, doğma torpağa, el-obaya məhəbbət, düşmənə nifrət hislərini tərbiyə etməkdir. Mən də özünü bu sahəde borclu bilərək əlimdən gələni etməyə çalışıram".

Vətənin ayağına dəyən hər daş ürəyinə sağalmaz yara vurur. Bu yaralar da sizildaya-sızıldıaya nalə çəkərək və sanki ustاد şairimiz Musa Yaqubun "Bir günah sənindir, bir günah mənim" fikrinə səs verərək ölməz poetik təsvirlərə çevrilir:

*Yaman qoyduq yaman günə bu yurdu,
Döñük çıxdıq, yağı təşrif buyurdu.
Yol azanlar yol göstərdi, buyurdu,
Çıxdı əldən o yamacım, bu dağım.*

Onun şeirlərinin göz yaşlarında zamanın dərdi, kədəri yuva salıb. Azərbaycan üçün ən böyük dərd isə Qarabağdır, düşmən tapdağı altında qalan yurd həsrətidir, ürəyinə çalın-çarpaz dərd çəkilən şəhid anasıdır, qaçqın və köçkünlər soydaşlarımızın gözlerindən heç vaxt silinməyən, sözlə ifadə edilə bilməyən nisgildir.

Qara Yanvarda haqsız güllələrə tuş olan, cavan ömür-ləri erməni vandallarının əlilə qırılan şəhidlərimiz, işıqlı təbəssümləri meşələrdə donan soydaşlarımız, çadırlarda doğulan körpələrimiz - bütün bunlar onun qəlbini göyüm-göyüm göynədir.

Yaradıcılığında Qarabağ ağrısı, yurd həsrəti məxsusi bədii detallarla əks olunur. Bunlar onun odlu vətəndaşlıq qayəsindən xəbər ver

Xalqımızın ürəyinə əbədilik damğa vuran 20 Yanvar hadisələri haqqında çox deyilib, çox yazılıb. Qurbətdə - uzaq Sibirdə bu ağır dərdə biganə qalmayan şair dar gündə Vətənin harayına gəlməyə tələsir, lakin onunla olmadığına görə təəssüf hissi keçirir:

*Sən yanvar ayında qar gözləyirdin,
Üstünə güllələr yağır, ey Vətən.
Güllələr atlan tərəfdə qalıb,
Gör necə olmuşam fağır, ey Vətən.*

*Sahməmməd el eşqin dar gündə daddi,
Ana bir qanaddı, yurd bir qanaddı.
Qürbətdə ölüm də insana yaddı,
Məni qucağına çağır, ey Vətən.*

Yazdığı şeirlərdən birinin altında belə bir qeyd var: "Həmin il (1990-ci il - yanvar) Rusiya Federasiyasında - Kemerovo şəhərində yaşayırdım. Bütün imkanlarımı və rahatlığını buraxıb Azərbaycana qayıtdım. Hesab edirdim ki, orada olmaqdən burada ölmək üstündür: Qurbətdə ölüm də ruhuma yaddır".

Şairin elə 1969-cu ildə "Zəhmetkeş" qəzetində çap olunan "Qələmim" adlı ilk şeiri də gələcəkdə Vətənə, el-lobaya, xalqa bağlı bir şair ömründən xəbər verirdi:

*Məftun Azərbaycana,
Eldən yazır qələmim.
Baxır günə, dövrana,
İldən yazır qələmim.*

Elə bu el-oba həsrəti vətəndən uzaqda - Sibirdə olarkən də bir an onu tərk etmir:

*Sızsız darıxram, ey uca dağlar,
Sızdə istəyim var, məhəbbətim var.
Yar yardan ayrılsa, həsrətdən solar,
Çəkər mən çəkəni dostdan ayrılan.*

"Mərd övladıyam" şeirində Sibirin yayında da üzüdüyüni deyən şairin qəlbində Vətən məhəbbətinin necə uca, ülvə məqamda olduğunu görürük:

*Azərbaycan - eşqim, sözüm, doğma diyar,
Üşüməzdim qarlı qışda, boranda mən,
Üşümüşəm burda yayı həsrətindən.*

Və ya aşağıdakı misralarında şair üçün Vətənin hər qarışının necə əziz və doğma olduğunu görürük:

*Qurbətdə yapışdım eşqin camından,
Əl işdən soyudu, qəlb ilhamından.
Gördüm ki, gözəldir Sibir şamından,
Bənövşə bitirən kolun, ey Vətən.*

"Qurbətin gecələri ağır olur" fikrinə söykənən şair Vətəndən uzaq gecələri də, gündüzləri də həsrətlə çırplınlıb. Yoxsa "Ey Vətən" deyib dağlardan ağır həsrət daşını sinəsindən atmağa, doğma yurdun qucağına atılmağa cəhd etməzdi:

*Yuxuda görürəm dostu, qardaşı,
Düşmür doğma yurda gözümüzün yaşı.
Sinəmin üstündə həsrətin daşı
Dağlardan ağırdır, ağır, ey Vətən.*

Vətən onu mehribanlıqla ağuşuna aldı, lakin bu istək bir an da səngimədi. İndi şairin Vətən məhəbbəti başqa səpkidə daha da alovlandı, rişələndi, müdrikləşdi. Vətən rəmzi olan əzəmətinə, dağ vüqarına, dağ etibarına arxa-

lanıb, götürdüyü təxəllüsə sığınıb, daha six-six, qılınc kimi iti qələmini başının üstünə qaldırıb sanballı və poetik yazmağa başladı. Lap Aşıq Yanvara nəzmlə yazdığı məktubda dediyi kimi:

*Aşıq, o yerlərdən uzaq düşəli,
Qələm sözə həsrət əlimdə mənim.
O çöllər, çəmənlər ürəyimdədir,
Başı qarlı dağlar belimdə mənim.*

Və həmin qəhrəmanlıq səhifəsi ilə bağlı nahaq qan yerdə qaldığına görə düyünlənmiş qaşı açılmayan şairin də öz "baxış nöqtəsi" var. "Bu torpağı sevən kəs ölü bil-məz", - deyən şair haqlı olaraq hayqırır:

*Şəhidlərin xiyabani müqəddəs,
Ölü bilməz bu torpağı sevən kəs.
Dünənimdən qopan nalə, gələn səs
Baxmir mənim ağ saçımı, yaşıma.*

*Qara günə günəş doğdu haradan?
Günahsız neçə qiydın, Yaradan?
Nə vaxt ölsəm bu aldiğım yaradan,
İyirmi yanvari yazın daşımı.*

Vaxtile görkəmli sənətkarımız İsi Məlikzadə yazdı: "Ədəbiyyat hər bir dövrdə insan üçün təkcə estetik zövq, mənəvi qida mənbəyi olmayıb, həm də xalqın sözlə yaradılan tarixidir".

Böyük rus şairi A.S.Puşkin isə yazdı: "Xalqın tarixi şairə məxsusdur". Bu mənada şairin şeirlərinə də zaman ayna tutub. Çünkü zamanın ağrısı, acısı da şairin ürəyinə ox kimi sancılıb. Bu ox - Qarabağ dərdi onu rahat buraxmir. Qarabağ mövzusu poeziyamızın aparıcı xəttini təşkil edib. Lakin indi ürəklər də, diləklər də Qarabağın göylərində dolaşan qara buludları dağıtmak istəyinə qovuşub. Nə qədər ki doğma torpaqlarımız yağı tapdağındadır, nə qədər ki təkcə qaçqın və köckünlərin deyil, bütün soydaşlarımızın həsrəti bitməyəcək, ürəyini və duyğularını sözlə qidalandıran digər şairlər kimi o da qələmi yerə qoymayacaq, nikbin bir ümidi yazacaq, yaradacaqdır.

Şairin ürəyi qəmlər içində qovrulanda hətta qarğış və lənətdən də çəkinmir:

*Çən ötsün, dağlar qalsın,
Quş uçsun, bağlar qalsın.
Xalqına zülm edənin
Balası ağlar qalsın.*

Dağılmış Vətən, sinəsinə çalın-çarpaz dağlar çəkilmiş, paramparça olmuş ərazilər, o yerlərdə vaxtile yaşayıb insanlıq adını şərəfləndirən, indi isə cəlayi-vətən olmuş soydaşlarımızın ağrı və kədərini ümumxalq, millət duyğusuna, yaddaşına, düşüncəsinə köçürmək üçün ürəyini süzgəcə çevirir, bununla da sanki dərdi-qəmi azaltmağa, "yumşaltmağa" çalışır. Lakin "Şuşa" kimi dərdi unutmaq olarmı?" cavabsız sualı onu rahat buraxmir:

*Şuşanın dərdindən döndüm heykələ,
Tut dəli şeytanı, ağzin övkələ.*

*İlahi, möhlət ver, yaşayım hələ,
Şığmaram məzara bu dağım ilə.*

Torpaq, vətən uğrunda balası şəhid olana ürəyində göz yaşı tökən, göynəyən şair, bu müqəddəs dərdi çəkənlərə təselli verməyə də özündə güc tapır:

*Dönmüsən Kəbə daşına,
El, Vətən dönür başına.
Qurban olum göz yaşına,
Ağlama, şəhid anası!*

*Tanrı verib butasını,
Şər göndərib xətasını.
Döz, ovundur atasını,
Ağlama, şəhid anası!*

Qovğa ilə, qalla işi olmayan humanist şairin mənsub olduğu xalqını bənzərsiz qovgaya tuş ediblər. Artıq neçə illərdir ki, cəllad düşmənin qatıl əlləri ilə həyatdan məhrum olan neçə-neçə soydaşımızın göydə mələklərlə qoşa pərvaz edən narahat ruhunu, 20 faiz torpağının işgal altında olduğu vaxtlarda çoxlarının məruz qaldığı ədalətsizliyi, çəkdiyi iztirabları yalnız ağlamaqla aradan qaldırmaq olmaz. Azərbaycan xalqının ürəyinə bir qara daş kimi çökən bu problem də Qarabağ həsrətinin şəxsi yox, ümumişmiş dərd olduğunu çox dəqiqlişənmiş əks etdirən, ürəyi atəşlə yanan Ş.Dağlaroğluun yaradıcılığının ağırli bir hissəsidir. Yuvanın bir tərəfi ona məxsus deyilsə, nəinki maddi, mənəvi çıxıntı da ona dözülməz gəlir, ürəyindən ağır daş asılır, bu, onu yaşamağa qoymur.

Bizim yaramız daha ağırdır. Vətənimizdə, yuvamızda yer verdiyimiz quzğunlar, sarlar insanlığa siğmayan hərəkətlər etdirər. Məmləkətimizin ən gözəl guşələrini işgal etdirər, soydaşlarını ata-baba yurdlarından didərgin saldılar. "Demokratik dünya" isə özünü görməməzliyə vurdu. "Xarı bülbül" kimi "Qarabağ bülbülləri" də vətənsiz qaldılar. Heç "Vətənsiz də insan olan insan kimi yaşayarmı?!"

Ş.Dağlaroğluun dostluğu da şəxsi münasibətlər çəvivəsində deyil. Kəlbəcərin Başlibel kəndindən olan qaçqın dostu Yaşar Əzimova ünvanlaşlığı "Yaşara" cığalı təcnisində də ümumi dərdimiz: yurd, torpaq itkisi, daim sizildən vətənpərvərlik duyğuları öz əksini tapıb. Dostunun şəxsində bu çətin gündə bütün soydaşlarımıza dərd, qəm ortağı olan şairin ürək siziltələri bitmək bilmir:

*Murov dağı dağlarına şah idi,
Qaçqın adı dağdı eldə Yaşara.
Mən aşiqəm, yaş ara,
Quru nə çox, yaş ara.
Tale səni güldürə,
Gülən gözün yaşara.
İlk sevginin Dəlidəağı şahidi,
Vermir onszuz gözlərində yaş ara.*

Bu şeirdə "yaşar" sözü cinas kimi müxtəlif mənalarda işlənmiş, şairə dəha dərindən imkan vermişdir ki, bu ağı-

rili dağın, qəmin, qüssənin əsl məğzini həmvətənlərimiz, bütün xalqımız üçün çəkilməz dağ, sinə acısı olduğunu poetik dillə, çox az adamın ifadə etdiyi vasitələrlə çatdırı bilib. "Qaçqın" adı Yaşar kimi neçə-neçə vətən övladının sinəsinə çəkilmiş dağdır. O, vətən həsrəti, Dəlidəğ həsrəti ilə gözlərində yaş ara verməyən dostuna, onun şəxsində bütün xalqımıza bu düyüünün müsbət həll olunması, taleyin gərdisi ilə o qədər gülümsəməyi arzulayır ki, "gülən gözü yaşarsın".

Dost dərdinə şərik olub, dərdinə qoşulub onunla birgə çəkmək: bax budur dost sədaqəti, vətəndaş qeyrəti.

Kəlbəcərli dostu Saladin isə yaralı qəlbini şeir dili ilə ovutmağa çalışan şairin Vətən dərdi, torpaq, yurd həsrəti dostunun dərdindən də dözlüməzdirdi:

*Dərd əlindən
dəndlərim çox, qalam az.
Şuşa kimi qalam az,
Mərd mərdə dərd qalamaz
Kəlbəcərdən aralı
Ağlayan az, qalam az.
Dağlaroğlu odu gendə qalamaz,
Al dost dərdin, qoş dərdinə, sal aha.*

Şahməmməd ürək ağrısını təkcə dar mənada deyil, şairin özüne, bütün vətonimizə, xalqımıza xas dərd-bəla kimi ümumiləşdirə bilir. Çünkü bir fərd dəryanın damcısıdır. Böyük məharət odur ki, mövzunun vacibliyini, ağırlığını ümumiləşdirə və dilimizin çalarlarından ustalıqla istifadə edərək çatdırı bilmişdir.

Ürəyinin hər teli Vətən torpağı ilə bağlı nəğmə üstündə köklənən şairin hələ yeniyetmə ikən yazdığı və sanki namərd düşmənin insanlığa sığmaz əməllərini əvvəlcədən duyma qabiliyyətinə heyran olursan:

*Qayalardır qartalların məskəni,
Bayquş qayalara qona, dözmərəm.
Aslanlar yuvası olan meşəni
Tülük öz oylağı sana, dözmərəm.*

Qarabağ dərdi ilə yanıb-yaxılan şairin dərdi, ələmi bitməz-tükənməzdirdir:

*Yaman qoyduq yaman günə bu yurdu,
Döñük çıxdıq, yağı təşrif buyurdu.
Yol azanlar yol göstərdi, buyurdu,
Çıxdı əldən o yamacım, bu dağım.*

Ürəyində bu ağır dərdi qara xal kimi gəzdirən şair bir Koroğlu nərəsi sorağındadır ki, yurdunda at oynadan yağıdan sevgilisi yaşda olan nakam şəhidlərin qisası alınsın:

*Əsirdi, girovdu namus, qeyrət, ar,
Hani "mənəm" deyən ərlər, oğullar?
Qarabağ adlanan bir cənnətim var,
Qarası mənimdi, ağı gör kimin?*

Şair ərən oğulları da unutmayıb. Qaraqaya kəndində dünyaya göz açmış şəhid Hikmət Abbasovun, Maçaxı kəndinin yetirməsi Mikayıł Vahabzadənin xatırəsinə yazdığı şeirlərdə şirin canlarını Vətən torpağına qurban

verən igidlərin ruhu qarşısında ehtiramla baş əyir.

"Qarabağ bülbülləri". Bu ad hər bir azərbaycanlı üçün doğmadır, əzizdir. Etiraf edək ki, onların ifası insan qəlbini həmişə ehtizaza gətirib, nisgilli notlar və yenidən Vətən məhəbbəti üstə kökləyib. Bu uşaqlar səslə, sözlə Vətən üçün elə bir "qala" ucaldılar ki, əsrlər keçsə də, bu "qala", hər kəs qəlbində bu ifaya minnətdarlıq duyularını izhar etməklə bərabər, söz demək, Vətənə bağlı sevgi duyularını hayqırmaq istəyir. "Bülbüllər"in bənzərsiz ifasına heyranlıqla bərabər, onlara saysız-hesabsız əsərlər ünvanlanıb. Ş.Dağlaroğlu da "Dəstədən geridə qalmamaq üçün" (S.Vurğun) deyil, şah qəlbinin səsi ile "Qarabağ bülbülləri"nin yaradıcısı və bəddi rəhbəri Murad Rzayevə ithaf etdiyi eyni adlı, maraqlı forma və məzmuna malik şeiri "Şah təcnis" adlandırib. "Niyə belə?" - sualına şairin maraqlı cavabı var: "Təcnisin əsrlər boyu yaranıb möhkəmlənmiş forma xüsusiyyətləri olub. Amma mən kitabdakı ("Cinas bulağı")" Qarabağ bülbülləri" şerini də "Şah təcnis" adlandırmışam. Sözünü heç vaxt yerə salmadığım dostum Oqtay İsmayıllı onun yeni şəkli olduğunu deyərək, şərti olaraq "Şah təcnis" adlandırmağı təklif etdi. (Yadına "Cavid həzəci" düşdü). Niyə Şah? Çünkü o məni qısaca "Şah" adlandırır.

Mövzu da "Şah" - Vətən mövzusudur. İtirilmiş, nisgilli yurd həsrəti hopub bu misralara. Şuşamız, Ağdamımız, Laçınımız, Zəngilanımız, Kəlbəcərimiz və nələrimiz, nələrimiz üçün ürək sizlədan essedir bu şeir. Hətta: "Düşmənə yurd verənin gözlərinə aq dama" qarğısı da onlara - baiskarlara ünvanlanıb. Lakin şeirdə nikbin "notlar" da var: çox çəkməyəcək ki, bəd əllər əbədi sındırılaçaq, hamı o gülləri oxşayacaq, hərə bir ata minib "Cıdır" düzünə yarısa çıxacaq, elləri gülər görəcək, muğam məclislərinin ardı-arası kəsilməyəcək, elin ağlar çölləri güləcək. Bülbülün, Xanın açlığı çığır boş qalmayacaq. Şuşanın bəxti yar olub neçə qəhrəmana qalib heykəl qoyulacaq, bütün nisgillər dağılacaq, yeni-yeni "Qarabağ bülbülləri" ürəkləri ovlayacaq! (Allah ağızından eşitsin, şair! Arzularımız çin olsun!).

Qafiyələri cinas sözlərdən, 7 bənddən, hər bəndi 8 misradan, hər misrası 7 hecadan ibarət bu şeirin qafiyə quruluşu belədir: a-b-a-b-a-b-c-c.

Bəli, bu bir həqiqətdir ki, ədəbiyyat igidlilik, qəhrəmanlığın da obrazını yaradır. Yaradıcılığında bu xətt aparıcı olan şairin əsərlərinin gənc nəslin hərbi vətənpərvərlik ruhunda yetişməsində böyük rolü olub. Təkcə şeirlərində deyil, bəddi-publisistik əsərlərində də mübariz Azərbaycan övladının mənəvi siması, vətənpərvərlik duyuları qələmə alınıb. Həmmüəllifi olduğu və 2000-ci ildə çapdan çıxan "Eldən gedən oğul" kitabı həyatını cinayətkarlığa və ədalətsizliyə qarşı mübarizəyə sərf edən, ömrünün 44-cü ilində birinci Qarabağ savaşında ölkəməzin suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda canından keçmiş oğullardan birinin - polis polkovniki Ağahüseyn As-

lanovun şərəfli ömür yoluna, vətən naminə fədakarlığına həsr olunmuş və şəhidin qəhrəman obrazı yaradılmış dəyərli əsər olmaqla, həm də öz dəst xətti olan nasir və publisist olduğunu sübut edən dəlildir.

5. ƏRLƏR, ƏRƏNLƏR MƏSKƏNİNİN VƏSFİ

Atlan, Qarabağı al yağılardan...

*Xoşbaxtdır tarixi yaşadan insan,
Yaşayır tarixi yaşadan məkan.*

Ş.Dağlaroğluun hələ çap olunmamış neçə-neçə əsəri var. Bunlarda ən maraqlısı "Kişilər" poemasıdır ki, burada əsl azərbaycanlı xarakteri səciyyələndirilir, oxucuya sanki bir mərdənəlik dərsi keçilir. Özünün qeyd etdiyi kimi, poema "Mənim dayım, sənin dayın, sən özün" şeirlə başlanır. 1997-ci ildə ağırlıqqaldırılanların dünya birinciliyinin gümüş mükafatını, "İlin idmançısı" adını almış bacıoğlu Asif Məlikova ithaf olunan "Kişilər" poeması bu seirdən doğulub.

Şair, ataların "İgid oğul dayısına oxşar" misalına söykənərək düşüncələrini qələmə alır. Şairin dayısı zəhmətkeş, ağır işin qulpundan yapışan əli qabarlı bir insan olub. Şair isə dayısına oxşamayıb. Əgər dayısı çətin işdən sonra yatmağa macal tapıldırısa, şairin qəsdinə duran ilham pərisi hər an "Dur!" nidası ilə hazırlırdı ki, onu şirin yuxudan etsin. Və onun yükü daha ağırdır:

*Şairin yüksək payı - kainat, cahan,
Vətəndi, torpaqdı, eldi, mahaldı.*

Adı bir qram da bəzən ona çox ağır yük ola bilər.

Bacısı oğlunun məhərətinə "əhsən" deyərək yüksək yer uğrunda təkcə daşı yox, öncə Vətəni, milli qaldırmağı ilə fəxr edir. Eyni zamanda ataların qənaətinə "xilaf" çıxıqlarını qeyd edərək yazır:

*Oğul dayısına oxşamaq istər,
Ötdük bu misalin yanından asta.
"Var gümüş hünərin, qızılı göstər",
Elin arzusuna de: "Gözüm üstə!"*

Şair can-ciyərinə özünə güvənməyi, özünə oxşamağı məsləhət görür. Çünkü o da dayısından çox-çox irəli gedib.

Şairin poemasının digər hissələri üçün bu şeiri sanki "epiqraf" olub. O, kiçik bir dağ kəndinin sanki qəhrəmanlıq tarixinə vərəqləyir, bu gün ağır daşları Vətən eşqilə qaldıran oğlanın ulu babalarının əsl kişi xarakterini rəvayətlərə söykənərək, canlı və mənalı səhnələrlə təqdim edir. Təsvir etdiyi səhnələr isə son dərəcə təsirlidir və bu səhnələr insan ürəyində doğulan dərdlərin təcəssümü olmaqla sanki kişi xalqımızın vüqarına, əzəmətinə, xarakterinə qoyulan abidədir.

"Gözün aydın, Pirəqanım" bölməsində Asifin anadan olması, Məmməd dayının müştuluq olaraq ağı toğlu ver-

məsi, ananın böyük arzularla layla deyib səhəri dirigözlü açması, dil açında nağıllara aludə olması, nəhayət, məktəbdə idman sahəsində həmişə tərifləndiyi, çəkisindən çox ağır daşları rahat qaldırdığışının bir poetik dillə nəql olunur.

Bundan sonra şairin xəyalı çox uzaqlara uçur. Dağların qonağı dağ kimi çox yüksək adamdır - xalqın azadlıq carçısı Məmmədəmindir. Mərd kəndin mərd oğulları onu ləyaqətlə qoruyurlar. (Cümşüd Asifin babasının dayısıdır). Nəhayət, qonaq yola düşəndə üzünü köçürdüyü "Əsrimizin Səyavuşu"nu yolqırığı kəndlərdə qonaq qaldığı hörmətli bir ağsaqqala əmanət edir və tapşırır ki, onun xəbərdarlığı olmasa, əsəri heç kimə verməsin. Belə bir xəbərdarlıq gələndən sonra bu ağır və şərəfli işi Cümşüdə hevalə edirlər. Elin qoçaq oğlu da etimadi ləyaqətlə doğruldur. "Əmanət xəyanət olmaz", - deyərək, onu çətinliklə İstanbula apararaq azadlıq mücahidinə çatdırır. ("Uzaq səfər").

Cümşüd təkcə qəhrəman deyil, çətin gündə elin, əlsiz-ayaqsızların çörək verənidir. ("Patron əhvalatı") "Cümşüdün ağ atı" bölməsi də çox maraqlıdır. Ağ atın üstündə aparılan Cümşüdün qarşısına Qaraqayada bir nəfər çıxır. Bu Cümşüdün dostu Abbas id. O, bu igid oğula göz basaraq, milislərə deyir ki, qorxudan ondan şikayət etmirdim. Onun altındakı bu Ağ at mənimdi. Bununla da kişinin qeyrəti sayılan at düşmən yox, dost əlinə keçir. Abbas atı sürüb Qəmçəyə gəlir, etiqadında möhkəm olan Ələsgəri yerli olduğuna görə atı saxlamağı, sonra isə Pirəqanıma göndərməyi xahiş edir. Düşünür ki, at Tila xanımı, oğul-uşağına bir kömək olar.

Poemanın "Heyvalıq döyüşü" bölməsində bu dağların mərd oğullarının başqa igidliyi təsvir olunur. Əkinləri, biçinləri "Heyvalıq düzü"ndə olan təzəkəndlilərin torpağına ermənilər göz dikib. Bu çəkişmədə son nöqtəni "pəhləvan biləkli Gülmali" kişi qoyur. O, Koroğlutək bir nərə çəkərək Xaçık pəhləvanı yerə çırır.

Ulu babasının bu hünəri Təbrizdə erməni ilə güləşən Asifə yeni qol-qanad verir. Artıq onun qələbəsinə beş milyard insan şahiddir. Bu qələbə şairi də ruhlandıır və belə igidlərin bir gün doğma Qarabağımızı almağı inamını oxucuya aşılıyır:

*O gün də goləcək, ümidvaram mən,
Mən yaxşı bilirəm qələbə nədir.
Güvən övladına, oğluna, Vətən,
Bizim qələbəmiz - haqqdır, öndədir.*

Poemada repressiya illəri də xatırlanır. Xalqımızın ən vətənpərvər və ziyanlı oğullarının "biçildiyi" bir faciəli zamanda bu elin cəsur oğlu Cümşüdü də aparırlar. Bu tutulma səhnəsi də çox təsirlidir. Can yoldaşı Tila xanım kişisinin evində son dəfə çörəyini rahat yemək üçün beşətilən götürüb milislərin qabağını saxlayır, amma qan tökmür və şair onu belə mənalandırır:

*Axarsa bu yerə murdar qanınız,
Oğlum həmin yerdən taxılın biçsin?
Sizi gülləbaran etməklə yalnız,
Dedim ki, qoy Cümşüd çayını içsin.*

Cümşüd isə vüqarla, təmkinlə evdən çıxaraq, son dəfə həmkənlilərinə müraciətə: "Başınız sağ ikən kiməsə bu yerdə at oynatmağa imkan verməyin", - deyir.

"Bacioğlu - baba" hissəsində şair boyda, yaraşıqda da-yısı Cümşüdə bənzəyən məclis əhli olan babasını vəsf edir. Süfrəsi çörəkli, evi qonaq-qaralı olan Mirzəməmməd və atasına bənzəyən zəhmətkeş babalarından fəxrələ səhbət açaraq Asifin də bu şərəfli yurda layiqli övlad olduğunu və daha yeni uğurlar qazanacağını bəyan edir:

*Tanıt bu dünyaya sən bu ocağı,
Başını dik tutsun səni sevənlər.
Qalxsın şərəfinə Vətən bayrağı,
Layiqli ata ol, sevimli bir ər!*

Həm Cümşüdün babasının, həm də özünün dayı olmaq "titulu"nu fəxrələ daşıdığını və artıq dünyadan dəyişdiyini, bacioğullarının dayılara örnək olduğunu fəxrələ bildirir:

*Sən mənim bacımın gül balasınan,
Baban da Cəmşidin gözündəçəraq.
Yurda yaraşıqdır layiqli ad, san,
Yurdı bayraq edib uca qaldıraq.*

Və sözünü bayraq edib dualar, alqışlar yağıdıraraq, belə sağlam kök, halallıq üstündə boy-a-başa çatan Asiflərin hələ çox olacağını bildirir.

Şair sözünə davam edərək qürurla bildirir ki, alman faşizmi ilə mübarizədə bu balaca yurdun neçə-neçə igidi yola düşdü, kənd demək olar ki, boşaldı və heç kim də xəyanət etmədi, qalibiyət bayrağını Vətənin başı üzərində qaldırmaqla öz töhfəsini verdi.

Şair bu kiçik məkanın sazlı-səhbətlə övladlarını da unutmur. Məclislər bəzəyi aşiq Cavidin, aşiq Elmanın, müğənni Sahibə xanımın sazında, avazında həmişə seviləcəyinə inamı ilə yaşayır.

Beləliklə, digər hissələrdə də Vətənimizin bayrağını dünyadan başı üzərinə qaldıran Asifin simasında Vətən torpağının bu kiçik hissəsinin - bir balaca kəndin sakinlərinin həm dayıların, həm bacioğulların timsalında böyük bir xalqın milli-mənəvi dəyərlərinin ucalığını, Vətənin azadlığının hansı yollardan keçdiyini tərənnüm etməyi bacarmış, oxuculara öz layiqli töhfəsini vermişdir:

*Baba məzarına başşəyən övlad,
Ruh gözə görünməz, lakin o, şaddır.
İçində nə qədər duyğu var - azad,
Sevdiyin vətən var, Vətən azaddır.
Atlan, Qarabağı al yağılardan,
Sevinsin, şad olsun ruhu babanın.
Qurtar bu torpağı, bu yurdunu dardan,
Qaçaq Cümşüdü ol elin, obanın.*

Ş.Dağlaroğluun arxivində dahi şair Məhəmməd Füzulinin anadan olmasının 500 illiyi münasibətilə 1994-cü

ildə yazdığı "Məhəmməd və Sona" adlı 4 pərdəli opera-nın librettosu da öz bəstəkarını gözləyir.

6. DAĞLAROĞLU, MƏHƏBBƏT VAR QANINDA...

*Dağlaroğlu, qoyma yerə sazını,
Çəkdikcə çək gözəllərin nazını.*

***

*Həyatın mayası, duzu sevgidi,
Hazırımlılmış sevmədiyim gün.
Dünyada bir udum hava qalınca
Qulu olacağım sevdalı ömrün.*

Müdrikllərin gəldiyi qənaətə görə sevgi də, nifrət də şüurun deyil, ürəyin məhsuludur. Axı insanın ürəyi ağlayır, göz isə iztirabların yaşa çevrilib axıldığı bulaqdır. Göz yaşlarımız yaşadığımız əzabların məhsuludur. Ən çox əzab çəkənlər eşq atəşinə yananlardır.

Bu da məlumdur ki, dünyada bəşər övladına Tanrıının bəxş etdiyi xoşbəxtliyin alisi çoxcəhətli məhəbbətdir. Doğrudan da, sevgi elə bir şeydir ki, o həm ürəyi, həm də insanın özünü, bəzən göz önungdəcə itirir. Lakin bu yanğı nə qədər güclü olsa da, bu "şirin" və əzablı atəşə məruz qalanların sayı azalmır ki, azalmır. Həmin doğru-düzungün həqiqəti Nizami qələmi daha tutarlı və bənzərsiz ifadə edir:

*Eşqdir mehrabı uca göylərin,
Eşqsız, ey dünya, nədir dəyərin?!*

Şairin xələfleri də bu müqəddəs yolun yolçuları olub hey yazırlar, yazırlar... Yolun sonu isə bitməz-tükənməzdür. Çünkü düşünən insan yaxşı başa düşür ki, kim ona mübtəla olsa, Simurq quşu kimi yana-yana saflaşmağa, paklaşmağa çalışar.

Ş.Dağlaroğlu yaradıcılığının əsas ülvi xətlərindən biri də insanın insana məhəbbətidir. O, kövrələn və kövrəldən, düşünən və düşündürən şair olduğuna görə, məhəbbət mövzusunu da hərtərəfli düşünür, qavrayır və poeziyaya çevirməyi bacarır:

*Yer balaca bir kürə,
Yollar gedir xeyirə.
Nitqim dönür şeirə
Sənin səsin gələndə.*

Məlumdur ki, şair ruhunun güzgüsü lirikadır. Lirik qəhrəmanın daxili aləminin, sevgi hislərinin, məhəbbət iztirablarının ifadəsi onun palitrasında yeni rənglər, yeni calarla üzə çıxır. Deyirlər ki, şairlər ilk sevgisinə qovuşmurlar. Amma bu sevgidən gözəl məhəbbət şeirləri yaranır. Göyçayda ilk sevgisini yaşayan şair də bu sıradadır. Həmin anları xatırlamaq onun üçün acı bir xatırıdır:

*Bir zaman mənimçün həyat idin sən,
İndisə gördüyüüm acı bir yuxu.*

Buna baxmayaraq, şairin həyata, insanlara olan yük-

sək hisləri ölüzimək bilmir. O, öz eşqində sabitqədəmdir, bu yolda gecə-gündüz yanmağa hazırlıdır:

*O gül əldə ya heyvayam, ya naram,
Yanan könlüm, heç tələsmə, yan aram.
Bu eşq ilə gecə-gündüz yanaram,
Arxayın ol, məni məğrur qala san.*

Bu atəşin sönməz olduğunu bilən şair Dədə Ələsgərin səsinə səs verərək (Sevəni sevənə yaz, gül üstə xar oynamasın) yazır:

*Mən aşiq gözləyəni,
Dolmasın göz ləyəni.
Görüşsün, kama çatsın,
Kimin var gözləyəni.*

Şairin bir şeirində məhəbbətin bütün əlamətləri var: sevmək, sevilmək, güvənməmək, naz etmək. Sevilən gözələ və məhəbbətə dair özünəməxsus kriteriyaları var... Necə ki Aşıq Ələsgər deyirdi: "Hər yetən gözələ gözəl demərəm..."

Ş.Dağlaroğluunun isə fikri belədir:
*"Güldür" demə hər görünən üzə sən,
Gülü gərək bəsləyəsən, üzəsən.*

*Mən aşiqəm, üzəsən,
Bir gülmədin üzə sən.
Məhəbbət dərya deyil,
Baş vurasan, üzəsən.
Tər gül kimi çıxmaqdasan üzə sən,
Gəl əksimi gözlərində çək indi.*

Şair bənzərsiz ifadələrlə eşqini bəyan edir:
*Kömək etməz gözmuncuğu, dağdağan,
Sevən baxsa, gözər gələr gözəl də.*

Məhz buna görə də şairin məhəbbət şeirləri xüsusiət seçilir: o öz eşqində, əhdində, amalında sədaqəti və dəyanətlidir və sevdiklərinə də saflıq, təmizlik haləsinə bürünməyi arzulayır:

*Mənim nə haqqım var, yorulam, doyam,
Hamını sevməyə məndə ürək var.
Ən əziz, ən doğma adamlarımızdır
Eşqi, məhəbbəti təmiz olanlar.*

Bir mahnında deyildiyi kimi: "Birinizin xatirinə hamınıza qurban mən olum" ifadəsinə və:

*Bağınızda bar ollam,
Heyva ollam, nar ollam.
Əhdin, vəfan düz olsa,*

Səni sevən yar ollam, - arzusuna sığınan, atəşlə yüksənən şairin "lirik mən"i - aşiq artıq hamının qəmini, dərdini dağıtmaya hazırlıdır:

*Mən aşiq, daşı yandır,
Ocaq çat, daşı yandır.
Bir sevdaya düşənlər
Hər dərdi daşıyandır.*

Ş.Dağlaroğlu yaradıcılığının əsas xətlərində birinin məhəbbət olduğunu çox doğru qiymətləndirən gözəl ziyanlı, şair qəlbli insan Hacı Məmmədov onun başdan-aya-

ğa məhəbbət şairi kimi qeyd edərək, ürək sözlərini poetik misralarla belə çatdırır:

*Hamımız bilirik, nədir məhəbbət,
Səni yüzü sevib, sən bircəsini.
Sən başdan-ayağa sevgi, sədaqət,
Dinləmək nə xoşdur şirin səsini.*

Bu səs isə məhəbbətə bənzərsiz şərqişər qoşur. Eşqi təmiz olan insana hər yer cənnət kimi görünür, şairi ilhamlandıran da budur:

*Bir mənəm, bir sənsən, bir kağız-qələm,
Misradır dağ, dərə, düz gözlərində.
Eşqin, məhəbbətim dönüb aynaya,
Özümə baxıram, qız, gözlərində.*

Əsas məsələ isə sevilməyə layiq, yeri-göyü mat qoşyan nazlı-duzlu bir gözəldir. Hər şey də bundan-buradan başlanır. Bu gözəli sevməmək olarmı:

*Bu qız niyə baxmir yan-yörəsinə,
Diqqəti dağ çəkən yerişindədi.
Nazlanır, od tutur yan-yörəsinə,
Göydə göy mat qalib, yer işindədi.*

Sevda adlı bir mərəzə tuş olmaq, eşq atəsi ilə yanmaq aşiqin ən böyük arzusudur:

*Sevda adlı bu ocağı, bu odu,
Nə olar ki, ürəyimdə qalasan.
Şükür sənə, ulu Tanrıım, bu odu,
Ötüb keçər daha qovğa, qal asan.*

Cinas qafiyələr şeirə dərin məna verib. Birinci misradə od, alov, üçüncüdə "odur" mənasında işlənib. İkinci misradada "qalasan" feil, dördüncüdə "qalmaqla" mənasında işlənib.

Şair "Könül sevən göyçək olar" misalına uyğun olaraq yazır:

*Bahar - gülü, çıçayı,
Qış - qarıyla gözəldir.
Gəl, axtarma göyçəyi,
Yar yarıyla gözəldir.*

Söz önündə mat qalmayan şair gözəlin üzü, qaməti karşısındada mat qalıb:

*Heç olmayıb söz önündə qalam mat,
Mat qalmışam bu qamətə, bu üzə.*

Aşıq yenə də ona quldur, hətta özü olmayanda da ona sadıqqidir:

*Torpaq altda tez çürüdər səni nəm,
Al canımı, astar elə bu üzə.*

Şair sevgi oduna düşüb yanaların hansı hisləri keçirdiyini anlamaq üçün bənzərsiz bədii vasitələrdən istifadə edir. Məsələn, bu bir parça şeirdə təşbeh və təkrir də var, alliterasiya və assonans da:

*Bilmək olmur kimlər kimin kimidi,
Kaş biləydim, dərd bilənim kim idi.
Yanan oda yağ damdırmaq kimidi,
Sevən oğlan qız əlindən su ala.*

Bəzi şeirləri oxuyanda belə qənaətə gəlmək olar ki,

sanki bu hisləri onun kimi bənzərsiz ifadə edən yoxdur:

*Xəyallar, yuxular çin olsa belə,
Uymaram, arzular çin olsa belə,
Gözəllər yüz deyil, min olsa belə
Görməzsiz gözləri çəş məni daha.*

Və ya:

*Ürək durmayınca, qan durmayınca,
Könül bu sevdadan yan durmayacaq.
Eşqinə bükülsəm, yandırmayacaq
Məzarıma düşən yaş məni daha.*

Məhəbbəti bəxtinə düşən naxış, ömrünə sərinlik çiləyən yağış adlandıran və sevilən şəxsi yer üzündəki bütün qadın gözəlliklərinin rəmzi, ismət və zərifliyinin yüksək rəmzi sayan şair ətrafindakı hadisələri, gözəllikləri sevgi prizmasından qiymətləndirdiyini fəxrələ bəyan edir:

*Mən sevib duymuşam çıçayı, daşı,
Məhəbbət bəxtimə düşən naxışdı.
Bir həsrət gözümüzü deşən göz yaşı,
Bir sevda ömrümə yağan yağışdı.*

Lakin məğrur şair hətta dərindən sevdiyi, hər an canını qurban verməyə hazır olduğu yarın da qabağında əyilməyi ağlına belə gətirmir. Ancaq ağır yükün ağırlığını yalnız sevən duyduğuna görə, bu yolda ona kömək edənə, dərd ortağına nəinki varını-yoxunu, hətta canını qurban verməyə hazırlır:

*Mən aşiq, daşı yana,
At yoldan daşı yana.
Canı qurban demişəm,
Dərdimi daşıyana.*

Eşqinə qovuşan aşiqə bu iş heç də asanlıqla başa gəlməyib:

*Yar yolunda can qoymuşam, ay atam,
Mənə qismət olmayıbdır yar asan.*

Həm də bu gözeli yaradan çətin ki, bir də bənzərini yarada bilsin. Və yar vurduğu yarada ağrı olmaz. Yarı yasatmaq üçün canımı təmənnasız verər:

*Iştədiyin candı məndən? Can! - ala.
Dağlaroğlu niyə verməz can ala.
Bu canımı can dediyim can ala,
Ölməliyəm, qoy mən ölüm, yaşa, yar.*

Şairin məhəbbət şeirlərində klassik obrazlar: Fərhad və Şirin, Leyli və Məcnun, Əсли və Kərəm, Xumar və Sənan və başqaları müasir düşüncədə dindirilir. Lakin sonda məqsəd eynidir: sədaqətli məhəbbət.

Bu məhəbbətin verdiyi dərd acıdır, lakin özü baldan şirindir. O, Şirin misallı yarı üçün dağı-daşı yarmağa həzirdir. Gözəlin həsrətini yaşıdır və çöllərdə Sənana dönməsə də, sadiq aşiq son ana qədər bu xoşbəxtlik haləsin-də, haqqın nəzərində yaşamağı arzulayır:

*Haqq qorusun bu sevdani nəzərdən,
Haqq gözündə gen düşməyək nəzərdən.
Kəmər taxma nə zinətdən, nə zərdən,
Al canımı, özün bağla yar, belə.*

Vəfali yerdən başqa, aşiqi kim özünə belə möhkəm bağlayar?! Şair özü də bu həqiqəti səmimi şəkildə etiraf edir:

*Məni bir kimsəyə kim bağlayardı?!
Bağladı özünə, bağlayar belə.*

Şair nikbin inamlıdır ki, əgər qəlbini Tanrıya bağlaşan, arzun çin olar, yar sənin olar:

*Tab ver, Dağlaroğlu, ağlama yanda,
Tək sənə yar olar, Təki istəsin.*

O, saf və nəcib keyfiyyətlərə malik olan sevgi, sədəqət ocağını aşiqin sinəsində qalamağı arzulayır:

*Sinəm var, ocağı qalama yanda,
Bu saflıq, nəciblik qala mayanda.*

Dünyada sevgi ilə yoldaş olan şair həmişə minnətsiz sevgi daşıyanların yanındadır. Həyatın mayasını, düzünü sevgidə qiymətləndirərək, sevmədiyi gün ölməyə hazır olduğunu bildirir, "Kövrək duyğular" şərində bunu belə bəyan edir:

*Günəşdən öyrənək necə sevməyi,
Ayın da saçlığı nurda sevgi var.
Yaşasam, sevdiyim insanlarlayam,
Ölsəm, dəfn eyləyin harda sevgi var.*

Şairə görə, sevgi dolu vaxt yaşa baxmir: burda o da yanır, oda düşən də. Şair sevdaya düşüb atəşdə qalana sevdiyi ilə sevgi dolu vaxt yaşamağı məsləhət görür və bu dərdi başa düşmək üçün sevgi "atəşin"nə düşməyi arzulayır:

*Mən aşiqəm yanasan,
Eşqə can ver, yan asan.
Mənim düşdüyüm oda
Sən də düşüb yanasan.*

Seven kəs düz söz, düz ilqar aşiqidir. Dünyada heç nə onu ovundurmaz - düz ilqardan başqa:

*Ürəyimi niyə verdim, ax, yara...
Həsrətindən sinəm oldu ağ yara.
Özün atdın, özün uyduñ əgyara,
Sevmayırdın, de salırdın nə "sən", "sən".*

O, yalnız vəfali yarın eşqinin hər cəfasına düzümlüdür. "Yar düzənə" cinas qafiyəli gəraysiaında dediyi kimi:

*Həsrət imiş dağ da düzə,
Lalə xalın dağda düzə.
Dağ sinəmə dağ da düzə,
Tablaşaram yar düzənə.*

Digər bir şeirində eşqini müqayisə etmək üçün klassik aşiq obrazı Sənanı xatırlayır:

*Yaşadaram həsrətini, ay gözəl,
Dönməsəm də bu çöllərdə Sənana.*

Nə qədər ki gec deyil, vaxtında bu sevdadan çəkinməyi məsləhət görür:

*Bir-birini sancımadışdan, çılmadan
Baxışmdan baxışını çəkindi.*

Dağ dağa arxalandığı kimi, yar da yara bel bağlamalıdır. Çünkü çətin gündə yarın könlünü yar alar, onu şad

edər, yaşadər:

*Mən aşiqəm, bağla, yar,
Könlün mənə bağla, yar.
Fələyə çox güvənmə,
Bir açsa, bir bağlayar.
Ağ günüümü ağ telinə bağla, yar,
Qultək məni çək ardınca, çək indi.*

Sevgi adlı bir mərəzə tuş gələn aşiq onu bu dərdə salana müraciət edərək birlikdə daşımağı rica edir. Çünkü bu dərdin ağırlığını başa düşən yalnız o olar:

*Gəl mənimlə sən bu dərdi bir daşı,
Rəhmin gəlsin, ay üzəyi daş yarım.
Hərənin var dərd adında bir daşı,
Baxtə baxın, payım düşüb daş yarım.*

(Bu anda xalq arasındaki aşağıdakı ifadələr yada düzür: "Dağın dağ dərdi var, təpənin təpə dərdi", və ya "Hər kəs öz dərdi dəvədir").

Şair isə öz eşqinə sadıqdir. Min gözəlin içindən sevdiyi qızın adını əbədilik ürəyinə yazıb:

*Bir fikir ver dilimdəki kəlməyə,
Sən olmasan nəfəs gedə, gəlməyə.
Gec-tez sənin ünvanında ölməyə,
Min ürəkdən Şahməmmədi pozmuşam.*

"Biləson" şeirində isə sevgidən hörülən qalasının hər kərpicinin, daşının məhəbbət olduğunu fəxrlə bəyan edir. Aşiq onu yatağa saldığına görə, sağalana qədər məşquuna nazını çəkməyi məsləhət bilir:

*Nəydi qəsdin, saldın məni yatağa,
Sağalınca hər nazımı çək indi.*

Və aşiq sevgilisini həmişə yanında arzular: son anda dilinə çatmaq üçün:

*Uzaq düşsəm, yetişməsən dilimə,
Yaxşı olar, yar, yanında qalasan.*

Bir baxışdan yaranan məhəbbət yolunda atəşlə yanan sinəsində külü qədər heç yerdə kül tapılmaz. Buradakı məhəbbət, eşq külüngə ehtiyac olmadan dağı, daşı yarar:

*Yanmış sinəm, harda kül var külüncə,
Bir baxışdan saf məhəbbət yarandı.
Mən aşiqəm, yar andı,
Yaram yarsız yarandı.
Baxıb-baxıb çəkdim ah,
Mətləbimi yar andı.
Nəyə lazıim əl uzatmaq külüngə,
Eşqim odu dağı-daşı yarandı.*

7. DAĞLAROĞLU, QOYMA YERƏ SAZINI, ÇƏKDİKCƏÇƏK, GÖZƏLLƏRİN NAZINI.

Şairin fikrincə, incə bellinin gözəlliyyinə hər ay tay ola bilməz. Günəş batsa da, yarın üzü ay kimi işıqlı, beli isə üç gecəlik ay misallıdır. Aşiqin sinəsi həsrətdən kaman kimi inləyir. Aşiq, gül açanacan, yarının adını güllə sinəsinə yazıb. ("Güllə sinənə"), "Yerişi su pərisinə bir dərs-

dir" ("Su pərisinə"). Vüsalsız keçən günlərinin kədərini payız günü kimi pərişan sayır. Göz istəsə də, qəlb hər yətən gözəl ilə gün keçirməz. Hər gözəllə yal-yamaca çıxmaz ki, üzündəki ar əskilsin ("Qalanar belə").

"Yar adı mənə" ciğalı təcnisində "adi canından artıq olan yara canını qurban veribsə, qeyrisinə nə verər" fikri maraqlı tərzdə oxucuya çatdırılır:

*Mənə nə deyəcək bir qeyrisi, nə?
Sinənə tən deyil, bir qeyri sinə.
Mən aşiq, qeyri sinə,
Nə deyir qeyrisi, nə?
Atıbsa yar canımı,
Nə verim qeyrisinə?!
Can demək asanmı bir qeyrisinə,
Canımdan artıqsa, yar adı mənə.*

"Gəl yenə" şeirində yarın dözləməz nazından təngə gələn, lakin ümidiñi üzməyib yolunu gözləyən, bağrına basmağa hazır olan aşiqin əzablari səmimi şəkildə əksini tapıb:

*Gözləyirəm durnaları, dönəsən,
Göz yaşından göl tutmuşam, enəsən.
Yar deməkdən, can deməkdən mənə sən
Doyub getdin, dilin olsa, gəl yənə.*

Yeddlilik şəklində yazılan "Olsun" şeirində də sevimləyə layiq gözəlin şirin möziyyətləri, aşiqin ağlıni başdan alan keyfiyyətləri, ayrılığa dözüm maraqlı bənzətmələrlə nəzmə çəkilib:

*Yolda qoydun gözümü,
Kimdən alım dözümü.
Demədim çox sözümü,
Qorxdum qalmaqla olsun.*

"Bir fikir ver dilimdəki kəlməyə" şeirində isə şair gözələ olan məhəbbətini klassik obrazlar səviyyəsində qiyamətləndirib adını əbədilik ürəyinə yazdığını bəyan edir:

*Sən Leylisən, mən də Məcnun yerində,
Heykəlin var, gözümün hər birində.
Bir dastandır Sənəm, Əsli, Şirin də,
Mən adını ürəyimə yazmışam.*

Məhəbbətin həsrətini qəbul edən şair, nə qədər çətin olsa da, bu əzablı sevdadan şad olduğuna görə məməndür:

*Bu həsrəti mənəm dadan,
Həyatımıñı nazın, qadan.
Şadam, Tanrı bu sevdadan
Köynəyimi biçdi mənim.*

Ayrılığın isə vüsala döñecəyi inamı ilə yaşayan şair bir bənzətmə ilə bu fikri belə mənalandırır:

*Məcnununam ömrüm boyu,
Ver əlini, edək toyu.
Bəsdir, bağda güller suyu
Gözlərimdən içdi mənim.*

Şair qəlbə saf sevgi hisləri ilə döyünen insanların bir silsiləsini yaradır, onların hər biri barəsində ürəyindən on

həzin duygunu, istəyi piçilti şəklində misraya, sözə çevirir və yazar. Bu piçiltiların haradasa insanın ürək səsilə dostluğu, qohumluq var. Şairin qəhrəmanları bütün cıgiləri ilə bir rəssam tablosu kimi göz öündə canlanır. Ovçusu olduğu yerdə bulağa gələn bir dağ qızının adının "Yayxanım" olduğunu biləndə, sevilməyə layiq olan bu gözəlin sözlə portretini yaradır, ona xoşbəxtlik yolunda on gözəl, təmiz arzularını ifadə edir:

Barı tuş gələsən bir eşqi düzə,

Təmiz əl telinə çicək, gül düzə.

Durma dağda, en düzə.

Rast gələydi düz düzə.

Hər sevənin telinə

Sevgilisi gül düzə.

Oluub bir kəpənək uçaydın düzə,

Qonub istədiyin gülə, Yayxanım.

Bu təcnislərdə şair sözün şoxmənalılığından istifadə edərək, sevgi çalarlarını təsvir etməyə nail olur. Maraqlıdır, çox vaxt sevilən gözəlin özünəməxsus xüsusiyyətləri cığalı təcnis şəklində verilib ki, bu da əsl istedad deməkdir.

Aşıq sənətindəki bütün gözəlliklərin insanla bağlı olması, gözəlin təsvirində klassik obrazlardan istifadə, daxili və xarici gözəlliyyin vəhdəti, sevilənin vəfali, sədəqəti olması, eyham və müəmmadan baş çıxarması, əxlaqi kamilliyini qoruması Ş.Dağlaroğlu yaradıcılığının müümühüm cəhətləridir. Təsadüfi deyil ki, o, gəlin köçən qızlarla məhəbbəti, sədaqəti cehiz aparmağı arzulayıb:

Sirin ömrünüüzün bəzəyi, dostlar,

Xoş niyyət, saf ülfət, sədaqət olsun.

Xalçanın, palazın nə qiyməti var,

Qızların cehizi məhəbbət olsun.

Şairin ürəyindəki ən gözəl, ən ülvə sözləri iki qadına ünvanlanıb. Onlardan birləncisi, onu həyata gətirən anayadır. İkinci əziz adamı isə ona yeni həyat bəxş edən, dünya gözəlliklərini görmək, dərk etmək üçün yeni göz verən, ürəyini təmənnasız ərməğan etdiyi, sərrini, sovunu bölüdürdüyü yaridir. Buna görə də, seçdiyi sözləri gül buketi şəklinə salıb sevdiyi qızı ünvanlayıb:

Əzizinəm, qız adı,

Gül-çicəkli qız adı.

Anadan gizli sözümüz

Bir sıyrınil qızadı.

Sevgi şeirləri ilə örnek olan şair sevdiyinə ünvanladığı nümunələrlə sübut edir ki, sevgi hisdən, duyğudan, ürəkdən gəlir. O hissi yaşamadan şeir yazmaq olmaz. Sevgi qədər gözəl olan tər çicəklər tekçə göz oxşamır, həm də ruhu oxşayır. Ruhu oxşayan sevgi də çicək qədər zərifdir. Və bu yaşantıların orijinal deyimi, ifadə imkanlarının zənginliyi diqqəti cəlb edir. Bu yaşda şairin düşüncəsində digər əbədi mövzular: Vətən, torpaq, xalqla birgə sevgi, məhəbbət anlayışı da itmir, onunla yaşayır, nəfəs alır.

Axtarış sevdiyim çiçəyi dərdim,

Yolunda ölümə gündə gedərdim, - deyən və "Məhəbbət tükənməz, sevgi əbədidir", - fikrinə söykənən şair öz həqiqi məhəbbətini uzaq Sibir torpağında tapıb. Bu gün kiçik dövlət kimi qoruduğu ailə bağının əsasını həmin dövrə qoyub. Sevib-seçdiyi gözəl tatar qızı Həmidə xanım elə onun "qızıl" xarakterinin ardınca öz yeni ocağına - İsləmayilliya gəlib və səhv etməyib, bugünkü xoşbəxt qadın, xoşbəxt valideyn, xoşbəxt nənə taleyini yaşayır. Şair də öz eşqinə, əhdinə sadıq olduğuna görə Tanrıya şükür edir. Çünkü onu yandırıb-yaxan gözəl artıq balalarının anasıdır:

Hər ömür bağlıdır ana deyirlər,

Dağlaroğlu duya, ana deyirlər.

Şükür, balalarım "ana" deyirlər

O məni yandırıb-yaxana indi.

Şairin bu mövzudakı şeirlərinin bir qismi gənclik illərinin alovlu sevgisinin əksi kimi, digər qismi kimi ahl və müdrik çağlarının yaştalarıdır. Şairə görə, sevdalı ömrün sonu müdrik qocalıq və insan ömrünün xoşbəxt anları deməkdir:

Əzizinəm, qarı yar,

Arzu ölməz, qarıyar.

Bir-birinə "can" dedik,

Olduq qoca, qarı yar.

***

Sevən insan dünya görər, qarıyar,

O, aşiqdi, bu, məşuqdu, yarsa yar.

(*"Babalaşram"*)

8. DAĞLAROĞLUNUN TANRI SEVGİSİ

"Çiynamdəki ələ baxın,

Bu əl Allahın əlidir"

Ş.Dağlaroğlu

Ş.Dağlaroğlu şairliyi haqdan gələn sevginin bəhrəsi sayan, xoş niyyətli, xoş əməlli, saf əqidəli, məsləkli adam, əsl mətləbləri sadəliyinin içində gizlənən şeirlər müəllifidir. Şairin sevgi şeirlərində real məhəbbətlə ilahi eşqin vəhdətindən yaranan bir duygu, düşüncə var ki, onlarda Allah sevgisi ilə insani məhəbbət vəhdətdə verilir. Şairin real sevgisi ilahi sevgi ilə elə qaynayıb-qarışır ki, hansının onde olduğunu araşdırma bilmirsən. Axı Allah insanları xəlq eyləyəndə öz eşqi və məhəbbətini onların xəmirinə qarışdırır. Yəni Allah insanları öz eşqi-məhəbbəti nəticəsində yaradıb. Hətta Tanrı mələklərə belə Adəmə - insana səcdə etməyi buyurmuşdu.

Dahi Nizaminin "ərşin bülbülləri" adlandırdığı şairlər də haqqın dərgahına daha yaxın, Tanrıının sevdiyi, qiymətləndirdiyi bəndələrdir. Şairlər bu qiymətin ucağızından bəhrələnərək bütün canı və qanı ilə bu dəyərə, ülviliyə layiq olmağa, onun yerdəki nümayəndələrə

kimi müdrik missiyani yerinə yetirməyə çalışırlar. Ş.Dağlaroğlu da bu həqiqəti aydın duyur. Həm həyatda, həm də yaradıcılığında həmin etalon onun yaşam tərzidir. "Bizik yerdə Yaradandan, Birdən iz", - deyən şair Tanrı adamıdır, Tanrının sevdiyi adamdır. Şeir yazanda da, insanla ünsiyyətdə olanda da başının üstündən Tanrı əskik olmur. "Eşqin qanadlarında uça bilməyənlər haqqın dərgahına yetişə bilməz, haqq yola gələ bilməz" fikri şairin Tanrıya müraciətə yazdığı şeirlərin əsasında durduğuna görə arxayındır ki, yaradıcılığına ilahi bir sevgi siğal çəkib:

*Məhəbbətdir uzaq, yaxın,
Asta keçər düzdən axın.
Çiyimdəki ələ baxın,
Bu əl Allahın əlidir.*

Tanrı sevgisi şair üçün sadəcə dini məna daşımir. Bu, dünyanın əşrəfi olan insana qarşı təmənnasıız, ədalətli məhəbbətdir ki, Tanrı bütün bəndələrinə eyni münasibət bəsləyir, ayrı-seçkilik salır. "Eşqin qanadlarında uça bilməyənlər haqqın dərgahına yetişə bilməz, haqq yola gələ bilməz" fikri də şairin bu mövzuda yazdığı şeirlərin əsasında durduğuna görə sevgisində safdir, realdır. Buna görədir ki, o, təmiz və pak insanın qarşısında baş əyir, böhtana, şərə əl verə bilmir, dediyi sözləri rəngə salır, süfrəsi dosta açıqdır, əl tutmaq istəyindən başqa, çox şeyi özünə qadağan edib. Haqqın başına fırlanır, başqları onu duymayanda çay daşına həsəd aparır.

*Həmişə dar gündə insanların köməyinə tələsir:
Sözüm yerə yağış səpdi, əlim dən.*

Və:

Güvəndim həmişə bir təmiz ada, - deyən şair Allahın adı ilə iş gördüyü, Uca Dərgaha tapındığını daim iqrar edir, bu yolda onu "daşlayanları" görəndə təəccüb hissi ilə yenə qələminə sığınır və:

*Hansi gündə versəm haqqı əlimdən,
Eşit, Allah, yer üzündən üz məni, - yazaraq həyat idealına sadiq olduğunu bəyan edir.*

Bütün bu təmiz xüsusiyyətlərə görə, ona hörmət edənlərə: "Məni sevirsinizsə, sevin Allahi", - deyir. "İstəmir", "Ay adam", "Dəydi" şeirlərində onu düşündürən məsələləri, yaxşı adamları "didən" ("Bir ağacam, yox salamat budağım"), qabaqda gedənə paxıllıq edən, haqq sözü deyəni udmaq istəyən, hərcayı sevgi axtaran, dedi-qodu içində itib-batan insanlara şamil edir, onları Allah yolu tutub, pis fikirlərdən əl çəkib, həmişə xeyir düşünüb xeyir işlər görməyə çağırır. Şairin qənaətinə görə, həyat nə qədər çətin olsa da, gec deyil. Şahməmməd insanları nikbin olmağa, qalan ömürlərini güllərin min bir çalarına oxşar sevgi ilə, "Dağlara tapşırıdı analar məni" fikrinə uyğun möhkəm, vüqarlı, təmiz keçirməyə səsləyir ("Güllərin rəngində", "Bir dənə").

9. DAĞLAROĞLU, SƏS VER HAQQIN ZƏNGİNƏ, ONA GÜVƏN, TƏK OLSAN DA ADADA.

Dağlaroğlu qoymaz mərdi araya,
Meydan daim kişinindi, ərindi.

***

Təzimdəyəm Haqqa, saya,
Sərvətimdi abir, həya.

***

Halal insan bal deyəcək şoruna,
Dərddir - düşə mərd namərdin toruna.

***

Təmiz adın üç şərti var: al üçün -
Açıq ürək, açıq əldi, alındı.

Belə rəvayət edirlər ki, vaxtilə bir yunan filosofu gündüz günorta çağrı əlində çırq gəzirdi. Ondan: "Nə axtarırısan?" - deyə soruşanda: "Adam axtarıram", - cavabını vermişdi. Bu gün Ş.Dağlaroğlu da əlində poeziya çrağı saf, təmiz niyyətli, cəmiyyət üçün faydalı, milli-mənəvi dəyərlərimizin daşıyıcısı, milli adət-ənənələrimizin qoruyucusu olan insan axtarışındadır, sorağındadır. Bu da milli əxlaqa, azərbaycançılıq məfkurəsinə malik olan şairin həyat amalından doğur. "Bahar təbiətin gözəlliyini, yaxşılıq insanın əzəmətini nümayiş etdirir" kələmə sanki şairin həyat idealıdır.

M.Ş.Vazeh F.Bodenstedtlə söhbətində deyirdi: "Həyat işıqla qaranlıq arasında mübarizə olduğu kimi, həm də yaxşılıqla yamanlıq, gözəlliklə sadəlik arasında gedən mübarizədir. Ustad o adamdır ki, dünyanın çirkinliklərində daha çox gözəlliyi tapsın. Bu elə bir hisdir ki, bizim düşüncələrimizdən, günəşdən, gözəllərin yanından, qızılğulin ləçəyindən gəlir. Belə sevginin qarşısında diz çökürəm".

İnsanlıqda insanlıq axtaran şair ətrafında insanlıq adına ləkə gətirənləri, üzündən ari, isməti atanları, dünyani beşgünlük sayıb kefə aludə olanları, üzdə dost olub arxada göz oyanları, gözü yolda qoyanları görüb mat qalır, sanki nitqi quruyur. Onda şair qələminə güc verir, özünməxsus bir poetik dillə dönyanın əşrəfi adını qazanmış insan adını uca tutmağa, saflıq aynasında güzgülənməyə, paklaşmağa, müqəddəslərin adı naminə yaxşılardan faydalananmağa, Vətənə, elə, obaya, anaya xidmət etməyə çağırır:

*Yol verən var yalanlara,
Niyəti şər olanlara.
Əqrəblərə, ilanlara,
Çayanlara sözüm yoxdu.*

*Əkiz candır Vətən, ana -
Ruhdur keçər candan-cana.*

Allahı qoyub Şeytana

Uyanlara sözüm yoxdu.

Bu onu göstərir ki, o elə anadangəlmə bu xarakterdə doğulub: insanlara yalnız yaxşılıq, səmimilik, düzgünlük, daxili saflıq, ətrafına nur, işiq paylamaq, haqqı, ədaləti qorumaq:

İnsan oğlu, insan kimi yaşayib,

Haqqı, ədaləti axtar mayanda.

Şair insana məxsus mərdlik, ağızbütövlük, halallıq, gözütoxluq, əhdinə, ilqarına sadıqlik, ar, ismət, həya və s. kimi müsbət məziyyətləri yüksək qiymətləndirir, onları poeziya obyekti edir.

"Sifət dəyişmədim mən" deyən şair nankor, riyakar, zəlil doğan anaya dırnaqarası "əhsən!" nidası ilə cavab verir.

Şairin məğrurluğu, əyilməzliyi hər addımda duyulur.

Quldum sənə eşqim ilə, ay ağa,

İşiq verər, əksin salar ay ağa.

Dağlaroğlu, ölsən, düşmə ayağa,

Haram süd əmmədin, nə say əməni.

Və şair "zər qədrini zərgər bilər" kəlamına söykənərək:

Ürəyimi açmamışdım yada mən,

Bu hicrana səbəb səksən, ya da mən.

El sayıldı, heç düşmədim yada mən,

Saymaz özü nədi, nə saya məni.

O, ətrafında baş verən haqsızlıqları, naqışlıkləri, ədalətsizlikləri görüb mat qalır, dünya üçün, bəşər üçün narahatlıq hissi keçirir, bir ziyanlı təfəkkürü ilə daxilində üşyan səsi baş qaldırır: əlinin qabarı hörmətdən düşüb, daşdan çıxan çörəyi dişini qırır, taleyin əlinə əlini verib susur, durduğu yeri daşlaya bilmir, gözleri əyridən düzü seçsə də, özünü bu qasırğada görməyəcək yaşıł işiqda kor kimi durub. Kor olub bu olanları görməsəydi, bəlkə də, dərd onu bir belə boğmazdı. Bəşərin başqa xilaskarı olmadığını görə, insan səsini qaldırmalıdır. Şair insanlığın xilası naminə haqq səsini ucaldır, "oturduğu budağı kəsməmək" naminə bu gün mənəm-mənəm" deyən dünyaya başbilənlərinə müraciət edir:

Ey insan, dərk elə böyüklüyünü,

Yer sənin, göy sənin, kainat sənin.

Varın da, yoxun da sahibi sənsən,

Özünsən, əksindi bu həyat sənin.

O, insanı insan adına hünər göstərməyə, bacardığı işi görməyə, dünyamızı qorumağa səsləyir:

Özünsən ağladan, güldürən, gülən,

Əlində olmayan qılinc metaldır.

Göstər hünərini, səsini qaldır,

Əlini sülhə ver, səsini qaldır.

"Bir ağacam, yox salamat budağım", - deyərək yerliyərsiz haqsızlıqlarla rastlaşan şair, dağ olsa da, "dağın dağ

dərdi var", və ya "hər kəsin dərdi özünə dəvədi" ifadəsinə də tuş gəlib:

Dağ olmuşdum, başqa dağdı bu dağım.

"Qatıq qaradır" şeirində gördüyü pisliklərdən gözləri bərələ qalan şair haqqı, ədalətə güvənib, onu müdafiə edib və gec-tez yolunu azanların haqq yoluna dönəcəyinə ümidiyi itirmir: "Tər salar" şeirindəki kimi:

Hələ də var haqqı, düzə yad adam,

O da gec-tez xəcalətdən tər salar.

Heç bir qorxu, hədə, daş şairi yolundan döndərən deyil:

Mən bura cənnətdən köçüb gəlmışəm,

Cəhənnəm əzəbin çəkib gəlmışəm.

Neçə daş-qalaqdən keçib gəlmışəm

Qorxutmur atılan daş məni daha.

Şair o kəsi əsl insan şair ki, yalandan, hiyləgərlikdən uzaq olsun:

Başşayərəm qarşısında yüz il mən,

O kəsin ki qəlbə, dili bir olsun.

("Bir olsun")

Və ya:

Qoyma dilin üstə yalan tikəni,

Yoxsa gec-tezi var, boğacaq səni.

Şair ruhu belə insanlarla heç vaxt barışmaz:

Əzabdı barışmaq yalanlar ilə,

Buynuzu içində olanlar ilə.

İlan sıfətində ilanlar ilə

Yola çıxmamışam, yolcu olmuşam.

"Yanıb şeire döñür içimdəki şam", - deyəndə şair sanki poeziyasındaki mövzu müxtəlifliyinə işaret edir. Belə düşünməyə əsas da vardır. Çünkü şairin qəlbinin işığı yalnız insana, onun xoşbəxtliyinə köklənib. Dünyanı, insan ömrünün fəlsəfi mənasını şair özünəməxsus şəkildə belə yozur:

Yarama çəkməyə əlin yoxdursa,

Yükümü çəkməyə belin yoxdursa,

Mənimcün xoş ayın, ilin yoxdursa,

Sən məni arxanca hara çəkirsən,

Ömür, ay ömür?

Xoşbəxtliyini başqalarına lazımdır olmaqdə görən şair insanlara səmimi olmayı, bu mənada "can" sözünü "a"ya sağış eləməyi, insanın ad-sanına yaraşq olan pərdə saxlamağı məsləhət görür. Bir şeirində isə çox doğru-düzgün etiraf edir ki, özü üçün yaşamağa vaxtı olmayıb. Gecəsi də, gündüzü də insanların işinə yaramağə, onların sevincini bölüşməyə, qəminə ortaq olmağa sərf olunub!

Dostlar, bu yaşında bircə gün hələ

Özümçün yaşaya bilməmişəm mən.

Bu keçən ayları, ötən günləri,

Gecəyə, gündüüzə bölməmişəm mən.

Ş.Dağlaroğlu poeziyasının ünvanı da insanlar, onların qəlbələrində daşıdığı dəyerlərdir.

Lakin nə qədər cəhd etsə də, özündən, işindən, sö-

zündən hələ də razı qalmayan şair elə-obaya borcunu vər bilmədiyinə görə nigarandır:

Heç görə bilmədim, necə ağardı

Sağclarım aylarla il arasında.

Səxavət umuram əlimi açıb,

Qalmışam əlibos el arasında!

"Elin bir dərdi olsa..." şeiri də bu mənada çox gözəldir.

Ş.Dağlaroğluunun həyata, gerçəkliyə, yaşadığı mühitə, cəmiyyətə münasibətini ifadə edən şeirləri də uğurludur:

Şərafəsizlik - keçilməyən aradı,

Yaxşılın meyli namus, aradı.

Və ya mənalı yaşamağın şərafətini duyan şair deyir:

Ac qalsam da, öyrənmişəm halala,

Eybi yoxdur, yüksək daşıyım, daş yarımla.

("Daş yarımla")

Onun "Bazarda" şeiri sanki həyatı gerçəkliliklərin aynasıdır ki, yaşadığımız cəmiyyətin təzadalarını, bütün dəqiqliklərini yana-yana bir rəssam tablosu kimi əks etdirir. Əsəri oxuyanda Qabilin "Səhv düşəndə yerimiz" şeiri yada düşür.

Şairi düşündürən məsələlər çoxdur. Bu sualların cavabı nə vaxtsa olacaq:

Sabun tapan yada salır kəndiri,

Urvasızın od da görmür təndiri,

Alan yoxdur qarğalardan pendiri,

Tülkürləri şir eyləyən kim oldu?

"Sağlam ürək və düşüncə sahibi: "Qatıq qaradır", - deyə gördüklorine inanmasa da, həyatda rast gəldiyi naqışlıkları onu üzüb əldən salsa da, sağlam qəlbə və düşüncəyə sahib olan şairi idealları bir an da olsa tərk etmir. Həkim Ş.Sirəliyevə ünvanlanmış şeirin hər bəndi də bu ideallardan bəhs edir:

Mənim Dağlaroğlu, şüarım budur:

Hər seydən baş olsun təmiz ad, qürur.

Ürəyində şəfqət, gözlərində nur,

Əlin əlim üstə, şəfali həkim.

Daralır ürəyim bu gen dünyada,

Özümçün özümü atmadım oda.

Tapıb ünvanımı xəstəlik, qada,

Dərd ucuz, dərmanlar bahalı, həkim.

Və ya başqa bir şeirində bu fikri belə təsdiqləyir:

Əlini yetənin önündə açma,

Bir təmiz ad üçün ölümə barış.

Çəşmənin suyu tək şəffaf ol, saf ol,

Ağan səhərlərin nuruna qarış.

"Güvəndim həmişə bir təmiz ada", - deyən şeirin ürəyi, qəlbi təmiz olduğuna görə saf və pak insanlara sevgisi sonsuzdur və arzulayır ki: "Körpə dodağından təbəssüm, bir də insanlıq itməsin, insan itməsin".

İnsanlığa xidmet etməyi səadət bilən şair daim insanlığın xidmətindədir. Bu mənada özünü xoşbəxt sayan şair, doğrudan da, çox düzgün yoldadır. Peyğəmbərdən

sonra ikinci müqəddəs xilqət olan şairi güldürmək, yaxşları qələmə almaq üçün mövzu vermək insanın Tanrı dərgahına günahsız üz tutması deməkdir.

"Hardan götürsəm", "Olmuşam", "Neyləyim", "Dunya köhnə kilindi", "Sayılmaz", "Mən dərdimi kimə deyim", "Dolmur səbir kasamız", "Qurtarmaz", "Şikayət yərim", "Ürəyimi elə bağla", "Nə var", "Oyandı", "Qalmayıb", "Var", "Gəlsin", "Gəlmisəm" adlı şeirlərdə onu düşündürən məsələlər poeziya dili ilə mənalandırılır və şairin inandırıcı qənaəti ifadə olunur: gözləməyə lüzum, bundan o yana yol yoxdur, birləşməyin vaxtıdır:

Bir milləttək, birləşməsə millətim,

Öz yerində yerləşməsə millətim,

Saflaşməsa, dürləşməsə millətim,

Bu dünyani tərk eləmək vaxtıdır.

Həmişə yaxşı olmağa çalışan, yaxşılın cərgəsində olmaq arzusunda olan şair elə bu adla da dünyada qalmaq istəyir:

Ey yaxşı insanlar, xoş əməllilər,

Sizi axtaranda sizsiz olmadım.

Bir səhər bu günəş mənsiz doğacaq,

Sizlərə qalacaq bir təmiz adımla.

Və yenə də insanları insanlıq adını uca tutmağa, onu dəyərləndirməyə, ona layiq işlər görməyə səsləyir.

Həyat bağça, sən qöncə ol,

Ətir verməz gülə dönmə.

Qiçılıcum ol, od olmasan,

Kül soyuqdur, külə dönmə.

Hamiya məlumudur ki, şairlərin ruhu onların cismindən güclü olur. Onlar ciyinlərinə çəkilərindən qat-qat ağır yükler götürüblər.

Ş.Dağlaroğluunun bir şair olaraq üstünlüyü də ondadır ki, o, pedaqogikani, psixologiyani yaxşı bilir, yeri göldikcə, yolunu azanları, insanlıqlarını unudanları tənqid etməkdən çəkinmir, onları ədalətə, mərhəmətə, vətənpərvərliyə səsləyir, yaxşılıarı ruhlandırır. "Bahar təbiətin gözəlliyyini, yaxşılıq insanın əzəmətini nümayiş etdirir" fikrinə söykənərək, insanları həmişə uca, ali məqamda görəmək arzusu ilə yaşayan şair, saf qəlbi ilə çıxış edərək sevgi və məhəbbətində fərq qoymur:

O mənim qardaşım, bu, bacımdırsa,

Ya ona, ya buna necə pis deyim?!

Bir kəsin duası əlacımdırsa,

Mənim nəzərimdə pis deyil heç kim.

Həyatın dolaşış olaylarına: ətrafında baş verən dörtlüdürdü hadisələrə, insan kədərinə, insan ağrısına həssaslıqla yanaşan şair: "Dünya bizim güzgümüzdür", - deyərək, nə qədər gec deyil, insanları adlarına layiq yaxşı işlər görməyə, mənəviiyyatlarını zənginləşdirməyə çağırır:

O anamız bir rəngdə, canımız ayrı,

Mən ondan üzlüyəm, o məndən üzlü.

"Xarabı çıxıbdır", - deyirik hərdən,

Dünya əksimizdir - əyrili-düzlü.

*Bir başı qış olsa, bir başı yazdı,
Bızsız nə dərdi var anamız Yerin?!
Bizim əlimizlə olub baş- ayaq,
Şirini acıdı, acısı şirin.*

Böyük hərfle yazılın insan, onun sağlam mənəviyyatı, hisləri, duyğu və düşüncələri, arzu və istəkləri şairi düşündürən ən böyük məsələ olduğuna görə bu xüsusiyətlər şairin poeziyasından qırmızı xətlə keçir.

*Mənim arxam - əliboşlar, həm azlar,
Haqqı çatmaz hər qılınan namazlar.
Eşitmışəm, qanı qanla yumazlar,
O dənizəm, o bulağam, suyam mən.*

Ş.Dağlaroğlu insanı insan səviyyəsinə qaldırın bütün insanı məziiyətləri: düzüyü, saflığı, həqiqəti, halallığını, etibarı, məhəbbəti ideal seçib, ürək açıqlığı ilə tərənnüm edir və insanlıq adına özünəməxsus abidə ucaldır:

*Gəl sevək hər şeyi öz canımıztək:
Şeiri də, sözü də, məhəbbəti də.
Ucaldaq, qoruyaq vicdanımıztək
Ləkə götürməyən həqiqəti də.*

Şair təvəkkül fəlsəfəsinə qapılıb qalmamağa, tənbəlik etməməyə, həyatın hər anını əbədiyyətə döndərməyə çağırır:

*Beşgünlük ömürdür bu dünya, demə,
Qoyma bir dəqiqən mənasız keçə.
Alının tərləməsə, sevinc gözləmə,
Həyatda varlığın dönəcək heçə.*

Şair son ana qədər tükü tükdən seçəcəyini, insanlara gərək olacağını bəyan edir:

*Söz deməyin vaxtı gərək gələ ki,
Söz gələndə xəlbirlə ki, ələ ki,
Ürəyiimdə çox sözüm var hələ ki,
Zənn etməyin, son nəğməmdi, quyam mən.*

Öz həlim təbiəti ilə hamının işinə canıyananlıqla yaşıyan şair, bəzən bir nadanın sözündən, hərəkətindən incisə də, ağrı-acısını ürəyində çekir, yenə dönyanın əşrəfi olan insana məhəbbətini, onun yüksək adını qorumaq istəyini əvəzsiz poeziya dili ilə bəşəriyyətə ünvanlayır:

*Bir belə tikansız olmaqla belə,
Bir də görürsən ki, tənhayam, təkəm.
Var ikən "yox" sözüm olmayıb hələ,
Hazıram yetənçün canımdan keçəm.*

Və ya:

*Ləkə görsəm, can attram yumağa,
Onda gərək yeri-göyü yuyam mən.
Hərdən dönüb yer şəkilli yumağa,
İstəyirəm, yer çəkdiyin tuyam mən.*

İnsan üçün həyata gəlməyi, təkcə özü üçün yaşamağı, dağıdır yerlə-yeksan etməyi, insana yaraşmayan hərəkətləri qarşısına məqsəd qoymağa deyil, insanlıq adına şərəf gətirməyə, bəşəriyyətə yeni-yeni töhfələr gətirməyə, zəhmət pərdəsinə bürünməyə səsləyən şair deyir:

*Bir yaxşı qulaq as, o dağ danışır,
O ağac danışır, bulaq danışır.
Ayağın altında torpaq danışır,
Gəl quraq, yaradaq, tikək bu yerdə.*

"Quyu qazan özü düşər" kəlamına söykənən şair düz-lükdən başqa yol məsləhət görmür:

*Pis yollar pis günə salar insani,
İlan, əqrəb olub çalar insani.
Düzlük qanadına alar insani,
Dağdan uca olar ürək bu yerdə.*

Hər işdə düzələk, əndazə gözləyən şairin başqalarından da bunu gözləməyə haqqı var. Bələdiyyə sədri işlədiyi vaxt yolu hesabına həyatını torpaq sahəsini genişləndirən bir nəferə rəsmi məktubla bərabər bir bənd şeir də göndərmişdi:

*Yolun hesabına həyat böyütmək,
Kişiyə yaraşan bir sıfət deyil.
Qanuna söykənib yazıram bunu,
Məqsədim səninlə ədavət deyil.*

Əlbəttə, rəsmi məktubdan çox bu bir bənd şeirin müsbət əhəmiyyəti olmuşdu.

Bu dünyada şair də çoxdur, vətəndaş da. Lakin şair-vətəndaş tək-təkdir. El üçün hər şeyi, hətta canını qurban etməyə hazır olan və:

*Mən şöhrət düşkünü deyiləm, ancaq
Şöhrətim elindir, şanım elindir.
Mərd olum, dünyada qoy az yaşayım,*

Daim bəslədiyim canım elindir. - deyən şair həyat yolunu, xoşbəxtlik yolunu çıxdan tapmışdır. Və bu doğru yolu-vətənə, torpağa, xalqa xidmət etmək üçün hamıya məsləhət görür:

*Xoşbəxtlik taparsan yalnız əməkdən,
Çalış, ilham alsın can işləməkdən.
Vətəni, torpağı, xalqı sevməkdən
İmtina eyləmə, doğma qardaşım.*

Zəhməti ömrünün mənası sayan şair fəxrlə: "Mən əli qabarlı bir zəhmətkeşəm", - dedikdə təkcə fiziki işi düşünür. Poeziya mənasında da o, həqiqətən, bal hazırlayan bir arı misalıdır. Arı bal üçün çıçəkdən-çıçəyə qonursa, şair şirin poetik şanını hazırlamaq üçün sözdən-sözə "qonur", poeziya pətəyini balsız - şirin sözsüz qoymur.

Eyni zamanda haqqı güvənən, haqdan qüvvət alan insan olduğuna görə onun şeirləri haqdan gələn sədadır.

Şairin yaradıcılığında hər şeir, hər fikir insan üçün, insan mənafeyi naminə söylənilib. Ataların: "Dünya bir pəncərədir, hər gələn baxar gedər" fikrinə uyğun olaraq şair "Fikirləş" şeirində insana hər günü mənalandırmağı, ötüb keçən ömrü boş və hədər yerə sərf etməməyi məsləhət görür:

*Ay ömrünün gül fəslini yaşayan,
Payız gəldi, qış olmağı fikirləş.*

*Quş deyilik, biz quşlardan betərik,
Köçəriyik, quş olmağı fikirləş.*

"Duz-çörək - düz çörək" ifadəsinə söykənən şair həyatda saf və təmiz mənəviyyatla yaşamağı özünə ideal seçib və oxucularını da bu yola səsləyir. Bu, nəsihət deyil, həyatın qanunudur:

Yaşa təmiz, saf ürəklə,

Ülfətdədir zər zırəklə.

Dağlaroğlu, duz-çörəklə,

Sınağa tuş gəlməyəsən.

"Yaraşıqdı namus, ismət, ar ada", - deyən şair açıq alın, təmiz ad kimi insanın mənəvi saflığının təcəssümü olan xüsusiyyətləri təqdir edir:

Açıq alın ilə, təmiz ad ilə

Ölmək bir şərəfdür, yaşayaram az.

Əməli salehə, hökmü adılə

Güvəninib ürək qır, yaşa yaramaz.

("Yaşayaram az")

Və ya:

İnsan oğlu, insan kimi yaşayıb,

Haqqı, ədaləti axtar mayanda.

Olmayıbdır haqqaya sevgi, yaş ayıb,

Onu özündə gəz, axtarma yanda.

("Axtarmayanda")

Şairi təəccübələndirən budur: "Dünyaya gözəllik bəxş etməyə gələn insan gör neyləyir! Adına, şanına, sanına layiq işlər görmür: insan qanı axıdır, insanın yurd-yuvasını vuran qoyur". İbsenin: "Təmiz vicdan insan üçün ən yaxşı yastıqdır", - fikrinə söykənərək, yalnız belə olmaqla cəmiyyətə fayda verib ad çıxarmaq olar qənaəti ilə şərqilərini dilə gətirir:

Ən uca zirvədir düzlük, halallıq,

Çalış qatmayasan mayana haram.

Görənlər söyləsin: Ey gözəl insan,

Sənə canım qurban, sənənlə varam!"

Həyatda əməklə yaşayıb ucalmağı ideal seçən şair uşaqlıqdan halal zəhmətin nə olduğunu bildiyinə görə, həmişə bu yolu tutub və bu yolu tutanları vəsf edib:

Baxan yoxdu əlimdəki qabara,

Halallıqdan ucalmışam bir qala, - deyən şair əksini görəndə isə bu sualla cavab tapmayıb:

Ürəkdir yaradan, oyadan həvəs,

Yol çəkən səmaya, o sonsuz göyə.

Yaşayıb bircə iş bacarmayan kəs

Bilmirəm, həyatda yaşayır niyə?

İnsan həyata yalnız xoş əməlləri üçün gəlib. O yalnız Yarananın qarşısına qoyduğu məqsədə xidmət etməlidir. Adına zidd əməllər heç vaxt ona baş ucalığı gətirməz. Xalqın malını talayanlara ünvanladığı şeirdə də bunu təsdiqləyir:

Çox güvəninib daş bacaya, daş dama,

Ata minib piyadani daşdama.

Qorxum budur - göy yarila, daş dama.

Baş yarila, çıxıb qala göz əldə.

İç dünyası zəngin olan şair dünyanın naqışlıklärini görüb təəcübələnir, bu təzadı heç cür qəbul edə bilmir:

Yol göstərir doğrusuna oğrusu,

Ayağı baş olan dünyam, necəsən?

Yalansanmış, inanmazdım, doğrusu,

Doğruları yalan dünyam, necəsən?

Həqiqəti deyən, haqqı yazan şairin arzusu gerçəkləşib: oxucular onu sevirlər.

Haqqı deyən dil acıdı,

Bu halıma kim acıdı?

Dağlaroğlu, söz acıdı,

Sözü dönə bala, yağa.

("Bala, yağa")

Və ya:

Bir ağac bitəndə bitibsə əyri,

Od tutub ocaqda yanar, düzəlməz.

Hamiya məlumdur: mərdin qaməti

Poladdır, əyilsə, sınar, düzəlməz, - deyən və insani mərd, sədaqətli, əhdə vəfali olmağa çağırın qənaəti belədir:

Çaylar hayla, harayla,

Səma Günsələ, Ayla,

İnsan əhdlə, vəfayla,

İlqarıyla gözəldir.

"Yalan ayaq tutan yerdə" fikrinə şairin maraqlı cavabı var:

Yalan bitər, boy atar,

Haqq, ədalət budanar.

Ataların: "Keçmə namərd körpüsündən, qoy aparsın sel səni, Yatma tülübü kölgəsində, qoy yesin aslan səni", - fikrini özündə ehtiva edən "Tikənə" rədifi təcnisində gözəl bir fikir ifadə olunur:

Bərəq vursa da, ola bilməz qar, almaz,

Dağlaroğlu, hər zirvəni qar almaz.

Ər kişiñin çörəyin ye, qaralmaç,

Namərd insan göz qoyaçaq tikənə.

Ustad şairimiz **B.Vahabzadənin**:

Dil qabar oldu, bir nadana dönnəm mən özüm

Bir kiçik mətləbi bir nadana qandırmaq üçün, -

fikrinə ortaq olaraq şair yazır:

Can qurban edərəm qədir bilənə,

O qanır, qanmaza nə qandırasan??

Dövrün dahişisən, əgər qanmazı

Qanmaz olduğuna inandırasan.

Mayasında ustad M.Yaqubun "Tərəzi" şeirinin nəfəsi duyulan "Dünya əksimizidir" şeirindəki naqışlıklärin müəlliflərinin elə insanlar olduğunu poetik dillə necə real ifadə etdiyini gördükçə heyrətlənirsən:

*Qanımız bir rəngdə, canımız ayri,
Mən ondan üzlüyəm, sən məndən üzlü.
"Xarabı çıxıbdır", - deyirik hərdən,
Dünya əksimizdi -əyrili-düzlü.*

Naqışlıkları görən və onları xüsusi bir ustalıqla qələmə alan Şahməmməd dərin bir əqidə, bir məslək sahibi kimi özünə arxayındır ki, zamanın gərdişindən almı açıq, üzü ağ çıxacaqdır:

*Rəhmli ol, salma məni ələ sən,
Xalis zərəm, xəlbirlə sən, ələ sən.
Vaxt itirib məni yüz yol ələsən,
Çıxacağam ələyindən birbaşa.*

Özü halallığa tapınan və bütün ömrü boyu onu tərənnüm edən şairin qəhrəmanlarını da nə var, nə dövlət məraqlandırır. Halallığı ilə pərvanə kimi el yolunda yanmış ustad bir sənətkara həsr etdiyi "Yanvara" şeiri buna parlaq misaldır:

*Aşıq qardaş, halallıqla tər salıb,
Nifrat edib yan baxırsan, yan vara.
El yolunda pərvanədən dərs alıb,
Yan xoş günə, yan bolluğa, yan vara.*

"Deyil" adlı gəraylıda da şairin mərdlik - namərdlik haqqında maraqlı fəlsəfi mühakimələri öz əksini tapıb:

*Gülmə bəxtin yatlığına,
Bax günəşin batlığına.
Namərd mərdi satlığına
Alan deyil, alan deyil.*

"Kim oldu" qoşmasında da şairi: "Tülküləri şir eyləyən kim oldu?" suali düşündürür.

*"Sən bilirsən, mən kiməm" şeirində:
Haqqə qurbanırdı canım,
Odur yolum, ümmanım.
Ay məni Yaradanım,
Sən bilirsən, mən kiməm.*

"Üz məni" təcnisində:

Hansi gündə versəm haqqı əlimdən,

Eşit Allah, yer üzündən üz məni, - deyərək həyat idealına sadiq olduğunu bəyan edən şair, fəlsəfi düşünəcələrinin ünvanı olan monolaqlarında da, "Alqış", "Çəkəndə", "Qorxdum" şeirlərində də bu hissə - halallıq, həqiqət axtarışında olub həqiqət yolu ilə addımlamaq fikrinin hər an onun düşüncəsində olduğunu təsdiqləyir.

"Yalan-doğru" şeiri də maraqlı mövzuya həsr olunub. Şeirdə yalanın min bir çaları, yalançıların min bir üzü əks olunub. Vaxtilə böyük yalanlara "ağ yalan" deyildirdi. İndi yalanın rəngi, filanı qalmayıb. Açıq-aşkar çirkin yalanlara əsl, təmiz həqiqət kimi qürurla "kişi-kishi" and içənlər şairi, necə deyərlər, cin atına mindirir:

*Bütün bəd əməllər yalandan doğur,
Baş kəsib, and içib "yox" deyənə bax.
Papaqçı dostlarım dərd saymır bunu,
Qeyrətsiz başda da dayanır papaq.*

"Xatirələr oyananda" gəraylısında da vaxt var ikən şərdən uzaq həyatını mənalı qurmağa çağırış motivləri güclüdür:

*Ömür qurmur saatını,
Mənalı qur həyatını.
Lənət şərə, cin atını
Minən olar, minməz olar.*

7-lük şəklində yazılan "Olmayım" şeirində də eyni fikırlar əksini tapıb: boş yerə gün keçirmə, Vətənə arxa çevirmə, dosta ziyan yetirmə, elin zəhmətini itirmə, yad eldə xoca olmağa yox, yurdunda nökər olmağa tələs.

"Mənim dostlarım" şeirində şair öz təbiətinə uyğun dualar edir. Bu dualarda Vətənin xoşbəxtliyi, insanlığın, xalqın, ailəsinin bəxtəvərliyi, daim düz yolda addımlamaq, düzlərlə görüşmək arzusu ifadə olunur.

"Bu gün könlüm başqa nəğmə istəyir" qoşmasında yenə insanlıq naminə bir çox məsələ qarşıya qoyulur. Suallar isə bitib-tükənmək bilmir: Niyə bu dava səngimir? Birləşmək əvəzinə hər yetənin dili bir hava çalır. İşsizlik niyə bir peşəyə çevrilib? Boz sərçə də yuvalı olduğu halda, sən qaçqın, mən didərgin niyə olum?

"Bu yaşa" şeirində də insan əməyinin bada getməməsinə arzu edir, insanlıq adına yaraşmayan işlər görənlərin isə yaşamağa haqqı olmadığını söyləyir.

"İstəmir" şeirində yaxşılıq bacarmayan, qabaqda gedənə paxilliyə edən, amali naqışlık, şələsi böhtən olan nadan və cahilləri qamçılıyır, belələrinin yaşamağa haqqı olmadığı qənaətinə gəlir.

Riyakarlığa, ikiüzlülüyə, paxillığa, namərdliyə, ekoistliyə, xudpəsəndliyə nifrat edən, naqışlıklardən uzaq olan şair, özü də bu neqativ cəhətləri inamla qamçılısa da, baş verənlərə görə çox üzülür:

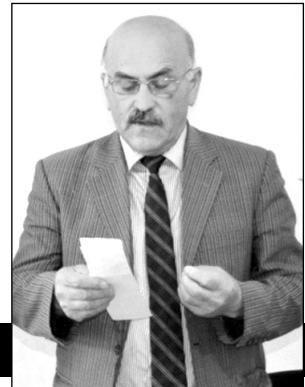
*Yüzillik siğal ilə isinməz ilan qanı,
Çaqqala gözəl demək öldürməzmi ceyranı?!
Biz üzüb çıxdıq üzə, məna qaldı dərində,
Əfsus, dünyada heç nə qalmadı öz yerində.*

Bütün bunlar sübut edir ki, şairin şeirləri yaşadığı dövrün ovqatını çox doğru-düzungün əks etdirir:

*Külək aldı təpələri dumandan,
Hələ tutub mənim əlim gümandan.
Seçmək olmur dostu, yadi yamandan,
Çox qarışqı bir zəmanə gəlibdir.*

"Əsl yaşamaq yaddaşlarda yer tutmaqdır", - ideyası ilə yaşayan və "Dünya əksimizdir", "İmiş", "Vaxtaşırı", "Gəl daha", "Məni istəyənlərə", "Dolmur səbir kasa-mız", "Qurtarmaz", "Arasında", "Mən gözümü el içinde açmışam" və s. şeirlərində el-obanı düşündürən məsələləri özünə dərd edən şair, dünya naqışlıklarının inandırıcı fəlsəfi yozumunu verir.

(ardı var)

ŞAHMƏMMƏD DAĞLAROĞLU

ELƏMİŞƏN

Bir qara daş idi dərdim sinəmdə,
Sən onu tərpədib, dağ eləmisən.
Ümidlər əkməklə boş ürəyimi
Mələklər üz tutan bağ eləmisən.

Harda gül açılsa, ora yol düşür,
İki əl bir olur, neçə qol düşür.
Hər xoş baxışına min "Sağ ol!" düşür,
Ölünü dirildib sağ eləmisən.

Məndən saray uman, budur ev, tanı,
Namərdə nifrət et, mərdi sev, tanı.
Bu qanadı zərif, körpə sevdanı,
Başımın üstündə tağ eləmisən.

Yasımı saxlayır köynəkdə sazım,
Yetmir sevənlərə ahım, avazım.
Çoxdan ha deyirdim, bir şeir yazım,
Oxuyanlar desin: Ağ eləmisən!

SONUNCU YAĞIŞ

Yudu yollardakı izini sənin,
Dedi demədiyin sözünü sənin.
Oxşatdı ağlayan gözünü sənin,
Sonuncu yağış.

Duruca arxları lilə döndərdi,
Elə axan suyu belə döndərdi.
Damçıları yığıb selə döndərdi,
Sonuncu yağış.

Soyutdu aranın havasını da,
İslatdı quşların yuvasını da.
Kəsdi sərcələrin davasını da
Sonuncu yağış.

Elə bil payızın ilk toyun etdi,
Belə yağmaq ilə min oyun etdi.
Bizi çətir altda qol-boyun etdi,
Sonuncu yağış.

DAHA

Sevməklə 40 nədi, 50-ni, ötdüm,
Narahat eləmir yaş məni daha.
Başımı baş tutub, yolumu getdim,
Əminəm, azdırmaş baş məni daha.

Mən bura cənnətdən köcüb gəlmisəm,
Cəhənnəm əzabın çəkib gəlmisəm.
Neçə daşqalaqdən keçib gəlmisəm,
Qorxutmur atılan daş məni daha.

Gələrəm, səninlə gülməkdən ötrü,
Ölərəm, dərdindən ölməkdən ötrü.
Yaxında, yanında bilməkdən ötrü,
Zənn et üzüyündə qaş məni daha.

Xəyallar, yuxular çin olsa belə,
Uymaram, arzular cin olsa belə.
Gözəllər yüz deyil, min olsa belə,
Görməzsiz gözləri çəş məni daha,

Ürək durmayınca qan durmayacaq,
Könül bu sevdadan yan durmayacaq.
Eşqinə büküsəm, yandırmayacaq,
Məzarıma düşən yaş məni daha.

SƏN O QIZI**QINAMA**

Aybəniz Əlyarın
"Yetimdi" şeirinə

Bənizi gülür Aya,
Sevdası bənzər çaya.
Vurulub bir qocaya,
Sən o qızı qınama.

Dönüb dərdsiz uşağı,
Baxmir qaraya, ağa.
Sevgiyə yox qadağa,
Sən o qızı qınama.

Yuxudadır, yuxuda,
Tər bənovşə qoxuda.
Bilmir utanc, qorxu da,
Sən o qızı qınama.

Bu yuxudan oyansa,
Gedib, gedib dayansa...
Eşqi ona həyansa,
Sən o qızı qınama.

Sevəni, qucası yox,
Gözündə ucası yox.
Allahdan qocası yox -
Sən o qızı qınama.

SONRA SINA

Dünya bu gün sevənindi,
Bəla gələr sonrasına.
Sevsin məni sevən indi,
Dərd bilmərəm sonrasın a!

Sevda, həsrət adlıq halda,
Naz çəkməyə yoxdu hal da.
Sən o ruhda, mən bu halda,
Sına məni, sonra sına.

Torpağım var, səpim nə dən,
Baş sağ olsun, saçda nə dən?
Dağlaroğlu, yarın nədən,
Qəlbə səndən sonra sına?

BU GÖZƏL

Gözəl, göz əldən gözəl,
Bu gözəl oda gözəl.
Gözəl gözəldən gözəl,
Bu gözəl, o da gözəl.

Tab gətir sən, yan, a ram,
Tab gətirsən, yanaram.
Tab gətir sən, yan, aram,
Bu gözəl oda, gözəl.

Baxsan, a Dağlaroğlu,
Bax sana, Dağlaroğlu.
Baxsana, Dağlaroğlu,
Bu göz-əl, o da göz-əl?

GƏLMƏ SƏN YAR

Atam, anam vardı elə,
Sən könlümə gəlməsən, yar.
Dərd üstümə vardı elə,
Dərd gəlirsə, gəlmə sən, yar.

Fürsət ikən, de, danış, gül,
Adın Çiçək, yoxsa ki, Gül?
Nə bilərsən kim qoydu gül,
Qəbrim üstə gəlməsən, yar.

Yayda idi oxum, ağa,
Qan püskürdü oxum ağa.
Ürəyimi oxumağa,
Təbibə de: gəlmə, sən yar.

Dağlaroğlu, tap o dadı,
Meylin gülə, həm odadı.
Yazdıqların boş odadı,
Həyata sən gəlməsən, yar?

SƏNƏ NƏ OLUBDU?

Bir ay əvvəl şən idin -
O əvvəlki sən idin.
Dünən deyingən idin,
Qız, sənə nə olubdu?!

Yaşamaq vədəsidir,
Kim yordan edəsidir?
Qəm gəlib-gedəsidir,
Döz, sənə nə olubdu?

Dönüb çiçək ətrinə,
Hopdun şeir sətrinə.
Yaman dəyir xətrinə,
Söz, sənə nə olubdu?

Kim güzgünü əyibdi,
Açı kəlmə deyibdi?
Nəzər kəsib, dəyibdi,
Göz, sənə nə olubdu?

Bu hal yaddı yaşına,
Çek əlini qaşına.
Gel, çevirim başına,
Duz, sənə nə olubdu?

**SƏNİN SƏSİN
GƏLƏNDƏ**

Ulduzlardan enirəm,
Öz dünyama dönürəm.
Sevdalıtək dinirəm,
Sənin səsin gələndə.

Atıb boşu, hədəri,
Unuduram kədəri.
Yox qədərin qədəri,
Sənin səsin gələndə.

Son qoyulur müşkülə,
Qəm yanıb dönür külə.
Sözüm bürünür gülə,
Sənin səsin gələndə.

Mizrabı donar sazin,
Quşlar kəsər avazın.
Gülləri solmaz yazın,
Sənin səsin gələndə.

Damarında coşar qan,
Nura boyanar cahan.
Ölümə vermərəm can,
Sənin səsin gələndə.

Yer - balaca bir kürə,
Yollar gedir xeyirə.
Nitqim dönür şeirə,
Sənin səsin gələndə.

Gül heykəlin gözümdə,
Həyat gülür üzümdə.
Mən olmuram özümdə,
Sənin səsin gələndə.

VAXTINDA

Gəlib açam qapınızı,
Allahla bir - tek vaxtında.
Qurudam göz yaşlarını,
O həzin, kövrək vaxtında.

Əlindən tutub, dolanam,
Dolansam, qulun olanam.
Bəlkə yol azmiş yalanam,
Sənin bu gerçək vaxtında?

Gözümü dikəm belinə,
Əlimi çəkəm telinə.
Oxşadam səni gəlinə,
Ömrünün çiçək vaxtında.

Sal boynuma əllərini,
Belə yaşa illərini.
Ürəyimdə gullərini,
Çiçəyini ək, vaxtında.

Diləyim yetə Allaha,
Bəsdir! - deyəm qəmə, aha.
Başqa sözüm yoxdu daha,
Gəl, dərdimi çək vaxtında.

QISMƏTİM

Adı vardır, özü yox
Ürək açan izi yox.
Məni görən gözü yox,
Yox, yox, kordu qismətim.

Tab gətirdim əzaba
Oldum ağsaqqal, baba.
Gəzdirdi oba-oba
Məni yordu qismətim.

Nə çox məndən yan duran,
Mənə dərdi andıran.
Öz içimi yandıran
Közdü, qordu qismətim.

Hey isteyir aldada,
Məni üzdə, daldada.
Düz gördüyüm yolda da
Cələ, tordu qismətim.

Zərdən evim tikilsə,
Borclarım lap kiçilsə,
Bacamdan bal tökülsə,
Elə şordu qismətim.

GÖZƏL

Qəfil sönsə ocağımız,
Gəlləm sizə oda, gözəl.
Aldığım od əvəzinə,
Can edərəm fəda, gözəl.

Xoşbəxt olaq yolda, izdə,
Dünya ola öhdəmizdə.
İkimizçün bir dənizdə,
Cənnət ola ada, gözəl.

Kim uydurdu məhəbbəti?
Onda ancaq ölüm qəti.
Belədir ki, cəmiyyəti,
Tərk eləmir qada, gözəl.

Ürəyində varsa adım,
Sən mələksən, yox iradım.
Ölmək üçün doğulmadım,
Ömrü verdim bada, gözəl.

Gah xeyirik, gah da şərik,
Sevincimə sən ol şərik.
Bir də nə vaxt görüşərik?
Bel bağlama yada, gözəl.

Sevən gündən günüm qara,
Tanrımlı, mənə bir gün ara.
Nə deyim mən indi yara?
Sən də gözəl, o da gözəl.

BAYATI - ŞEİR

Çəkməyəcəm adını,
Daşıyacam odunu.
Baldan şirin bilirəm,
Həsrətinin dadını.

Sevda nə, bəsdi nədi,
Yad yolu kəsdi nədi?
Bu qızın etdikləri,
Canımın qəsdinədir.

Yox kimsədə bu göz, qaş,
Gül olur əlində daş.
Bilmirəm, bu həyatdır,
Məhəbbətdir, ya savaş?

Sabaha yoxdur güman,
Can desə, verərəm can.
Raziyam bir ox atsın,
Sinəmdən keçməsin yan.

Gecəm-gündüzüm əzab,
Hələ ki, edirəm tab.
Yazdıqlarım bu qədər,
Yazmadıqlarım - kitab.

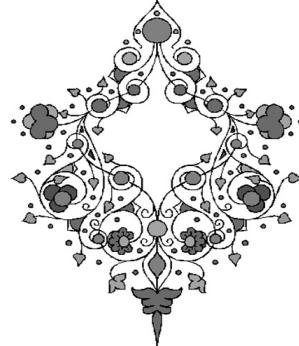
MƏNI

Sevən kəsim, bu nə qərez,
Tuş elədin aha məni.
Dözdüm, söylədim: - Əlqərəz!
Dərd də saymır daha məni.

Təzimdəyəm Haqqa, saya,
Sərvətimdi abır, həya.
Ağlayıb gəldim dünyaya,
Tay tutdular şaha məni.

Müntəzirəm, önungdəyəm,
Bişib, yanası kündəyəm.
Təsəvvür et, bir gündəyəm,
Qəbul etməz kaha məni.

Fənd öyrətdi, çəkdi yana,
Çox çalışdı, uyum ona.
Nə deyim mən kor Şeytana,
Sevdirdi Allaha məni.

ƏLƏSGƏR TALIBOĞLU

QAXLA BAĞLI ŞİRİN DUYĞULAR

Qax yolunda

Gecəni diri gözlü açan qatar
yorğun halda,
dolğun halda
sabahın erkən çağında,
vüsəlin sorağında
ağır-agır, asta-asta,
usta-usta...
fit verə-verə
baxışlara şirin təbəssüm,
ürəklərə xoş sevda hörə-hörə...
Qaxda - "Pavilyon"da
daxil olur perona,
dəmir təkərliklər
dəmir yola dırənə-dırənə...
Son nəfəsini,
coşqu və həvəsini
alaraq dayanır.

Bir andaca ətraf
sevinc selinə boyanır...
Qatardan endikdə
Bakının cansıxıcı bürküsdən
qurtaran ürəyim cana gəlir,
şair könlüm şahə qalxır,
mürgü döyən duyğularım
qana gəlir....
Heyrət edirəm
Qax torpağının gözəlliyinə,
başdan başa

yaşlılıqlara bələnmiş özəlliyinə...
Getdiyimiz yol boyu
bizi valeh edir
bar-bəhər dolu meyvə bağları.
Sanki gözlərimiz önündə
var, bərəkət dağları ucalır.
Seyr etdikcə
şair qəlbim bu varlıqdan
güt alır...

Bu torpaqda
işdir birdən yanlışlıq yapılıb,
yerdən bir daş qapıb,
hansısa bir ağaca atmış olsan,
başına çuval dolusu
findiq tökülər, qoz tökülər.
Hansı bir insanı dindirsən,
şirin Qax şivəsində
üreyinə sevda dolu
atəş tökülər...
köz tökülər...
Yol boyu bu əngin-zəngin
yaşlılıqlara tamaşa edə-edə
qardaşım Hacı Elşadla birlikdə
Qax şəhərinə doğru gedirik
bu aydın səhərdə,
ustad sürücü olan dostum Adilin
ustalıqla yüyənini əlində tutduğu
şümşad asfalt üzərində
sürətlə şütüyən
bəyaz rəngli dəmir kəhərdə...

12.10.2018

Xəyalımda yaşatdığım şəhər

İllərdir
həsrətimin suluq atlığı,
içimi içimə qatdığı
Qax şəhəri ilə
durmuşam üz-üzə...
Mən ona baxıram,
o da mənə....
gözlərimi sözə-sözə.
Heyrət kəsir qəlbimi
bu gözəlliyin önündə,
payızın gəlişinin çarçısı olduğu
bir qızdırırmalı
sentyabr gündündə....
...Kəsişə-kəsişə uzanıb gedən
sağa-sola yollar,
hər gələninə qucaq açan,
gedəninə əl yelləyən
incə yollar, zərif yollar....
Ruhumu oxşayır,
əl çəkir könlümə
bu yolların qırı-qırışığı,
qəlbimə yatır, açır ürəyimi
bu şəhərin gəlinə bənzər
yarı-yaraşıığı...
Baxma ki, bu şəhərin
yolları yoxuş-eniş,
gəl ki, meydən sinəli, köksü geniş...
Bu şəhər
necə də xoş sıfət,

üzü gülər...gözü gülər...
 Bu şəhərin hər tərəfi
 bağlı-bağathı,
 igidləri ağ atlı.
 Bu şəhərin hər tərəfi
 başdan-başa yaşıllıq.
 Yol ilə getdiyin zaman
 Kiməsə əl etmiş olsan,
 kimdənsə nə isə soruşmuş olsan
 üstünə könül dolusu
 sevgi yağar...
 şəfqat yağar...
 Bir sözlə,
 qəlbimdə "quşatdığını",
 xeyallarında yaşatdığını
 şəhərdir bu şəhər - Qax şəhəri...

15.11.2018

İlisu

İlk ayaq basdığını andan
 quşum qondu İlisuya,
 onun varlığını duya-duya...
 Baxdım eyninə geydiyi
 yaşıl kürkə,
 başına qoyduğu yaşıl börkə...
 Dəvə-dəvə dağına,
 dərin-dərin dərəsinə,
 keçilməz bəndinə, bərəsinə
 gözlərim tutan yerədək,
 könlümə yatan yerədək....
 Sixdim köksümə,
 oxşadım qəlbimdə
 ulularımızın daş yaddası
 Ulu körpünü
 dünənimə körpü ata-ata...
 Oxşadım baxışlarımla
 tariximin canı,
 qanı olan,
 tariximin şanı olan
 Sumux qalasını,
 gözlərimə bələdim
 Qala bürcünü
 ürəyimdə yeni sevda çata-çata...
 Soluğumu tapdım
 Səngər qalasında,
 sehr gördüm,
 mehr gördüm
 hər işvəsində, ədasında...
 Açıdım qəlbimi,
 xoş çağlara açılan

qapı kimi...
 Baş vurdum,
 Ağçaya,
 bənzətdim onu ən dəyərli axçaya...
 Ağçayın ağbənizli suyunda
 arındıqca arındım,
 durdum tamaşasına,
 könül dolusu barındım...
 Sonra lövbər atdım
 Kürmük çayına.
 Bulana-bulana
 külrəng suyuna...
 Mat qaldım bu oyuna...
 Kürmük çayının sularında
 üzü yuxarı axdım
 Sarıbaşa doğru...
 Arzu atlı, mənsə piyada idim.
 Odur ki....
 gedə bilmədim Sarıbaşa.
 Sarıbaşlı Rüstəm balamın
 gözləri ilə baxdım
 o obadaki, o eldəki
 hər qayaya, her daşa....
 Kürmük dərəsindən
 boyhana-boylana,
 boy verə-verə baxdım
 Ağbulağa, Qızılbulaga, Nohura,
 Alagözə, Günaxaya, Çanaxura,
 burda buz bulaqların suyunda,
 yuduğum əllərimi
 hoxura-hoxura...
 Gördüyüm hər şeyi
 bağırma basa-basa,
 elə Kürmük çayının
 sularıyla da geri axdım...
 Ruhumu
 Sarıbaşın, İlisuyun göylərinin
 tavanından aşa-aşa...

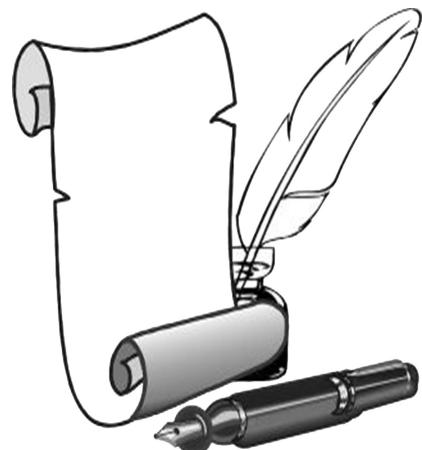
01.12.2018

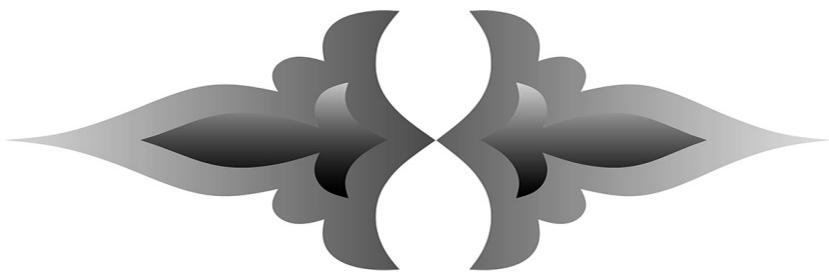
İlisu şəlaləsinin əksi

Başı yaşıl çalmalı
 uca-uca dağlara
 könül verə-verə,
 quca-quca
 özünü ucalıqlardan atan,
 ruhumu yeni bir ruh qatan
 qulac-qulac hörüklü
 İlisu şəlaləsinin
 dayanmışam önündə,

ömrümün ömrümə yazılışı
 ən xoş günündə:
 gözlərimdə
 təbəssüm dolu lal heyret,
 içimi çılgınlıqla yalanı bal heyret...
 Baxıram şəlaləyə,
 o da baxır mənə -
 şair qəlbli bu lələyə...
 Baxıram bu dəli qızın
 sevdasını ürəyimə təpə-təpə,
 qayadan
 asılı qalan şəlalə də
 könlümə nurunu səpə-səpə...
 Sehrini düzə-dizə sapa-ipə...
 Baxıram bu şəlaləni
 ağuşuna alan dağlara.
 dönürəm Dərələyəzdə gördüyüm,
 altında saatlarca çımdiyim
 boyasını yaddaşımı hördüyüm
 o kiçik şəlaləyə,
 göynərtisi ürəyimdən bitməyən
 uşaq ikən yaşadığım çağlara...
 Gözlərimə çəkirəm
 İlisu şəlaləsinin əksini,
 körükleyə-körükleyə
 qabardır köksümü...
 Bir ömrə bəs edəcək
 tamaşadan sonra
 tərk edirəm heyretəmiz
 bu şəlaləni.
 "Əlvida" deyil,
 "hələlik" deyirəm ona,
 ruhum giro-girə dondan-dona,
 könlümdə
 yuvarlandırı-yuvarlandırı
 sevdasının selini...

01.12.2018

ƏLİ BƏY AZƏRİ

HALAL EHSAN

(hekaya)

Qardaşlar içində ən kiçiyi olan Aslan əmim taksi sürücüsüdür. Səhər obaşdan evdən çıxır, bir də axşam şər qarışından sonra evə qayıdır. Gün ərzində evdə olmadığından yalnız bayram günləri onu görə bilirdik.

Bir dəfə çox vacib işim çıxdı, mütləq əmimlə görüşüb məsləhətləşməliydim. Onun şəhərdə tanımadığı bir küçə, bir yaşayış massivi, hətta bir tin, dalan da tapmaq olmazdı. Bazarları, anbarları, topdansatış mərkəzlərini, onların iş prinsiplərini də pis bilmirdi. Hardan nə soruşturdın, məlumatı vardi. Hamı da ona: "Maşallah, sənə halaldi", deyərdi.

Mən ona zəng vuranda səhər saatları olardı. İşdə olduğunu, müştəri apardığını söylədi.

-Harda görüşə bilərik? - deyə soruşdum.

-Saat on iki də Baba məscidinin qabağında ol! - dedi. - Hara getsəm də günortaya ora gələcəm.

Əvvəl təəccübləndim: "Bu niyə görüş yeri məscidin qabağına salır, olmaya qohumlardan, tanışlardan ölen olub, mənim xəbərim yoxdur?" Sonra fikirləşdim ki, yəqin əmimin "iş yeri" oradır. Axı şəhərdə fəaliyyət göstərən taksilər hardasa toplaşırlar...

Baba məscidinin qabağında avtobusdan düşəndə, saata baxmasam da elə əmim dediyi vaxt olardı, ya beş-on dəqiqə tez, ya gec, fərq etməzdi. Hələ avtobusla gələndə fikirləşdim ki, məscidin qabağında dörd-beş ma-

şın olar, o da taksilər. Amma belə olmadı, məscidin arxa tərəfi də, qabağı da, ikitərəfli yolun bir qıraqı da maşınla dolu idi. Bura maşın bazarını xatırlatdı mənə, aşağısı iki yüz maşın vardi. Onların arasında əmimin maşının asanlıqla tapa bilməyəcəkdir. Elə avtobusdan bir az aralanıb zəng etmək istəyirdim ki, hardansa özü peyda olub mənə yaxınlaşdı.

-Gəldin, Nadir? - Soruşdu.

-Gəldim, əmi. - Cavabını verdim.

Hərçənd cavab verməsəydim də ayındı, özü görmüşdə ki, gəlmışəm, heç soruşturma da ehtiyac yox idi.

-Onda gedək.

-Hara?

-Məscidə.

Əvvəl elə düşündüm ki, onların ofisləri, toplandıqları yer məsciddədir. Sonra buna şübhə ilə yanaşdım, özəl taksi sürücüləri niyə məsciddə toplaşın, onların ofisləri niyə məsciddə olsun. Məscid məgər ofis yeridir?

-Məscidə niyə?

-Məscidə nəyə gedərlər? Gedək ehsan yeyək.

-Əmi, nə ehsan? Hüzür yerimiz var? Kimse rəhmətə gedib, mənə demirsınız?

-Hər gün hüzür yeri olur, hər gün kimsə rəhmətə gedir də... İndi onsuz da günortadır. Hardasa oturub çay içməliyik, bir qismət çörək yeməliyik. Elə gedək məsciddə bir qis-

mət ehsan yeyək. İmkan olar orda, olmaz da gəlib burda söhbətimizi edərik.

-Əmi...

-Burda hər gün böyüklərə ehsan verirlər. Özləri deyiblər.

-Sən get. Mən burda gözləyərəm.

-Gəl, gəl, sənin nə işinə var... mənimləsən. Burda məni bütün işçilər tanırı.

Məscid yolun sağ tərəfində idi, ərazidə, bəlkə də ən böyük, əzəmətli bir tikinti sayılırdı. Məscidin arxa tərəfində üçmərtəbəli mərasim zallarından ibarət bir bina da vardi, hüzür yerləri bu binada təşkil olunurdu. Əmimlə həmin binanın qabağına gəldik, pilləkənlərlə yuxarı qalxıb binaya daxil olduq. Birinci mərtəbə geniş foyesi və dörd zaldan ibarətdi. Foye adamlı dolu idi, qaynayırdı. Liftə yaxınlaşdıq. Liftin qapısında da gözləyənlər çox idi. Lift qapısının yuxarı hissəsində böyük məlumat lövhəsi asılmışdı, oradan hansı zalda kimin hüzür məclisi təşkil olunduğunu öyrənmək mümkündü. Əmimin dediyinə görə, bu binada irili-xirdalı on zal vardi. Əsas zal üçüncü mərtəbədə yerləşirdi, burda ən böyük zal o idi, adına "pravitelstvennyi", yəni, "hökumət zalı" deyirdilər. Burada prezident aparatında işləyənlərin, nazirlərin, rektorların, bir sözlə; çox böyük vəzifəlilərin, onların ən yaxın qohumlarının və varlıların hüzür məclisləri təşkil olunur. Onlar siyahı tutub gələnlərdən pul yığmırlar. Odur ki, onların ehsanını yemək halaldır, həm də savabdır. Bunun düz olub-olmadığını mən deyə bilməzdim, birinci dəfəydi belə bir şey eşidirdim, əmim belə deyirdi.

-Gəl, pilləkənlə qalxaq. - Əmim liftin ağzında gözləyən adamların çoxluğu ucbatın-dan belə təklif etdi.

Biz pilləkənlərlə yuxarı qalxdıq, bizdən başqa da çox adam pilləkənlərlə yuxarı qalxırdı. Yuxarı foyelərdə də adam əlindən tər-pənmək olmurdu, çox sıxlıq idi.

-Buyurun, keçin! - Burada əmimi tanıydılar, tanımadılar deyə bilmərəm, amma hörmətlə qarşılıyırırdılar. O da ya başı ilə təşəkkürünü bildirir, ya da "başınız sağ olsun",

"axırıncı qəminiz olsun", "Allah səbr versin" kimi ifadələr işlədib təziyəsini bildirirdi.

Beləliklə, biz üçüncü mərtəbədəki ən böyük zalın, əmimin "pravitelstvennyi" adlan-dırdığı zalın qapısı ağızına gəlib çıxdıq. Əmim içəri keçənlərlə bərabər tam sərbəst olaraq:

-Allah o dünyasını versin! - dedi və içəri keçdiq.

Mən çox narahat idim. Qorxurdum ki, in-dicə saxlayacaqlar məni, hara gəldiyimi, ki-min yaşına gəldiyimi soruştacaqlar. (Zalın nömrəsini əvvəlcədən bilmədiyimdən heç məlumat lövhəsindən də mərhumun adını oxumamışdım) Sonra da buradan mitilimi geri qaytaracaqlar. İnanın, qapının ağızından içəri keçəndə elə bildim ki, qıl körpüsünü keçi-rəm, bu dəqiqə səndərləyib qır qazanına dü-shəcəm. Bircə onu bilirdim ki, geriyə dönüş yoxdur, hər necə olsa, əmimin arxasınca getmək lazımdır. Xəcalət təri məni basmışdı, tüklərimin dibinə kimi İslammışdım.

Zalın sol tərəfindəki ikinci cərgə boyunca gedib, hardasa, yuxarı tərəflərdə əyləşdik. Nəzərimə çarpan ilk əlamət üç molların məclisi idarə etməsi oldu.

Əmimlə yanaşı oturduq.

-Qarşı tərəfə getmək olmaz. - Əmim zalın girəcəkdə sağ tərəfindəki cərgəni göstərdi. - Orada böyüklər, nazirlər, komitə sədrləri, deputatlar, aparat işçiləri otururlar. Bura gələsi olsan, həmişə bu tərəfdə otur. Burada sənin heç kimlə işin yoxdur, heç kimin də səninlə işi yoxdur. Ehsanını ye, mollanı dinqə, "Allah rəhmət eləsin", de, sonra da sakitcə çıx get. Bu zalda hüzür məclisi keçirənlər gələnlər-dən pul yığmırlar.

Bu dəm şəbbəxeyir iki nəfər danışa-danışa gəlib qabağımızda əyləşdi, başqa stullarda əyləşmişdilər, bircə bizim qabağımız boş idi.

-Şadlıqlarda görüşək. - Əmim baxdı ki, onlar salamsız-kalamsız gəlib əyləşdilər, özü onları salamladı.

Əmimə heç əhəmiyyət də vermədilər.

Biri mənə yaman tanış gəlirdi, onu harda-sa görmüşdüm, ya hardansa tanıydım, amma ha fikirləşirdim, yadıma sala bilmirdim.

-Bu ki, Musa Səlimbəylidir. - Əmim həmin adama diqqətlə baxdığını görüb qulağıma piçildadı, amma onun piçiltisi yaman uca-dan səsləndi.

-Peyğəmbərin gül camalına bir salavat çevirək! - Yaxşı ki, molla uca səsi ilə onların diqqətini yayındırdı, qanımın arasına girdi, yoxsa onun qəzəbli baxışından canımı qurtra-bilməyəcəkdəm, bəlkə də nə isə ağır söz deyəcəkdi.

Musa Səlimbəylinin zəhmlı qırğı baxışıvardı, adamın bağrını yarındı. Gözaltı baxdım ki, əlindəki xurmanı təpəmə çırpmağa hazırlıdır. Elə ki, molla peyğəmbərin gül camalına salavat çevirdi, Musa dərhal əlindəki xurmanın ağızına basaraq qabağındakı armudu stəkanını götürüb çaydan bir qurtum içdi.

Fikrim ondaydı, bir stəkan çayı beş xurma ilə ötürdü içəri - özü də necə xurma. Burdakı xurmalar da iriyilər, əmim demişkən "pravitelstvennilər" üçündü, indiyədək mən belə xurma görməmişdim.

Mollanın nə isə oxumasından istifadə edən əmim qulağıma tərəf əyildi:

-Bu, nazir deyil?

-Nazir yox, komitə sədri. - Bildim ki, Musa Səlimbəylini soruşur, belə cavab verdim.

-Hə də...

-Hə, özüdür.

-Bəs nə yaxşı o tərəflərdə oturmayıb?

-Görünür o tərəflərdə yer olmayıb.

-Yenə işləyir?

-Yox. Keçən ildən mitilini atıblar bayıra. İndi yiğdiqlarını xırıd eləyir.

-Bilirsən nə qədər adamın çörəyinə bais olub, pensiyasın dayandırıb.

-Arsızdı ki...

Musa Səlimbəylinin qulaqları yaxşı eşidilmiş. Bizə elə tərs-tərs baxdı ki, qorxudan istədim durub çıxmam. Əmim pencəyimin qolunu dartdı.

Masaya ehsan gəldi. Hər kəs başını aşağı salıb ehsan yeməyə başladı. Musa hamidan tez yedi. Dovğanı başına çəkdi, burnuna bulasdırdı. İstədim deyəm, çəkindim, birdən acığı tutar deyə salfet uzatmağa da ehtiyatlan-

dım. Musa Səlimbəyli elə burnu qaşqalı sağasola baxır, yanındakı ilə nə barədəsə yeyin-yeyin danişirdi. Heç yanındakı da burnunun qaşqasını ona demirdi.

Mən isə dovğanın qapağını açıb qaşıqla yeməyə başladım. Nazir olmağınan deyil ki, süfrə mədəniyyəti yoxdur. Tək o deyil e..., nazirlər, deputatlar hamısı dovğanı başına çəkir, hortahortla sümürürdülər. Kənardan çəkib özlərinə göstərən gərəkdi.

-Nədi? Məni görməmisiniz? - Musa Səlimbəyli birdən bizə bozardı.

-Görməsəydi bundan yaxşıydı.

-Nə pisliyim keçib sizə?

-Hələ bir soruştursan da... Ölkədə pislik eləmədiyin adam qalib ki..?

-Voobşə, siz kimsiniz? Kimin hüzürünə gəlmisiniz?

-Bunun sizə dəxli yoxdur.

-Aha, ehsanlıksınız deməli... Gəlib onun bunun ehsanını havayı yeyib çıxıb gedirsiniz.

-Guya siz havayı yemirsınız? Guya siz çıxanda siyahıya yüz manat yazdırıb gedirsiniz?

-Yox, yazdırımrıq...

-Onda sizinlə bizim ehsan yeməyimizin nə fərqi oldu?

-Fərqi var. Bizim haqqımız çatır, çünki biz tanıyırıq.

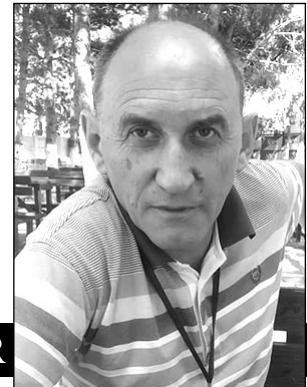
-Fərqi o gözə görünməzdən başqa heç kim bilməz. Tanıyb-tanımadığın dəxli yoxdur.

-Musa, Allah sənin belini qırsın. - Kimsə arxa masadan səsləndi. - Mənim pensiyamınıyə kəsirdin ə..? Qurumsaq, mənim ayağım kərtənkələ quyuğuydu ki, uzanıb gəlib yeri-nə çatsın... Mən ayağımı Qarabağda qoyub gəlmişəm, sən heç Qarabağın səmtin də tanımirsan...

Molla süfrə duasını verirdi.

Musa onunla gəlmış adama nə işarə elədi-sə cəld ayağa qalxıb çıxışa doğru irəlilədilər.

-Buna bax! Hələ dili də var, haqqdan danişır! - Əmim astadan dilləndi. - Bəlkə min adamın haqqını yeyib... Belələrinə heç salavat da düşmür, nəinki "fatihə" verib Allahdan rəhmət diləmək...

BƏXTİYAR ABBAS İNTİZAR

AĞZINDADI

Ümidlər asılıb, səmada qalıb,
Bulud arxasında, Ay ağızındadı.
Hələ də çatılmaz arzu-murazlar,
İllər bətnindədi, ay ağızındadı.

Qaçdı ayaq altdan, neçədi balı?
İtirdi bu dünya bəxti, iqbali.
Hikmətli söhbətin şərbəti, balı,
Şairlər üçündür, ayağzındadı.

Yanmaya ömürlər eşqə dalınca,
Qayıtma keçmişə, boylan, dal incə.
Getmişdim dirilik suyu dalınca,
Dedilər sahibi ay Ağ Zındadı.

İNSAN OTİ

Bərkiyib zamanın üzü,
Əyilmir, qardaş, əyilmir.
Təriflənir zülmükarlar,
Söyülmür, qardaş, söyülmür.

Yaltaqlıq olub sədaqət,
Yalançılıq böyük sənət.
Uca kürsübən həqiqət
Deyilmir, qardaş, deyilmir.

Hamı gözümdə məzəli,
İmanlar tökür xəzəli.
Çuxanın, donun gözəli
Geyilmir, qardaş, geyilmir.

Hər sözdən duyulmur ətir
Bəxtiyar, öz payın götür.
Bahalaşıb insan əti
Yeyilmir, qardaş, yeyilmir.

BAŞLAYACAQ...

Yaxşı olacaqdır səninçün hər şey,
Qəşəngcə toyun da başlayacaqdır.
İşiq da olacaq, qaz da gələcək,
İcməyə suyun da başlayacaqdır.

Yolları çox cızıb, çox da çəkib göz,
Çoxdan deyilibdi ən sonuncu söz.
Yazın yaz gələcək, payızın payız,
Adam tək yayın da başlayacaqdır.

Düşmən dərin qazib sənə bu quynu,
Cəhənnəm görünür Vətənin qoynu.
Qurtarıb həm bəylilik, həm xanım oynu,
Dediyin oyun da başlayacaqdır.

GÖRƏSƏN

Neçə kərə adım keçib Qurandan,
Ayrı düşdük Türküstandan, Turandan.
Qoparıldıq Arazüstü Arandan,
Torpaq bizi götürəcək görəsən?

Cəddlərimiz aşib gəldi dənizlər,
Miras yazıb tarixlərə qan izlər.
İndi qəbri üstə gəzir donuzlar,
Torpaq bizi götürəcək görəsən?

Satılmışıq, qalmayıbdi bir dəyə,
Ümidləri bağlamışıq müjdəyə.
Alınları qoymayıraq səcdəyə,
Torpaq bizi götürəcək görəsən?

SIRIYIR

Günün kölgəsində tarix bizlərə,
Zor ilə, güc ilə palan sıriyır.
Pinəçi ya qaçıb, ya öldürülüb,
Bizi bəlalara salan sıriyır.

Xeyirsiz əkində-biçində, fəqət,
Küylə gəlişində, köcündə, fəqət,
Bu boyda mal-mülkün içində, fəqət,
İynəni düşməndən alan sıriyır.

Dillərdə yarandı yeni bir məsəl,
Hamı haqqı gəzir düşüb əlbəəl,
Kifirdən düzələn yekə bir gözəl,
Şübhənin üstünə yalan sıriyır.

ÜÇÜN

Şeir yazacaq qələm
Xəlq olub varaq üçün.
Uzanan tellər, saçlar
Nazlanır daraq üçün.

Çıxıbdır haqqın gözü,
Haqq deyil haqqın özü.
Deyilmir sözün düzü,
Deyilir maraq üçün.

Bir sehrlı alma da,
Bizi vecə almadı.
Nöytümüz qalmadı
Axşama çiraq üçün.

Dərdə sarı gəlmədik,
Qəm-qüssəni bölmədik.
Yaraq ola bilmədik,
Qın olduq yaraq üçün.

MÖVLAM MƏNİM

Bu torpaqda bu ürəklə
Hər yan olub qibləm mənim.
Dağ aranım, aran dağım,
Qışlaq belə yaylam mənim.

Bu qərib qəmi gözləyir,
Bir vüsal dəmi gözləyir.
Bu torpaq məni gözləyir,
Ki, çalınsın laylam mənim.

Aşıqəm, tənha canımda,
Bu bisimdə, bu yanımda.
Hər vaxt İntizar anımdı,
Gələ çıxa Mövlam mənim.

MƏLƏK TELİ

Yenə məlhəm yuxudayam -
Gəncliyim geri yollanır.
Yolum üstə ülkər çıxır,
Döyükür, yanaq allanır.

Ədasıyla savab verir,
Üz yumağa gülab verir,
Soruşuram, cavab verir,
Ağzı-dodağı ballanır.

Böyüdüyüm qərib yerlər
Bəxtiyarı qonaq eylər.
Həsrət qaldığım şeirlər
Mələk telində sallanır...

GÖZƏLLƏRİ

Bağrım üstə bitib mənim
Qəmin, ahın gözəlləri.
Çekir ürəyimi xəlvət
Bir günahın gözəlləri.

Açılmır gözlərim, baxım,
Aman vermir candan çıxmı.
Səcdə üstə gəlir yuxum,
Sübə-sabahın gözəlləri.

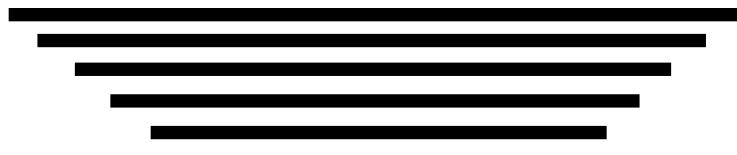
Bəxtiyaram, oldum şəksiz,
Qalmışam əlsiz, etəksiz.
Məni dəli edəcəksiz,
Ey Allahın gözəlləri.

NEYNİRƏM

Dəyərlərdə saxtalaşan, dəyişən,
Özgələşən gül-bülbülü neynirəm.
Bərbərlərdə makyaj olub daranan,
Rəng dəyişən dul bülbülü neynirəm.

Həqiqətin gözlərinə ağaran,
An içində həşir olan dağ-aran,
Fəxri ada harda gəldi bağiran,
Fitnə üçün lol bülbülü neynirəm.

Mənim üçün bir cüt ağlar göz gəlsin,
Yangınları üreyimlə düz gəlsin.
Məclisimə şeir gəlsin, söz gəlsin,
Qəfəslənmiş lal bülbülü neynirəm.

VAQİF OSMANOV

"MƏN BAL YIĞAN ARIYAM"

Bu günümüzün ünlü qazi şairi, dəyərli qardaşım Süleyman Abdulla Dərbənd səfərindən qayıdanda mənə çox qiymətli "hədiyyə" getirmişdi. Yolüstü Ağstafada şair abisi Saqif Qaratorpaqla görüşüb hal-əhval tutanda Saqif müəllim ona bir kitab verib ki, mənə çatdırınsın. Bu gözlənilməz sürpriz əsl sözün qəhətə çıxməq dərəcəsinə çatlığı by günümüzdə mənim poeziya zövqümü zənginləşdirdi, təravətləndirdi.

"Üç addım"ın hər addımını ayrı-ayrılıqda qarış-qarış ölçdüm, biçdim. "Mən bal yiğan ariyam" deyən şairin poeziyasının şəhdi-şəkəri ağızımızı, zövqümüzü az tapılan tebii dadla, həqiqi sözün şirəsindən yiğilan balla şirinləşdirdi.

Şairləri "söze büküb" müqəddəs varlıq kimi qoruya bilməyən qələmin "qəbir qazdığı", söz aşıqlarını "fətir-fətir yeyən, qəbir-qəbir geyən" bu zalim dünyada yenə də ən ülvi varlıq sözümüz. "Şairlərsə taleyin ovudur", zaman isə onların "bircə qaşıq qanına" susayıb, quduz yalquzaq kimi. Saqif müəllim də sadəlövhəcəsinə "baxıram əlində qaşıq görünmür" ümidiylə imdad gözləyir. Saf şair qəlbi necə anlasın ki, şairlərin qanını çömçə-çömçə içirlər, çay qaşığı ilə yox. Heyf ki, "izimizi işıq bilənlər" azalıb, həsrətin qoxusunu anlayanları, həsrətin izinə düşüb gedənləri" yalquzağa bənzədənlər çoxalıb.

Dünya savaş meydanına çevrilən gündən bəşərin şüurlu övadları bir-birinə yağı oldu, özümüzlə ilk döyüşə sözə yox, xəncər davasıyla başlamışıq, harada qaranlıqları aydınlaşan inyənin ulduzu qədər işıq görürük, onun başını bir zərbə ilə üzməyə hazırlıq. Zülmətə aşiq olanlar azalmasa hələ çox axtaracaqıq oləziyən mənəvi dəyərləri. Belələri həyasız pərpətöyüň kimi əl-ayağa dolaşsa da, anlamırlar ki, haqq xəncəri "qorxağın əlinə, belinə yatmaz".

"Üç addım" doğrudan da üç uğurlu addım imiş. Hər şeirin sırı dönyasına agah olduqca addım səslərinin içində - ilahi poetik duyğuların döryasında gah üzürsən, gah gəzirsən, gah da uçursan. Budur, sözün sehri, gücü!..

"Üç addım" - ömrü gah öyen, gah söyən bəşər övladının

yaşamının üç pilləsi - gənclik, yetkinlik və nuranılık. Şair ömrün hər pilləsinin nəgmələrini durna qatarı kimi elə sıralayıb ki, orada yolundan sapan, yorulub, zəifləyib qatardan geridə qalan durnaya rast gəlmirsən. Bu şeirlər nizamlı əsgər kimi düzülüb poeziyanın gah buludlu, gah da aydın göylərində - gənclikdən yetkinliyə, yetkinlikdən müdrikliyə, müdriklikdən isə keçdiyimiz kələ-kötür yollarda qalan şirin və acı xatirələrə doğru yoldadı. Şair ömrü həmişə səfərdədi. "Hər xatirə əl-çatmayan bir adadı", nə vaxtsa keçdiyimiz yollarda qalıb. "O uzaq, yaşıl ada"da (Vaqif Səmədoğlu) qalanlara bizim əlimiz çatmasa da, xatirələrin əli çatır. Xatirələr quştek uşub geri dönen, xəbər gətirən simsiz teleqraf telleridir...

Saqif Qaratorpaq indi bu addimin hansındadır? Poeziyasevərlər cavablandırırsın bu suali. Mən bilirəm ki, həssas, dəqiq və qərəzsiz söz vurğunları Saqif müəllimi nə uşaqlaşdıracaq, nə gəncləşdirəcək, nə də piraniləşdirəcəklər. Şair "Sevgi öldürmür, ancaq, dəli edir adamı", yaxud,

"Ümidlərin yarpaqları tökülb,

İndi könül evinin divarı da mamurdu", - desə də, "aldanma şair sözünə" deyən dahi Füzuliye inanmamaq da olmur. Eşqin, sözün dəliləri bu dönyanın ən ağıllıları deyilmi, Məcnun kimi, Füzuli kimi...

Kitaba önsöz yazan şair İbrahim İlyaslinın fikri maraqlıdır: "Şair Saqif Qaratorpağın mövqeyini mən də bu cür təsəvvür edirdim: "Müəyyən zaman kəsiyində söz deformasiyaya məruz qala bilər. Ancaq o, nəyisə unuda bilməz. Söz insandan etibarlıdır. O, köləliyi sevmir və itaetdən çıxandır, həm də ifşa edəndir. İsgəndərin sərrini faş edən qamış tütək kimi..." Bu cür düşünən şairin sözün məsuliyyətini dərindən dərk etdiyinə, dərk etdiyindən dolayı da nəyi və necə yazdığınıñ fərqində olduğuna kimsədə şübhə yeri qala bilməz..."

Süleyman Abdullanın Saqif Qaratorpaq poeziyası baredə fikri daha orijinaldır: "Saqif müəlliminin şeirlərini oxuyanda gözümüzün öünüə ciyinən pencəyini atıb, qayğılarını belinə şələ-

ləyib kəndin içi ilə asta-asta yol gedən bir müdrik gəlir".

Şair dünyanın acı mənzərəsini iki bəndlə elə təsvir edir ki, sanki istedadlı rəssam-filosofdur:

*Tiyəsiz xəncərlər göz qamaşdırır,
Gizləyə bilmirik "heyrətimizi".
Yalqaqlar yığılıb "muzey" açdırır,
Rəflərə qoyuruq qeyrətimizi.*

*İtir yavaş-yavaş sözün ovxarı,
Korşala-korşala tiyəsiz qalır.
Üstündən ötdükcə vaxtin axarı,
Gümüş xəncərimiz yiyəsiz qalır.*

Ramiz Rövşən demişkən, Saqif müəllim də sözün tozunu alır, zərgər kimi onu cilalayır, saflasdırır. Həm də sözlə az təpilan inci kimi davranır, qorxur ki, xərclənin tükənər. Axı qıymətlə nəsnələrin qədrini bilmək lazımdır. Qədrini bilməsək ömrümüz boyu axtaracağıq, Moşu xoşbəxtliyə qafiyə axtaran kimi:

*Xoşbəxtliyi daş bilib
Kimsə atdı quyuya,
İndi xoşbəxtlik üçün
Hamı baş vurur suya.*

"Susamışam bir içim söz üçün". Budur, söz adamının həyat və yaradıcılıq leytmotivi! "Bir içim söz"ü birnəfəsə başına çəksə də ömrü boyu sözün ilahi yanğısı onu tərk etmir. Bir içim saf su kimi, söz yükü də həmişə şairlə qoşa addımlayırlar, onunla qol-boyundur:

*Söz yükdü, ciyinizdən atmaq istəyirik,
Sözlə baş qatmaq istəyirik,
Şöhrətə çatmaq istəyirik.
Öləndə də
Sözün kölgəsində yatmaq istəyirik.*

Saqif Qaratorpaq hansı mövzuda yazmağından asılı olmayaq təbiidir, dili səlisdir, ona görə də inandırmağı, düşünürməyi bacarır. Təbiətlə sevginin vəhdətini bir neçə misrada necə incəliklə təsvir edir, lap Hüseyn Arif kimi:

*Qonşuyuq...
Aramızda bir arx...
Arxin üstündə balaca bir körpü, -
Yazda sel yuyub aparacaq...
Qəribədir,
Bizi ayıru su,
Qovuşdurur torpaq...*

Şairin "Kişi sözü" şeirinin əvvəlində bir anlatması var: "Kəndimizdə hər papaq qoyana kişi demirlər". Bəli, o kənd də böyük Oğuz - Türk dünyasının bir yurd yeridir. Papaq xalqımızın kişilik kriteriyalarından biridir, namus, qeyrət mücəssəməsidir. Heyf ki, mənəvi dəyərlərimizdə də assimilyasiya, eroziya hallarına indi daha çox rast gəlirik. Bu xalqın yaxşı paqçıları da, qeyrətli papaq sahibləri də olub və olacaq. "Su həmişə axacaq axdıgı yerdən!" Bu da şair inamıdır.

"Bu gününü də yola salıb defn eləyən, dərdini, qəmini baha satıb kef eləyən, sevdası bir qırıq ney, bir içim su olan, onu da çalıb, içib səhv eləyən" şairin lirik qəhrəmanının sonrakı

təsəllisinə, günahkar "öz"ünə haqq qazandırmاسının dəlilinə baxın:

*Dünya qopur, kardı hamı,
Köhnə tamahkardı hamı.
Gördüm günahkardı hamı,
Mən də məni əfv elədim.*

Saqif müəllimin nostalji duyğuları da, belə demək mümkünsə, qəribədir. Şairlik özü qəribə sənətdir əslində. İnsan nə qədər qəlbinin işığında yaşayar, ürəyinin yağını yeyər və ətrafdakıları da bu nemətlərə qonaq eləyər? Mətləbdən uzaq düşməyək. Söhbət nostalji duyğularından gedirdi. Şairin lirik "mən"i elə hər an qonşunun kiçik oğlunun qapını döyməsini gözləyir. Mən bilmirəm nə vaxt gəlib həsrətə son qoyacaq o balaca xilaskar:

*Bir otaq künçü olsun,
Bir azca sevinc olsun.
Şəklin baxsun divardan,
Qonşunun kiçik oğlu
Qapını döysün hərdən,
Söyləsin ki, ay əmi,
Bir qız soruşur səni.*

Şair başqa bir şeirində sevənin "təklik adlı sazaqda kövrəlib üzüyən, illər durnatək köçüb sözünə baxmayan, oğul-uşaq, qardaş da onu anlamayan, hər səhvə göz yumub üstdən ke-

çən" mərhəmətli vaxtında qapısını döyəcək "o qız" a müraciət edir, özü də mahir sinoptik kimi:

*Ürək yaman kövrəlir yaş ötəndə, bilirəm,
Qarmı gəlir, yağışımı yel əsəndə, bilirəm.
Ürəyində nə varsa, deməsən də bilirəm, -
Əgər mənə deməsən, bəs kimə deyəcəksən??*

Hüseyin Arifin "Sən dərsə gəlməyəndə" şeirini yeniyetmə vaxtimizda - qəlbimizdə ilk sevgi tumurcuqları görünəndən çıxumuz əzber bilirik. Sadə və yaddaqlan dillə yazılmış (əslində şairin bir böyüklüyü də budur) bu fikir tutumlu şeirə nəzirə - "Son zəng" də Saqif Qaratorpaq bizi gəncliyimizə aparrı. "Lövhəyə dovşan şəkli çəkməklə sevdiyimiz qızı cırnatdığımız, qızların üst-başına su sıçratdığımız, partanın üstünə bir gözəlin adını yazdığını" illərin "sevgi ssenarisi" bütün bölgələrdə eyni imiş, Ağstafada da, Gədəbəydə də, Balakəndə də, lap elə Zəngilanda da:

*Ürəyim bərk döyüñür, son zəngə bir az qalır,
Köksüm altda alovum, o qoyduğun köz qalır.
Hərədən bir xatırə, bir-iki də söz qalır...
Bu gün səndən ayrırlı gedir balan, a məktəb!
Mən əlvida demirəm, bir də salam, a məktəb!
Yadndamı, a məktəb??*

Şair təbiəti əla duyduğundan sözlə mənzərələri yaratmağı, sözün şehri ilə təbiət gözəlliklərinə yeni məna verməyi bacarıır. "Sarmaşığın, yarpızın göy ovunda göllənən yağış, boyunun burub duran yetim moruq kolları, hirsı soyuyub sakitləşən çay, göy gözləri yol çəkən şirildən bulaq" və digər yüzlərlə təbiət tablolarını Saqif Qaratorpaq söz firçasıyla çəkib.

Şair çərxi-fəleyin atışləməz gərdişlərini beş bəndlilik qoşmaya elə yerləşdirib ki, orada bir hecalıq gərəksiz söz belə tapmaq çətinidir. Klassik şeir nümunəsindən seçilən "Qaşa" qoşmasında olduğu kimi. Bu bir ömrün nisgilli dastanıdır, bəlkə də. Ömrün hər anının sevincini, kədərini, həlimləşən nuranılık anlarında ürəyin sizlətlərini, "insanın çör-cöp, zamanın sac, səxavətin başlara tac, tamahkarın ömrü boyu ac, tox olanın binadan tox olduğu" əyyamda şair şirin və kövrək duygularla hamını ovundurur ki, "ağlama, var olan bir gün də yox olur, qaşa":

*Bu gödək ömrümüz bir çimir yuxu,
Əzrayıl ayırmaz ac ilə toxu.
Nəfsinə qul olub alçalır çoxu,
Kimsə düzlüyündən yixılır, qaşa!*

Saqif Qaratorpağın "Üç addım"ın "ikinci addım"ını "Könlül nəğmələri" adlandırmış olar. Yuxarıda vurğuladığım kimi, şair kitabda poeziya nümunələrini elə ustalıqla sıralayıb ki, addımdan addıma müdriklik də artır:

*Daş üstünə bir daş qoy
Vaxt başa çatanacan,
Başın daşa çatacaq
Sən daşa çatanacan.*

"Çevrilib gecələr şəh damlasına, gündüzün ağrısı canından çıxan" şairin "gerçəyindən çox "bəlkə"si olan ömrü" boyu "ümiddən ikiəlli yapışsa da" yenə narahatdır. "Axı ölüm deyil" əyilib ələ baxıb yaşamaq, yaltaqların işidi ölə-ölə yaşamaq".

Şairləri addım-addım, pillə-pillə, qətrə-qətrə, gilə-gilə, üzünə gülə-gülə, tərifləyib şirin dillə öldürülən dövranda, vallah, "əzabdı qana-qana, bilə-bilə yaşamaq" - Nəsimi, Hadi, Cavid, Sabir, Müşfiq, Əhməd Cavad kimi...

"Bu da belə bir ömürdü, yaşadım" (Məmməd Araz) təsəllisindən başqa nə qalır ki? Şairi də sözün Məcnunu edən bəlkə elə "qana-qana, bilə-bilə yaşamaq" dı, Saqif Qaratorpaq?! Mən də bilirəm siz haradasınız, söz adamı dərdlə ekizdir:

*Sevinc baha, qəm ucuz,
Yarama basmışam duz...
-Saqifi soruşursunuz? -
-Dərdin yanında olar.*

Dünyanın "üzü bəzək, astarından cin hürksə də" şair duyguları bəşəridir. Saqif müəllim qızının timsalında bəşərin bütün övladlarını düşünür:

*Çox yüyürmə, biz piyada, o atlı,
Ha gözləsən gəlib çıxmaz ağ atlı,
Mən yemişəm, təzə aşı boyatdı,
Sənin yerin deyil, qızım, bu dünya.*

"Kiminə möhnət yükü, kiminə məzə, gah açılan qönçə, gah da xəzel, yiğvalı yatanlara dodaq büzən, sirri Tanrıya bəlli bir möcüzə, gah köhnədən köhnə, gah da lap təzə dünyada" yaşamağa məhkum edilən söz adamının "ürəyində eşq deyilən bir od" olmasa, taleyi ilə, bəxti ilə qovğada zəfərə həsrət qalar. Bunu Saqif müəllime deməyin mənası yoxdur, özü əla bilir. Əsl şair bətnində od qoruyan, işiq bəsləyən ikicanlıdır, hər an od doğa bilər. Xalqı xilas edən od...

Şairin poeziyasında sevgi duyguları ana xətt kimi öndə dəyanır. Saqif müəllim:

*Mən yazığın nayı var, gəl məndən nəsə umma!
Girib xəyalindəki gözəllə bəhsə, uyma!
Qoy xətrinə dəyməsin, deyimmi kəsə - umma!*

Mənim o yaşım deyil! - desə də hiss edirsən ki, o ruhən cavandır, qəlbə sevgi ilə limhəlim doludur, Hüseyin Arif demişkən, "ürək deyir yaşa hələ".

Ürək səhv eləməz, şair! Siz "mənim o yaşım deyil!" hökmünü versəniz də sevdiyiniz gözələ, hətta "xəbərdarlıq" etməyi də unutmursunuz, təvəzökarlığınızdan və mərhəmətinizdən də qalmırsınız:

*Bircə yol köksötürsən, bir ahla kövrələrəm,
Kirpiyinlə yolumu bağlama, kövrələrəm,
Bilirəm ki, dolmuşan, ağlama, kövrələrəm,
Mənim o yaşım deyil!*

"Mənim o yaşım deyil!" deməyin, şair, məhəbbət ölüncə var. Həqiqi sevənlər zamanın keçməyini hiss etməzlər. Həmişə düşüñürsən ki, "mən səni görəndə elə dünənmiş, mən səni görəndən milyon il keçir". Sevgi "yenə eləyib mənə "gəl" deyir, doqqazdan bir uşaq səni çağırı" misralarını oxuyandan sonra səhvimi anladım, "məhəbbət ölüncə var" deyən babalarımıza düzəliş etmək cəsarətindəyəm. Məhəbbət əbədidir!

Saqif müəllim ilk şerini nə vaxt yazıb? Qoy özü desin:

*Adını ağaca yazmışdım bir vaxt
adımla qoşa,*

Pozaraq toplama qanununu,

meydan oxuyaraq

ali riyaziyata.

Nə xoşbəxt idim o anda,

Heç özüm də bilmədən

bəlkə də ilk şeirimi

Mən yazmışam, bax, onda.

"Sən orda yaricəsan, mən də burda yarican" deyən şairin "mənim o yaşım deyil!" misrasına kim inanar ki? Babamız Füzuliyyə inanıram mən: "aldanma şair sözüne, əlbəttə, yalandır".

Şair daha sonra "səni görüb sakit necə keçim, de, bu atəşdən yanmasının içim, de, sevənlər çox, dünya yaman darış-qal, heç bilmirəm indi hara qaçım, de", söyləyərək ürəyinin ərköyü sevənlər kimi sözə baxmamasından "şikayət"lənir. Sonra da "baxışından ürəyimə od düşüb" misrasıyla ürəyinə haqq qazandırır, "bir zalim balasının gözlərinə köçməyə ica-zə" istəyir, heç özü də "bilmədən" etiraf edir ki:

Bir zalim balası apardı getdi,

Bir baxsan sinəmə... hani ürəyim?

Sevən ürək sərr saxlaya bilsəydi Məcnunun ilahi sevgisi dünyani gəzərdimi, Saqif Qaratorpaq? Sevgi büllür dağ çeşməsinin saf suyudur, özünə yer tapıb mütləq sevən ürəyi ollaşacaq və sonra da sərini lədəcək...

Saqif müəllimin Azərbaycan gözəllərinə müdrik tərbiyəçi, aqsaaqqal öyüdü kimi səslənən "Seç" şeirində bu günümü-zün eybəcərliklərindən gələcəyin analarını qorumaq missiya-sını görürük. Qızların, gəlinlərin geyimini şair önə çəkəndə görkəmli Azərbaycan filosofu Asif Atanın bir fikrini xatırladı: "Paltar bədənə yarpaq ağaca yaraşan kimi biçilməlidir". İnam Atanın (Asif Ata) Mütləqə İnam Ocağıının Ruhsal Başçısı Safruhun məsləhətinə görə, gözəlliyyi gözdən salmaq istəmirsinizsə, gözəli tərbiyələndirin.

Geyim həmişə gözəl olmalı, bədənə yaraşmalıdır. İnsan geyimində sərbəst hərəkət etmeli, narahatlıq hissi keçirmə-məlidir. Bəzən müşahidə edirik ki, ictimai nəqliyyatda yol gedən, müxtəlif tədbirlərdə iştirak edən gözəl bir xanım dizdən yuxarı ətəyini tez-tez aşağı çəkir, gah da sinəsinin açıq yerlərini örtməyə çalışır və bu hərəkətləri ilə ətrafdakıların nəzərini daha qabarlı özünə cəlb edir, geyimində rahat olmadığı üçün çətin vəziyyətə düşür.

Saqif Qaratorpaq da gözəllərə "bacar öz əyninə yaraşanı seç, tez tanıtma hər yetənə yaxanı, hər su kimi ayağına axam" məsləhətini verəndə "ilqarı yolunda vuruşanı seç" misrasıyla onun yoluна işiq salır ki, hər parlıtiya inanmasın.

Söz adamı doğulub boy-a-başa çatdığı elin, obanın yetirmə-sidir. Sazlı, sözlü, gözəlləməli, ustadnaməli mühitin havasını udan, suyunu içən Saqif müəllim həm də ustad ozandır:

Haqqa var, qənimi olub an anın,

Ananda məni də bircə an anın.

Qəlbi dağa dönər ata-ananın,

Oğul mərd danışa, qız qızıl gülə.

Şair həm də türk sevdalısıdır:

Eşq yordan gəlir,

Haqq dardan gəlir,

Türk hardan gəlir, -

Saz yaxşı bilir.

"Dədə Qorqud qopuzundan dərs alıb Füzulinin ələmindən süzülən, Babəkin al qanından su içən, Sibir çöllərini Cavidlə keçən, Sabirin sinəsində düyün-düyün dağ olan" şeirimizin ölməzliyindən biror-birər danişan Saqif müəllim mayası Türkün qaynar qanından tutulan Azərbaycan poeziyasına çoxillik sə-yahət edərək bu qənaətə gelir ki, "həmişə var olacaq şeiri-mizə heç vaxt "vardı" deməyəcəyik. İnsanın əbədi yaşayacaq ən böyük kəşfi ilahi sözdür. Bir də "Adəmdən başlayıb Nuhdan, Füzuli könlündən ahdan gelən, Altaydan adlayıb, Dərbənd-dən keçən, Göyçənin, Kərkükün hicqirtisi, Türkün bəlkədəki qıqlıltısı, Hələbdə Nəsimi əzəli, sirlə sözlü Yunus əbalı, Dədəmiz Qorquddan yadigar qalan, bitib-tükənməyən bir sevda" - sazdı Türkün ikinci kəşfi. Söz və saz. Sözün kiçik qardaşı sazla anladıb öz ovqatını Türk oğlu, "Cəngi" ilə, "Misri" ilə, "Ruhani" ilə, "Dübətti" ilə, "Saritel" ilə. Ona görə də Türk, Turan köklü azərbaycanlıların qanı pakdır" deyirdi tariximizi yaxşı bilən V.L.Veliçko.

Hər şairin Vətənə bir şeir borcu, bir Vətən andı var. Ulu poeziyamızın bütün dönmələrində belə nümunelər rast gelmişik. Saqif müəllimin Vətən andına da inanmamaq olmur, çünkü "Türk canından keçər, andından yox":

Görsən ki, qorxuram bir qaşıq qandan,

Çevirə bilmirəm sözü gülləzə,

Nəyim var özün al, özün əlimdən,

Qalxmasam Nəsimi qalxan pilləzə,

Mənə oğul demə, Vətən, ay Vətən!

Saqif Qaratorpaq yaradıcılığı ilə, tariximizin keçmişİ ilə bu günü arasında körpü sala bilir, uğurlu əlaqə, bütövlük yara-dir, vətəndaş mövqeyini, vətənpərvərlik duyğularını dile getirir. Bu şeirlərdə özünü öyməyə, pafosa yer yoxdur. Qaçaq Kə-rəm, İsrafil ağa yurdunun yetirməsi təəssüflə onların ölməz ruhuna üz tutur:

Hani siz görənlər, indi "bazardı",

Ömür amanatdı, həyat qumardı,

Yaralı aslanın meydani dardı,

Çaqqallar öpüşür dodaq-dodağa,

"Hayif, Qaçaq Kərəm, İsrafil ağa!"

Dərd deşib sinəmi yara eləyər,

Üyəyim günümü qara eləyər,

Axi, kim Vətənə çarə eləyər,

Hami yaxasını dartsa qırığa?

"Hayif, Qaçaq Kərəm, İsrafil ağa!"

Şeir Barat Vüsalın bir misrasının təsirində yaranmışdır.

Şair qəzəbini yumruq edib xalqımıza quduzcasına diş qı-cayan tülükü, çäqqal sürüşünün başını əzmək əzmindədir. O, Asiya və Avropanı lərzəyə salan "Tanrıının qırmacı" Attilanın, Metenin qılıncına tuş gələnlərin aqibətinin necə olduğunu qorxaq və xain düşmənlərimizə xatırladır:

Qəzəbini cilovlayıb içində,

Düşmən üstə yürüməyə hazırlı,

*Yarasının qaysağıni qopartma,
Vulkan kimi püskürməyə hazırlı,
Hələ yaxşı tanımursa bu xalqı!
Şair elin ərənlərini qisasa, zəfərə haraylayır:
Vaxtdır, styr qılınçını,
Şax tut başının üstündə!*

Saqif müəllim "dünən Meteni görmüşdü, Köçəsgərə (şairin doğma yurduna -V.O.) gelmişdi, - tonqallar çatmaq üçün Haçadağın başında! Yuxuları çin olmuşdu"...

Bir el qızına - Şahinə Kötü'lə - "zərif bənövşəyə", "Təbriz deyəndə kövrələn, bir yuvasız quş görsə ürəyini verən", həm də "özünü oda, közə vuran Vətən və azadlıq aşiqinə yazdığı "Ürəyiniz yoxdumu?" şeirində şair zalim, ürəksiz adamların laqeydiliyindən üzüldüyünü dilə gətirir:

*Daşıyır oğul kimi bu dövranın dərdini,
Üzeyirin dərdini, Natəvanın dərdini,
Yüz çapqal çəkə bilməz bir aslanın dərdini,
Siz, ey zalim adamlar, ürəyiniz yoxdumu?*

Şairin həssas ürəyi hətta vüqarlı Dədə Palidin bir qolunun, budağının kəsilməsinə dözə bilmir. Meşənin hər ağacını bir insan kimi tanıyan, onlarla dərdləşən, onların kölgəsini cənnət sayan şairin ürəyini göynədən, görkəmli yazıçı İsmayııl Şıxlının təbirincə desək, sapi özümüzdən olan baltalardır, onların daşurəkliyi, daha doğrusu ürəksizliyidir. İstər-istəməz böyük şair Məmməd Arazın "Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə?!" misrası yadına düşdü. Saqif Qaratorpaq da qolu kəsimiş Dədə Palidin faciəsini təkcə təbiətin yox, millətin faciəsi kimi qiymətləndirir. Vay o günə ki, təbiət bizdən qisas alsın:

*Kəsdilər Babəkin qolları kimi!
Kəsdilər Təbrizin yolları kimi!
Sinənə Gülüstən dağı çəkdilər!
Zəngəzur, İrəvan dağı çəkdilər!
...Başının altına yastıq qoyular,
Məni də yuxuya verdi zalımlar.*

Şairin kövrək və yuxa ürəyini "qanadı qırılmış quşa, eşqin sonuncu xatasına, kiməsə çatacaq naməyə, çoxdan unudulan günaha, ilk dəfə öpülən qız əllərinə, qərib göyərçinə bənzəyən, vaxtsız həsrətdən üzüyüb ovcuna düşən bir çınar yarpağı" da titrədir, mizrabın dilləndirdiyi sazin simi kimi ehtizaza gətirir. "Kövrək" kəlməsini elə-belə işlətmədim. Saqif müəllimin bir adsız şeirini oxuyanda mən də kövredim və qəlbimi yerindən oynadan şair sözünün gücünə vuruldum:

*Gül qoyan olacaqmı
qəbrim üstə görəsən,
üç il sonra, beş il sonra...
Ağlayan olacaqmı arxamca bir az.
Gözləri dolacaqmı
bir ürəyi yuxanın,
qara gözlü bir qızın,
alagöz bir oğlanın.
Həsrətini çəkəcəm bu saatın, o anın...
Qəbrim üstə gəlsəniz bir yol çəkin adımı,
Məzarımdan dikəlib lap qalxaram ayağa,
Mən ölündə qoymayın ruhumu darixmağa.*

Bütün şairlər kimi Saqif Qaratorpaq da "günahkar"dı. Nədir onun "günah"ı?

*Mən günah eyləmişəm,
esq də onun mində biri.*

Çağdaş şairlərdən qəzəl janrina müraciət edənləri barmaqla saymaq olar. Qəzəl yazıılma texnikasından tutmuş məna yükünə qədər ele mükəmməl olmalıdır ki, aşiqi sevginin qüdrətinə inandırsın. İyirmi bir qəzelin hər biri əruz vəznində olmasa da bir sevən qəlbin səmimi sevgi etirafıdır. Lirik qəhrəmanın əhdı, ilqarı bütövdür. Mən dəqiq bilmirəm, indiyə qədər çağdaş xanəndə və müğənnilər şairin qəzəllərini oxuyublarmı? Əgər oxumayıblarsa, bu qəzəllərə müraraciət etsələr, sözün, mütlaliənin qiymətdən düşdüyü dövrədə təravətli, orijinal fikirlərlə qarşılaşalar, diniyicinin, tamaşaçının qəlbinə yol taparlar:

*Yalvarsam əzər Fatehə taxtından enərdi,
Zalim balası, rəhm elə, sultan belə olmaz...
Ölsəm bu qubar ilə Köçəsgərdə basdırın,
Cismim torpağa dönüb qoy kam alsın Vətəndən...
Baş əyməmişəm kimsəyə mən, neyləyim, amma,
O lalə yanaq könlümə sultan olur-olsun...
Götürüb haqq qələmi həm gözə, həm qaşa çəkib,
İndi gözün sözünü bəlkə gedim qaşa deyim...
Saqif, demə dürr kimi qiymətli çox sözümüz var,
Görmüşənmi öyünsün bircə arı bal ilə?!*

Saqif müəllim "Üç addım"ının üçüncü addımında 48 yaşına müraciət edir. Düzü, 48 yaş nədir ki, şair, söz sənətinə adaxlananların yaşı min illərlə ölçülür. Söz aşıqləri həmişə qocadır, yox, bağışlayın, həmişə müdrikdir demək istəyirdim, qırx səkkiz yaşda da, yüz yaşda da. Osman Sarıvəlli demişkən, hər kim yüz il yaşaması...

Saqif Qaratorpaq 48 yaşında bilirsınız mı, nə istəyir? Cavan oğlan kimi əzizlənmək:

*Dözüb hər məşəqqətə, özümü tox tuturam,
Gah sözlə oynayram, şeirlə baş qatrəm,
Gecələr kədərimi qucaqlayib yaturam,
Mən ki uşaq deyiləm, kim məni əzizləyər?!*

Şair bir yol gedir, "bir qərib dərvish" kimi, "hər xatirəsi əl-əcatmayan bir ada":

*Ömür-gün yol imiş əzəldən sona,
Gəlmışəm, gedirəm bu sona doğru.
Ruhum bir siyirlmiş qılınç kimidir,
Yüyürüb çatammur bir qina doğru.*

"Sevgi də bir oyundu", şair, "taleyin oyunu, dünən də "sevirəm" deyirdik, bu gün də, sabah da ruhumuz sevəcək. Çünkü şairin "ömrü köhnə" olmur, o, həmişə kökdədir. "Sevgiyə yer qalıbsa, hələ sağdı ürək". "Bir gözelin xətrinə", Məmməd İsmayııl demişkən, hələ yaşamağa dəyər bir az da...

"Vaxtin kəndirində oynamaq çətin olsa da, vaxtin qarını saçında" qürurla gəzdirmək şərəflə ömürdü, belə insanları hər yaşda sevirlər, Saqif Qaratorpaq!...

Həmişə seviləsiniz!

May 2019.

RAFIQ AĞA QAFAR

QOCALARMIŞIQ...

Həyat boyu keçdik təhlükələrdən,
Kənar qala bildik mərəkələrdən.
Düşdük at belindən, düşdük yəhərdən,
Hardadır cavanlıq, görkəm, yaraşıq?
Bilməzdik biz belə qocalarmışıq...

Gəzərdik, üzərdik, topla qaçardıq,
Oyun oynayardıq, idmandan vardıq.
Müdam yaxşı işlər gördük, bacardıq,
İndi bədən sönü, əl-qol qırışıq,
Bilməzdik biz belə qocalarmışıq...

Pillədən pilləyə qalxdıq həyatda,
Qardaşa, bacıya baxdıq həyatda.
Mübariz, mükəmməl, şaxdıq həyatda,
Əsas şüarımız tövbə, barışıq,
Bilməzdik biz belə qocalarmışıq...

Bütün suallara verərdik cavab,
Yeyərdik yağlı ət, quyruqdan kabab.
Bircə oturuma çox sayda qutab...
Mizdə duru xörək, əllərdə qasıq,
Bilməzdik biz belə qocalarmışıq...

İndi gah kalsium çatışmazlığı,
Ürək döyüntüsü, qanın azlığı,
Gah gülüş yaradır başın dazlığı,
Tez-tez ağrıyıraq, fikir qarışıq,
Bilməzdik biz belə qocalarmışıq...

Bəlkə də arzuya, kama yetmişik,
Altmış da geridə qaldı, yetmişik.
Əvvəlimiz beşik, sonumuz beşik,
Kimsə bizdən sonra deyər varmışıq,
Bilməzdik biz belə qocalarmışıq...

Zaman saatlarla ölçülür, çıq-çıq,
Əzrayıl qapını döyməkdə, tiq-tiq.
Xəyal pərvazlanır, görünür artıq,
Tunelin sonunda ağappaq işıq -
Bilməzdik biz belə qocalarmışıq...

Gəncliyi vermişdi, alır təbiət,
İnsanı pis günə salır təbiət.
Gələn gedəsidir, qalır təbiət,
Yaxın zamanlarda torpağıq, daşıq
Bilməzdik biz belə qocalarmışıq...

Piyada gəzirik, daralır nəfəs,
Çatır yuxarıdan qulaqlara səs:
"İşinə yekun vur, qiyama tələs!"
Sazi qəmli-qəmli çalmaqdə aşiq,
Bilməzdik biz belə qocalarmışıq...

İnsan istəmədən dünyaya gəlir,
Bir ömür yaşayır, ağlayır, gülür,
Nə zaman keçinir, nə dərddən ölürlər,
O-lu-mu, ö-lü-mü hecalarmışıq
Bilməzdik biz belə qocalarmışıq...

QALIR

Sevinirəm yavaş-yavaş
Qayıtmaga vaxt az qalır,
Gün olsun ki, deyim: "yoldaş",
Mən gedirəm, Əhvaz qalır.

Hərarətlə işləyən İES,
Çox yubandı, olmadı tez.
Deyərik xub, söylərik yes,
Söz hazırlıdır, avaz qalır.

Havadan od, köz ələnir,
Ürək, əsəb nizələnir,
İnsan burda xəstələnir,
Qanmaz gələn, qanmaz qalır.

Neçə illər yordu bizi,
Artıq işlər bir hissəsi,
Hələ təhvıl veriləsi,
Kran, vaqon, kraz qalır.

CƏRRAHİYYƏ OTAĞI

Cərrahiyə otağı,
Otaq sakit, otaq lal...
Buranın tək hakimi,
Gözlərdəki tək sual...

Xəstəyə vurulur qan,
Bərk təlatümdədir can,
Yaşayacaqmı insan?
Hələlik bu bir xəyal.

Uzaq olsun bizdən şər,
Cərrahlar axıdır tər,
Ömür getməsin hədər,
Xəstəlikdir xırda xal.

Xəstə yeri tez kəsin,
Onun üstündə əsin,
Əliniz titrəməsin!
İşləsin zəka, kamal!

Görünür cigər, mədə,
Əlac tapılır dərdə,
Onu yaxın günlərdə,
Gözləyir sevgi, vüsal...

DÜNYA DOĞRULU YALAN

Dünya ölüm-itimdir,
Dünya dolu yetimdir,
Həmişəlik de kimdir,
Dünyanı tutub qalan?
Dünya doğrulu yalan.

Dünya yüksək qatda heç,
Dünya çatha-çatda heç,
Dünya kainatda heç,
Giriş var, sonu dalan,
Dünya doğrulu yalan.

Dünya dolu çaxnaşma,
Zəlzələ, tufan, daşma,
Dünya gəlmir xoşuma,
Şir ölürlər, qalır ilan,
Dünya doğrulu yalan.

Görünənlər görünür,
"Bürünənlər bürünür",
Sürünənlər sürünür,
Öləcəkdir doğulan,
Dünya doğrulu yalan.

Neçə-neçə ad yoxdur,
Qohum yoxdur, yad yoxdur,
Məşədi ibad yoxdur,
Yox arşınla mal alan,
Dünya doğrulu yalan.

Oğlan düşündü,
Cavab olar nə?
Elçilər aldı,
Dirnaq içi "hə".

Deyilmədi ki,
Boş-boşuna sev.
Dedilər ki, get,
Tap özünə ev.

Sevgin nə məşhur
Nə adlı olsun.
Nə quşlar kimi,
Qanadlı olsun.

Uçma sevginin
Asimanında.
Öz evində ol,
Diplom yanında.

Başqa heç şeyin,
Fikrini çəkmə.
Nə paltar, kostyum,
Nə papaq, çəkmə.

Məhəbbətə bax,
Milyon ilmədi.
Məhəbbətə bax,
Dəyişilmədi.

Atdı qol-budaq,
Oldu bir ağac.
Havaya möhtac,
Günəşə möhtac.

Günəş nur verdi,
Torpaq isə su.
Uddu havani,
Sinə dolusu.

Ucaldı boyu,
işlədi kökü.
Düşdü ciyninə
Məhəbbət yükü.

Bu məhəbbətə,
Dözən can gərək.
Nə soyuducu,
Nə avtomobil,
Nə üç göz otaq...
Bu məhəbbətə
Asiman gərək.

MƏHƏBBƏTƏ BAX

Məhəbbətə bax,
Körpə cürcəti.
Məhəbbətə bax,
Vaxtsız cürcədi.

Məhəbbətə bax,
Qüvvəsinə bax.
Zahirinə yox,
Nüvəsinə bax.

Məhəbbətə bax,
Yordu bədəni.
Edər adamı,
Qeyri-mədəni.

Gözdən nur alar,
Əyər qəddini,
Unutdur da
İsmi cəddini.

Bu məhəbbətə
Andlar içilər,
Bunu göründə,
Qalxdı elçilər.

HAL-HAZIRDA

İşsizlik çox üzgün olur,
Evdə bir gün yüz gün olur,
İssiz adam küskün olur,
Gözə gəlib nal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

İldarəylə əlaqə qur,
Yollar ora növbədə dur,
İşləməyən qeyd olunur,
Get status al hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

Çap edirlər elanları,
İş haqqında yalanları,
Axtarırlar "cavanları",
İş sahibi lal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

Darmadağın fabrik, zavod,
Kömək etmir bilik, savad,
Deyinməkdə evdə arvad,
İtirirəm xal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

Qalib işsiz soruşanlar,
Tapmır qəpik-quruş onlar,
Gətirməyir duruş onlar,
Yoxdur kərə, bal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

Yoxdur evdə et, balıq, un,
Yumurtadan qırxırıq yun,
Faydası yox qaraskopun,
Kömək etmir fal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

Dolanmaqdən gözünü çək,
Dağdan-bağdan gözünü çək,
Tərəzidə özünü çək,
Ağzı açıq qal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

Xəbərdaram qüsürumdan,
İssiz qaldım qürurumdan,
Ötənləri o qurumdan,
Xatırınə sal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

Cəmiyyətdə yerim vardi,
Alım vardi, verim vardi,
Nə gündədir indi xardır,
O Rüstəmi-Zal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

Tanış-biliş üz döndərib,
Gəlib-gedən iz döndərib,

Qayınana yüz göndərib,
Baldız ərzaq, mal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

Əynim zolaq-zolaq deyil,
Əlim qolum çolaq deyil,
Başimdakı papaq deyil,
Bağlamışam şal hazırda.
İşləmirəm hal-hazırda.

Vəziyyət pis, fövqəladə,
Quruldayır, acdır mədə,
Hələ qalib təqaüdə,
Öyrən zurna çal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

Bir nəticə vermir səyim,
Ünvanına çatmır rəyim,
Mənə mənim öz taleyim,
Çeviribdir dal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

İcarəyə verib evi,
Tövlədəyik ailəvi,
Göndərmışəm neçə SV,
Tərcümeyi-hal hazırda,
İşləmirəm hal-hazırda.

ƏHVAZDA

Kaş ki, qoymayadım buraya qədəm,
İmkanım da yoxdur, yiğisib gedəm.
Bura pakistanlı dedi "cəhənnəm",
Yoxdu müqayisə, pisdi Əhvazda.
Adamı məst edir isti Əhvazda.

Zeytun Karməndidə dar küçələr var,
Qurbağa nəfəslə gölməçələr var,
İş də başdan aşır, axşam-səhər var,
Yoxdur müqayisə, pisdir Əhvazda.
Adamı məst edir isti Əhvazda.

Küləyi qalxdımı hər yeri bağla,
Darıxsan gülginən, karıxsan ağla,
İranə yiğisan yadında saxla,
Yoxdur müqayisə, pisdi Əhvazda.
Adamı məst edir isti Əhvazda.

ÖZ-ÖZÜMƏ GÜLÜRƏM

Tale məni arzuma nail etdi,
İmkanım var İranı yaxşı görüm.
Keçən gündən mən Arazi-sərhəddi,
Darıxıram uzaqdır nadinc Kürüm.

Göy-göl uzaq, uzaqdadır Muğan da,
Bakı haqda danişmağa söz çoxdur.
Tamaşlı şəhərlər var İranda,
Ancaq məni ora göndərən yoxdur.

Əhvaz məndə çox pis təsir oyadır,
Tehran ilə müqayisə etmirəm.
İsti boğur, toyuqlar balıq dadır,
İmkan yoxdur başqa yerə getmirəm.

Cox istərdim yaxında Xəzər, ya da,
Göz aldadan başqa dəniz olaydı.

Niyə düşdüm cəhənnəmə, bu oda?
Heç olmasa yerim Təbriz olaydı.

İki illik ayrılmışam Vətəndən,
Dərk edirəm qurbanlıyəm, bilişəm.
Getməyəydi haqlı olar hər deyən,
Kədərliyəm, öz-özümə gülürəm...

SƏNSƏN

Bir dünya şairi təkrar edirəm,
Ən uca dağların zirvəsi sənsən,
Fikrimi atlara süvar edirəm,
Yelləncəyin sabit nöqtəsi sənsən.

Fikrin yuxuma da güc göstərir, güc,
Yatmaq istiyirəm, fikirlər axın...
Nə bıçaq yeridir, nə kəsər ülgüt,
Bəlkə yuxuladım səhərə yaxın...

Təzə geyimdəyəm, sən ağ paltarda,
Ulduzlar arası seyrə dalmışıq...
Yerdən əl ələyir bizə bahar da,
Ürək istəyəni indi almışıq.

Gözlərim açılır soyuq otağa,
Səni görməyişəm çəkirəm haray.
Niyə üşyan edir külək, qasırğa,
Pəncərə layları açılıb lay-lay.

Nahaq keçirmişəm həyəcan, qorxu,
Qalxıb pəncərəni bağlayıram bərk.
Səninlə olmağım yuxuymuş, yuxu,
Sənsiz olmağımı ağlayıram bərk.

Tapa bilmisizsə siz nişan verin,
Sevgi kədərinə bərabər kədər.
Siz mənə bir həkim, loğman göstərin,
Ki, sevgi dərdini sağalda bilər.

Külək yox, xəyalın dolub otağa,
Önümüzə əksini yaradır gözüm.
Hələ imkan yoxsa biz qovuşmağa,
Sevinnəm fikrimiz qovuşa bizim.

Şair sevdiyinə deyib, deyəcək,
-Varlığın ən ali rütbəsi sənsən.
Yenə düşünürəm, fikrim yelləncək,
Yelləncəyin sabit nöqtəsi sənsən.

ƏZİZİM

Birgə keçdik illəri bir-birinə tamarzi
Şəfalidır telləri, həyat verir təması

Özü dəyişməyib heç, sözü dəyişməyib heç,
Düzü dəyişməyib heç, dəyişən tək libası

Yükünü karvan sürür, sevənlər dövran sürür
Eşq, məhəbbət püskürür evimizin sobası

Gülüşü təbiəti, ağlamağı yox qəti,
Bəsdir mənə diqqəti, ölüm, olum fədası

Yellənirəm yeyir can, dillənirəm deyir can
Öpür yanaqlarından iki daşın arası

Fikri gəzir bir məni, zikri gəzir bir məni,
Eyləyibdir pir məni, uşaqların anası

Hazırlar hər cür təam, səhər, günorta, axşam,
Doşab yox, bal almışam, can mərhəmi-qidası

Zaman gəlib keçməkdə, hikmət var yar seçməkdə,
Tez-tez yada düşməkdə ilk görüşün sevdası

Sevir nəsə toxuya, dodaqaltı oxuya,
Verir məni yuxuya, nəvələrə laylası

Yanımdadır əzizim, dadlım, duzlam, ləzizim
O füsünkar dənizim, mən də onun adası

Ürəyimdə bir nida, hazırlam deyim vida,
Məhv ola bilər ada, qalsın dəniz, dalğası

Allah mümkünə əgər, köçüm gedim bir səhər
Yoxsa məni öldürər ayrılığı, vidası.

ESMİRA GÜNƏŞ

EŞQIMƏ QƏNİM

Yorğanın sol yanı buza dönübü,
Qəlbimin sol yanı döndüyü kimi.
Daha alovlanmır, daha isitmır,
Qorun kül altında söndüyü kimi.

Gecələr yuxuda küsübdür məndən,
Xeyli vaxtdır qonaq gəlməyir daha.
Dilim də lal olub sən gedən gündən,
Bir kimsə dərdimi bilməyir daha.

Susqun qodaqlarım cedar-cadardır,
Buz kimi su belə sərinlik vermir.
Bu qəlbə neynədin bilmirəm, amma,
Səndən özgəsinə bağlanıb, sevmir.

Ağlamaq təsəlli olur deyirlər,
Göz yaşım quruyub, atdiğın odda.
Zamanla düzələr deyərdi ürək
İndi lal olubdur, danışmır o da.

Yox hələ ölmədim, nə hikmətdirsə,
Ruhum bədənimi tərk etmir mənim.
"Səninlə doğuldum" deyərdim sənə,
Sən isə eşqimə kəsildin qənim.

QISMƏT OLARAM

Mənə onsuzluğunu yaşatma, Allah,
İşıqlı dünyana zülmət olaram.
Mənə onsuzluğunu yaşatma, Allah,
Gündüz günəşinə həsrət qalaram.

Göz yaşım çağlayar buludlar kimi,
Ürək ət parçası qurutlar kimi.
Əgər ki gedərsə qəlbin hakimi,
Quruyar dilimdə səhbət qalaram.

Küsər bu dünyadan, küsər ürəyim,
Ayrılıb gedərsə arzu-diləyim.
Qoruya bilməz ki, məni mələyim,
Məzarlıq dünyana qismət olaram.

MƏNİM NƏ İŞİM VARM ÖZGƏSİ İLƏ

Mənim nə işim var özgəsi ilə
Yanımda qəlbimin sahibi varsa,
Verib öz qəlbini mənə əbədi,
O da bu dünyada tək mənə yarsa.

Mənim nə işim var özgəsi ilə,
Gözümün pərdəsi yarla yumulur.
Mən möhür vurmüşəm onla qəlbimə,
Hələ də qəlbimdən sevgi umulur.

Mənim nə işim var özgəsi ilə...
Bir sevgi var gözlərimi bağlayan,
Dolayıb qolunu boynuma mənim,
Tutub ürəyində bərk-bərk saxlayan.

Mənim nə işim var özgəsi ilə...
Mən ömür sürəcəm doğma kəsimlə,
Mən ona sadıqəm, onu sevirəm
Sevəcəm verdiyim son nəfəsimlə.

MÖHTACAM SƏNƏ

Elə darixmişam, elə sənsizəm.
Gözlərim gözünü gəzir hər yerdə.
Elə düşmüşəm ki, sənsizliyə mən,
Ürəyim tab edib, dözməyir dərdə.

Yaxşı ki, sosial şəbəkələr var,
Səhifən hər gecə məbədim olub.
Səsinə, şəklinə elə baxıram,
Elə bil içində bir parçam qalıb.

Qürurum əlimə qandal vurubdu,
Mən sənə bir kəlmə yaza bilmirəm.
Sən mənə bu qədər əzab verirsən,
Mən səni hələ də qəlbən silmirəm.

Görünür unutdun mənli günləri,
Vaxt vardı "nəfəsim" deyirdin mənə.
Sən mənsiz yaşaya bilsən də, yarım,
Mən hər nəfəsimdə möhtacam sənə.

ŞİKAYƏT

Elə çox yorub ki, bu həyat məni
Daha heç bir şeyin mənası yoxdu,
Sən Allah söylətmə bağlı qəlbimi
Şikayyət etməyə səbəbim çoxdu.

Zibil qutusutək hər gələn atır
Əlindən, qəlbindən gələn pisliyi.
Necə qəbul edib, necə sinirək
Doğmadan qəfildən gələn pisliyi.

Ölkəmlə fəxr etdim, öyündüm hər an
Utandım deməyə gördükərimi.
Bəlkədə keçilməz qala yaratdım,
Qəlbimə səsizcə hördüklərimi.

Zəhmətim dəyərin görəcək deyə
Səbrlə gözlədim nə faydası var?
Nə qədər kirayə evlər gəzəcəm
Bu boyda ölkədə mənim yerim dar.

Mən haray qopardım, səsim yayıldı,
Görən hara baxır axı bu dövlət.
Dövlətin qayğısının görə bilməyib
Daha bir-birinə yadlaşış millət.

Hərə özü üçün yaşayır daha,
Kasıbin halına yanın qalmayıb,
İnsanlar günahkar deyirik amma
Axı heç dövlət də yada salmayıb.

Daha yorulmuşam, bezmişəm daha,
Nə qədər yuxusuz qalacam gecə.
Elə isteyirəm yumum gözümü,
Əbədi dincəlsin ruhum beləcə.

SEVMƏ BELƏ

Elə sevdin, bu sevginlə gəldim dilə
Birdə məni sevmə belə,
Dəli kimi, bütünlükə
Ürəyini vermə mənə.
Zəncirləyib ürəyimi,
Bağlanaram yenə sənə.
Sevmə məni.
Yerisimə duruşuma,
Dostlarımı, tanışima.
Qısqanaraq dava salıb
Göz yaşına səbəb olub
Sonra alma ürəyimi
Bircə kəlmə xoş sözünlə,
Savaşaraq öz-özünlə.
Demə" Səni çox sevirmə
Ay qız mən dözə bilmirəm.
Anlasana qısqanıram
Dərdindən artıq ölürmə"
Bircə anda göz yaşımı
Əvəz etsin xoşbəxtliyim.
Uçub getsin dərdim-qəmim,
Uçub getsin bədbəxtliyim.
Sevmə belə
gedənlərdən oldun sən də
Bu sevginə alışdırıb,
Duyğuları qarışdırıb.
Qismət ilə barışdırıb
Sevənlərdən oldun sən də.
Mən razıyam azacıq sev
Dəli olma bu eşqimə.
Azacıq sev qal yanında
Ayrılığı vermə mənə.
Sevmə belə.

BƏXTİYAR ƏLİYEV

NƏSİLLƏRƏ NÜMUNƏ KİMİ YAŞANAN ÖMÜR

Əfqanistan və Qarabağ müharibəsi veterani Elşad Şabanov nümunə göstəriləcək məqamlarla zəngin həyat və xidmət yolu keçib

Zaman ötdükcə tarixləşən hadisələrdən sükkutla keçmək olmur. Bir vaxtlar vətən sandığımız Sovetlər Birliyinin müdafiəsində xalqımızın minlərlə igit övladı canından keçib.

İstər İkinci Dünya müharibəsində, istərsə də ölkəmizə qarşı erməni təcavüzünün qarşısının alınmasında soydaşlarımız silaha sarilaraq mübarizə aparmışlar. Azərbaycanlılar bütün dövrlərdə Vətənə sadıq olublar. Ölкeyə qarşı yönələn təhlükənin qarşısının alınmasında böyük rəşadət göstəriblər.

Bu günlərdə ordu sıralarından ehtiyata buraxılarda Silahlı Qüvvələr veterani olduğum üçün Respublika Veteranlar Təşkilatına üz tutdum. Silahlı Qüvvələr veterani kimi bu ictimai təşkilata üzv olmaq məqsədilə Nərimanov rayon şöbəsinə gəldim. Ulu öndər Heydər Əliyev təşkilatın üzvləri haqqında "Veteranlar bizim qızıl fondumuzdur" deməklə onların dövlət qarşısında xidmətinə layiqli qiymət verib. Burada ilk görüşdüm Vahid Salmanov və Cavanşir Çakərzadə oldu. Onların hər ikisinin uzun müddət polis orqanlarında xidmət etdiyini, Qarabağ müharibəsinin od-alovundan keçdiyini qürurla deməsi mə-

nə xoş təsir bağışladı.

Söhbət zamanı Vahid müəllim Respublika Veteranlar Təşkilatının Nərimanov rayon şöbəsinin sədri Elşad Şabanov haqqında ürək dolusu danışdı. Elşad müəllimin həm Əfqanistan, həm də Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı olduğunu bildirdi. Onun Sovet qoşunlarının tərkibində iki ildən artıq Əfqanistanda vuruşduğunu, xüsusi hazırlığa malik tabora hərbi əməliyyatlarda rəhbərlik etdiyini eşidəndə rəğbətim daha da artdı. Məndə kəşfiyyatçının döyüş xatirələrini dinləmək marağım oyandı.

Elə bu vaxt qapı açıldı. Otağa bəstəboy, üzü nurlu, şux hərbçi görkəmini hələ də saxlayan veteran daxil oldu. Bu, görmək arzusunda olduğum Elşad Şabanov idi. O, hamı ilə mehribanlıqla görüşdü. Vahid müəllim məni təqdim edərək təşkilata üzv olmaq üçün gəldiyimi bildirdi. Bunu Elşad müəllim razılıqla qarşılıdı.

İlk tanışlığımız beləcə qısa, lakin yaddaqlanan oldu. Keçmiş kəşfiyyatçı Respublika Veteranlar Təşkilatı və rayon şöbəsi haqqında ətraflı məlumat verdi.

Onun şəxsi həyatı, keçdiyi döyüş yolu, Döv-

lət Təhlükəsizlik Xidmətində çalışdığı illərdəki fəaliyyəti, düzü, məndə böyük təəssürat oyatdı. Elşad müəllim həm də təvazökar bir ziyalıdı. Söhbət zamanı onun necə səmimi, mehriban adam olduğunu gördüm. O, yenə də Vətənin müsəlləh əsgəri olduğunu qürur və əminliklə bildirdi. İki ildən artıq Əfqanistanda hər an ölümlə üz-üzə olmuş Elşad Şabanovun fəaliyyəti ilə tanış olduqdan sonra qəhrəman eloğlumuz haqqında yazmağı mənəvi borc bildim.

Elşad Şabanov haqqında sonradan əldə etdim, Hacı Tofiq Seyidzadənin "Hər an ölümlə üzbüüz" kitabında kəşfiyyatçı zabitin həyatından bəhs olunur. Nəşrə öz söyü Respublika Veteranlar Təşkilatın sədr müavini, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, ehtiyatda olan polkovnik Cəlil Xəlilov yazıb. Kitabı oxuyandan sonra sanki Elşad Şabanovu yenidən kəşf etdim.

Elşad Yusif oğlu Şabanov 1952-ci ildə Qax rayonunda anadan olub. Orta məktəbi qızıl medalla başa vurub. M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstututunu bitirib. Əsgərlilikdən sonra 1978-ci ildə SSRİ Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin ali məktəbində oxuyub. Elşad Şabanovun şərəfli və keşməkeşli həyatı elə bu vaxtdan başlanıb.

O zaman Qəbələ rayonunda Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin şöbəsi açılıb və Elşad Şabanov həmin şöbədə əməliyyatçı kimi xidmətə başlayıb.

Həmin vaxt Qəbələ rayonunda tikilməkdə olan xüsusi təyinatlı hərbi hissə haqda xarici kəşfiyyata məlumat ötürülməsi barədə informasiya daxil olub. Qısa zamanda hərbi əks-kəşfiyyat orqanlarının köməyi ilə hərbi sırrı ötürən və qonşu rayonda dövlət əleyhinə işləyən mütəşəkkil cinayətkar dəstə aşkar edilərək zərərsizləşdirilib.

Həmin il respublikaya rəhbərlik edən ulu öndər Heydər Əliyev İsmayıllı rayonunun İvanovka kəndində Sosialist Əməyi qəhrəmanı N.Nikitinin sədri olduğu kolxozda ümmükrəplika müşavirəsi keçirirdi. Respublika rəhbərliyinin təhlükəsizliyini təmin etmək vəzifəsi E.Şabanova həvalə edilir.

Qısa müddətli uğurlu fəaliyyətinə görə 1979-cu il fevral ayında Azərbaycan DTK-nın üç əməkdaşı ilə birlikdə o, Daşkənd şəhərində ali kəşfiyyat kursuna göndərilir. İdman ustası olma-

sı, intizamlı, nümunəvi xidməti Özbəkistanda ona hörmət qazandırıb. Hətta kurs rəhbərliyi kursantlara səhər idmanı keçməyi azərbaycanlı dinləyiciyə həvalə edib.

Həmin illərdə SSRİ-nin cənub sərhədlərində, əsasən də Əfqanistanda baş vermiş ardıcıl dövlət çevrilişlərinə Sovet dövləti biganə qalmadı. 1979-cu il dekabrın 25-də sovet qoşunları əfqan torpağına daxil oldu.

1983-cü ilin əvvəlində Elşad Şabanovu yenidən Bakıya çağırırlar. Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində ona bildirirlər ki, Daşkənd şəhərində təşkil olunmuş xarici dil təmayülli Ali xüsusi iki illik kurslarında oxumaq üçün Moskva yalnız ona razılıq verib.

Kursda təhsil alanların içərisində müsəlman olan yalnız Elşad Şabanov idi. Əfqanistana gəndərilmək üçün dil kurslarına cəlb olunduqları bəlli idi.

1985-ci ilin avqust ayında kursu bitirəndən sonra onlar Moskvaya Baş Kəşfiyyat İdarəsinin sərəncamına göndərilirlər. Sentyabr ayının ilk günü kəşfiyyatçı müdavimləri Tacikistanın paytaxtı Düşənbə şəhərinə götürürlər. Ertəsi gün Elşad Şabanov qrupu ilə xüsusi təyyarədə Əfqanistana uçur, DTK-nın Kabul şəhərində yerləşən

qərargahına gedirlər. Orada bir həftə xüsusi təlimat aldıqdan sonra həmyerlimiz əməliyyat qrupu ilə Bədəxşan vilayətinin mərkəzi Fəyzabad şəhərinə göndərilir. Sovet hərbi aviasiyasının düşmən birləşmələrinin düşərgələrinə havadan zərbə vurmaq üçün kəşfiyyat məlumatı əldə etmək, əməliyyat taboru vasitəsilə xüsusi döyüş əməliyyatlarını həyata keçirmək, müxalif silahlı dəstələri içəridən dağıtmaq üçün onun rəhbərlərinə qarşı kəskin tədbirlər görməkdən ibarət idi.

Dağlara qarın yağılığı, soyuqların düşdüyü bir vaxtda düşmən tam arxayı olmuşdu ki, yaza qədər hücum olmayıcaq. 1985-ci il dekabrın 29-da Elşad Şabanovun rəhbərliyi altında mücahidlərin daha çox toplaşdıqları dağlıq ərazidə onlar Kokça çayının sahilinə qədər sıxışdırıldı. Silahlı düşmən dəstələri müqavimət göstərsə də, mühasirəni yara bilmədilər. Kokça çayı bol sulu olduğu, dərin və iti axlığı üçün keçə bilmədilər. Sonda mücahidlər böyük itkilər verərək məğlubiyyətə düşər oldular.

Elşad Şabanov Əfqanistan torpağında silahlı quldur dəstələrinin gizləndikləri mövqeləri əraziyə yaxşı bələd olan yerli əhalinin köməyi ilə aşkar edirdi. Onlar haqqında dolğun məlumatlar topladıqdan sonra hücum əməliyyatı planlaşdırıldı. Əməliyyat taboru ən az itki verməklə silahlı quldur dəstələrini məhv edirdi.

Müşavir Elşad Şabanova əməliyyat zamanı taborun tərkibində ön cəbhədə vuruşmaq qadağan edilsə də, o, buna məhəl qoymur, sıravi döyüşçülərlə birgə mücahidlərə qarşı döyüşürdü.

Əfqanistan İslam Cəmiyyəti Partiyasından olan Mövləvi Əmənullanın başçılıq etdiyi silahlı dəstə Baharək adlı məntəqədə bir qrup sovet əsgərini pusquya salaraq ələ keçirmiş, amansız işgəncələr verərək məhv etmişdi. Buna görə Mövləvi Əmənullanı məhv etmək üçün xüsusi plan hazırlanırdı. Əməliyyat zamanı otuz nəfərdən artıq mücahid məhv edildi, onlarla silahlı yaralandı və əsir götürüldü. Kiçik bir dəstə isə mühasirədən çıxa bildiyindən Mövləvi Cəlilin dəstəsinə qoşulmuşdu. Əməliyyat taborundan iki nəfər həlak olmuş, 5 nəfər isə yüngül yaranmışdı.

Elşad Şabanov keçirdiyi uğurlu döyüş əməliyyatları ilə SSRİ DTK-da bacarıqlı kəşfiyyatçı kimi tanınır. Mücahidlərin istifadəsində olan Amerika istehsalı "Stinger" raket kompleksi ha-

qında da ilk məlumatı o toplamış və növbəti əməliyyat zamanı silahlı əfqan dəstələrindən qənimət kimi götürülmüşdü. Mücahidlərin əsas silahi olan Çin istehsalı "yer-yer" tipli raket də növbəti döyüslərdə ələ keçirilmişdi.

1987-ci il may ayının əvvələrində Elşad Şabanov daha bir uğurlu əməliyyat keçirir. Mücahidlərin gizli yolla Pakistan ərazisindən Əfqanistanın şimalına "Toyota" markalı yük maşınlarında silah aparması barədə o, məlumat əldə edir. Tabor komandiri ilə əməliyyat planı hazırlayır və əməliyyatın rəhbəri özü təyin olunur. Gecə saat 3 radələrində maşın karvanını məhv etmek üçün pusqu qurulur. Onlar kalonun öündə və sonunda gedən maşınları vurmağı planlaşdırırlar ki, mücahidlər geri dönüb qaça bilməsinlər. Kalonda birinci gedən maşını Elşad Şabanov əl qumbaraatını ilə vurur. Sonuncu maşına isə taborun əsgərləri kütləvi atəş açır. Beləliklə, mücahidlərin daha bir təhlükəli planının qarşısı alınır.

Elşad Şabanovun döyüş əməliyyatları bunulla bitməyib. O, ayrı-ayrı döyüslərdə yaralanıb, sonuncu döyüsdə isə minaya düşərək ağır kontuziya alıb. Əvvəlki döyüslərdə aldığı güllə və qəlpə yaraları onun səhhətində ciddi problemlər yaradıb. Kabulda hospitalda müalicə olunsa da, sağalması üçün uzun müddət tələb olunub. Nəhayət, Elşad Şabanov SSRİ-yə qayıdır. Uzun sürən müalicədən sonra Xaçmaz və Əzizbəyov rayonlarında dövlət təhlükəsizlik şöbəsinin rəisi, daha sonra Milli Təhlükəsizlik Nazirliyində məsul vəzifələrdə xidmət edib. Polkovnik rütbəsində ehtiyata buraxılıb. Xalqımızın vətənpərvər oğlu bu gün də dövlətçiliyimizin keşiyində mətinlə dayanır, gənclərə nümunə olacaq həyat dolu hadisələrdən danışır.

Əfqanistan mühəribəsində "Stinger" əməliyyatına və Pakistandan gələn silah dolu avtomobil kalonun partladılmasında göstərdiyi şücaətlərə görə SSRİ-nin ən yüksək mükafatına təqdim olunsa da, cavab gəlmədi. Elşad Şabanov xidmətlərinə görə "SSRİ Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin fəxri əməkdaşı" döş nişanı, "Qırımızı ulduz" ordeni, "İgidliyə görə" medalları, "Döyüş xidmətinə görə" medalları və başqa mükafatlarla təltif olunub. Həyati nəsillərə nümunə olmağa layiq qəhrəmanı tanıyaq!

SOLMAZ ŞIRVANLI

VƏTƏN DİLLİYƏM

Mən bir Şirvanlıyam, gül Şamaxıdan,
Almışam tərbiyə, dil Şamaxıdan,
Adımda adı var, el Şamaxıdan,
Kəndim Ovculudur, Şirvan elliyyəm,
Bu elin qızıyam, şirin dilliyəm!

Ey Ulu Şirvanım, ey Ulu yurdum,
Doğuldum qoynunda, bir məskən qurdum,
Durub keşiyində səf duran ordum,
Qəlbimdə istəyim, Şirvan elliyyəm,
Bu elin qızıyam, Vətən dilliyəm!

BİR ALLAHIM, BİR QƏLƏMİM, BİR DƏ MƏN

Yenə də kənddəyəm, təkəm-tənhayam,
Dərin bir dəryayam, keçilməz çayam,
Sanıram göydəyəm, Günəşəm, Ayam,
Görənlər sanır ki, cansız heykələm,
Əzəl gündən qail oldum dərdə mən,
Bir Allahım, bir qələmim,bir də mən!

Adım sağıdır, sanki ruha dönmüşəm,
Sonsuz fəzalardan yerə enmişəm,
Rəbbim özü verib dili, dinmişəm,
Doğru sözü söylədim hər yerdə mən,
Bir Allahım, bir qələmim,bir də mən!

O, verib dözmüşəm, hər bir acını,
Uzaq salıb məndən qardaş-bacını,
O qoyub başına şair tacını,
O sınayıb, çox dözmüşəm dərdə mən,
Bir Allahım, bir qələmim, bir də mən!

Dözmüşəm bil, dözcəyəm yolunda,
Pərvanəyəm, dolannam sağ-solunda,
İslanıb-əzilsəm yağış-dolunda,
Bir sadiq qulunam sənin, ey Vətən,
Bir Allahım, bir qələmim, bir də mən!

Solmaza, bu bəxti verəni sənsən,
Çəkdiyi acını görəni sənsən,
Telin düyü salıb hörəni sənsən,
Çarə bir özün ol, dözüm dərdə mən,
Bir Allahım, bir qələmim, bir də mən!!!

DÜNYADA

Bir dünya ki, hər şey pula bağlanıb,
Pul dərdindən subay dula bağlanıb,
Bir Rəbbim var Solmaz ona bağlanıb,
O sevgiylə yaşayacam dünyada!

Əsil bir sevgidən doğulmuşam mən,
Doğrunu deməsəm boğulmuşam mən,
Öz ata yurdumda oğulmuşam mən,
Bir o adı daşıyacam dünyada!

Dağ vuracam ürəyinin başından,
Qan-yaş axa kirpiyindən, qaşından,
Bir gün qalib çıxıb yurd savaşından,
Ərənlər tək yaşıyacam dünyada!

Hayif alıb, bilin başın əzəcəm,
Gözün ovub, nəfəsini kəsəcəm,
Xəncər alıb boğazını üzəcəm,
İgid adın daşıyacam dünyada!

Od qoyacam, düşmən bagrıñ oyacam,
Başın kəsib, qanın içib doyacam,
Yarasının qaysağıını soyacam,
Duz səpəcəm, qasıyacam dünyada!

Solmaz, yoxdur daha səbrim-qərarım,
Yurd yağıda, tapdalınır vüqarın,
Qalx düşmən üstünə, el oğlanlarım,
Şəhid olub, yaşayacam dünyada!

FƏRMANIM OL

Mənə sevgim deyən, günəsim deyən,
Ey sevda mələyim, atəsim deyən,
Susub-dinməyəndə qaralar geyən
Ya çəkil yolumdan, ya dərmanım ol,
Ya da öldür məni, can fərmanım ol!

Gəl elə bağlaqaq, qırılmaz olsun,
Kim desə bu sevgi yorulmaz olsun,
Bir sevda istərəm sarsılmaz olsun,
Qiymaram deməyə, gəl qurbanımlı ol,
Ya qol qoy qətlimə, ya dərmanımlı ol!

Solmazam, eşqimdə mətanətliyəm,
Lalədir gül yanaq, lətafətliyəm,
Eşqdə Züleyxa tək məhəbbətliyəm,
Sən də gəl Yusif ol, dərd dərmanımlı ol,
Söylə son sözünü, can fərmanımlı ol!

BELƏCƏ SEVƏK

Mənə bir sevda ver, olmasın tayı,
Elə bir sevda ki, baharı-yayı,
Bəxtəvər ömrə-gün, olmasın sayı,
Sən məni, mən səni beləcə sevək!

Elə bir sevda ki, qırılmaz olsun,
Sevsin, usanmasın, yorulmaz olsun,
Yolları döngəsiz, burulmaz olsun,
Sən məni, mən səni beləcə sevək!

Mənə bir sevgi ver qəmdən uzaqda,
Qoy olum qüssədən, kəmdən uzaqda,
Güldür gözlərimi nəmdən uzaqda,
Sən məni, mən səni beləcə sevək!

Elə sev ki, şerim sənə yazılsın,
Ürəyimdə sənin adın qazılsın,
Misralarda adın sapa düzülsün,
Sən məni, mən səni beləcə sevək!

Telimin darağı olsun barmağın,
Qismətin xoş olsun, gülsün növragın,
Güllü çəmənlərdən gəlsin sorağın,
Sən məni, mən səni beləcə sevək!

Yusif Züleyxanın eşqindən dərin,
Daim məni sevsin qara gözlərin,
Sənincün yazılsın şeirim, sözlərim,
Sən məni, mən səni beləcə sevək!

Qıyma ki, Solmazın ağlaya sənsiz,
Bir sevgi bəxş eylə dumansız, çənsiz,
O nə sənsiz yaşar, nə də Vətənsiz,
Sən məni, mən səni beləcə sevək!
Sən məni, mən səni ölüncə sevək!!!

YOLUNDA QURBANAM

Mən Solmazam, Haqq itirən deyiləm,
Yarpaq deyil yel vuranda əyiləm,
Dosta sadıq, hər əzaba qailəm,
Sözümdə doğruyam, sevgidə mətin!

Dostuma can deyən, qurban olanam,
Bulud kimi boşalanam, dolanam,
Ürəkdən sevənəm, qeydə qalanam,
Saf bir övladıyam, mən bu millətin!

Qəlbim sevgi dolu dindirən üçün,
Sözdən söz çəkirəm qandırən üçün,
Nalə ocagıyam yandırən üçün,
Doğrayıb cəllad tək, didərəm ətin!

Ürəyim elə saf, başın tacıdır,
Əllərim şəfali, dərd əlacıdır.
Dəyərin bilənə sadıq bacıdır,
Kişitək çəkəndir Vətən qeyrətin!

Can deyib, canını qiyandı Solmaz,
Hər kəsi anlayıb, duyandı Solmaz,
Dostun göz yaşını yuyandı Solmaz,
Dostsa üz çevirib, kəsib ülfətin!

Solmazam, dost üçün canımı verən,
Sevgini başına tac edib hörən,
Sevdiyi insana əlini verən,
Yolunda qurbanam saf məhəbbətin!

ŞIRVAN ELİM, AY ŞAMAXIM

Aranın var, yaylağın var,
Çiçək açan oylağın var,
Dağ sellərin, çaylağın var,
Şirvan elim, ay Samaxım!

Meşəsində cüyür-ceyran,
Görənləri olur heyran,
Bir canım var sənə qurban,
Yazan əlim, ay Samaxım!

Pirdirəki, Gülüstanın,
Yazılımamış min dastanın,
Qardaşındır Qobustanım,
Açan gülüm, ay Samaxım!

Çox qədim bir tarixin var,
Şirvan eli dünyaya car,
Seyid Əzim, Sabirin var,
Şeir dilim, ay Şamaxım!

Solmaz, sənə nəğmə qosur,
Sevinci başından aşır,
Səni sevib cavanlaşır,
Başda telim, ay Şamaxım!
Bəmim, zilim, ay Şamaxım!

AZƏRBAYCAN ƏSGƏRİ

Öyüdü beşiyində,
Yatmir ev-eşiyində,
Vətənin keşiyində,
Azərbaycan əsgəri!

Tutub yağıya divan,
Edəcəkdir qana-qan,
Torpaq üçün qoyub can,
Azərbaycan əsgəri!

Səngərində dayanır,
Yata bilmir, oyanır,
Al qanına boyanır,
Azərbaycan əsgəri!

Olub Vətən dayağı,
Ver Qələbə sorağı,
Əldə Vətən bayrağı,
Azərbaycan əsgəri!

Qeyrət axır qanında,
Ucadır el yanında,
Şəhid edir canın da,
Azərbaycan əsgəri!

Solmaz sizə can deyir,
Canını qurban deyir,
Hey Azərbaycan deyir,
Azərbaycan əsgəri!

***

Bayraqına bürünər,
Səngərində sürünər,
Zirvələrdə görünər,
Azərbaycan əsgəri!

Zəfər üçün and içər,
Yağı düşməni biçər,
Şirin canından keçər,
Azərbaycan əsgəri!

Canını qurban edər,
Düşmənin gözün didər,
Vətənə qurban gedər,
Azərbaycan əsgəri!

Əldə Zəfər bayraqı,
Gözəlləşdir növraqı,
Ver Qələbə sorağı,
Azərbaycan əsgəri!

Solmaz, qurban canımı,
Halal etdim qanımı,
Doğrular gümanımı,
Azərbaycan əsgəri!!!

YAŞAYIRAM

Gah aranda, gah dağdayam,
Nəğmə deyən dodaqdayam,
Yaşillaşan budaqdayam,
Mən də belə yaşayıram!

Xeyallarda quşa dönüb,
Gah da yaza, qısa dönüb,
Gah qara, yağışa dönüb,
Dönüb selə yaşayıram!

Gah nəğməyəm yar dilində,
Gah axıram dağ selində,
Darağ olub yar telində,
Gülə-gülə yaşayıram!

Yaş da gəlir yaş üstünə,
Daş qoymadım, daş üstünə,
Gözdən töküb yaş üstünə,
Gilə-gilə yaşayıram!

Yar da yarın qoyub ağlar,
Açı sözü ürək dağlar,
Xəzəl olur bağça-bağlar,
Dönüb külə yaşayıram!

Gah qələməm, gah vərəqəm,
İtən yurduma sorağam,
Başı qarlı Murovdağam,
Həsrətilə yaşayıram!

Bir görən yox gözüm dolub,
Lalə yanaqlarım solub,
Həmdəmim dörd divar olub,
Düşüb dilə yaşayıram!

Yox vəfası dostun-yadın,
Şerində qalacaq adın,
Solmaz, Haqq verər muradın,
İldən-ilə yaşayıram!

DOĞMA YURDUMA

Kəndim Ovculudur, elimdir Şirvan,
Bu şair ürəyim yurduma qurban,
Solmazam, elimi unutsam bir an,
Qoy alsın canımı Allahım mənim,
Açmasın üzümə sabahım mənim!

Cəhənnəm olsa da isti günəşi,
Mən ondan almışam alov-atəşi,
Qoynunda uyuyar Solmazın nəşri,
Anadır, bir odur pənahım mənim,
Vətənsiz açmasın sabahım mənim!

Vətəndir and yerim, həm qibləgahim,
Torpaq yad əllərdə nədir günahım,
Ay Allah bir sənsən son ümidgahım,
Qarabağ dördidir bir ahım mənim,
Qayıtsa gül ?çar sabahım mənim!

SEVGİ ŞEİRİ YAZMAYACAM

Dostlar sizə bir söz deyim,
Sevgi şeri yazmayacam!
Sevgi sözün ucuz tutub,
Ona məzar qazmayacam!

Yazacağam dağdan, düzdən,
Al yanaqdən, xallı üzdən,
Ləpə vuran göy dənizdən,
Şevgi şeri yazmayacam!

Yazacağam göy meşədən,
Boynubük bənövşədən,
Yazmacam məni üsüdən,
Sevgi şeri yazmayacam!

Sevgi mənə nə verdi ki?
Başıma qəm əndərdi ki,
Dərd ələdi var hər nə ki,
Sevgi şeri yazmayacam!

Yazacağam bu dünyadan,
Gedəcəyim o dünyadan,
Sevgi əzab oldu müdam,
Sevgi şeri yazmayacam!

Solmaza eşq dərd olub dərd,
Dünya dolu nadan-namərd,
Çıxmasa yoluma bir mərd,
Sevgi şeri yazmayacam!
Sevgi şeri yazmayacam!!!

VAR MƏNİM

Dostum, rəfiqəm Qənirə Əliəkbərin "Şamaxının hansı kəndindənsən" sualına yazdım!!

Xəritədə bir balaca yer tutan,
Bir şair yetirib dünyaya atan,
Dağlar ətəyində dincəlib yatan,
Ovculu adında kəndim var mənim!

Gələsən baharda görəsən onu,
Sevən ürəyinə hörəsən onu,
İstilər düşəntək otu saralan,
Suları quruyan bəndim var mənim!

Gəlsən əgər sən bu eldə gəzməyə,
Yar telinə mirvarilər düzəməyə,
İstəsən ki, bir çiçəyin üzəməyə,
Deyərəm hansın üz zəndim var mənim!

Gəlib payız fəslə yamyaşıl hər yan,
Yay vaxtı cəhənnəm, sapsarı saman,
Bir azdan alacaq qarlı qış, boran,
Onu əzizləyən fəndim var mənim!

Solmazın qonağı olun yaz-bahar,
Yalançı deyiləm, sözdə düz ilqar,
Qəlbimi oxşayan bir diyarım var,
Onu vəsf etməyə şair ürəyim,
Beş-altı misram var, bəndim var mənim!!

EY VƏTƏN

Dizimin taqəti, gözümün nuru,
Ömrümün bəzəyi, fəxri-qururu,
Yazdığını misramın sənsən uğuru,
Sən mənim canımsan, canım ey Vətən,
Şövkətim, ey Vətən, şanım ey Vətən!

Kaş dolanam dağlarını, düzünü,
Siləm yurdan yad-yağının izini,
Sevincə bələyəm Cıdır düzünü,
Axıdam yolunda qanım, ey Vətən,
Şövkətim ey Vətən, şanım ey Vətən!

Qartallar qıy vuran dağların mənim,
Çiçəkli-meyvəli bağların mənim,
İtkinin-şəhidin, ağların mənim,
Sən mənim adımsan, şanım ey Vətən,
Şövkətim ey Vətən, şanım ey Vətən!

Göyçən, Zəngəzurun gedib əlindən,
Millət didərgindir oba-əlindən,
Yağıya bir od qoy, dağla dilindən,
Solmazam, gövhəri-kanım ey Vətən,
Şövkətim ey Vətən, şanım ey Vətən!!!

SƏN QAYITMADIN

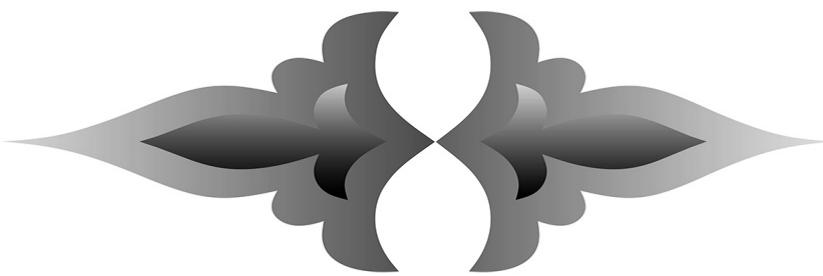
Aradım, axtardım, durna köçündə,
Səni əzizlədim könlüm içində,
Sevən arasında, qaldım seçimdə,
Durnalar qayıtdı, sən qayıtmadın!

Nə deyim, nə yazım ürəkdən olsun,
Saf eşqdən, arzudan, diləkdən olsun,
Bir bahar mehindən, küləkdən olsun,
Durnalar qayıtdı, sən qayıtmadın!

Könlüm həsrət yükün ciyinə alıb,
Gözlərim intizar, dalınca qalıb,
Ürəyim eşqinlə xəyalala dalıb,
Durnalar qayıtdı, sən qayıtmadın!

Getdin, xatırən də saraldi getdi,
Sənsizlik acısı ruhumu diddi,
Daha surətin də gözümüzdən itdi,
Durnalar qayıtdı, sən qayıtmadın!

Bir durna köcünə qoşulub getdin,
Getdin uzaqlara gözümüzdən itdin,
İtirdin Solmazı, sən fəryad etdin,
Durnalar qayıtdı, sən qayıtmadın!

ATAQAM

OYCONBİ - QONAGA VURULAN GƏLİN

(hekayə)

Timurçın Babakulovla ezamiyyətimin səhəri, məni özbəklərin qonaq evindən götürüb idarəyə aparanda tanış oldum. İdarədə sürücü işləyirdi. Sarımtıl seyrək bığı, sarisunqur saqqalı, üzündəki aşırı qabarlıq cizgilərin yaratdığı sar-kastik ifadə ilə Perovun "Ovçular birhovurda" rəsmindəki ortayaşlı ovçuya bənzəyirdi. İki çətinə düşəndə başala barmağını baş barmağına yaylayıb palıdı təvərə papağının dimdiyinə çırtma vururdu.

Babakulov yol boyu buraların ormanlarından, qaban do lu meşələrindən, çəçə barmağını sıxan kimi uyub çarpayıya yixılan qızlarından danişdi. Hər şənbə-bazar Havalıca meşəsinə qaban ovuna getməyini xüsusi iftixarla dedi.

Bir neçə gün Babakulovla ucqar kişlaklarda qurdugu muz su sitemlərini təftiş etdikdən, onun ara-sıra qaban ovu barədə danışqlarını dinlədikdən sonra məni iki sual düşündürdü: Tarzobular qatı müsəlman idilər, qaban ətinin adını eşidəndə belə, öyüyürdülər. Babakulov evli olsayıd, o qədər əti ailəsinin yedyini, ya qış küpünə basdırıldığını ehtimal edərdim. Bəs ovladığını neyləyirdi? Bu, birinci sual idi. İkinci sual isə daha qəliz idi. "Yaxında - Tarzoban bircə saat aralı qaban dolu meşə ola ola, Babakulov niyə məhz dörd saatlıq daşlı-kəsəkli dağ yolu ilə Havalıcaya gedir?" sualına verdiyim cavabların heç biri mənə məntiq li gəlmirdi.

Birinci sualıma Babakulovun cavabı sadə oldu: "Ovla-yıram, gətirib hərbi bazada kilosu yüz əlli rubla rus zabit-lərinə satıram". İkinci suala isə məkrələ gülümsəyib mənə göz vurdu: "Gedək, özün gör".

***

Havalıcaya günorta çatdıq. Yeddi evdən ibarət kişlağın ayağında Babakulov QAZ-69-unu saxlayıb qatır arabasının

üstündə yiğilmiş səyyar dükandan günəbaxan yağı alıb qayıtdı. Sualımı gözləməyib "qapının ciriltisi məni bezdirib, yağlayacam", - dedi.

Havalıcada Babakulovun köhnə tanısı Abducabbor kişi-gilə düşdü.

Babakulov maşını çovustanın tuşunda saxladı, ovçu cəldiliyilə maşından düşdü, qollarını açıb danişa-danişa Abducabbor kişiyə tərəf getdi. Qucaqlaşış görüşdülər, əsl asiyahilar kimi bir-birinin suallarına cavab vermədən uzunuzadı kef-hallaşdırılar. Babakulov başı ilə məni göstərib "qonağımı, qaban ovuna gətirmişəm", - dedi.

Abducabbor kişinin yaşы yetmişdən artıq olardı, amma çox gümrəh görünürdü. Ayibalı kərpicdən ikigözlü, eyvanlı evi, həyətində arı pətəkləri, qaz sürüsü, mal-qarası, keçiləri vardı.

Abducabbor kişi xırda butalı araqçını dala itələyib mənə el uzatdı, qabanların qarasına xeyli danişdi, hər il iki-üç ton meyvəsinə zay etdiklərini söylədi. Qolumdan tutub evin arxasına apardı. İki qadın, bir kişi qəbrinin yanından ötəndə başını döndərmədən əlini qəbirlərə uzatdı, rəhmətlilikləri narahat etməmək üçün ağzını qulağıma yaxınlaşdırıldı: "Bizimkilərdi". "Allah rəhmət eləsin", deyib kamança tarı müşaiyət eləyən təki Abducabbor kişinin ardınca salavat çevirdim.

Dörd yanına səliqə ilə selav daşı döşənmiş bulağın başında dayandıq. Abducabbor kişi əlini alınna günlükləyib meşəyə qədər uzanan meyvə bağını göstərdi. "O çər dəymışlər gecələr sürü ilə gəlib bağa doluşurlar, bir salamat ağac qoymurlar. Bu sağ olmuş tatar balası gəlib ovlamasa, əlimə bir cürük qoz da gəlməz"

Babakulov siqaretini tüstüldə-tüstüldə bizə yanaşıb

söhbətə qoşuldu: "Bilirsən nə ziyan kar heyvandır?! Mərdüməzar qonşu kimi murdarlığı ağızlarında daşıyırlar".

Həyətə qayıdışından ov alətlərimizi - tūfəngi, qara gecə paltarımızı, fonarları götürüb yerbəyer elədik. Günəbaxan yağını götürəndə Babakulov findiq gözlərini qılıb qımışdı: "Mənə ver!"

Abducabbor kişi başını çovustanın qapalağından içəri uzadıb səsləndi: "A bala, Oyconbi, qonaqlara çay qoy, ayaqlarını yumağa isti su gətir".

Çovustandan iri mavi gözlü, ağ butalarla bəzənmiş, ətəyindən qırmızı qotazlar sallanan yaşıl çarşablı bir qız çıxdı. Qız bize dilucu "salam" verib evə girdi, iki piyalə, nəlbəkide kişmişlə qarışq fisdinq ləpəsi, kəllə qənd gətirib tapçana düzdü, yenə özünü çovustana soxdu.

Bir azdan Oyconbi əlində bükülü çətən, parç, bir vedrə su gətirib gəldi. Çətəni yerə sərdi. Babakulov corablarını çıxarıb ayaqlarını çətənin üstünə qoydu. Oyconbi sarı-qırmızı güllü çit şalvarının balağını yiğib Babakulovun qarşısında çöməldi, bir əli ilə parçla vedrədən götürdüyü suyu şırnaqla töküb, o biri əli ilə onun ayaqlarını yumağa başladı.

Mən Oyconbinin Babakulovun ayaqlarını canı-dildən ovxalaya-ovxalaya yumasına, Babakulovun da ləzzətə ofuldamasına maraq qarışq çəşqinliqlə baxırdım. Oyconbi ilə Babakulovun yaxın qohum olduqlarını düşünürdüm.

Oyconbi Babakulovun ayaqlarını cansılənlə quruladı, corablarını geydirdi, vedrəni ələ çalıb çovustana getdi.

Babakulov Oyconbiyə oğrun-oğrun baxdığını gördü, təvərə papağının dimdiyinə çirtma vurub ağızını qulağıma yaxınlaşdırıldı:

-Buynuzlu İsgəndərdən qalma maldı. Marıtlama, vermir. Altı aydı hərləyirəm, qonduğu qanaddan qoparda bilmirəm.

-Ağacın qanadına arxayındı, ya öz qanadlarına? - atmaca ilə rişxənd qarışq sual verdim.

-Qanadı sindirmişam, gecələrin birində də qanadlarını sindıracam, - Babakulov yanlış söz deyən adam kimi cəld özünü topardı, - bu gecə yox ha, hələ tezdi, tam yetişməyib.

Oyconbi su dolu vedrə ilə qayıtdı, gəlib yanında durdu.

-Keç otur, Oyconbi sənin də ayağını yusun, - Abducabbor kişi böyürdən çıxbı əlini kürəyimə şappıldatdı.

Diksindim:

-Mənim ayağımı?! Niyə?!

Hər üçü ürkəndən güldü.

-Yox, ayağım təmizdi, tezdən çimmişəm. Yumaq lazımsa,odeyy, bulaqda yuyaram.

Bulağa tərəf getmək istəyəndə Babakulov qarşımı kəsdi:

-Hoqqa çıxartma, qoy yusun, adətdi.

-Yox! Belə adət olar?!

-Timurçın aka, - Oyconbi iri, mavi gözlərini qaldırıb Babakulova baxdı, - siz gedin, uşaq utanır, - işvə ilə dedi.

Abducabbor kişi ilə Babakulov bulağa tərəf getdilər. Oyconbinin mənə "uşaq" deməsinə gülümsündüm.

-Neçə yaşınız var, xoharcon? Əminəm ki, yaşda məndən kiçiksiz?

Oyconbi dinmədi.

-Mən iyirmi yedдинin içindəyəm, - Oyconbini damışdırmaq üçün astadan dedim.

-Üç il gözləsən, gəlib sənə çatarəm, - buraların daş qaydasını pozub, birbaşa "sən"ə keçib laqeydiliklə cavab verdi, - ayağımı özünə tərəf çəkdi, corabımın birini çıxardı, ayağımı dartib çətənin üstünə qoydu.

-Ayıbdı, Oyconbi, lazımlı deyil, özüm yuyaram. Bu nə ədətdi belə?

-Nə bilim, adətdi də. Ata-babadan qalib. Evin gəlini qonağın ayağını yumatıdı... Qonağın ayağını yuyuruq, özümüzə kirli ayaqla gəzirik, - Oyconbi kədər qarışq ikrəhla dedi.

Söz məni bərk tutdu. Tez ayaqlarımı çətəndən çəkib kətilin altına yığdım.

Oyconbi əlini uzadıb ayağımdan yapışdı, çətənə tərəf çəkdi. İmtina etmək istəyəndə, qəflətən dırnağını baldırıma batırdı. Dik atıldım. Oyconbi piqqıldadı.

-Demək, sən bu evin gəlinisən, hə?

-Hə.

-Bəs ərin hardadı?

-Bilmirəm... deyirlər, Ukraynadadı. Avaralanır orda. Keçən il kişlakdakı bir dostuna zəng eləyib deyib ki, çıxmış gedim evimizə.

-Bəs niyə getmirsən?

-Kimdi məni qəbul eləyən? Bizim kişlakda qotur qatıra ərsiz arvaddan çox hörmət eləyirlər.

Oyconbi susdu. Mən də dinnədim, danışsaydım, söhbətinin dalını gətirməyəcəkdi.

-Örim qaban idi, mənə bircə dəfə də xoş söz demədi. Timurçın aka da elədi, xəlvətə düşən kimi yanbızımı çımdıkləyir. Bir dəfə sərinci başına çırpmışam, indi məndən gen gəzir.

Oyconbi qəflətən gözlərini qaldırdı, əllərini döşlərinin altında çataqladı:

-Sən də qabansan?

Çiyinlərimi çəkdim:

-Səni başa düşmürəm, Oyconbi. Məndən nə istəyirsən? Mən neyləməliyəm? Sənə xoş söz deməliyəm? Axı bu, doğru deyil. Sən ərli qadınsan.

Oyconbi dilinin altında nəsə dedi, dalınca da laylaya oxşayan bir melodiyani zümrümbə etdi.

Abducabbor kişi Babakulova iki ay qabaq doğulmuş buzovlardan danişa-danişa yaxınlaşanda, ayağımı Oyconbinin əllərindən qopartdım, cansılənlə qurulamağa başladım.

Oyconbi mənə acıqla baxdı, qab-qacağı götürüb çovustana getdi.

Abducabbor kişi yanını tapçanın tilinə söykəyib piyaləsindən yaşıl çayı hortlada-hortlada gəlininin qarasına danışdıqca Babakulov "indiki gəlinlərin əlindən-götündən bir iş gəlmir, nə ərə baxırlar, nə sərə, qoyasan, bütün günü kişlakdakı qəhbə arvadlarla mirt vuralar..." deyib oda qamqalaq atıldı.

Babakulovun sözləri Abducabbor kişisinin canına yağı kimi yayılırdı; onun hər cümləsindən sonra "Ay dədən rəhmətlik!" deyib əlini dizinə çırkırdı".

"Madar oğlum bunun dilbilməzliyinə, susqunluğuna dözməyib getdi", - əlini seyrək saqqalına çkdidi. "Hamisin o arvad elədi, o əmcəyi qurumuş arvad. Sonraki arvadı deyirəm... Qabaqkı xəstələndi, öldü. Demişəm, bilirsən. Qocalıqda yorğalıq elədim, gedib ikincini aldım, o da ocağımı söndürdü. Getdi yolqırağı kişlakdan bu canıyanmış qıdım dayçanı aldı, özü gəbərdi getdi, bizi bu yaman yaranın əlində qoydu". "O fərsiz oğul kaş bir nəvə qoyub gedəydi..."

Çurpomuzu yeyə-yeyə Abducabbor kişini dinləyirdik, hərdən canım yanır kimi başımı tərpədirdim.

Oyconbi süfrəni yiğişdirdi. Babakulovla Abducabbor kişi kurpaçaları düzüb tapçandaca mürgüləyib yatdılar. Oyconbi mənə evdə yataq təklif elədi. Yatmaq istəmədim. Günorta yatanda ağırlaşıram. Başımı qatmaq üçün təzədən samovarı qaladım.

Oyconbi çovustanda "Uzun gecə" filmindən tanış mahnını oxuyurdu: "Niqoh mekunem. Namebinem. Çaş-mi maro havoi tu pur karde..." Səsi samovarın çiziltisi ilə qəribə ahəng yaradırdı.

Qulağıma nəsə toxunub yandırdı. Qor olduğunu düşündüm, dağlanan yeri qaşdım. Oyconbinin asta piqqıltısını eşidib qanıldım. Oyconbi ucuna gicirtkan qanadı keçirdiyi uzun qarğını yelləyirdi. Əl işarəsilə nə istədiyini soruşdum. O da əl işarəsi ilə məni yanına çağırıldı. Yerimdən tərənmədim. Məndən nə istədiyini anlaya bilmirdim. Bir məsələ dəqiq idi; artıq hərəkət etməyəcəkdir. Mənə belə öyrətməşdilər: çörək yediyin yerdə sevişmə, sevişdiyin yerdə çörək yemə.

-Ət doğramağa kömək edə bilərsən? - Oyconbi tərənmədiyimi görüb dedi.

-Gətir, burda doğrayaqq.

-Kötük ağırdı, gücüm çatmaz.

Oyconbi məni çıxılmaz vəziyyətə salmışdı. Özü də bunu bilirdi. Qalib görkəmlə nə edəcəyimi gözləyirdi.

Oyconbi qabaqda, mən də dalınca çovustana girdik. Hər ehtimala, aralarına qarğı yamanmış əyri-üyru armud ağacından qayırılmış qapalağı açıq qoydum.

Oyconbi keçi cəmdəyinin iki ayağını əlimə verdi, özü də qırmızı naxışlarla bəzənmiş şirmayı saplaqlı bıçaqla əti xırda-xırda kəsib siniyə yiğməga başladı.

-Danış, - Oyconbi şirin təbəssümlə bıçağın şış ucunu mənə tuşlaşdırı, - yoxsa səni cəzalandıraram.

-Nə danışım? - ciyinlərimi çəkdim.

-Nağıl danış. Maraqlı olsun.

-Nağıl bilmirəm. Həm də mən danışmağı elə də xoşlayan adam deyiləm. Sən danışsan, həvəslə dinləyərəm.

Oyconbi keçi ətindən bir neçə tıkə kəsib siniyə atdı.

-Yaxşı, danışım...

"Bir gün iki yolcu ruh əkizlərini tapmaq üçün yola düzəlir. Az gedirlər, üz gedirlər, gölib bir diyara çatırlar. Axşam imiş, gecələmək üçün bir evin qapısını döyürlər. Ev yiyəsi yoxsul bir adam imiş, onları hörmətlə qarşılıyır, olandan-qalandan yedirib doydurur, yer salır, yatırlar. Səhər dururlar, bu evdə gördükəri xoş sıfətin əvəzini çıxmaq üçün qapıdakı çətin işləri aşırırlar; iri kötükleri yarırlar, tövləni kürüyürlər, kərməni kəsirlər, arxin çiləkənini təmizləyirlər. Heybələrini yiğib yola çıxmaq istəyəndə yan otağın eyvanında corab toxuya-toxuya qəmli nəğmə oxuyan bir qız görürələr. Ev yiyəsinin qızı imiş. Yolculardan biri ayağa durur, qızı baş əyir. Dostuna deyir:

-Mən getmirəm, ruh əkizimi tapdım!

Dostu təəccübənlər:

-Sən varlı bir kişinin oğlusan, yaraşıqlısan, bu qızın isə nə gözəlli var, nə də dalına qoşulacaq bir cehizi. Ağlımı itirmə!

-Yox! Mən burdan o yana getməyəcəm. Bu qızın ruhunu duydum, canını sevdim.

Dostlar ayrılır.

Qalan dost qızın atasına elçi düşür. Qız atası da varlı oğlanın elçiliyinə tərəddüd edib onu fikrindən daşındırmaq üçün deyir: "Bizim yerlərdə adət var. Qızın özündən soruşacam, razı olsa, on inək başlıq verib arvadın edə bilərsən".

"Çox gözəl! Soruş!"

Kişi qızın anasını çağırıb məsələni ona danışır.

-Qızına de, qonaq ona elçi düşüb, gör nə deyir?

Ana sevincini zorla gizləyib qızının yanına qaçıır, qısa müddətdən sonra qayıdır qızın razı olduğunu, son sözü ata-anasının öhdəsinə buraxdığı xəbərini verir.

"Sizin ellərin adətinə görə, başlıq kimi qızınız üçün on inək verəcəm", - yolcu deyir, - "elə indicə gedib bazarдан alacam".

Oğlan getmək istəyəndə kişi onun qolundan tutub tərəddüdlə deyir: "Oğul, gördün kimi, mən yoxsulam, amma ədalətli adamam, bilirəm ki, qızım ağıllı olsa da, güzel deyil, ona görə də səndən üç inək istəyəcəm".

"Mən də ədalətli adamam, - yolcu dərhal cavab verir, - sizin qızınızı mahalinizin ən gözəl qızlarına bərabər sayıram, ona görə də elə on inək verəcəm".

Yolcu bazarдан on seçmə inək alıb başlıq verir, qızı alır, toy çaldırır, ayrı ev tutub şad-xürrəm yaşamağa başlayırlar".

-Allah xoşbəxt eləsin, - dedim.

Oyconbi iri mavi gözləri ilə məni süzdü:

-Hələ bitməyib, - baltanı götürüb kötükdəki cəmdə-

yin buduna çirpdi, qopardığı sümüklü iri tikəni süni hik-kə ilə qucağıma atdı.

Tikəni birelli göydə qapdım. Oyconbi piqqıldı.

Sini dolmuşdu. Oyconbi arxasını mənə çevirib yumru yançaqlarını burcuda-burcuda sinidəki əti qazana boşaldı. Arada qanrlılıb təbəssümlə dedi:

-Arxamı sənə çevirmişəm, incimə.

Mən də bu yerlərdə qəbul olunmuş bəlağət tonunda cavab verdim:

-Qızılgül hər yandan gözəl ətir saçır.

Oyconbi boş sinini silib söhbətinə davam elədi...

"Aradan bir il keçir. Yolçunun dostu dünyani dolaşış qayıdır, yolunu dostu ilə ayrıldığı mahaldan salır, gəlib dostunu tapır. Qucaqlaşış görüşürlər, süfrə başına keçirlər. Bu zaman evdən əlində çay dəsti, su pərisindən də gözəl, hamilə bir xanım çıxır. Xanımın gözəlliyyindən qonağın gözələri qamaşır.

"Bu kimdi?" - qonaq təəccüb qarşıq heyranlıqla soruşur, - "başqası ilə evlənmisən?"

"Yox, bu, elə sən gördünүn həmin qızdı".

"Bu necə ola bilər?! O qız axı elə də yaraşıqlı deyildi..."

"Sən bunu onun özündən soruş".

Qonaq dostundan icazə alıb xanımdan soruşur: "Məni bu məsələdən agah elə, xanım, vallah, heç nə anlamıram".

Qız gülümşəyir: "Burda anlayacaq bir şey yoxdu. Özümüz on inəyə dəyən qız kimi dərk eləyən andan içim də, çölüm də dəyişdi".

İkimiz də xeyli susduq. Sükutu mən pozдум:

-Ərin niyə səni atıb qaçıb?

-Bilmirəm, - laqeydiliklə dilləndi, - yumru daşlar yosun tutmaz, yəqin ondandı.

-Sən çox gözəlsən, amma...

-Həm də ağıllıyam! - sözümün arxasını gətirməyə qoymadı. Mən "bəxtsizsən" deyəcəkdir.

-Hə, ağıllısan...

-Bu evdə həmişə dava-şava olub, nə səbəb olsa, hamı həmişə özünü haqlı sayıb. Atam evində belə görməmişdim. Bizzət hamı özünü günahkar sayırdı, ona görə də umu-küsü olmurdu, - Oyconbi hirslə bıçağı keçinin qabırğaları arasına soxub şırımladı.

Onun səsi getdikcə kallaşındı, elə bil, içinde ağlayırdı.

-Günü qayınanam - Xocəstə bibi - Abducabbor bobordan otuz yaş kiçik idi. Bobo qırx iki yaşlı havalı, qarımış bibini yaraşığına görə, özü də yataq xəstəsi Parand bibinin üstünə almışdı. Xocəstə bibinin qazanı bugum-bugum buglanırdı. Bax, belə,- Oyconbi sinidəki keçi ətinin iri bir tikəsini götürüb ovçunda bir neçə dəfə bərk sıxıb-boşaldı, hər sıxanda ət barmaqlarının arasından pırtlayıb çıxdı,- bobo isə ağızına duz səpilmiş ilbiz kimi sönmüşdü. Xocəstə bibinin elçiliyiylə məni bu evə gəlin gətirəndə Parand bibi can verirdi. Evdəki otaqların arasında pəncə-

rə var; bilirsən, buralar soyuq olan yerdi, çöl divara pəncərə qoyanda küləyin viylitisi nadan, yağışının cileyindən, qarınsovuruğundan evdə durmaq olmur, gərək səhərə qədər soban yana. Toy gecəsi Xocəstə bibi o pəncərənin ağızını kəsdirib durdu. Pəncərənin qırçınlı pərdəsini aralayıb gözünü yatağımıza zillədi. Biz işi söndürsək də, onunku yanlış qalmışdı, pərdənin dalından onun silüetini görürdüm. O gecə ərimlə aramızda heç nə olmadı. Sonra ki gecələr də Xocəstə bibinin işığı sönmədi. Bir dəfə Xocəstə bibiyə yumşaqca işiq düşəndə yata bilmədiyimi dedim, o gündən mənimlə ləj düşdü, anladım ki, qəsdən söndürmür. Düz bir ay bu cür davam elədi. Elə gecə olurdu, yuxum qaçırdı, gördüm, Xocəstə bibi də ya yatmayıb, ya da başını pəncərəyə söykəyib mürgü döyür. Hər səhər biz durub otaqdan çıxan kimi - bir neçə dəfə pusuşdum - Xocəstə bibi gəlib kurpaçalarımıza əlimi çəkir, burnuna tutub iyəyirdi. Bir dəfə, hətta, dili ilə də yoxlamışdı. Heç nə görməyib otağına çəkilir, orda dayanmadan qəhqəhə çəkirdi. Ərim evə gec gəlir, nə yemək varsa, basib yeyir, çox vaxt yatağa şalvarda girir, girən kimi də xoruldayırdı. Qonşuda küpəgirən bir arvad var idi, bir gün məni yanlaşı: "A qaragün, bu düdəmənin nəyinə gelmisən?! Bilmirsən, bu mal ələyir? Beyni at təsi çəkmədən quruyub!". "At təsi nədi, qaratuman?", - soruştum. Öyrəndim ki, hər səhər nas sümürür, günorta qərə atr, axşam da anaşa çəkib gəlmiş. Həmin gün yeddi inəyimi əlimdən aldılar. Axşam penisilin şüşəsinə xəlvətcə toyuq qanı yiğdim, sinəçulamda gizlətdim. Səhər yuxudan duranda qanı kurpaçaya çaladım. Bilirdim ki, biz otaqdan çıxan kimi Xocəstə bibi adəti üzrə yenə oğrun-oğrun gələcək, kurpaçaya tökdüyüm qanı görəcək. Xocəstə bibinin otağından yanıqlı hönkürtü günortaya qədər kəsmədi. Bibi sitəmli-sitəmli ağlayıb-ağlayıb yatağa düşdü. Üç gündən sonra Xocəstə bibi öldü.

***

Tapçanda yatanların oyanıb-oyanmadığını bilmək üçün arabır qanrlılıb baxan kimi Oyconbi keçinin cəmdəyini silkələyir, məni ona baxmağa məcbur edirdi.

Öti doğrayıb qurtardıq. Oyconbi mənə təmiz cuna uzatdı, əlimi sildim. Çovustandan çıxanda Oyconbi dedi:

-Mən qız istəyirəm.

-Nə qız? Necə yəni qız isteyirsən? - təəccübələ soruşdum.

Oyconbi başını aşağı saldı. Yenə eyni sözü dedi:

-İstəyirəm, qızım olsun.

-Ərin qayıdar, inşallah, olar.

-Ərim qayıtmayacaq, qayıtsa da ərimdən istəmirəm.

Tapçana göz atdım, Abducabbor kişi ilə Babakuluvun dənizin gələn dalğası ilə qayıdan dalğasının bir-birini döyməsinə bənzəyən xorultusunu eşidib Oyconbiyə yaxınlaşdım. O, dərhal qayışından tutdu. Əlini araladım:

-Oyconbi, ağlını itirmə, odla oynayırsan. Özün bilirsən ki, qarnın şışən kimi səni doğrayarlar.

-Qarnım şışəndə nə edəcəyimi bilirom, - əllərini büt-pərəstlər kimi döşləri arasında cütlədi.

-Axı bu, yaramaz işdi. Mən qonaq olduğum evi murdarlaya bilmərom.

-Bu evdə murdar olmayan bircə mənəm.

Bərk həyəcanlanmışdım. Dilim beynimlə qovğada idi. Oyconbini də, özümü də bu fikirdən daşındırmaq üçün dedim:

-Axı, lap istəsək də, bunu necə edə bilərik?

Oyconbi sözlərimi eşitcək çovustanın küncünə çekildi, donunun ətəyini qaldırıb çıyılınə keçirtdi, rəngli şalvarını dizinə qədər endirdi, əllərini qasığının üstündə çarpezlayıb başını aşağı saldı:

-Onlar gec oyanacaq...

-Yox, Oyconbi, məni bağışla, olmaz, - çovustandan çıxıb bulağa tərəf getdim. Oyconbi tərəfə baxmamağa çalışırdım.

***

Abducabbor kişi ilə Babakulov oyanıb gərnəşdilər.

Oyconbi bizə çay gətirəndə yaşıqlanıb sifətini qapamaq istəsə də, ağlamaqdan gözlərinin qızarıb şışdiyi aydın görünürdü. Arada bir neçə dəfə mənə nifrətlə göz atdı.

Şam yeməyi yeyib ov alətlərimizi rahladıq. Eyvanın sərin divarına söykənib bir xeyli susduq. Oyconbinin həyətdə mavi gözlü, uzun kiprikli qızı ilə "çatalqaş" oynamığını təsəvvür elədim.

"Bu qapının ciriltisi lap zəhləmi töküb" - Babakulovaya durdu, günəbaxan yağımı gətirib qapının yuxarı- aşağı həncamasına axıtdı. Bir neçə dəfə qapını açıb-örtdü, cirilti kəsdi.

***

Qaranlıq düşməniş pusquda duracağımız ağacı məh-limlədik. Əslində, Babakulov hansı ağaca çıxacığını bildirdi, mənim üçün ağac seçirdik. Elə ağaca çıxmaliydim ki, qabana atılan gülə təsadüfən mənə dəyməsin.

Babakulovun dediyino görə, qabanlar bağa gecə düz saat birin tamamında doluşurlar.

-Sən o ağaca çıxarsan, - Babakulov yerin yiyesi kimi mənə bağın aşağı küncündəki vələs ağacını göstərdi, özü isə ov tūfəngini iyirmi addımlıqdakı çinarın qanadına keçirdi.

Tūfəngin üstünə çəçə barmaq boyda lazervuran bərkitmişdi; "Qabanın ya boğazından vurmalısan, ya da fə-qərsindən, ayrı yerindən vursan, yaralı-yaralı qaçacaq, gecə vaxtı tapa bilməyəcəksən, dalınca düşən, üstünə qayıdar, ona görə də gecə ovunda bu lazervuranla əvvəl nişanlayıram, sonra atıram", - mənə belə izah etmişdi.

O gecə saat on iki dən ikiyə qədər ağacda gözlədik. Qabanlar gəlmədi.

Ağacdan düşüb evə qayıtdıq.

Abducabbor kişinin xorultusu həyəti başına götürmüştü.

Babakulov bərk dilxor idi. Ona ürək-direk verirdim, kar elemirdi.

Həyətdə bizi Oyconbi qarşıladı.

-Güllə səsi eşitmədim.

-Hə, - Babakulovu qabaqladım, - bu gün qabanlar gəlmədi.

Oyconbi qaranlıqda guya yixılmasın deyə qolumdan tutdu. Canından yasəmən qoxusu gəlirdi.

-Yerinizi salmışam, çay da hazırlı, içim, gedin yatın, canınız sağ olsun, qaban gəlmədi, gəlmədi. Bu gün qabanların bayramıymış, demək.

Oyconbi çay süzəndə dabanını ayağının üstünə qoyub bütün ağırlığını saldı. Səsimi çıxartmadım. O, çayı piyaləyə bir neçə dəfə süzdü, piyaləni guya yaxalayırmış kimi qaynar suyu ayağıma tökdü. Yenə dinmədim.

Hava xeyli soyumuşdu. Havalicada gecələr yayın ortasında da sərin olur.

Otağa keçdiq, soyunub yerə girdik. Babakulov yorğanı başına çəkib durmadan mızıldanır, söyüş söyür, kiminsə, ya nəyinsə qarasına qarğış yağıdırırdı.

Ayın işığı otağa süzülürdü.

Yuxum gəlmirdi. Oyconbi cürucə olub beynimdən çıxmırırdı. Babakulovun qarğışlarını eşitməmək üçün çox çalışdım. Yuxum gəlməyəndə gözümün qabağına kaftarin ağız atıb kəlin xayasını qopartmasını, ağrıdan dizləri qatlanan kəli kaftar sürüsünün arxadan başlayıb diri-diriyeməsi səhnəsini gətirirəm. Kaftarlar başlarını kəlin dəlində soxub içalatını yeyir, kəl isə var gücü ilə böyürüb acizliyin himnnini oxuyur.

Kəlin böyürtüsü bu dəfə qulağıma elə aydın gəldi ki, mən də istər-istəməz zarıdım. Kaftarların başları kəlin içində itəndə qulağıma gələn səs kəsildi. Mən də sakitləşdim.

Gözlərim yariaçıq idi: yatişım belədir. Babakulovun üstümə əyilib nəfəsimi dinşəməsini aydın hiss etdim.

Babakulov yatlığıma əmin olub günəbaxanla yağılığı qapını açıb ehmalca otaqdan çıxdı.

Oyconbinin otağında piçılıtlı danışq eşidilirdi. Səs getdikcə artırdı. İndi sözləri ayırd edə bilirdim. Babakulov durmadan Oyconbiyə yalvarırdı. Oyconbi söyüş söyür, Babakulova qarğış eləyirdi.

Səs kəsildi. Oyconbinin təslim olmasını nə görmək, nə eşitmək istəyirdim.

Qapiya tərəf iməklədim. İstəmirdim, aradakı yarısına qədər qırçınlı pərdə çəkilmiş pəncərədən məni görsünlər. Qapiya çatıb ayağa durdum, əlimi qapının dəstəyinə atan anda Oyconbinin otağında işıq yandı. Cəld divara qıṣıldı.

Babakulov dizlərini yerə atıb Oyconbinin qarşısında çökmiş, qollarını onun belinə dolamış, başını gecə xalatının ətəkləri arasından soxub alını qasığına yapışdırılmışdı. Oyconbi taxtin tilinə söykənmiş, ayaqlarını aralayıb pəncələri üstündə dayanmış, bir əli ilə boynunun ar-

xasında saçını qamarlamış, başını azacıq dala atmışdı. O biri əli elektrik açarının üstündə idi.

Babakulov başını bir göz qırpmında Oyconbinin paçası arasından çıxarıb dikəldi, dodaqlarını əlinin dali ilə sildi, Oyconbinin əlini açarın üstündən çekib işığı söndürdü.

-Başın xarabdı?! - Babakulov az qala bağırıldı.

-Dur, rədd ol! - Oyconbi işığı yenə yandırdı.

Babakulov işığı yenə söndürmək istəyəndə Oyconbi onu itələdi.

-Sən sən ol, qaratin, mən də mən, içində gedən yolların hamısını özüm yoracam, - Babakulov barmağını yeləyib Oyconbini hədələdi.

Yerimə keçsəydim Oyconbi, keçməsəydim, Babakulov məni görəcəkdi.

Hər şey yaxşı qurtardı. Babakulov siqaret yandırıb həyətin çıqıllarını təpikləyə-təpikləyə bulağa tərəf getdi. Oyconbi qapının dalına kətil söykəyib işığı söndürdü.

***

Səhər gec oyandıq. Süfrə hazır idi. Abducabbor kişi körüyü tüstüledib arıları qovdu, pətəkdən bir şan çıxarıb küncündən xırda-xırda kəsib cama yığdı. Yuyunub süfrə başına keçdik. Oyconbi ocaqda qızdırıldığı iki nani gətirib süfrəyə qoydu. Babakulov narahat görünürdü; dinmirdi, çay piyaləsini götürəndə əli əsirdi, mızıldanır, dilinin altında tatarca söyüş söyürdü.

Özümü gecə olanlardan tam xəbərsiz göstərmək üçün dedim:

-Bu gecə getsin, gəlməsin.

Babakulovun üz əzələləri pusquya yatmış pələngin qoxusunu alan qaban burnu kimi gərildi, əlini çəld süfrədən çəkdi, qulaqlarını şəkləyib hürkək səslə soruşdu:

-Niyə?! Gecə nə olmuşdu?

-Heç, - səsimə laqeydlik tonu verdim, - qatmaqarışıq bir yuxu gördüm.

Babakulov dərindən nəfəs aldı.

Oyconbi qaşlarını turşudub mənə tərs-tərs baxdı.

-Gördüm ki, əfi bir ilan sıçanı sancır, canına zəhər yemmiş sıçan zorla özünü dəməyə salır, ilan da haça dili ilə havanı iyiləyə-iyiləyə dəməyi tapır, başını dəliyə soxub sıçanı çıxarıb udur.

-Hər ilan sıçan dəliyinə girməz, görünür, bizim yerlərin ilanı deyilmiş, - Oyconbi ortaya dedi.

Babakulov dilini sürüyü-sürüyü axşam əlibos qayıtdığımızı Abducabbor kişiyə danışdı. "Özümü qonağa göstərmək istədim, o da xöşək əncir çıxdı" deyəndə Oyconbi rişxənd dolu təbəssümlə yerində konyalı sufı rəqqaslar kimi iki dövrə firlandı, hər dəfə də çarşabının qırmızı qotazları yellənib üzümə çırılıdı.

Onun bu hərəkəti haqda sonralar xeyli düşündüm və Oyconbinin həmin gecə işığı bilərkədən, mənim sivişib otaqdan çıxdığımı gördüyü an yandırdığı, bu yolla məndən batmadığım günahın qisasını aldığı qənaətinə gəldim.

Abducabbor kişi alt dodağı səyriyə-səyriyə, inadla qabanların bu gecə mütləq gələcəyinə bizi inandırmağa çalışdıqca, ötən gecəki uğursuzluğumuzu gah meşədə təzəlikcə bir cüt ayının peyda olmasına, gah da qabanların sava cütləşmə dövrünün başlanmasına bağladıqca, onun təklikdən nə qədər qorxuduğunu dərindən anlayır, ömründə yüzlərlə dərdi bükbük koslayıb dərə aşağı diyirləmiş bu dünyagörüşün düşəcək gecə, açılacaq sabah qarşısında xayasını kaftarlar qopartmış kəl kimi ümidsiz, acız durumuna acıyırdım.

-İcazə versəniz, bu gün də qalib bəxtimizi sınayarıq, - deyib gözucu Babakulova baxdım.

Babakulov tikan üstündə oturmış kimi qurcalındı:

-Hə, hə, bu gecə, inşallah, iki qaban vurub dünənkinin də əvəzini çıxacam, - dedi, amma dediyinə özünün də inanmadığı aydın sezildi. Sözünü düzəltmək üçün tez əlavə etdi: - Bir dəfə ana qabanı vurdum, ciyirdi-bəyirdi, yanıüstü düşüb ayaqlarını uzadıb qaldı, gözlədim, bir az keçdi, hürküb qaçmış balaları qayıdanda, onlardan da birini aşırdım.

Bu an arzu etdim ki, Babakulovun gözlerini çıxardıb kənardan tutub özünə baxdırıb, sıfətindəki donuq ifadəni görsün.

Abducabbor kişi dərindən köks ötürdü, seyrək ağ saq-qalını tumarladı:

-Qalın, əlbəttə, qalın.

***

Səhər yeməyini saymasaq, günortaya qədər Oyconbi gözə dəymədi; səsi gah əvvələndən gəlirdi, gah da evdən, amma əvvələndən evə, evdən əvvələndən neçə keçib qayıtdığını bir dəfə də tuta bilmədim.

Babakulovla bulağın başında yanaşı oturub günü yola verirdik. O, siqareti siqarete calayıb, ovda başına gələn əhvalatları uc-ucaya düyüb danişirdi. Onu anlayırdım; hər vəchlə səhbəti dünənki gecədən yayındırmaq istəyirdi. Hərdən başını döndərmədən məni dümsükləyib sual soruşur, elə özü də cavab verirdi.

-Bizdə buxaralı bir cühud var idi, gecə işdaşımıydı, əsl adı ayriydi, özü özünə "Osim Xaim" adı qoymuşdu. "Osim Xaim" bilirsən cühud dilində nə deməkdi?

Başımı buladım.

-Mənə izah eləmişdi, unutmuşam, yadına düşsə, deyərəm. Qancıq oğlunun əncül-əncül səhbətləri var idi. Deyirdi, guya dünyada ən çətin şey bugünü yaşamaqdı, - Babakulov başala barmağını bir neçə dəfə dizinə döyəclədi, - bax indini, bu saatı. Deyir, guya ən asan iş keçmişdən ləzzət almaqdı, yəni lap ilk öpdüyün qızın alt dodağının qızartısından tutmuş ta qazamata sütül məhbus kimi girəndə "dalını verərsən, ananı satarsan?" sualına cavab axtarınca ayaqqabının dabanı ilə kürəyinə-kürəyinə döşəyənləri yada salıb ləzzət ala bilərsən, gələcəkdə baş verəcək gözəllikləri də düşünüb meyxəş ola bilərsən, amma bax bu saniyəni, - Babakulov bu dəfə barmağını

bir neçə dəfə mənim buduma batırdı, - yaşamağı bacarmaq üçün gərək yanbzlarını cidav eləyib həyatı anlaysan.

-Yaşayırıq də, bundan artıq neyləməliyik? Maşallah, bulğımız axır, günümüz əyilir, qabanlarımız qabiq gəmirir, - üzüme qonan arını qovub Babakulova baxdım, - Oyconbimiz də təndir yapır, - laqeydiliklə dedim.

-Ay səni, qonaq! - Babakulov uğunub getdi, əlini dizimə şappıldadıb arxası üstə uzandı, - asta ye, boğazında qalar!

Xeyli susduq. Babakulov öz-özünə nəsə danışındı. Özünü tox göstərsə də, Oyconbinin adını çəkməyim kefini tamam pozmuşdu.

-Bilirsən bizim işimiz nəyə oxşayır? - asta-asta dedi.

-Bizim, yəni kimin? İkimizin?

-Yox, - əlini yellədi, - ikimizin nə işimiz ola bilər ki?! İnsanları deyirəm... Bir ovçu dostum danışıb. Deyir, bir dəfə ovda idim, çalaya quru yarpaq töküb mariğa yatmışdım, tüsəngimi nişana qoyub qabanın güllətutana gəlməsini gözləyirdim. Qabanın yanında səkkiz bala saymışdım. Ana qabani vurub balalarını tutub böyüdüb satmaq istəyirdim. Birdən hardansa bir ayı peyda oldu. Yanında üç körpə balası vardı. Ayı qabana baxdı, qaban ayıya. Qəflətən ayı qabannı üstüne cumdu. Qaban bir az gözlədi, arada on-on beş metr qalanda o da ayıya sarı götürüldü. Ayı qabana pəncə atdı, qaban da burunsağını ayının pəncəsinə çırpdı. Qabanın balaları bir tərəfdə, ayının balaları o biri tərəfdə ağaca qıslılıb durmuşdular. Ayı ilə qaban aralasılıb təzədən bir-birinə girişdilər. Beləcə, aza on dəfə üz-üzə gəlib çarpışdılar! Hər ikisi qanın içində idi. Qan öz işini gördü; hər ikisi əldən düşdü, bir-birindən beşə metr aralı yuxılıb zariya-zariya qaldılar. Bir az da keçdi, artıq heç birinin qarnı qalxıb-enmədi... Təsəvvür eləyirsən? - deyir, ayı balaları ilə qaban balaları analarının sallaq əmcəklərinə cumdular, ölümün qurutduğu bayağın bulaq əmcəklərini sorub ağızlarına bir tam dada bilməyib bir-birinə qarışılıb oynaqlaşdılar.

Qocaqurd ovçuların goplayıb xamların başını piylədiyi belə əhvalatları çox eşitmışdım, amma üzə vurmadım, onsuz da vaxtı öldürmək üçün ayrı yolum yox idi.

-Dünyanın gərdişi bax belədi, - Babakulov təzə siqaret alışdırıldı, dərin qullab vurub ayaqlarının arasına üfürdü, - insanlıq o ayı balaları, qaban balaları kimi yetimdi.

Babakulov gəldiyi qənaətdən bərk təsirlənmişdi; gah alınıni ovuşdurur, gah üzünün dərisini dartır, gah da yas-baz arvadlar kimi əlini dizinə çırkırdı.

***

Gecə düşəndə təzədən ağaclarımıza tərəf getdik. Babakulov tez-tez səmaya baxır, ayın qabağını kəsmiş əl-çim-əlcim qara buludların qarasına söylenirdi.

Saat birdən keçmişdi. Bu dəfə də qabanlar gələnə oxşamırdı. Meşə zülmət idi. Qabanlar gəlsəydi də, qaraltılarını görməyəcəkdik, ümidişim səslərinə qalmışdı.

Yaxınlıqda sıqqıltı eşidildi. Babakulovun tüsənginin lazeri qaranlığı yardı. Güllə açıldı. Qaban qəribə boğuq səs çıxarıb yere yıxıldı.

Babakulov yıxılı heyvana bir güllə də vurdu. Cəld ağacdan düşüb qalib tonla qışqırıldı:

-Düş, hazırlı!

Yaxında inək mələdi. Babakulov fonarı yandırıb inəyə təref vurdu:

-Bu burda neyləyir?

Sonra işığı yerdəki heyvana tutdu... Bircə söz dedi:

-Anan mələsin, Oyconbi!

Mən məsələnin nə yerdə olduğunu anlamağa çalışırdım. Babakulov dadıma çatdı:

-Əlimin içi kimi bilirəm! O cızdağıçıxmışın işləyidi! Balalı inəyi o açıb buraxıb bura.

Fonarı buzovun üstünə vurdum. Buzovun parıldayan gözlərinə baxanda üzəndim.

***

Abducabbor kişiyyə buzovun pulunu zorla verdik.

Babakulov buzovu soyub təmizləyib qonşu kişlakdakı yeməkhanaya apardı.

Oyconbinin səsi çıxmırıldı. Salamlaşanda da eləcə başını tərpetdi. Sifətini yenə yaşıqlamışdısa da, kefinin köklüyü gözlərindən bilinirdi.

***

Əşyalarımızı maşına yiğanda çovustandan Oyconbinin qəhqəhəsini eşitdik. Dayanmadan gülür, arada səsini qisib "qonaq buzovu öldürdü" deyir, yenə qəhqəhəsinə davam edirdi.

Maşına minməyə çəkinirdik. Abducabbor kişi, Babakulov və mən arxamızı çovustana çevirmişdik, guya ətraf mənzərəni seyr edirdik, əslində isə qulaqlarımızı şəkliyib Oyconbinin rekviyemə bənzər qəhqəhəsini dinləyirdik.

Abducabbor kişi bircə dəfə qanrlıb çovustana tərəf baxdı, əlini dizinə çırpdı və səsi titroyə-titroyə dedi:

-Gedin, yoldan qalmayıñ, ona da fikir verməyin, ağlayıb-ağlayıb kəsəcək.

***

Havalica səfərindən sonra Babakulov məndən qaçmağa başladı. Nahara ayrıca gedir, işə də axırıncı doğulmuş qaban balası kimi sonuncu gəlirdi.

Bir gün Babakulovu yanladım:

-Timurçın aka, Peyğəmbərin adam öldürüb Həzrət Əlinin qapısına gəlməsi rəvayətini bilirsən? - Babakulovun cavabını gözləməyib rəvayəti danişdim: Peyğəmbər dostlarını sinamaq üçün bir keçi kəsir, torbaya qoyub belinə şəlləyir, qapı-qapı düşüb dostlarına deyir: "Əlimdən xəta çıxıb, adam öldürmişəm, kömək elə, basdırıq". Həzrət Əlidən savayı bütün dostları qorxub köməkdən imtina eləyirlər. Həzrət Əli Peyğəmbəri zeytin bağının ayağına aparır, arxın yanında yer qazır, torbadakı cəmdəyi basdırır, arxın istiqamətini dəyişib basdırığının üstün-

dən axıdır. O gündən hər dəfə Həzrət Əli Peyğəmbəri görəndə deyir: "Ya Peyğəmbər, ürəyini buz kimi saxla, suyun nəyin üstündən axdığını heç kim bilməyəcək".

-Yaxşı söhbətdi, bilmirdim, - Babakulov dedi.

-Dedim, sən də bil, özün deməsən, heç kim qaban əvəzinə buzovu öldürdüyümüzü bilməz".

Babakulov minnətdarlıqla mənə baxdı, dərindən nəfəs aldı. "O qızın söhbətinə də buzovun yanına qoşa bilərsən?" - tərəddüdlə soruşub təvərə papağının dimdiyinə çirtma vurdu. Gözünün yan damarları durmadan səyridi. "Əlbəttə, Oyconbi o qırmızı buzovdan da müqəddəsdi" cavabından sonra üz cizgiləri yerinə oturdu.

***

Havalicaya bir də dörd ay sonra, Babakulovun ölüm xəbəri gələndə getdim.

Sahə müvəkkili obaşdan başlıovlu idarəyə gəlib xəbəri birnəfəsə çatdırıldı: "Babakulov gecə qaban vurub, gullə qabanın qarnına dəyiib, qaban qaçıb, Babakulov qabanın dalınca düşüb, yaralı qaban qayıdır, Babakulovun qarnını çırıb, Babakulov qanaxmadan ölüb".

Biz çatana yas uralanmışdı. Yas çayçısının dediyinə görə, Babakulovun meyidini milis həkiminə aparmışdılar.

Yasa gələnlər həyətə dövrələmə salınmış kılımin üstündə bardaş qurub oturmuşdular. Biz də keçib bir qıraqdan oturdum. Abducabbor kişi danışındı: "İş əyri gətirəndə, quymaq da diş çıxardar. Gecədən o yazığa dedim ki, cümə gecəsi qara yuxu görmüşəm, ehtiyatlı ol. Mən boyunu sınmış, gərək qoymayaydım... Qaban kinli heyvandı, adamın üzünə qayıdır... Səhər oyananda yerində yox idi. Yatacığına baxdım, maşına baxdım, yağılı əppək olub yoxa çıxmışdı. Meşəni axtardım, gedib bir çinar ağacının altında tapdım. Bağırsaqları pırtlayıb yərə tökülmüşdü, toplayıb qarnına yiğdim, çinar yarpaqlarını yarasına düzdi, can köynəyimlə sarıdım".

Gözüm Oyconbini axtarırırdı. Bir neçə dəfə siqaret bəhanəsilə yas məclisindən çıxdım, həyətdə ora-bura boylandım, onu heç yerdə görmədim. Qonşu arvadlar hər dəfə məni görəndə səslərini kəsib piçıldışdırlar.

Abducabbor kişi bizə, biz də ona başsağlığı verdik. Kişinin üzündə açıq sezilən pərtlik, dərin narahatlıq var idi. Girevələyib məni yana çəkdi:

-Bala, açıb-ağartmağı saqqalma yaraşdırıram... Gəlin qaçıb... Yoxa çıxb. Bir inni-cinni görməyib. Elə bil, toz idı, küləksovurdu, apardı.

-Qaçıb?! Hara? - səsimi qısmاق üçün əlimlə ağızımı tutdum.

-Bilmirəm. Milislərə dedim ki, iki gündü şəhərdə xalasılıq gedib, amma dünən axşam evdəydi, çörəyimizi çayımızı verdi.

-Tapılar, ürəyini qısmə, kişi, - dedimsə də Oyconbinin birdəfəlik getdiyini yəqin etdim.

Abducabbor kişi ilə qabanın Babakulovu öldürdüyü

yerə getdik. Burda adət beləydi, deyirdilər, öلنə ölüm duasınıOLDÜYYİ YERDƏ VERƏNDƏ ALLAH A TEZ ÇATIR. Abducabbor kişi meyidi tapdığı yeri göstərdi. Qan otaların üstündə qalıb qaralmışdı.

***

Tarzobda altı aylıq səfərimi başa vurub qayıtdım. İl yarından sonra yenə Tarzoba ezamiyyətə getdim. Həmisəki kimi şəhərin mərkəzi küçəsinə paralel özbək məhəlləsindəki qonaq evinə düşdüm. Yolun yorğunluğunu canımdan çıxartmaq üçün yellənən kətilə oturub gözlərimi yumdum.

Telefon zəng çaldı:

-Aka, - qəbul otağından idi, - burda bir qız var, səhərdən sizi gözləyir, nə deyim?

-Nə istəyir, - narazılıqla soruşdum.

-Aka, deyir, sözüm var, bir də sizə nəsə bir bağlama vermək istəyir.

-Ver, danışım.

-Akacon, adım Minobonudu, - qız salxaq rus dilində dedi, - sizə bağlama çatdırımlıyam, tapşırıblar ki, ancaq özünüze verim.

-Xoharcon, vallah, çox yorğunam, üzürlü sayın... Bağlamani aşağıda qoyun, götürərəm.

-Aka, mən buralı deyiləm, sizin gəlisiñizi iş yoldaşlarınızdan öyrənmişəm, dörd saatdır gözləyirəm, ayağıma su enib, hələ Muminobada qayıtmalıyam... - qız bir az fasilə verdi, - Oyconbi tapşırıb ki, bağlamani əlinizə verim.

Oyconbinin adını eşitcək bağırdım:

-Gəlirəm! Elə indicə gəlirəm!

Həyətdəki skamyada oturduq.

-Abducabbor əminin qardaşı nəvəsiyəm, - Minobonu dedi, - əmimizi keçən il, o tatar ovçu öləndən sonra neçə dəfə milisə çağırıldılar, çox sorğu-sual elədir, deyirdilər, guya qaban işi deyil. Əmim sixma-boğmaya dözməyib öldü.

-Allah rəhmət eləsin! Bəs Oyconbi?

-Bilmirəm, - Minobonu baxışlarını gizlətdi, - axırıncı bildiyim odur ki, Oyconbi bəbəsini də götürüb doğum evindən qaçandan bəri heç kimlə əlaqə saxlamayıb.

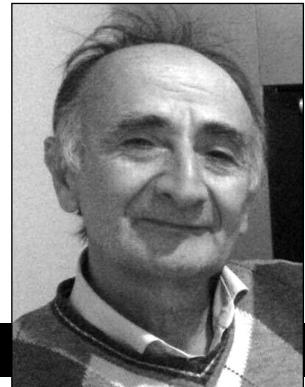
-Bəbəsini?! Oyconbinin uşağı var?! - elə təəccübə bağırdım ki, sinidə bizə çay gətirən uşaq dayandı, bir neçə addım geri çəkildi.

-Hə, sapsarı bir qız doğdu.

Minobonu bağlamanı sakitcə mənə uzatdı. Yaşıl yumaq ipi ilə bərk-bərk sarılmış karton qutunu açdım. Quṭuda parçaya bükülü nəsə var idi. Parçanı qaldırdım... Qırmızı naxışlı, şirmayı saplaqlı həmin ət biçağı idi.

Həyəcandan ürəyim qalxdı.

-Aka, - Minobonu ağır tərəddüdlə dilləndi, - dedim bəs bilirsınız... Düzü, bilmirəm necə deyim... Oyconbi boylu olanda qulağıma piçıldamışdı ki, qızın atası sizsiniz...

ƏBÜLFƏZ ƏHMƏD

RÜBAİLƏR

Söz ki, verdin olasan həmdərd gözəlim,
Həm fərəh verdin bizə, həm dərd, gözəlim.
Naz eylə dedik, anla ki, məna məcazi,
Sən də qoysana nazına sərhəd, gözəlim!

***

Harda axar su var, yaşılıq da var,
Akar su yaşılı daim suvarar.
Usanma göz yaşı axıtmağından,
Axan göz yaşıyla rəhməti suvar.

***

Baxıb qiyafənə, qiymət verənə,
Dönbüb ikrah ilə sən baxma yenə.
Nə qədər sərvətin yeri bilinməz,
Qızıl xəzinəni saxlar viranə.

***

Ot yeyən, su içən iki ceyran var,
Ancaq vəzifədə ayrıdır onlar.
Birindən meydana gəlirsə kübrə,
Birində göbəkdən xalis müşk çıxar.

NAR

Yanağında ömür boyu almalar,
Damağımız şirə dadar, dadlanar.
Xəstələrin armud istər, sağalmaz,
Dada yetməz innən belə dada, nar.

Armud uman xəstə vardı, "toxdadi",
Payız gəlsə təzə meyvə vaxtıdı.
Hər sevənə "dəli" demək saxtadı,
Aşılqlər ki, belə sözdən dad anar.

İstəsən də, andım olmaz Qurana,
Könlüm istər vüsəl dada, barına.
Vaxtı gəlcək bağlar düşər barına,
Sulanaraq yenə gələr dada nar.

Yuxarıda üçcə kəlmə demisən,
Bir mətləbi neçə kəlmə-kəlmə sən,
Vaxtı keçər, zayin çıxar gözləsən,
Bu Əbülfəz yaxşı sözdən dad anar.

QOŞMA

Boya verir həsrətimin çələngi,
İzin vermir ürək dolu güləm mən.
Qaldırammir həsrət dolu səhəngi,
Boğazından vüsəl dolu gül əmən.

Aman həsrət, könlüm evin yıldın da
Aralıdan ikrah ilə baxdın da.
Yaşımıza yaraşmayan vaxtında,
Niyə gedim ayrı yolu gülə mən?

Çiçəklərim boy veribdir uzaqda,
Yanındayam hər istidə, sazaqda.
Ay Əbülfəz, ömür quran tuzaqda,
Əldən çıxıb ağız dolu gül əmmən.

DAŞ

"Ulduz" jurnalının
baş redaktoru Qulu Ağsəsə

Əlimdə bir kəsək yoxdur,
Çatmışam altmış yaşına.
Çox sevgilər daşa dəydi -
Bəxtəvər, ay daş, başına!

Məndən əvvəl daşa döndün,
Yaza döndün, qısa döndün.
Neçə-neçə başa dəydi -
Bəxtəvər, ay daş, başma!

Yurd həsrətin çəkəmmirəm,
Bu töhməti tökəmmirəm.
Naqis başa tökülmürəm -
Bəxtəvər, ay daş, başına!

Səngərlərə gedə bilsək,
Şəhid kimi bitə bilsək!
Düşmən başa daş ələsək -
Bəxtəvər, ay daş, başına!

Nisgilimin saçın yolsam,
Mən bu yurda oğul olsam.
Dönüb qara bir daş olsam -
Bəxtəvər, ay daş, başına!

Sən, ey mənim qara daşım,
Dar günümde yar, yoldaşım.
Salamı almir qardaşım -
Bəxtəvər, ay daş, başına!

Sən tarixim, sən keçmişim,
Yolunda baş itirmişəm.
Qardaşım görməyən işim -
Bəxtəvər, ay daş, başına!

Bunu mənə Qulu dedi:
O, uludan ulu dedi.
Hanı səngər yolu dedi?
Bəxtəvər, ay daş, başına!

Hər sevdaya bir son qoyan,
Son qoysan da heç doymayan,
Gəl bir adam ol, sən dayan -
Bəxtəvər, ay daş, başına!

Tökədin namərdin qanın,
Dəymədiyin məndlər hanı?!
Özün bilirsən ünvanı -
Bəxtəvər, ay daş, başına!

Çox bəxtəvər dedim sənə,
Bəxtəvərsən, deyim yenə!
Bir gün gəlib dəydin mənə -
Bəxtəvər, ay daş, başına!

Sən dəydiyin adam itər,
Başı üstə bir daş bitər...
"Bəxtəvər" dediyim yetər -
Bəxtəvər, ay daş, başına!

İSTAHA

Alın tərim qaş tutaydı,
Kipriklərim yaş tutaydı,
Tərlədəydim, yaş tutaydım,
Qoynundakı narı, gözəl.

Yarım əsr yaşıımızdı,
Girov desək, başımızdı.
Bu qatlığın başımızdı,
Hər gün, gecə yarı, gözəl
.
Çağırmadan hay verəydi,
Busələri say verəydi.
Qurtarmaz ki, pay verəydi,
Əbülfəzə barı, gözəl...

DÜNYADA

Bizlər dünyaya təşnədi,
Dünya nağıldı, heç nədi.
"Namərdin atı kişnədi"-
Məndlər qaldı pay-piyada.

Adam baxır tamahlanır,
Hər birimiz tam "ah"lanır.
Nə verirsə hamsin alır,
Dərdim yoxdu day dünyada.

Özü boyda şirin yuxu,
Şirin olmur amma çoxu.
Getdi gələnlərin çoxu -
Kim qalıbdı day dünyada.

Nizamına iradım yox,
Çox sərrini aradım, çox.
Fələk qarı, Əbülfəz, qorx -
Tutar sənə toy dünyada.

"QARDAŞLARIM"

*Başqa millətin tərəqqisinə xid-mət edən 30 min "qardaşım" var.
Rəsmi məlumatdır*

...Ayağıma badalaqsa
Aramızda bəd alaqla
Nacinsliyi bir qalaqsa
Bizə düşmən nə lazımdır

Əslim, zatım, kökümdürsə
Bir çəkilməz yükümdürsə
Nərim deyil, lökümdürsə
Bizə düşmən nə lazımdır.

Nisgilimin dadıdırsa
Məni yoldan sapıdırsa
Yad baltanın sapıdırsa
Bizə düşmən nə lazımdır.

Dərdlərimin sultanıdır
Düşmənimə yol tanıdır
Müslüm deyil, moltanıdır
Bizə düşmən nə lazımdır.

Bu dünyanın gözün töküb
Yad qızların nazın çəkib
Bir az oğul, qızdan əkib
Bizə düşmən nə lazımdır.

İnansın kim eşidirsə
Kəfənimiz eynidirsə
Vətənimiz evidirsə
Bizə düşmən nə lazımdır.

Axı qardaş belə olmaz
Sayı çoxdur, sanbalı az
Bu sözümüz babala yaz
Bizə düşmən nə lazımdır.

Beldə ağır şələdirsə,
Hər addımı tələdirsə,
Qardaşlarım belədirsə,
Bizə düşmən nə lazımdır.

Uğuruna göz yaşları
Nöqsanların bağışları
Qoy doğulsun qardaşları
Bizə düşmən nə lazımdır.

"Qardaşın" nə vecinədi
Öz işində, gücündədi
Düşmən evin içindədi
Bizə düşmən nə lazımdır.

VARMI?

Mən oduna gizli yandım,
Gülüm, hər an səni andım.
Həsrətindən alovlandım,
Qovuşmağa güman varmı?

Eşitmisən naz edərlər,
Bilirsənmi az edərlər?
Toy-nişanı yaz edərlər,
Bəs payiza güman varmı?

Öz eşqimlə ucalmışam,
Gələn gündən borc almışam.
Anam deyir qocalmışam,
Qocalara "aman" varmı?

Gəl son qoyaq bu həsrətə,
Könül verən xoş niyyətə.
Gəl çəkilək bir xəlvətə,
Görüm səndə "iman" varmı?

KƏRƏMƏ

Cilov vurammırıq ehtirasa biz,
Hey yerdə tez-bazar, dayanammırıq.
Durub qəsdimizə - bir tərsa, bir qız -
Adı mətləbi də anlayammırıq...

Bir tərsa eşqiylə dağlar aşırıq,
Buraxıb kənara saf qızı, dədə!
Dəli, xəstə kimi hey dolaşırıq.
Harda oğurlatdıq saqqızı, dədə!?

Bu əslı qızların əsil xisləti,
Döndü xəyanətə, a Kərəm indi.
Hardasa babalar çəkən ləzzətin,
Oturub altını çəkirəm, indi!.

Bəs niyə fərqiñə varmadıq bunun.
Dedik ki, düymədir, açılar daha.
O qara keşişlər quran qurğunun.
Ahıdır, bax bu gün, çatır Allaha!

Bir tərsa qızının oduna düşüb,
Gəzdin obaları, gəzdin birbəbir.
İndi obalara piçha-piç düşüb,
Ellər, süd puludur, dalba-dal gedir.

Bir tərsa qızına verdin canını.
Nə baha almışan, tazını dədə!
Yoxsa axırıydı deyin dünyanın
Çəkibdi gör kimin nazını, dədəm?..

Sənin günahının babalı ağır.
Tanrı qarğısına tuş gələn mənəm.
Bizim gözəllərin ürəyi yağır.
Özgə qancığına xoş gələn mənəm!

Səni ata-bala oda saldılar.
Düşdün bir tilsimə, alovda yandın.

Məncə bu xəbər də müəmmalıdır,
Şahid duran kimdi. Əsli də yandı?!

Düymə açılmadı... Cəhənnəmə ki,
Yüz gözəl öündə baş əyməzdimi?
Biz düyüń açırıq, ancaq hələ ki.
Bu saxta düyünlər başları əzir!

Min illik yanğıdır, didir qəlbimi -
Babamin keşışlə olan alveri.
Alaq boynumuza, alaq səmimi.
İtirdik ötüşən bu min illəri...

Bir istək öündə əydin başını,
İstəyə əyildik, hər qovğamızda.
Bizim boğazımız bülöv daşımı,
Bıçaq itilənir boğazımızda!

Azdiq yolumuzu Əsli dalınca,
Yalvaraq Tanrıya, a Kərəm dədə!
Sənin əməllərin mənim olunca.
Qan oldu Arazim, Həkərim, dədə!

...De, kimi qınayır Zəlimxan Yaqub,
De, niyə sinəmi dağlayır, axı?
Bu millət ölüsun ortaya qoyub,
İndi dirisini ağlayır axı!!!

SƏRBƏSTLƏR

Yetim uşaqlar kimidir
Ahil yaşlarında
Tənha yaşayan kişilər...
Qulluğunda xanımı, qızı,
gəlini dayanan
tay-tuşlarını görəndə
"kiçilər"...

***

Heyifin gəlir
Iki qadın tanışımın
birinə,
o birinin də
ərinə.

***

Sənə kar eləmir
mənsizliyin.
Mən də dadını yaxşı bilirəm,
Səninlə sənsizliyin.

ZAUR İLHAMOĞLU

OLMAYAYDI

Kaş dünya yaxşilarla hər an aşib-daşaydı,
Yamanlar olmayıydi, fitnələr olmayıydi.
Hər kəs əziz olaydı, hər kəs doğmalaşaydı,
Ögeylər olmayıydi, özgələr olmayıydi.

Həyat sevindirəydi insan olan hər kəsi,
Xoşbəxtlik gətirəydi aldiği hər nəfəsi.
Hamının bir Vətəni olaydı Yer kürəsi,
Sərhədlər olmayıydi, ölkələr olmayıydi.

Hər kəsin xoş əməli onu nişan verəydi,
Kimsə qan tökməyəydi, əksinə qan verəydi.
Tanrim nə dərəd verəydi, nə də dərman verəydi,
Şikəstlər olmayıydi, xəstələr olmayıydi.

"Varlı", "kasıb" deyərək bölünməzdik hissəyə,
Düşməyəydi ürəklər nə qəmə, nə qüssəyə.
Həmi bir ailə kimi əyləşəydi süfrəyə,
Kütlelər olmayıydi, zümrələr olmayıydi.

Nə müdhiş müharibə, nə də savaş olaydı,
Nə də ki insanların gözündə yaş olaydı,
Nə də kimsə qəfildən gülləyə tuş olaydı.
Mərmilər olmayıydi, qəlpələr olmayıydi.

Ruhumuzu sarardı sevinc dolu duyğular,
Çıxardı qarşımıza həqiqətlər, doğrular.
Yarımçıq qalmayıydi etdiyimiz arzular,
"kaş ki" lər olmayıydi, "bəlkə"lər olmayıydi.

GEDƏCƏM DÜNYANIN O BİR BAŞINA

Gedəcəm dünyanın o bir başına,
Dünyanın bu başı məni açmadı.
Bu başın günləri qaranlıq imiş,
Burda gün çıxmadı, işıq saçmadı.

Gedəcəm dünyanın o bir başına,
Burda yaşananlar dərddən seçilmir.
Bu yerdə min sıfət, min dənə üz var,
Buranın qoyunu qurddan seçilmir.

Gedəcəm dünyanın o bir başına,
Bu yerdə gözləri pərdələyiblər.
Burda yaxşılığın izi-tozu yox,
Burda insanlığı dəfn eləyiblər.

Gedəcəm dünyanın o bir başına,
Burda müharibə, dava-dalaşdır.
Bu yerdə analar sinəsi dağlı,
Burda bacıların gözləri yaşıdır.

Gedəcəm dünyanın o bir başına,
Burda əyləncədir sevgi-məhəbbət.
Bu yerdə yaşanan sevgi hissəleri,
Büsbüütün ehtiras, büsbütün şəhvət.

Dünya da firlanır, yerində durmur,
Gün keçir... Oyandın yatana kimi.
Qorxuram o başı bu başı olar,
Mən gedib o başa çatana kimi.

ÖZÜNƏ DƏYƏR VER

Sən ki sən olaraq dünyaya gəldin,
Sənin varlığında bir nəfər "sən" var.
Sən başqa kimsəyə bənzəmə heç vaxt,
Çalış özün kimi olmağı bacar.

Əgər insanları sevmək istəsən,
Hər kəsdən birinci özünü sev sən.
Yadında saxla ki, özünü sevsən,
Onda həm sevəcək, seviləcəksən.

Özünü araşdır, özünü tanı,
Bax görünüm, bir kimsən,
nahaqsan, haqsan?
Özünü tanışan, bu dünyadakı
Bütün insanları tanıyaçaqsan.

Özünə dəyər ver, öz dəyərini
Düşünmə kiminsə dəyərindən az.
Özünü dəyərsiz sansan həyatda,
Kiminsə yanında dəyərin olmaz.

Özünə güvənin olsun hər zaman,
Güvənsiz boş şeydir əqidə, məslək.
Güvənin yoxdursa, yadda saxla ki,
Sənə bir nəfər də güvənməyəcək.

Sev öz vətənini, sev, özün kimi,
Ayır vətəndə yaxşını, pisi.
Unutma hər kəsdən, hər şeydən öncə,
Özündən başlayır vətən sevgisi.

REALLIQ

Bir gün şeirlər kitabım yanacaq.
Külə dönəcək.
Qarışacaq torpağın qoynuna
İtəcək torpağın ağuşunda...
İtəcək... İtəcək.
Bir zaman olacaq
O torpaqda bir ağaç bitəcək.
Köklü, budaqlı bir ağaç.
Və insan oğlunda doğan ehtiyac
Onu gövdə-gövdə, budaq-budaq
Kəsəcək, doğrayacaq.
Kağız emal edəcəklər
Qalaq-qalaq, dəstə-dəstə.
Hansısa bir şair şeirlər yazacaq
O kağızlar üstə.

Haqq-hesab dünyasıdır.
Hər kəs öz payını götürür
Bu dünyanın haqq-hesabında.
Mən də şeirlər yazıram
Hansısa şairin "yanmış şeirlər kitabı"nda.

UZAQLIQ, YAXINLIQ

Yolumuz uzaqdır... Ürəklər yaxın,
Uzaqliq, yaxınlıq... təzada bir bax.
Sən demə, həyatda mümkün olurmuş
Uzaqliq içində yaxınlıq olmaq.

Nə qədər duysa da bu uzaqlığı
Ürək qəbul etmir... Bu nə inaddir?
Gözlər uzaqlığı hiss edə bilər
Ürəklər uzaqliq hissinə yaddır.

Bəlkə gözlərin də ürəklər kimi
İçində bir hissi, duyğusu olur.
Axı dikiləndə yollar üstünə
Hər baxış qovuşmaq arzusu olur.

Belə olmasaydı axı həyatda
Gözlər saatlarla yol çəkərdim?
Onlar duymasayıdı bu uzaqlığı
Gecələr gizlicə yaş tökərdim?

Uzaqlıq... Yaxınlıq... Sən bu ölçüdə
Mənimlə eynisən, mənimlə tənsən.
Uzaqlıq həyatım adı-sənsizlik
Yaxınlıq-sənsizlik içində "sən"sən.

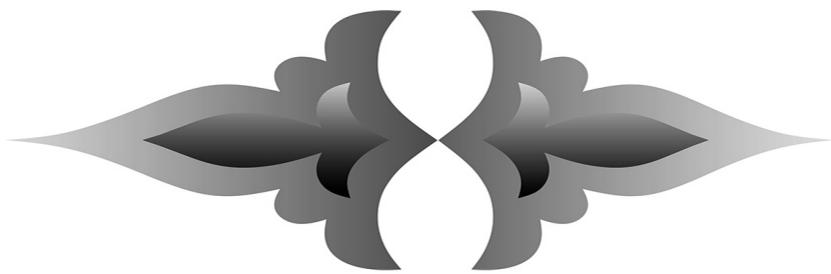
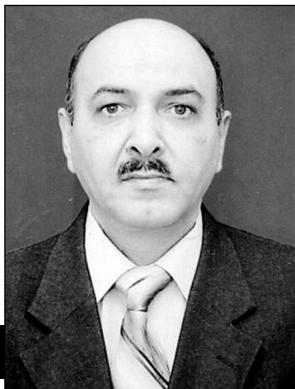
Yolumuz uzaqdır... Ürəklər yaxın.
Yazılmış bizimcün bu qismət, qədər.
Uzaqlıq içində yaxın olaraq,
Yaşayaq bu ömrü sonuna qədər.

KİTABLARI OXUDUQCA...

Kitabları oxuduqca
Bu dünyada say-hesabsız
Yolu gördüm, izi gördüm.
Yol üstündə yol yürüyən insanların
Amalında, məsləkində
Səhvi gördüm, düzü gördüm.
Kımlərisə xoşbəxt olub danişdiran,
Xoşbəxtliyin təcəssümün
Kımlərisə bədbəxt olub,
Öz içindən alışdiran
Odu gördüm, közü gördüm.

Kitabları oxuduqca
Daha da çox anladım ki,
Qanunsuzluq kütləsindən parçalanan zərrə-zərrə
Biz görməyən, biz duymayan
Qanun nədir, qayda nədir?
Üzdə mənasız saydığım nələr varsa,
İçindəki sadəf içərə gizlədilmiş inci kimi
Anlam nədir, məna nədir?
Olumunla ölümünün arasında yaşadığın
Sırr dolusu, möcüzəli
Həyat nədir, dünya nədir?

Kitabları oxuduqca
Vərəqlərdə piçildaşan
Səsi sevdim, ünү sevdim.
Kitablarda Aya dönen, Günə dönen kəlmələri,
Kəlmələrin dolaşlığı asimandan
Cahilliyyin zil qaranlıq dünyasına nur çıleyən
Ayı sevdim, Günü sevdim.
Kitabları oxuduqca insanlara sevgim artdı
Səni sevdim, onu sevdim,
İçimdəki "mən"i sevdim.

HƏMZƏ ƏVƏZOĞLU HƏQQANI

AVARAVA - 2

(hekaya)

İsti avqust günlərindən biriydi. Bakının Axundov yanında dil-ədəbiyyat müəllimi ilə onun keçmiş şagirdi gün tutmayan oturacaqların birində yan-yana əyleşmişdilər. Nə barəsə şirin-şirin söhbət edirdilər. Ətrafda qaçışan, futbol oynayan, "taçanka" sürən xoşbəxt uşaqların səsküyü onlara heç də maneçilik törətmirdi, əksinə, ilham-verici bir qüvvə kimi söhbətin daha da maraqlı keçməsinə özünəməxsus rəng qatırdı. Çox illər keçməsinə baxmayaraq müəllim-şagird münasibətində mehribanlılıq, səmimiyyət azalmamışdı, bəlkə də artmışdı. Şagird həvəslə yeni yazdığı qələm məhsullarından birini müəlli-minə təqdim edib onun fikrini öyrənmək isteyirdi. Müəllim isə ümumən məsləhətlər verirdi.

-Nə deyirəm ki, müəllim. Siz bir-bir deyin, mən eşidirəm.

-Ay sağ ol, mənim ağıllı balam. Elə bilmə ki, mən sənə öyüd-nəsihət verirəm haa. Sadəcə məsləhət verirəm.

-Öyüd-nəsihət verəndə nə olar ki, müəllim. Mənim öyüd-nəsihətdən xoşum gəlir.

-Yaxşı, di qulaq as mənə, görüm. Bundan sonra sən çalış bir qədər sadə yaz, adı dildə yaz. Həyat lövhələri, cizgiləri ki, var, çalış, bunlar sadə Azərbaycan dilində ifadə olunsun. Hamının başa düşəcəyi dildə.

-Baş üstə, müəllim.

-Başın var olsun... Yoxsa bu yazılarını biri başa düşür, biri başa düşmür. Məsələn, çoban başa düşür, alim başa düşmür, Ya da ki, tərsinə, alim başa düşür, çoban başa düşmür. Hərçənd, elə çobanlar da var ki, alimlərdən çox bilmışdilər. Qoy səni oxuyanlar eyni dərəcədə çoban da, alim də, ziyalı da, fəhlə də, aristokrat da, plebey də, molla da, ateist də başa düşə bilsinlər. Sənin bu əndrəbadı yazıların kime lazımdır, axı bu oxucular yazıqdırlar. Sənin bu yazılarını yalnız yüksək dərəcəli filosoflar, bir də

öz aləmlərində dəli-sərsəm adamlar başa düşə bilərlər.

-Siz onlara niyə dəli deyirsiniz ki, müəllim? Bəlkə elə onlardırlar ağıllılar. Onlar da adamdılar axı. -Adam olmağına adamdılar, şübhəsiz. Ancaq cəmiyyətdə olanların çoxu başqa cürdülər. Onların çoxu özlərini dəli kimi aparmırlar, dəli görkəmində olmurlar. Bax, sən özünü Azərbaycanda həm də "danqliş şeirin" yaradıcısı, poeziyada yeni bir janın bünövrəsini qoyan birisi kimi təqdim edirsən. Ay mən nə bilim, şairlərin şahı, filan-bəşməkan. Səndən şah olar, ay balam? Şah Nizami, Füzuli, Nəsimi, Əliağa Vahid və sairələrdir. İndi də başlamışan hekayələrə. Başımıza kül olub də. -Məni özüme şah deyəni görmüsünüz, müəllim? Niyə belə deyirsiniz ki? Bunu uşaqlar elə-belə zarafatla telefona çəkəndə yazırlar. Özü də şah yox, sah. Sair Həmzə Sairlərin Sahı. Ş hərfini tapa bilməyib S hərfiylə əvəz edirlər. Mənim burada nə təqsimim var ki.

-Qoy olsun. Bunu da başa düşmək olar. Ancaq yenə də deyirəm. Bir qədər sadələş, adiləş.

-Sadə, adı deyiləm bəyəm? İkincisi də, əgər siz müəllim mənim barəmdə bu cür fikirdəsinizsə onda belə deyim: adiləşmək olur ki, bəyəm.

-Uyy Allah, sən nə qədər qəribə adamsan? Bayaq "baş üstə" deyirdin, indi isə başlamışan höcətləşməyə. Səni anlaya bilmirəm, mənim gözəl şagirdim.

-Mən ikili xassəyə malikəm, müəllim, ikiüzlü deyiləm haa. Bu fəlsəfədir. Ümumiyyətlə, bütün insanlar ikiüzlü xassəyə malikdirlər. Fantaskosmoqonik nəzəriyyəmdə bu haqda geniş açıqlama da vermişəm, siz onu oxusunuz, müəllim...

-Biz hələ ona baxarıq, qoy sadəsiyənən qurtaraq, ona da keçərik, İnşallah, əgər o vaxta kimi məni çərlədib öldürməsən.

-Allah eləməsin, müəllim. Mən heç kəsi öldürmək fikrində deyiləm, "diriltmək" istəyirəm, məcazi.

-Onda məni birinci "dirilt", xahiş edirəm, halsızam.

-Yaxşı.

-Çox sağ ol.

-Dəyməz...

-İmkan varsa, bir az da dincələk.

-Nə olar ki...

- Həə... dincəldik qurtardıq...

Davam edə bilərik?

-Bilərik.

-Onda davam elə.

-Baş üstə, müəllim.

-Başın var olsun.

-Bağışlayın e... müəllim, əgər sizə çox əziyyət verirəməsə...

-Xoşdur, naxoşdur, ikili xassə, ikili reaksiya.

-Bəli, müəllim, siz mənim yazılarımı qeyri-adi deyirsiniz, ancaq özünüz adı yazırsınız bəyəm?

-Belə deyil?

-Xeyir, belə deyil. Sizin adiliyinədə çoxlu qeyri-adiliklər var, müəllim.

-Məsələn...

-Məsələn: siz elə bilərsiniz ki, hər şeyi özünüz yazırsınız?

-Necə bəyəm?

-Sizə yazdırınlar var, pərilər nazıl olur.

-Yenə başladın öz fəlsəfənə, bunu hamı bilir də, nə olsun ki.

-Elə mən də onu deyirəm də, bunu hamı bilir. Mən hamının bildiyi şeylərdən yazıram, müəllim. Hansı ki, çox vaxt dile gətirilmir, yazıya alınmır, unudulur. Mən milleti unutqanlıq kompleksindən ayrımaq istəyirəm.

-Qoy, oturmuşuq, millət nəyi unudub ki?

-Özünün möhtəşəm, ağılli, qəhrəman, qlobal bir millət olduğunu.

-Biz torpaqlarımızı, Qarabağı itirmişik. Sən hansı qəhrəmanlıqdan danışırsan belə?

-Sizə elə gəlir, müəllim.

-Başa düşmədim.

-Başa düşülməyəsi burada nə var ki, müəllim? Ağdamlı rəhmətlik Seyid Kamil ağa demişkən, Erməni

Qarabağı şəlləyib belinə, uzağa aparmayıb ki. Qarabağ burada yaxında, gözümüzün qabağında, öz yerindədir.

-Necə gözümüzün qabağındadır ki, biz oraya gedə bilmirik axı.

-Siz nə danışırsınız müəllim, o qədər gedənlər var ki. İndi siyaset meydanıdır. Siz də siyaset işlədib, ən azından öz doğma evinizi gedib görə bilərsiniz, müəllim. Yuxarıya, BMT-yə, "Qızıl Aypara"ya, ora-bura yazın, istədiyinizə nail ola bilərsiniz, müəllim.

-Sən məni həvəsləndirirsən, ümidi ləndirirsən, ey şagird. Ancaq bu çox cüzi, kiçik bir təskinlik olardı. Mən öz doğma yurd-yuvama sanki qonaq gedəcəyəm.

-Başqa nə istəyirsiniz ki, müəllim?

-Səhər-axşam həmişə elə hey gözümüzün qorasını töküb ağlamalıyıq. Virtual götürəndə Qarabağ bizimdir, elə bizim də olaraq qalacaqdır. Erməni onu özünə yapışdırıbilməz. Bütün dünya da bunu bilir. Qarabağ bir daşdır. Erməni bu daş özünə yapışdırıbilmir. Qopub, düşür yerə.

-Sən necə də Qarabağ məsəlesi ni belə asanlıqla həll edə bilirsən.

-Bəs nə bilmüşdiniz, müəllim? Başqalarından fərqli olaraq mən Qarabağı özümüküləşdirə, özəl ləşdirə bilirəm.

-Hansı üsul ilə, de biz də bilək.

-Söz ilə, düşüncə ilə, fikir ilə, xəyal ilə, məntiq ilə, şür ilə. Bundan güclü nəsə başqa bir misal göstərə bilərsinizmi, müəllim? Bu geniş Kaitnatı Allahmız bir "Ol" sözü ilə yaratmamışdır, müəllim?

-Elədir, mənim ağılli balam, elədir. Ancaq yenə də... Reallıq.

-Reallıq deyirsiniz, ən böyük reallıq bizim görmədiklərimizdir. Məsələn, Allah.

-Allahi o birilərinə qarışdırma, oğlum.

-Mən qarışdırıram. İkincisi də ki, pulnan da çox şeyi həll etmək olar, müəllim. Başqa bir təklifim də var, müəllim.

-Nə təklifdir o?

-İnciməzsizsə, deyim.

-İncimərəm, de.

-Bağışlayın e, müəllim. Günü sabahdan girirsiniz dona. Dönüb olursunuz İsfahanlı fars. Gedib Qarabağdan, lap elə öz doğma rayonunuñdan bir torpaq sahəsi götürürsünüz. Pulunuz çoxdursa, orada bir villa tikdirirsiniz.

-Müəllimlərdə pul hardandır, ay uşaq?

-Azdırısa, eybi yox, iki otaqlı bir ev tikdirirsiniz, köməkli. Nə olar ki, təki yaşamaq olsun. Sonra da, müəllim, orada zaman-zaman, bala-bala başlayırsınız qonşularla mehribanlaşmağa. Bir yerdə oturub çörək yeyəndə, səhbət edəndə də hərdənbir atmaca da atarsınız, agitasiya da apararsınız ki, bəs siz türkdən dönməsiniz. Adsız əsgər demişkən, erməni - ər mənəm, türk mənəm. Yəni erməni sözünün etimologiyasında türkçülük elementləri var. Tərs ermənini də başa salırsınız ki, müəllim, bəs sən azman, nəhəng bir divsən. O bu sözdən mütləq xoşallanaçaq. Ancaq sonra da ona deyirsiniz ki, cirtdan gəlib səni məhv edər.

-Çox maraqlıdır sənin söylədiklərin. Ancaq digər tərəfdən bu müsibətləri, Xocalını da unutmaq olmur axı...

-Kim deyir ki, Xocalını unudaq, müəllim, qətiyyən. Mənim Xocalı haqqında bir şeirim də var, müəllim. Şəhid cocuğun dili ilə, buyurun, qulaq asın:

Seytan, sənə sualıım,
Cocuq türkəm tutalıım,
Bir gün səni yıxalıım,
Xocalım, ay Xocalım.

Bacım, qaqqam burdadır,
Atam məni oyadır,
Atım Xocalıdadır,
Gedib gətirrəm onu.

"Bu dünyanın yox sonu",
Erməni bilsin bunu,
Yaşıl geyinib donu
İrəvana gedərəm.

Olmayımmı, ya olum,
Düşməndir sağlam, solum,
Heydən düşsə də qolum,
Azadlıqdır bil yolum.

Araz, Araz daşıbdır,
Mil-Muğanı basıbdır,
Süpürübdür dağları,
Moskvaya çatıbdır.

Qaçqın olan söyülər,
Yer Turanla öyünər,
Dayım Həmzə zor etsə
Yağı kəfən geyinər.

-Şeir gözəldir, söz yox. Hələ bir az da təsirləndim, kövrəldim. Şeirin-lə işim yoxdur. Lakin bu şeirdən əvvəl söylədiyin o türkdən dönmə deyimin ki, var idi e... orada mən ziddiyət aşkar elədim. Əgər türkdən dönmə o ermənidə türk qanı vardısa, bu cür vəhşiliklər edə bilməz idi axı. Deməli, onda türk qanı yoxdur. Ümumiyyətlə, o qansızdır.

-Türkdən dönməyən ermənilər də var, müəllim. Onlar özlərini "haylar" adlandırırlar. "Qabilin nəslindənlərlər".

-Ermeninin dəyirmanına su tökürsən haa. Ehtiyyatlı ol, qoltuğu qarşılanar. Bəs biz kimin nəslindənik onda?

-Bizim qoltuğumuzun qarazı da ha böyükdür, müəllim. Biz "Habilin nəslindəník".

-Bəs ilk millət deyirlər ey, "relikтив millət", "giper millət", "super millət", onlar bəs kimlərdirlər?

-Elə onlar da bizlərik, müəllim. Oğuz türkləri. Adəm babamızın qanından-canındanıq. Habil "liniya-sı"ndan. Ən düzgün istiqamət budur. Biz ermənidən hər cəhətcə üstünük. Xasiyyətdə, rəhmdə, əməldə, qəhrəmanlıqla və s. Hərçənd ki, "uca Allah istər ki, hamı bərabər səviyyədə olsun". Əgər erməni bizimlə bərabər-ləşmək istəyirsə, qoy onda xoşluqla Qarabağı qaytarsın. Yoxsa biz başqa üssüllara əl ata bilərik.

-Sənin söylədiklərində reallıq da var, fərziyyələrə də çox yer verirsən e, mənim gözəl şagirdim.

-Elə hər şey fərziyyədən başlayır də, müəllim. "Proyekt". Əvvəl proyekt çizirsan, sonra nə isə qurursan, tikirsin. Mən dünyanın yeni bir modelinin hələ ki, proyektini çizirəm müəllim.

-Mən belə şeyləri hələ sənə öyrətməmişdim axı. Şagird müəllimin-dən ağıllı görkəmdə ola bilməz. Ancaq qürurverici haldır.

-Siz öyrətmisinz, müəllim. Başqasına deyəndə eşitmişəm.

-Görürsən, deyirəm də.

-Bir şeyi də unutmuşdum, demək istəyirəm, deyim, müəllim.

-De.

-Mənə elə gəlir ki, "Adəm baba-mızla Həvvə nənəmiz də Allahın izni ilə yerə endikdən sonra gəzib Cənnətə oxşar bir yer axtarırlarmış ki, onu da gəlib Qarabağda tapıblar". Axı Allah-Təala onları Cənnətdən qovmuşdu. Qarabağ da Cənnətin proyeksiyasıdır mənə elə gəlir ki. Fantaskosmoqonik nəzəriyyəmdə bu haqda qeydlər də aparmışam, təkrar edirəm. Orada da onlar izdivacdə olublar yəqin ki... Bəşəriyyətin yaxşı atası sayılan Habil də Qarabağda dünyaya göz açıb mənə elə gəlir ki. Allah günahından keçsin, əgər belə deyilsə. Dindarlar məni sixma-boğmacaya sala bilərlər. Ancaq mən polemikaya hazırlam.

-Çetinliyə düşsən məndən də kömək diləyə bilərsən.

-Çox sağ olun, müəllim. Həə. Qabilin isə harada doğulmağını təsəvvür eləyə bilmirəm. Təsəvvür etmək gücündə də deyiləm, çünki ona qarşı "antipatiyam" var.

-Olsun...

-Həə, biz əsas nədən danışırıq, mütalimə edirdik. Yadıma düşdü. Sadəlik, adilik. Millət unutqanlıq kompleksindən qurtulandan sonra hər şey dönüb olacaq sadə, adı, İnsallah! Qeyri-adi kimi qəbul oluna bilinəsi şeylər mənim üçün adidir.

-Yaxşı, di qurtar, görüm. De, bəs bundan sonra nədən, kimdən yaza-caqsan?

-Mən yenə də Ravildən yazacağam, müəllim. O, qeyri-adi, yəni adı bir insan idи.

-Ölüb bəyəm?

-Yox, bilmirəm, müəllim. Mən onu çoxdandı ki, görmədiyim üçün belə deyirəm.

-Yaz, qardaş, yaz. Allah köməyin olsun. Ehh, bu yazarlar...

***

"Heç bilmirəm başlamaq nə tə-hər olur". Allah, Məhəmməd, ya Əli. Getdik e. 2010-2011-ci illər olardı, təxminini yadımda deyil. Azadlıq meydanında bayraqın altında ən şərəfi məşhur bir ərazilə "stoyanşiklik" edirdim. 10 sıra, 10-11 maşından, o da təxminən 100-110 maşın eləyirdi, Maşallah! Onlara nəzarət edirdim. Vergimiz çox idi. Ancaq yenə də gü-nə 20-25 manat qalırdı. Allah bərə-kət versin! Mən az işləyirdim, çox vaxt axşam saat 2100 -dan, gecə saat 0200 -a dək. Ancaq, həmin vaxtı Ra-vil işləsəydi, daha çox pul çıxarırdı. 40-50, hətta 70 manat. O, məndən di-ribaş idi, işgüzar idi. Biz dost idik. Mən olmayıanda, yerimdə xəlvəti iş-ləyəndə, bunu mənə sonra çatdırırdı-lar, ona bir söz deməzdim. Hərçənd ki, Nəqliyyat Departamentinin nəza-rətçiləri istəməzdilər ki, meydanda kimsə tanımadiqları başqası olsun. Çünkü onlardan vergi ala bilmirdilər. Xəlvəti işləyib aradan çıxırdılar. On-lardan yalnız reketlər pul ala bilirdilər. Mənsur da reket idi, mini reket-alkaş. Alkaşlığına baxmayaraq, o da mənimlə dostluq edirdi. Əslində mən özüm də ona qarşı loyal münasibət göstəriirdim. Xala xətrin qalmasın, hər gələndə qeyri-formal olaraq 50 qəpik verərdim ona, verməyə də bi-lərdim. İnciməməsi üçün belə edir-dim. Mən hökumətə "naloq" verdi-yim üçün onun mühafizə dairəsində idim. Bu səbəbdən də bir narahatılı-ğım yox idi. Ravil isə başqa cür idi, o, naloq ödəmədiyi üçün səksəkəli idi, Mənsurdan da o səbəbdən çəkinirdi, baxmayaraq ki, Mənsur hökumət adamı deyildi. Ancaq nə bilmək olardı, bəlkə o da elə hökumət adamıydı, reket olanda nolar. Ola bilsin ki, Ra-vil də yalandan özünü qorxaqlığa vur-muş. Nə isə... Mənsur zorla da ol-sa gələndə Ravildən 5-6 manat pul qoparardı. Ravil vermək istəməzdı.

Özü də Ravil fiziki cəhətcə Mənsurdan güclü idi. Mənsur ariq, ciliz, Ravil isə pota idi. Bir yumuruğuna Mənsuru tir-tap yerə uzandırdı. Bilmirəm, o, niyə belə edirdi. Vaskanın qardaşı Əfqan bizdən çox cavan idi. Mənsurdan çəkin-məzdi. Heç ona pul da verməzdi. Çəmin tapmışdı. O, Mənsura "qara şeytan" deyirdi. Bir dəfə Mənsur bulvar tərəfdən yol ilə meydan tərəfə keçəndə (o yolu keçmək çox təhlükəli idi, maşınlar sürətlə şütyürdü, ancaq hər yerde stoyanşiklər, maşınlar olduğu üçün çox adam yolu elə buradan keçirdi. Uzaqda olan yeraltı keçidlərdən istifadə eləmək üçün gərək çoxlu piyada gedəydi. Morvağzalın yanına kimi, əks tərəfə isə indiki Hiltonun yanına kimi. O vaxt parkomatlar da yox idi) sürətlə gələn bir maşın onu vurub bulvar tərəfdəki bardyüre çırpdı. Mən görmədim. Uşaqlar söyləyirdilər ki, yalan olmasın 2 m yuxarıdan qövsvari 10 m uçaraq bardyüra çırıldı. Söyləyirdilər ki, o, ordan sağ çıxa bilməz. Bəziləri də ürəyində sevinirdilər ki, nəhayət, "mini reket" öldü. Ancaq Əfqan dedi ki, o, şeytandır, şeytanlar ölmür. Hardasa indi axsaya-axsaya gəlib çıxacaq. Həqiqətən də bir də gördük ki, Mənsur axsaya-axsaya gəlir. Doğrudan da, alkaşların canı bərk olurmuş, it canı kimi. Mənsur dedi ki, kasıbin biriydi vuran. Şikayət də eləmədim. Bir az pul verdi, mən də çıxıb gəldim. Ancaq uşaqlara dedi ki, böyrüm ağrıyır. Bir az məni ovxalayıb. Nə isə bu hadisə də oldu-keçdi. Mənsur da tezliklə əvvəlki halına qayıtdı.

Yenə də unutmuşdum, axı mən Ravildən yazmalı idim... Ravil. Onun Mənsurdan qorxmadiği günlər də olurdu. Hələ meydanda yer verilmeyəndə mən də levi işləyərdim orada, ancaq elə işləyərdim ki, yəni düz işləyərdim, nəzarətçilər mənə bir söz deməzdilər. Stoyanşiklərə kömək edirdim, 50 - 50. Bir gün günorta vaxtları olardı, gəldim meydana, gördüm ki, təkcə Ravil işləyir. Mənsuru da otuzdurub tribunadakı "skameykada". Mənsurdan səs-səmir gəlmir, cinqiri da çıxmırkı, quzuya dönmüşdü. Ravil ondan o qədər yiğilmişmiş ki, axırdı ona hərbə-zorba gəlib, güclü surətdə təpinib. Mənsur da qorxusundan indi meydana girə bilmir. Bu bir möcüzə idi. Həmişə lotuluq, reketlik eləyən Mənsur indi fəqirleşmişdi. Əslinə qalsa, meydanda elə ab-hava hökm sürürdü ki, qanuni siyılan stoyanşiklər də elə levi kimi idi. Nəqliyyat Departamenti guya oralara nəzarət edirdi. Lakin heç kim təhlükələrdən siğortalanmamışdı. Orada cinquli zakonu işləyirdi. Xüsusi ilə də gecə vaxtları. Ravil də indi dönüb olmuşdu... çox maraqlıdır... Tarzan və yaxud da ki, Mauqli. Mənsur isə dönüb olmuşdu maksimum Şirxan, minimum isə çäqqal. Meydanın sağ tərəfində Məhərrəmin yerində həmişə tezdənnən maşınlar arı pəteyi kimi düzülərdilər. Məhərrəm gəlməmişdən ora nə qədər levi stoyanşiklər dərəşardı, ay dədə, "osobenni" Ravil. Məhərrəmdən aşağıda bağla bitişik ərazidə dayanan 5-6 maşına isə sehər-axşam Mirzə baxardı. O da feqir idi.

Ravilnən görüşdüm. Dedi ki, bu gün bütün meydan mənimdir (hələ belə şey görünməmişdi). Burda ikimiz işləyəcəyik. Təbii ki, mən razılıq verdim. Mənsurun başına gələn nəqliyyat qəzası barədə soruşdu, ona bildiklərimi söylə-

dim...

Başladıq işə. Ravil indi əvvəlkindən də istəkli idi. Gah ora qaçırm, gah bura qaçırdı. Harda maşın görsəydi, lap uzaqda da olsa, tez cumurdu oraya ki, maşın yerində tərpənməmiş yiyəsindən pulunu ala bilsin. Məni də hərdən göndərərdi uzaqda çıxməqdə olan maşınların dalınca. Baxdım ki, bir ara Ravil Mirzənin olduğu əraziyə doğru cummaq istəyir. Biz mərkəzdə idik, Mirzə isə uzaqda, meydanın sağ tərəfinin arxasında - kündə. Dedim ki, o, nə işin var, üç-dörd maşındı də, qoy o da dolansın, çox acgöz olma, onsuz da maşınların hamısı bizimdi. O, razılaşdı. Biz çox olurdu ki, bir yerdə şərəkli işləyərdik. Məni də yaşıl bazzardan buraya o getirmişdi. Orda da bir yerdə işləyərdik. Hərdən minnət də qoyurdu ki, mən sənə cœurək vermişəm. O vaxtları cœurəyin Allah tərəfindən verildiyini dərk etmədiyim üçün bunu sakit qarşılıyırdım. Onun üçün də bölgü məsələsi gələndə pulun yarısından çoxunu ona verirdim. Demişdi ki, ehtiyacı daha çoxdur, balaca qızı şinaxdadı, yəni gipsdə. Hər gün yalan-doğru həkimə 50 manat ödəməlididi. Mən isə ürəyi yuxa inanardım ona. Vaskaynan Əfqan isə onun mənə qarşı olan bu münasibətinə dözə bilmirdilər, hirsənərdilər. Ravil onlardan çəkinərdi. Üstünə qışardılar ki, dost-dost deyirsən, ancaq Həmzədən sui-istifadə edirsən. Mən isə deyirdim ki, işiniz olmasın, mən özüm könüllü olaraq pulun çoxunu ona verirəm. Balaca qızı şinaxdadı, xərci çox çıxır. Bir də uzaqdan gəlir, Sumqayıtdan. Onlar isə deyirdilər ki, bəs sənin öz ailən yoxdur, uşaqların yoxdur. Vaska ilə Əfqan mənim xiffətimi çox çekirdilər...

Bir hadisəni də nəql edim. Bir gün saat 11-12 radələri olardı, meydanda yenə də ikimiz idik. Hava isti idi, maşınlar tək-tük hələ ki, gəlirdilər. Balaca "Hundai" saxladı. Yaşlı qoca bir xanım idarə edirdi onu. Ravil xanımı hörmətlə maşından düşürdü. O, həmişə müştərinin cəlb eləmək üçün maşının qapısını özü əli ilə açardı ki, bu hörmətə ona axırdı çox pul versinlər. Az verəndə də qırsaqqız olub yapışardı, dil tökərdi nə qədər desən. Müştərilərlə xoş münaşibət qurmağı bacarırdı o. Xanım da çıxardıb ona 1 manat pul verdi. Bu summa təbii ki, Ravili qane edə bilməzdi, onunçun də qayıtdı ki, ay nənə, istəyirsən maşını da tərtəmiz yuyaq.

-Yox, ay bala, yuma, lazım deyil.

-Qoy yuyaq də nolar... - Əl çəkmədi.

Nənə yenə də dedi ki, lazım deyil, ay bala. Üçüncü dəfə yenə də sırtıq kimi dedi ki, nənə, gəlib maşını çıçək kimi görəcəksən, yuyaq da.

Nəhayət nənə gördü ki, o, əl çəkən deyil, razılaşdı. Soruştu şüşə təmizləyəniniz var? Ravil yalandan dedi ki, var. Onda nənə dedi ki, elə bir az yuyun, çünkü maşın çox da çirkli deyil, əsas şüslərini yaxşı-yaxşı yuyub silin, təmizləyin. 3 manat verəcəyəm. Ravil dedi ki, nənə 5 manat ver. Nənə - 3 manat. Ravil - 5 manat. Nənə: "onda lazım deyil, yumayın". Bu dəfə Ravil nənəylə razılaşdı.

-Yaxşı, nənə, yuyarıq, qoy sən deyən kimi olsun.

Qoca arvad gedəndən sonra mənə dedi ki, davay başla-yaq. Dedim cəhənnəm ol ə, pulun hamısını sən alacaqsan,

mən niyə yumalıyam ki. Ancaq yüngülvari kömək edə bilərəm. Dedi ki, onda sən su gətirərsən. Razılaşdım. Sonra qayıtdım ki, niyə arvada yalandan deyirsən ki, şübhə təmizləyəniniz var, ay afirist. Dedi ki, suynan elə yuyacağam ki, qoca arvaddı də, o nə biləcək... Mən suyu baseyndən gətirir, Ravil isə meymun kimi cəld hərəkətləri ilə maşını hər tərəfindən yuyurdu. Hərdən marlanın birini də mənə verirdi ki, pəncərələri sil. Bir müddət dən sonra gördük ki, qoca arvad qayıdır. Ona kimi biz işimizi görüb qurtarmışdıq. Ravil yenə də tez mənə marlanı ötürdü, özü də başqa marbynan və dedi: şübhələri silək, qoy nənə görsün ki, biz həvəs-lə işləyirik. Nənə gəldi, gördü, məmnun qaldı işimizdən. Ravil:

-Bax nənə, maşını tər-təmiz yumuşuq, çiçək kimidi.

Nənə sumkasını eşəldədi ki, 3 manat çıxarsın. Ancaq 3 manat tapılmadı. 10-luq çıxdı, verdi Ravilə ki, zədəcini qaytarsın. Ravilin gözləri parladi. Cibindən 5 manat çıxarıb xanıma tərəf uzatdı.

Nənə:

-Bəs 2 manatı?

Ravil:

-Ay nənə, halal elə, 5 manat.

-Niyə, ay bala, danışmışdıq axı əvvəldən.

-Nənə, boynumda Həcc ziyarəti var, Həccə gedəcəyəm, ay nənə, halal elə.

-Bu sözdən sonra neyləmək olar, ziyarətin qəbul olunsun, ay bala, halal elədim. - Nənə dedi.

O, gedəndən sonra dedim ki, utanım yerinə. Sənin yanında durmağın özü günahdı. Ə qırışmal, səndən Həccə gedən olar? Yaziq arvadı niyə aldatdır?

Ravil:

-Həmzə dayı, niyyətim var, inşallah, haçansa gedəcəyəm də... - söylədi.

Başqa bir gün:

-Ay bala, nə istəyirsən məndən, el çəkmirsən. Mehman sənə görə məni danlayır. Deyir onu qov ərazidən. Qoy çörəyimizi qazanaq də. Sən də özünü yaxşı apar ki, Mehman sənə də yer versin ərazidə.

Mehman Nəqliyyat Departamentinin baş nəzarətçisi idi, Ravildən zəhləsi gedirdi. Ravildən kimin xoşu gəlirdi ki, məndən başqa. Ravil də özünü görə deyildi. Mehmana zalim adam kimi baxırdı. Mən isə deyirdim ki, hökumət adamı də. O, nə edə bilər ki?! Onu da bu işə təhkrim ediblər. Səndən pul qopara bilmir axı.

-Niyə qoparmalıdır ki, Həmzə dayı. Azadlıq meydani dədələrindən onlara miras qalıb? Biz "yetim-yesirlər" zəhmət çəkirik burada və heç kimə naloq verməməliyik.

-Ay Ravil, bu İslama da var axı. Harayasa "naloq" verməlisən.

-Verək də. Ancaq mən sizin hamınızdan yaxşı işləyi-rəm. Günə 70 manat da qazana bilərəm. Hətta daha artıq. Cürbəcür işlər də görürəm. Stoyanşıklık, maşın yumaq, təkər qaralmaq, hətta fəhləlik, sumka daşımamaq, daha nələrnələr və s. nə iş desəniz görürəm. Ancaq niyə onlar mənim qazandığım bu 70 manatın yarısını tutub əlimdən almalıdır-

lar?

Dedim ki, düz deyirsən Ravil, ancaq mən sənin kimi üssyankar deyiləm, üzüyolayam. Bu xasiyyətimə görə də onlar məndən səndən aldıqları qədər lap çox almırlar. Onlara desəm ki, 70 manat qazancım olub, "patalok" məndən 25 manat alırlar.

-Hərifsən də, onlara heç 15 manat da düşmür.

-İndi nə deyirsən, nə məsləhət görürsən. İmkən ver işimizi görək də.

-Həmzə dayı, vallah, mən bunlardan cana doymuşam. O, tez-tez kövrələrdi, gözləri dolardı.

-Həmzə dayı, "Əshabu-Kəf haqqı" - o bu cür and içərdi hirsənəndə - istəsəm bu meydanı çövürərəm. Prezident Aparatı - hamısı qohumlarımızdır. Bütün yuxarı təhlükəsizlik orqanları qohum-əqrəbəmlə doludur. Birinə söyləsəm, dərdimi desəm ki, bəs burada məni incidirlər, vəssalam, valla-hi sabahdan buranın altını üstünə çevirərlər.

-Saxla görək. Hökumət yoxdu bəyəm?

-Elə onlar özləri hökumətdi də. Özü də elə hökumət ki, qanunsuz iş görənləri möhkəm cəzalandırmağı bacarırlar.

-Haçandan sən qanuni olmusan, ay başaa dönüm. Ə, dur-dur, düş qabağıma, gedək, nahardı. Sən məndən xeyli aralı, qabaqda get, mən də dalınca gelirəm. Mehman bizi bir yerdə görməsin. Dönər alarıq, oturarıq çay da içərik.

-Yaxşı, Həmzə dayı... yaxşı ki, sən varsan, gedək... - Çox dərin bir ah çəkdi Ravil, elə bir ah ki, bütün yer-göy bu ahın füsunkarlığına heyran qalmışdı...

Bir gün də Ravil yenə gelmişdi meydana. Səhər 10-11 radələri olardı. Qayıtdı ki, Həmzə dayı onsuza da maşın azdı, iş yoxdu. Burda nə qazanassan? Axşama kimi "patalok" 10-15 manat. Gəl gedək aeroporta.

-Aeroportda nə ölümüm var?

-Dədəm - yəni atam - bu gün üçur Moskvaya. Gedək onu ordan yola salarıq, 100 manat da alaram, 50-50-yə böllərik. Orda yemək də yeyərik, çay da içərik, domino da oynayarıq. Aeroportun bütün xidməti personalı da məni yaxşı tanır. Qabaqlar mən tez-tez urusetə uçardım. Xalam oğlu ilə biznesimiz var idi orada. Yalan olmasın, ayda bizim pulnan götürsək 3000 manat qazancım da olurdu... Di hə, nə deyirsən, gedirsən?

-Ravil, sən məni avara eləmə haa. Burdakı qazancımdan da olaram. Birdən alınmadı.

-Yox, yox, Həmzə dayı, nə danişırsan, yaxşı olar, gedək.

-Mənim yol pulum yoxdu.

-Narahat olma, yol pulunu mən verəcəm. 13 manatım da var.

Mən bir az ümidi-ləndim. Çünkü Ravildən "retki" halında pul çıxartmaq mümkün olurdu. Dedim:

-Yaxşı, gedək.

-Gedək.

-Necə?

-Metroynan Əzizbəyova (indiki Koroğlu), oradan da bir şey fikirləşərik...

Əzizbəyov metrosundan çıxdıq. Düşünürdüm ki, bu-

radan da aeroporta gedən avtobusa minərik. Amma Ravil dedi ki, hava yaxşıdır, bir az piyada gedək. Düşdük yola. Xeyli getdik-getdik, 1 km-2 km. Zalim oğlu yorulmaq bilməzdi. Çox döyümlü idi, və yaxud da ki, pula "ekonomiya" eləmək istəyirdi... Yanimızdan keçən avtobuslara hələ ki, əl eləmirdik. Bir az da getdik. Mən hiss etdim ki, bu dəli aeroporta kimi piyada getmək fikrindədir. Onun üçün də bir az narahat olmağa başladım və ona dedim ki, "mazgi" xarab eləmə, "davay" avtobusa minək. Dedi, yaxşı minərik. Bir az da gedək. Bir az deyə-deyə 1-2 km. də getdik. Mən əsəbiləşirdim. Birdən qayıdır ona dedim ki, Ravil mən qayıdırıram, sənin başın xarabdı.

-Həmzə dayı, narahat olma, taksi ilə gedərik.

Dedim:

-Nə?

Bir "leqkovoya" əl eləyib saxlatdırdı. Dedi:

-Qardaş, bizi aeroporta kimi at də, onsuz da bu yolu boş gedirsən.

-Gəlin, oturun, ancaq aeroporta dönməyəcəyəm, Buzovna tərəfə düz gedəcəyəm.

-Nə olar, biz sola, aeroporta burulan yolda düşərik.

Oturduq maşına. Ravil maşının "şoferi" ilə bir xeyli nə danışış-danışmadısa, bilmədim, çünkü fikirli idim, bir qədər də xəcalət hissi keçirirdim ki, bu qədər yəqin ki, pul vermədən düşəcəyik. Çünkü Ravil dilli-dilavər idi, mən onu yaxşı tanıydım. Belə də oldu. Aeroporta sola dönen yoluñ yanına çatar-çatmaz maşın saxladı. Sağıllaşıb Ravilin hesabına təmtəraqla, razı halda maşından düşdük. Şofer də razı görkəmdə idi. Ravil onu pulsuz razı salmışdı. Bildiyiniz kimi buradan, çöllükdən aeroporta bir asfalt yol gedirdi. Oradan aeroporta qədər piyada gəldiyimiz 3-4 km. yolla müqayisədə çox da uzaq deyildi. Olsa-olsa yarıñ km. Ancaq "ters oğlu tərs" dedi ki, maşınla gedək. Mən utanırdım ki, yenə də pul verməyəcək. Əslində utanılışı artıq bir şey qalmamışdı. Ravil məni də özü kimi sırtlaşdırırıdı. İkincisi də ki, boş maşın bizi pulsuz aparsa dünya dağılmaz ki. Mən Ravilə əvviləyə başlayırdım. Çünkü atalar nahaq yerə deməyiblər ki, atı atın yanına bağlaşan, həmrəng olmasa da, həmxasiyyət olar. Dediym kimi də oldu, başqa bir leqkovoya gəlib çıxdıq aeroporta. Aeroport, nə aeroport. Yeni tikilmiş aeroportda mən birinci kərə idi ki, olurdum. Qabaqlar mən Moskvada oxuyanda ildə 2 dəfə bu aeropordan gəlib gedirdim. O vaxtları köhnəsi idi, nə isə. Xoş-beş - on beş. Ravil çatan çatannan salamlaşıb, qucaqlaşıb, görüşürdü. Tanıdı-tanımadı, bilmirəm. - Nə isə oturduq domino oynaya-oynaya, çay içə-içə, sosiska yeyə-yeyə Moskvaya uçan reysi başlıdıq gözləməyə... Vaxt keçdi, dədəsi üzə çıxmadı, görünmədi... Saat 6-7 radələri, başqa reys. Yenə də dədəsi görünmədi... 8-9. Acmışdıq, Ravil yenə də nəysə aldı, yedik. Artıq 13 manat tükənmək üzrə idi. Burda başqa ab-hava hökm süründü. Pulsuz yemək-içmək verməzdilər. Ancaq Ravilin üzündən oxudum ki, yəqin o, düşünür ki, kaş be-

lə bir şey mümkün ola biləydi, və yaxud buna oxşar bir şey olaydı. Ravil narahat olmağa başlayırdı. Mən ondan da betər. Növbəti reys. Ravilin dədəsi qeybə çəkilib... Gecə yarısı. 12-1-2. Vaxt gedir... 3-4. Səhərə az qalıb... 4-cü, 5-ci reyslər. Dədəsi yoxa çıxıb... Axırıncı pulları Ravil siqaretə xərclədi. Əvvəl ümidi idi ki, dədəsindən 100 manat qoparacaq. İndi isə Ravil ümidsizləşmişdi. Qayıtmaga heç 40 qəpiyimiz də qalmamışdı. Ravilə dedim ki, dədənə zəng elə, gör hardadır. Qayıtdı ki, konturu yoxdur.

-Al, mənim telefonumla zəng vur. - deyib telefonu cibimdən çıxardaraq ona uzatdım.

Aldı. Yaddaşında olan hansısa nömrəni yiğdi.

Duud... duudd...

-Bəlkə başına bir iş gəlib? - Ravilin narahatlılığı üzgündən yağırdı. - Bəlkə başında bir iş var?

Nə fikirləşdi: "Hə, yadıma düşdü. O, xəlvətcə çıxıb gedib. Elə Moskvada restoranda müğənnilik eliyan xaloğlum da mənə belə demişdi. Demişdi ki, atan bir gün xəlvətcə aradan çıxıb gedəcək Moskvaya", deyə atasının qarasınca deyiməyə başladı. Bu, ele mənim də ürəyimə dammişdi.

-Avara olduq. Ravilnən tez-tez başqa formada bu cür kritik hallara düşdürüm üçün artıq öyrəncəli idim. Değdim Ravil bəs necə qaydacağıq meydana? Məni də, özüvü də avara elədin... Ravil kor-peşiman halda dil-ağızı eləyib, səhərə gələn bir avtobusun şoferi ilə danışdı və biz qayıdır gəldik. Səhər 9-10 radələri olardı. Heç dünənnən yatmamışdıq da. Ravil qayıtdı ki, bəs 13 manat getdi. Heç olmasa, yarısını ver ki...

Məlum işarə ilə baş barmağımı iki barmağımın arasından ona doğru tuşladım və dedim:

-Ala. Mən sənə yalvarmışdım ki, aeroporta gedək? Məni də puldan elədin, özüvü də. İkincisi də ki, mən sənə ayrı-ayrı vaxtlarda pul xərcləyəndə 50-50 edirdik? 13 manat nədi, mən sənə 175 manat pul xərcləmişəm ayrı-ayrı vaxtlarda.

Minnət vurmağa başladım. Ravil sakitləşdi...

Sonra mənə məlumat gəldi, öyrəndim ki, sən demə Ravilin dədəsi - digər qohum-əqərbələri da həmçinin - onun əlindən o qədər yiğilbmış ki, baş götürüb xəlvəti naməlum tranzit bir reyslə Moskvaya doğru uçub. Neyçün ki, çoxlu bəhanələr getirərək, çoxlu usta fəndlər işlədərək tez-tez dədəsindən də çoxlu pullar qopararmış Ravil. Bu dəfə isə dədəsi doğma balasından da qıvrıq tərpənib, "atvetni" olaraq onun bilmədiyi, duymadığı elə bir fənd işlədib ki, sakitcə, hamidan xəlvəti gözə görünmədən hiyləgərcəsinə aradan sıvişib çıxa bilib...

Müəllim:

-Yazlarını oxudum, həə... Sadəlik var idi, lakin elə bu?

-Hələ ki, bu müəllim. Ancaq hazırlır, istəsəniz ardını da gətirə bilərəm...

-Qoy gələn dəfəyə qalsın.

-Qalsın də, müəllim, nə deyirəm ki...

İLTİMAS SƏMİMİ

ACI SÜKUTU

Sürüşdü ovçundan şirin bir yuxu,
Yüyürdü arxanca döydüün qapı.
Nədir içindəki bu acı qorxu,
Ayrılıq əzabı, hicran əzabı.

Bu daşda nə hiss var, nədəki duygú,
Dayanıb qarşında kəsib yolunu.
Bəlkə, daşa dəyib taleyin oxu,
Əbəsdir, söz ilə qorxutma onu.

Ümidi kəsilmiş hıçqırıb ağlar,
Ahı göy üzündən qovar buludu.
Gözündə min kədər, min intizar var,
Bu da taleyinin acı sükutu.

09 sentyabr, 2019

MATƏM LİBASINDA ƏNGİN ÜFÜQLƏR

Qaçıb gözlərimin şirin yuxusu,
Elə bil üzümə bağlanıb yollar.
Xəyal dünyasının ağuşunda mən,
Bu alın yazıda demə, nələr var.

Gah dönüb geriyə baxıram elə,
Gəlir xatirimə unutduqlarım.
Gah, donub yerimdə susuram yenə,
Fikir ümmanınında çəkmir avarım.

Nə yaman darixir köksümdə ürək,
Elə bil, ömrümün son anlarıdır.
Matəm libasında əngin üfüqlər,
İcimi göynədən can azarıdır.

14 sentyabr, 2019

SƏNİ

Köz-köz ürəyimi yandıran dərdim,
Azmı öz içimdə gəzdirmək səni.
Nə tüstün görünür, nə də ki odun,
Qorudum özümdə özüm tək səni.

Nə polad tab edər, nə qaya dözər,
Hər zərrən ömrümdən bir qarış kəsər.
Qalxsam göy üzünə, göy özü bezər,
De, necə daşısın bəs ürək səni?

Hərənin öz dərdi, öz qəmi varsa,
Hərənin sirdası, həmdəmi varsa.
Fikrin də öz anı, öz dəmi varsa,
Zaman da, yel kimi ötəcək səni.

16 sentyabr, 2019

BİR ÜMİD YERİ

Bəlkə də, göylərin yuxusu qaçıb,
Bəlkə də, çaylar da yorulub tamam.
Dənizin dilində danışmaq çətin,
Qırılan bir ayna, sönən bir şamam.

Hələ neçə ürək intzar çəkər,
Ümidi, gümanı ağlara bükər.
Arxamca boylanıb göz yaşı tökər,
Nə bəxtə ümid var, nə ömrə inam.

Hardasa kəsilər ömür kəndiri,
Göynəyər qəlblərdə bir ümid yeri.
Salar xəyalına xatirələri,
Acı tale kimi yuxular haram.

20 sentyabr, 2019

ÖTÜB KEÇDİ

Taqətdən düşmüs
Ayaq izlərimdir.
Yollarda,
Balıq-balıq can verir.
Kimi gündüzdən,
Kimi gecədən yorulur.
Susur,
Bu dağ cığırları,
Min ilin yorğunluğunu,
Çiyinlərində daşıyan
Bu daşlı qayaların
Səbri tükənib artıq.
Canım bulaq,
De, səndən kimlər
Səssiz-səmirsiz ötüb keçdi.
Hər damlanda bir xatirə var...

06 sentyabr, 2019

TORPAQ KİMİDİR

Bu da, son haray
Söykəndiyin ağacdən,
Sonuncu
Yarpaq da düşdü.
Bu payız da, belə ötdü,
Küləkli, yağışlı.
Xəyalında sən,
Bir də, görüşdürüyümüz günlər.
Daha xatırələr
Ot-ot göyərməz.
Yaddaşımız susuzluqdan
Cadar-cadar olmuş torpaq kimidir.

07 sentyabr, 2019

TANIŞDIRMI?

Üzünə açılmayan qapıdır,
Arxasında uşaqlığın
Sənə sarılmaq istəyir.
Bu divar,
Bu ağaç sənə tanışdırı?
Divarı yağış yuyur,
Ağacı külək siğallayır.
Sənsə, səssiz-səmirsiz
Dilin söz tutmur.
İçində bütün
Xatırələr ölüb
Elə bil.

09 sentyabr, 2019

XATIRLAYA BİLMİRİK

Haçansa unutduqlarımız
Yadımıza düşdükcə,
İçimiz köz-köz yanar.
Ahımız ərşə dirəndikcə,
Yer ayağımızın
Altından qaçar.
Haçansa dəniz də,
Bizdən üz döndərər.
Dalğalar şir pəncəsi kimi
Sahili cırmaqlayar.
Acı qorxu
Qarabaqara bizi izləyər,
Bir də, geriyə dönüb
Keçmiş xatırlaya bilmərik...

10 sentyabr, 2019

HƏSRƏTİNLƏ YAŞADIM

Aparıldığın bir ovuc
Tanış səs,
Bir damla
Sevgi qoxusu
Və bir əlçim ümid idi.
Ayaq izlərin,
Sevgi məktubudur.
Harda bitəcək, bilmirəm...
Bəlkə, əllərindən tutan da,
Bəlkə, bir yaz axşamı,
Bəlkə, bir ömür belə
Həsrətinlə yaşadım.

10 sentyabr, 2019

SUSURDUM

Soyuq divarlara
Qısıldığın kimi,
Qısıldım yağışın
Piçiltisina.
Gözümə bir kimsə
Görünmədi.
Çiynimdə sevgi tabutu,
Ovcumda iliq bir nəfəs,
İçimdə qovrulan
"Ümid" kəlməsi.
Ayaq səslərin
Yolların yaddaşında çırpındıqca,
Susurdum.

11 sentyabr, 2019

SUALLAR HƏLƏ BITMƏMİŞ

Suallar hələ bitməmiş,
Arxada qoyduğumuz
İlləri xatırlamaqdən başqa,
Bir şey bacarmadıq.
Uzun bir ayrılıq anladan
Bu yol,
Haçansa bizi qovuşdurar.
Əllər qırış,
Saçlar ağ.
Gözlər sönük bir sevgi ocağı.
Baxışlar payız günəşi kimi
Haçansa üz-üzə durub,
Susacağıq.

14 sentyabr, 2019

DARIXIRDİ

Dilim söz tutmurdu.
Hər şey bitmiş kimi,
İçimdə
Tabut-tabut daşlığım ağrılar,
Və uğursuz sevgim.
Xəyalımda,
Tanış bir səs,
Üzümə dəyən iliq bir nəfəs.
Kölgəsində dincəldiyim o ağac,
Darıxdığım kimi,
Baxdığım dəniz də,
Adladığım yollar da darixirdi...

17 sentyabr, 2019

DARIXMA

Darixma,
Səssiz-səmirsiz
Buludlar axacaq.
Sükutu sevmədiyin kimi,
Ağaclar da küləyi sevmir.
Bu payız da, küləksiz ötüşməz,
Yağışın hər damlasında
Bir səs çırpınar.
Nə qədər xatırlamaq istəsən də,
Unutduqların yadına düşməz.

19 sentyabr, 2019

XƏYAL ZEYNAL

GƏL

Bəsdir daha sənsizlikdən süründüm,
Bu möhnəti, bu hicranı bitir gəl.
Ya keçmiş xatirindən sil-süpür,
Ya da bütün yaddaşını itir gəl.

Havam çatmir, nəfəsinə acam, ac,
Saldı məni səfil günə ehtiyac.
Mənim üçün sən həm cansan, həm əlac,
Can üstəyəm, tez özünü yetir gəl.

Qar dondurur, gün yandırır qəlbimi,
Sənsiz hər şey bulandırır qəlbimi.
Qəm başıma dolandırır qəlbimi,
Ey qüssəmə sipər olan çətir, gəl.

Fələk aldı başım üstə cəlladım,
Dik başımı təkcə sənə salladım.
Burdan sənə yaşantımı yolladım,
Səndə bir baş ürəyinə ötür, gəl.

ÇƏKDIM

Kül edib göylərə sovurdun məni,
Yerlərdən ömürlük izimi çəkdir.
Sən mənə elə bir kədər yaşıtdın,
Bütün arzulardan gözümü çəkdir.

Can dedim, önumdə cəbhə yaratdır,
Üstümə şığıdır min cür şər atdır
Sən məndə elə bir şübhə yaratdır,
Qoyub tərəziyə sözümü çəkdir.

Nə mənə ac oldun, nə də ki, doydun,
Qəlbimin dərisin zövq ilə soydun.
Bir qara vərəqi önumə qoydun,
Sənin qələminlə özümü çəkdir.

GEDİR

İnsan isti-isti gəlir cahana
Gedəndə soyuyur, buz olub gedir.
Çoxu sağlığında unudular kən,
Çoxu da dillərdə söz olub gedir.

Fələyin nə suçu, insan öz alır,
Sevgidən, nifrətdən, nəfsdən güc alır.
Namərdin şəninə bir dağ ucalır,
Min mərdin ürəyi qazılıb gedir.

Çox arzu hədəfdən uzağa düşür,
"Ağılı" başlar da ayağa düşür.
Qartal da öləndə torpağı düşür,
Zamanla çürüyüb toz olub gedir.

İçiboş findiği dərd yaman alır,
Hikmət dənizinin dibinə dalır.
Noxudsa əlini cibinə salır,
Möcüzə baş verir qoz olub gedir.

Allah qoruyarsa bizləri şərdən,
Nə cür zövq alarıq biz bu bəşərdən?!
Insan əməliyə hafizələrdən,
Ədalət kəlməsi pozulub gedir.

ÜMİDSİZLİK

Gözlərimdən ürəyimə sürüşən,
Bir gözəlin həsrətiylə yanıram.
Bağlarında sərçə kimi durmadan,
O budaqdan bu budağa qonuram.

Bu zamanın dərdi nədi, qəsdi nə?
Qırıb tökür ürəyimin hər simin.
Yatmış bəxtim ayılmır ki, naşidir,
Qıra bilmir bu düşdüyüm tilsimi.

Yəqin duymur o cikkiltimi o pəri,
Duymuş olsa imdadıma yetərdi.
Sevgi olub ürəyinə axardım,
Arzusunda, xəyalında bitərdim.

Taxt qurardım ürəyinin içində,
Mənim də bir isti yuvam olardı.
O yuvada təsəllilər tapardım,
O yuvadan xatırələr qalardı.

Eh, onsuz da hər doğulan arzu, kam,
Qanadlanıb uça bilmir, boğulur.
Hər arzumun cəsədini görəndə
İçimdə bir ümidsizlik doğulur.

ANA

Yenə üsyan eləyir ağrıdan hər bir yanım,
Çətin icad ola dünyada mənim dərmanım.
Yenə zalim fələyin cənginə keçmiş canım,
Sixılır...

Şəklin ilə uyuyub qan-tər içində dururam,
Öz-özümlə danışib xeyli ümid uydururam.
Sən öləndən bəri durmur, nə xəyal ki, qururam,
Yixılır...

Şağ olan anda duyarsızlığıma oldum əsir
Küsərək getdin, o gündən bədənim tir-tir əsir.
Daşlara vurdugum hər arzu-kamım köksümə bir
Ox olur...

Sürünüb dillərə düşmüş neçə bəy-xan anasız
Bölnür, parçalanır, ağrı çekir can, anasız.
Var olarkən yaşayır, qalsa bir insan anasız
Boğular...

Can anam gör başım üstün necə qəmlər bürüyüb,
Döyünen qəlbim olandan qəmə mənzil, çürüyüb.
Sənin eşqinlə yanan kəs günü-gündən əriyib
Yox olur...

AĞI

Kəsilib həyatın imtahanından,
Bu zalim fələyin əlinə düşdüm.
Daşlara dəyməyən oxum qalmadı,
Solan ümidlərin dilinə düşdüm.

Boğuldum dedilər məngənə sixib,
Dağıldım, dedilər davadan çıxıb.
Doğuldum... o isti yuvadan çıxıb,
Qüssənin, kədərin gölünə düşdüm.

Hər zaman başımda duman, çən oldu,
Sixıntım böyüküb bir vətən oldu,
Bir qara taleyi bəyaz dən oldum,
Qayğıkeş anamın telinə düşdüm.

Qəlbində xal olub döndüm azara,
Mən yixib sürüdüm onu məzara...
Bir kimsə çəkmədi çarmixa, dara,
Nəmli gözlərimin selinə düşdüm.

Bir azad elin ola baxıb, qürur duysan,
Torpağını, daşını, səhər-axşam yuyasan.
Düşmənlərin caynağı yaxamızda olmaya,
Oğul doğan analar saçlarını yolmaya.

***

Və bir də, gün ola ki, yatmış millət oyana,
Zülmət vətən günəşin al nuruna boyana.

Bir də qəmli notlara əlimiz uzanmaya,
Kaman sizildamaya, tar alışib yanmaya.

Zaman çönüb başlaşın haqq toxumun əkməyə,
Saatın əqrəblərin daha geri çəkməyək.

Daha torba tikməyək, daha quyu qazmayaq,
Öyri yoldan əl çəkək, doğru yoldan azmayaq.

Hətta, lal dillərin də deməyə sözü ola
Kimsə yamsılamaya, hər zaman özü ola.

Elə bir adam ola, ürəyinə girəsən,
Onda acı həyatın xoş üzün görəsən.

Bir azçıq inam ola, bir azçıq güvən ola,
Sənin sevdiyin kimi, səni də sevən ola.

Elə yuxu görəsən ayılanda cin çıxa,
Əlindəki lampadan dilədiyin cin çıxa.

Elə bir ölüm ola, öləndə diriləsən,
Sevinərək əcəlin öünüə səriləsən.

Xoşbəxtliyi tapasan, qucağına düşəsən,
Qızmar yayda donasan, qarlı qışda bişəsən.

Və daha nələr-nələr ömrümüzü süsləyə,
Biri ola qoynunda ana kimi bəsləyə.

Və sonda bu arzular, arzu kimi qalmaya,
Bizi, dolu cahanda boşluqlara salmaya.

Ümidimiz heç zaman tükənməyə, bitməyə,
Zirvələrdən aşağı yol olmasın getməyə.

***

REALLIQ

Bəzən hədəf,
Bəzən də ox oluram
Kiminə az, kiminə
Çox oluram.
Şər üstümə yeriyib
Tüstü məni bürüyüb
Bir buz kimi əriyib
Yox oluram.

Dərdim coxdı dözümdən,
Dünya düşüb gözümdən,
Hər şeydən çox özümdən
Sixılram.

Bu dünyada neçə əl,
Yaxamdadı, bəri gəl,
Tut əlimdən ay əcəl
Yixılram.

Fələk mənə tuşlayıbdır oxunu,
Məndən öncə yerə sərib çoxunu!
Çəkdiklərim gözlərimdən oxunur,
Daha qəmim ürəyimə siğışmir.

Zaman qoydu adıım üstə, "quş"unu,
Qonaq oldu haqsızların qoşunu.
Daraltdılar ürəyimin başını,
Daha qəmim ürəyimə siğışmir.

Çölə çıxıb ürəyimin naləsi,
Kimsə varmı bu haraya gələsi.
Kimə verim bu dünyanın şələsin,
Daha qəmim ürəyimə siğışmir.

Rəvadırmı bunca qəmə bürünə,
Sökün, verin ürəksizin birinə.
Çuval taxın ürəyimin yerinə,
Daha qəmim ürəyimə siğışmir...

AY ÜRƏK

Dərd əlindən nə vaxt göyə çıxıram,
Dondurucu qış dikilir tuşuma.
Günahlarım daş şəklində dərd olub
Yerdən qalxıb göydən düşür başıma.

Əcəl çoxdan gəlməliydi, gecikir,
Fələk gəlib, can şümlayıb, qəm əkir.
Nə dərd mənim boğazından əl çəkir,
Nə də biri zəhər qatır aşına.

Yeməyim qəm, içməyim qəm, havam qəm,
Atdıǵım daş nə dil bilir nə də çəm.
Hədəfimə dəyməməyi cəhənnəm,
Hədəf gəlib kəllə vurur daşıma.

Üşyanımdan tir-tir əsir dağ-dərə,
Can yandırır, qan dondurən mənzərə.
Etdiklərim suç yazırsa dəftərə
Çəkdiklərim gəlməsinmi xoşuma?

Yüküm səni didib-durur ay ürək,
Al bu yükü başıma vur ay ürək.
Öyünmə dur, döyünmə dur ay ürək
Deyinmə dur, daşımırsan daşıma!!!

BÖYÜDÜM

Mənim üçün qış olubdur hər fəsil,
Doğulmadan, dona-dona böyüdüm.
Çox atıldım qucaqlardan qucağa,
Qızınmadım, sına-sına böyüdüm.

Səsini də duymamışam anamın,
Əmdiyim süd, südü olub danamın.
Xəyalımda görmədiyim anamın,
Heykəlini yona-yona böyüdüm.

Anasızlıq əsdirərək dizimi
Çox axtardım iradəni, dözümü.
Doğmaların arasında özümü,
Bir kimsəsiz sana-sana böyüdüm.

Nədən bitdi arzularım tərsinə?!
Lənət olsun bu yaşayış tərzinə...
Yazılımadan heç bir həyat dərsinə,
Hər hikməti qana-qana böyüdüm.

Ey insanlar, buz bağlamış bir sinə,
Bir də çətin nə zamansa isinər.
Mən əzəldən ana nəvazişinə
Həsrət qalıb, yana-yana böyüdüm.

LEYLAM LEYLAM

NƏ OLACAQSA, OLSUN

Xəzəl olub tökülləm, viranə bağlar kimi,
Yolu ayrılaqsa, əgər bir-birimizin.
Zamanın ümidiñə bağladım taleyimi
Nə olacaqsa, olsun, sonu bu eşqimizin.

Mələklər şadlıq eylər, iki sevən qovuşsa,
Hər yan nura bürünər, məhəbbətdən alışsa.
Ürəyimiz bir olub sevgimizdən danişsa
Nə olacaqsa, olsun, sonu bu eşqimizin.

Tanım mənə verdiyi lütfü, ehsani sənsən!
Qəlb evimə xoş gələn, əziz mehmanı sənsən!
Sevgi adlı dünyamın tək bir insanı sənsən!
Nə olacaqsa, olsun, sonu bu eşqimizin.

Gündüzləri Günəşsiz, gecələri də Aysız,
Təsəvvür etmək olmur, onları ayrı, taysız.
Həyat həmişə olmur qəm-qüssəsiz, olaysız
Nə olacaqsa, olsun, sonu bu eşqimizin.

Sevgim sənə sonsuzdur, Leylam üçün özəlsən,
Əhdinə vəfadaram, etibarlı, əzəlsən!
Bütün gözəlliliklərdən gözlərimdə gözəlsən
Nə olacaqsa, olsun, sonu bu eşqimizin.

OLMAZ

Öz nəfsinə satdın məni, zalım,
Könlüm daha eşq oylağım olmaz!
Hətta, hamidan yaxşı bilirsən
"Onlar" mənim heç dırnağım olmaz!

Nəfs eyləyər insanı pərişan,
Hakim ola bilməzsə, əgər can.
Eylərsə özün nəfsinə qurban
Ol kəslə mənim bir bağım olmaz!

Dürdanə Rizvan qızı Kərimova 2 mart 1964-cü ildə Masallı rayonu, Şərəfə kəndində ziyalı ailəsində anadan olub.

Orta məktəbi "əla" qiymətlərlə, Tərifnamə ilə bitirib.

Ali təhsilli dir, fransız dili müəllimidir, türk dilini mükəmməl bilir.

2013-cü ildən misra.az saytında uşaq şeirləri ilə tanınmış, heca və əruz vəznərlərində şeirləri, qəzəlləri yayımlanmışdır.

2017-ci ildə "Səhər xəbər" saytında qəzəlləri buraxılmışdır. Türk dilinə də bir neçə şeirlərini tərcümə etmişdir. "Məcməüs-Şüəra" məclisinin və "Vahid Ədəbi Birliyi"nin üzvüdür.

Ailəlidir, iki övladı var.

Olmaz mənə yar, əhdə vəfasız,
Qoymaz eləsin Tanrı cəzasız.
Leyla, yaşa dövrəni qəzasız
Naqisdən, inan, ortağım olmaz!

ACIDİL SEVGİLİM

Hanı sevgi dolu idin, inadkar?
Sevgimi əlimdən alan sevgilim.
Hər bir işdə məni etdin günahkar
İndi hicran ilə qalan sevgilim.

Bilirsən ki, yerin ön, birincidir,
Kəlmələrin mənim üçün incidir.
Hərdən acı dilin sancır, incidir
Barışmağa qalmır güman, sevgilim.

Dərdin məni dərdə salmaqdı, bildim,
Həsrət ikən, həsrət qamaqdı, bildim.
Məqsədin canımı almaqdı, bildim
Məndən hələ səfa uman, sevgilim.

Həsrətəm özünə, şirin nəgmənə,
Həsrətinlə cəfa etdin sən mənə.
Zülməksən, artıq nə deyim sənə
Kimdən dileyim, ah, aman, sevgilim?

Sənsizlik bilirsən, ölümdən betər,
Gedib təbim, qalıb dərdim, gəl, yetər.
Yetişməsən, dünyam yixılar, bitər
Mənə həyat olar, yaman, sevgilim.

DÜNYA EVİNİN ŞƏRBƏTİΝİ İÇ, ZƏHƏRİNİ YOX

(qəzəl)

Dünya evinin şərbətini iç, zəhərin yox!
İçsən zəhərin dəhridə, heyhat, səhərin yox!

Qiymət verilir insana məzmunlu həyatdan,
Olmazsa əgər məzmunu xoş, bir təhərin yox!

Hər gün bu həyat tez yürüyür, sən ona tez çat,
Qalsan geri, fərz eylə, adın var, dəyərin yox!

Daşlar da atalar sənə, sən küsmə həyatdan,
Çün, atmasalar zənn elə, heç bir bəhərin yox!

Leylam, hələ çox tezdi, əlin üzmə həyatdan,
Tərk etməyə dünyani atınla, yəhərin yox!

EYNİM AÇILIR YURDU FİRAVAN GÖRƏNDƏ

(qəzəl)

Eynim açılır yurdu firavan görəndə,
Qəlbim daralır xəlqi pərişan görəndə!

Çekmiş nə qədər dərdi bu millət, yetər olsun,
Ollam daşına, suyuna qurban görəndə!

Həddindən ötə mərdi, mübarizləri vardır,
Olmaz hamı pis, bir-iki nadan görəndə!

Bəxş eyləmiş iste'dadı hər cür bizə Allah,
Ruhum sevinir fəhmi bir insan görəndə!

Baxsan, neçə cür rəngi olan musiqimiz var,
Dünya olub heyran bizə, dastan görəndə!

Vardır bu cəmaətdə gözəl mehri-ləyaqət,
Kim süfrə açır biz kimi, mehman görəndə?!

İt-qurd hələlik zahir olub cənnət elində,
Tez-tez doluşar damına aslan görəndə!

İnsan nə qədər fəxr eləyir öz igidiylə,
Yüksəkdə tutan bayraqı azman görəndə!

Leyla həvəsin daima alsın Vətənindən,
Çün, məsud olur torpağına dan görəndə!

ŞİRİN LEYLA

(uşaq şeiri)

Şirin Leyla sevincək
Yanaşdı anasına.
Anası təəccübə
Baxdı gül sonasına.

Leyla dedi: -Anacan,
Tənbəl qız deyiləm mən!
"Corbakları" geymişəm
Ayaqlarına bax, sən!

Anası gülümşəyib,
Baxdı bu inadkara.
Gördü geyinib, amma
Biri ağ, biri qara.

TƏNBƏL ELMAN

(uşaq şeiri)

Tənbəl oğlandır Elman,
Dərsdən qorxandır Elman!
Məktəbi heç sevməyir
O, dəcəllik eyləyir.

Anası deyir düzün,
Açmır kitabıñ üzün.
Atası da danlayır
Elman başın sallayır.

Günahı yoxmuş kimi,
O bir çoxbilmiş kimi
Əl atır çantasına
Uzadır atasına:

-Bəsdir məktəbə getdim,
Misal, məsələ etdim.
Ata, bir yaxşılıq et,
Əvəzimdə dərsə get!

HƏYAT ÖZÜ BİR NAĞILDIR

(elegiya)

Biri var idi, biri yox idi. Bir... Yox, Elcan bu gün də var. Hər yağışın damlasında, hər günəşin çıxmasında, buludun çökməsində var, hər yerdə var. Gedə bilməz ki. Elcan Məlikovar ailəsində dünyaya göz açdı. İlk övlad. İlk sevgi ömürlük xəyal yuxu xatırə məhəbbət oldu. O qədər ətirliydi ki, doğulandan torpaq qoxudu. Yağışdan sonra qalxan torpaq qoxulu idi. Doya bilmədik ətrinə. Tələsdi Elcan böyüməyə və getməyə. Gülüşüylə gəldi, bir gülüş içində qəfil qanadlandı. Və ən böyük nağıl qoydu bizə, bitməyən, sonunda üç alması olmayan nağıl... öz dilindən bizə nağıl qoydu...

Elcanın nağılı...

Həyat mənə çox qorxulu görünürdü dünyaya gəlmədən. Yəni, mən ana bətnində olanda. Ora okeana bənzəyir. Bir tutunacaqın tanrıının bəxş etdiyi səni anaya bağlayan möcüzəli bir sistemdir. Həə... mənim çox qorxularımı anam dəf etdi. Tanrı mən doğulmadan məhəbbətimi vermişdi anama. Hələ doğulmadan məni qoruyur, yedirir, qayğımı çəkirdi. O böyük gün gəldi, nəhayət. Mən doğuldum. Heç kimi tanımadan. Bir isti nəfəsi tanıdım. Anam idi. Ətrini tanıdım. Cənnət ətiri. Hamı məni sevirdi. İlahi, dünya nə gözəl idi. Atamı da tanımağa başladım. Baxışında nə böyük məhəbbət vardi.

Məlek üzlü anam. Mənə baxanda gözlərində necə sevgi, səadət doğulurdu. Mən onun ilk meyvəsi, o mənim ilk və ...məhəbbətidir. Aylar, illər ötüşürdü. Mən beş yaşına gəldim. Nə qəribədir, heç illərin necə keçdiyini bilmədim. Müsəlman oldum, məktəbə getdim və bu gün həyatda qalmağa çalışıram. Yenə əllərimdən anam yapışdır. Amma gözlərində böyük kədər, acı görürəm. Anam öz anasına deyəndə eşitdim, "ana, sənin balan ölsün, amma mənim balam yaşasın!"

Ana, mən sənsiz yaşaya bilmərəm. Tut əllərimdən, ikimiz də yaşayaq. Bərabər gözlərində duani oxudum, ana. AMİN DEYİRƏM. Sizin Elcan. (anamın dualarına amin deyin)

Günləri ay etmək üzrəyəm. Elə tez ötür ki, za-

man. Necə vaxtdı Bakıdayam. Müalicədəyəm. O həkim əmi vardı, atama "oğluna gömək edəcəm" deyən, hə bax onun yanında. Deyir ki, yaxşı olacaq. Allahın köməyi, sizlərin duası ilə. İnşallah. Amma mən çox darixıram. Nənəm, babam üçün, evimiz üçün. Babam mənə qoç qurbanı deyib. Deyir ki, sağal, kəsəcəm sənə. Baba, sənin boynuna sarılmaq, üzündən öpmək istəyirəm. Hələ nə-nəm... həkim mənə "bir az xəstədi" deyəndə nələr etmədi. Özün döyüd, ağladı, hətta yerə də yıxıldı. Canım nənəm, Elcanın darixir sənsiz. Nənəm mənə "Elcanım" deyir. Amma nənəm bilmir ki, həkim əmilər məni incidir. Bilsə yenə ağlayar. Yani-ma gələndə iynələrimin yerindən öpür. Nənə, gü-lüşün üçün darixmişam. Hələ sənə şeir əzbərləmişəm. Nənəmi çağıranda söyləyir mənə "ay can!" Sizin üçün darixir indi balaca Elcan. Məni darix-mağ'a qoyma, nənə. Nənəmin, babamın ürəyi məndədir, həkim əmi, ürəyimə toxunma. Nənə-lər, siz nəvələrinizə dua edəndə, mənə də edin, nolar. Nənəm, babam ürəksiz yaşamazlar axı. Kimsədən incimədim, bir həkimlərdən savayı.

Sizin ELCAN.

Küsmüşəm insanın həyatın əlinə alan,
Dərdə əlac tapıb, dərmanı olan,
Hər bir xəstəsinə ürəyi yanın,
Həkimlərdən incimışəm, küsmüşəm.

Bir çox dərd ağrının dərmanın tapan,
İynənin ucunda ümidi dən tutan,
İnsanın qəlbindən kədəri atan
Həkimlərdən incimışəm, küsmüşəm.

Ürəkdə ağrını, qəmi dindirən,
Əlin şəfasiyla gözə nur verən,
Bir ana qəlbini duyub güldürən,
Həkimlərdən incimışəm, küsmüşəm.

Bəzən də ələcsiz bir dərddir deyən
Ömürlük həyata bir bənddir deyən,
Elcanımı sözləriylə incidən
Həkimlərdən incimışəm, küsmüşəm.

Anam dua edəndə deyirdi ki, "balaya dəymə!"

Əl açıb dərgaha yalvarram, ilahi!"
Bir ana boynunu, nə olar, əymə,
Verdiyin hər övlad öz əmanətin.
Analar eşqinə balaya dəymə,

Canından can verib cana gətirən,
Qanından qan əmib qana gətirən,
Sənin əmrinlə dünyaya gətirən,
Analar eşqinə balaya dəymə.

Körpə güldü, nə açıldı, nə gördü.
Nə ömür yaşadı, nə günlər hördü.
Analar balasız yaşamaz ömrü,
Analar eşqinə balaya dəymə.

Belə yaranmışdır əvvəldən dövran,
Bala çağırışına söyləyər "ay can!"
Sənin əmanətin dünyada Elcan
Analar eşqinə Elcana dəymə.

Məndən sonra deyəcəksiz (deməsəniz də cən-nətdəyəm): "Yeni evin cənnət olsun, mələyim!"

Gecələri yuxu getmir gözümə.
Sübə qədər mən ölürmə, yatmiram.
Bu torpağın altında sən yatandan,
Mən üstündə gəzməyə yer tapmiram.

Baxışların hey izləyir ruhumu,
Yaşananlar bir gerçəkmi, yuxumu?
Ürəyimə hopdurduğum qoxunu,
Əllərimdən şüx ətrini atmiram.

Baxışların hey izləyir ruhumu,
Yoxluğuna dözmək olmur, yuxumu?
Ürəyimə hopdurduğum qoxunu,
Əllərimdən ətirini atmiram.

Ayrılığın üz-gözündən öpürəm,
Qovuşmaqçın yer üzündən itirəm,
Əzrayılın yollarında bitirəm,
Nə edirəm, yenə sənə çatmiram.

Bu dünyada sənə həsrət qalandan,
Dicliyimi əllərimdən alandan,
Sən torpağın altında yurd salandan,
Mən üstündə gəzməyə yer tapmiram.

Anaya göndər.

Səsimə səs verin əl açıb göyə,
Uça yaradana dualar edək.
Qoy bütün övladlar sağlam yaşasın,
Biz də yaradana şükürlər edək.

Göylərdən min ağrı, min dərd gəlsə də,
Bir gülü budaqdan əymə, ay Allah.
Butun dərd-azarı analara ver,
Körpə balalara dəymə, Ay Allah.

Bütün yer üzünə yeni həyat ver,
Gözəllik bəxş eylə, məhəbbət göndər.
Körpə balalara gələn bələni,
Balaya toxunma, anaya dəymə.

Bəzən mənə elə gəlir ki, gedəcəm, yol üstə-yəm. Həyatdan məndən sonra yaşıyanları bir biri-nə tapşırıram. Ata, ömür nağıldı. Mənim nağılım tez bitdi. Almalarımı özümlə aparıram. Anamı sə-nə tapşırıram. Baçım, ya qardaşım olarsa.... baba-nənəmi bir-birilərinə. Bax, ata, hər mənim üçün darixanda göylərə bax və anamın boynuna sarıl. Orda olacam və boynunuza sarılacam.

Sizin Elcan.

Yadigar TƏVƏKKÜL

Oxucu sözünün ifadəsi

MƏN OXUCUYAM

Özümü Azərbaycan Ədəbiyyatı adlı ümmanın bir zərrəciyi saymağa ixtiyarım varmı?

Ədəbiyyat dünyasında işim təkcə təbim göləndən-golənə bir-iki şeir, ya da ki, hekayə-filan yazıqla bitmir. Mənim bir vəzifəm - rütbəm də var: Oxucu rütbəsi! Bu çin, bu vəzifə mənə 1964-cü il-də verilib. O vaxtdan oxucuyam, Azərbaycan ədəbiyyatı oxucusu. Bu vəzifəni mənə Tanrı verib, mən də bu hüququmdan istifadə edərək, ədəbiyyatımızın həyatımızda bugünkü yeri və rolunu barədə öz oxucu fikrimi demək istərdim.

Ədəbiyyat içtimai həyatın bir üzüdür, tekbaşına yaşayıb yol gedə bilməz. Amma, əfsuslar, bu gün ədəbiyyatımızın xalqdan ayrı yaşanması formasını görürük. Bu gün Azərbaycanda ədəbiyyat nöqtəyi-nəzərindən, xalq şərti olaraq, iki hissəyə bölünüb: 1-ci dəstə yazanlar; 2-ci dəstə- yazmayanlar. Mən bilərkən, ikinci hissəyə "oxucular" adı vermədim. Dərin diqqət etsək və həqiqəti görmək istəsək, görərik ki, elə oxucular da 1-ci dəstədə "yazanlar" qrupundadır. Yəni, elə özü yazar, özü oxuyur o dəstə. Mən virtual vasitələrdə bir anlıq gözə dəyən, "filankəs lazımlıdır, yaxşıdır..., ona layk qoyaq!" - kimi düşünənləri demirəm. Yazıçı (şair) və oxucu adlarını ən azından o mətnənən gözəldirən, sothi də olsa oxuyan insanlara aidləşdirirəm. Nə qədər iştirakçısı var "yazanlar" dəstəsinin - 10 min, 12 min, 15 min? İndi, bu iki "dəstə"nin çəkisinə baxaq, 10-15 min və bir neçə milyon! Dəyərlər fərqlidir. Belə fərqli olmanın ilk və əsas səbəbini ədəbiyyatı təmsil edənlərin bir çoxunun (ən çoxusu da, bu zümrənin "sükən" arxasında oturanların) davranışında - oxucuya, etrafa münasibətində görürəm. Elə təsərrüt yaranır ki, həmin bu 10-12 min öz aralarında yeni bir dünya yaradıb, özləri üçün yazırlar, dəstəklənlərlər, bir-birlərini tərifləyirlər, ayda-ildə də bir dəfə hansısa tənqidyönlü fikir buraxırlar.

Amma bərkinə varsaq, həmin o tənqid adlandırdıqları məqalələr də təriflərdən ibarət olur. İmkənim (əlime düşmür) və vaxtımı imkan verdiyi vaxtlar yazılın məqalələri oxuyuram və bu yazılar-da niye TƏNQİD sözünün dirnaq işarəsinin əhatəsinə alınmadığını başa düşmürəm. Tənqiddə zəif tərəflər göstərilməlidir. Amma, bunu etmirlər. Bu gün Azərbaycanın ədəbi mühiti ela bir müstəviyə çıxıb ki, orada tənqidə yer yoxdur. Tənqid məqalələr şablon sistemli tərifi ifadələrdən, təhlil olunan əsərdən hansıa sitatlarından, bəzənsə bütün bir səhifə misalından ibarət olur. Bu müstəviyə özlərinə "yer edənlər" üçün - "yazanlar" dəstəsi üçün TƏNQİD və TƏHQİR eyniləşib. Qabağa qoyulmuş əsərdə hansısa zəif tərəfi görən, hansıa qüsürü tənqid etmək istəyən insan, oxuduğu bu əsərdə gördüyü bu qüsurları göstərməkdən çəkinəcək. Çünkü, qələm sahibi üçün tənqid və təhqirin sərhədi silinib. Əksəriyyət tənqid təhqirtək qəbul edir. Hamı, kim ne yazırsa, ümidi edir xoş sözlərə və ahəngə uyğun olaraq, hamı bircə şey gözləyir: TƏRİF!

Tənqid edən bilir ki, bu gün hansı bir şairin, yazıçının yazdığının təhlil edərək qüsür tapsa və həmin qüsurları cəmiyyətin müzakirəsinə çıxarsa həmin gün özünə bir düşmən qazanır. Ona görə də bu gün "Dəymə mənə, dəyməyim sənə!" - prinsipi oturub şah dəmarda. "Ya bizimləsən, ya, viran olmalısan!" çağırışına qoşulmayanları tənqid etmək olar. Sifarişlə kimisə yuxmaq çıxlara mənəvi qida verir. Amma bu gedişdən ədəbiyyat heç nə qazanmır. Xalqdan daha da uzaqlaşır, bir növ siyasi "gizlən-qəş"ə çevrilir.

Kimsə deyə bilər ki, ədəbi proseslər, tənqid-təhlil, yazıların məzmunu çökisi və forma bütövlüyü Azərbaycanın bu gündə social və siyasi həyatının kiçik proyeksiyasıdır. Bəli, bu fikirlə razılaş-

maq olar. Amma bu fikrin doğruluğunu qəbul edən zaman parallel olaraq, min illər cavabsız qalan bir sualı da düşünmək lazımdır: Birinci nə olub, toyuq, ya yumurtu? Bu gün cəmiyyətimizin və ədəbiyyatımızın inkişafının sıfarişli "istehsal" sahəsinə çevrilməsində, tənqidin, düz sözün üzə deyilməyində yaranan çətinliklərdə ədəbi mühüütün aparıcılarının günahı azdırımdır?

Milli ədəbiyyatın ən böyük bir missiyası var: həmişə mənsub olduğu xalqı ifadə etmək. Bu baxımdan da, ədəbiyyatımız tarixin çağırışlarına cavab verməlidir. Bütün tariximizi nəzərdən keçirək, görərik ki, ədəbiyyatımız vasitəsi ilə xalqımızın istək və arzuları söylənib, istər şifahi, istər yazılı ədəbiyyat elin-obanın sevincini, qəmini sösləndirib, xalqın sabahına yol göstərib. Xalq deyilənləri yadda saxlayıb, yazılanları oxuyub və götürüb bu günümüzə çıxarıb. Bəs bu gün niyə oxunmur, söylənmir? Oxunub söylənən səsə hər rişin gün unudulur. Çünkü, ədəbiyyat xalqla birgə addımlamır.

Cəmiyyətin canına hopmuş siyasi və sosial xəstəliklərin sağalmasında ədəbiyyat iştirak etmir. Ədəbi mühüütimin asılı olduğu məşhurlar xalqa müsbət mənada heç bir nümunə göstərmirlər. İstər, öz ünvanına tənqidin tehqiরətək qəbulu, istərsə də, cəmiyyətin əyər-əskikliyinə dair münasibətin ikiüzlülük xarakteri xalqın gözündə yayılmışdır. Oxucu kültəsi olacaq xalq bunları görür, ədəbiyyatımızın üz qabığının bəzi hərəkətləri xalqı ruhdan salır. Və xalq uzaqlaşır belə ədəbiyyatdan.

Görkəmli alim və tənqidçi F. Köçərli hesab etdiyitək, əsil millət şairləri və ədibləri o insanlardır ki, "öz millətinin dili ilə danışa, ürəyi ilə, hissi və ağlı ilə dərk edə". Yəqin ki, səhbət burada təkcə Azərbaycan dilini bilməkdən getmir. Xalqın gördüyü görəməkdən, hiss etdiyini hiss etmək bacarığından, arzusundan gedir.

Hər yazıçının, şairin yazdıqlarında bədii-estetik çəkidən əlavə siyasi-ictimai çəki də olur. Xalq görür bu əmsalın varlığını-yoxluğununu. Əlbəttə, istər ədəbi gücdə, istər siyasi-ictimai çəkidə hamı eyni olabilməz. Var qabaqda gedənlər və var "qabaqda yer tutanlar". Əfsuslar, "qabaqda yer tutanlar"ın imkanları onlara daha çox meydan yaradır. Bu meydanda isə yalanlar və qabağa can ataraq baş qaldırıların başını yerə sixmaq cəhdələri hökm sürür. Əlbəttə, çoxlu istədədi ilə, doğruluğu və xalqa bağlılığı ilə seçilən, "qaraya-qara, ağa-ağ" deməyə gücləri çatan həqiqi şair-yazıçı adını daşınağa layiqlər də var. Amma onların səsi o "qabaqda yer tutanlar"ın yaratıqları səddi keçə bilmir.

Cəmiyyətin inkişafi ilə ədəbiyyatın inkişafi bir-biri ilə bağlıdır, biri digərsiz mövcud da deyil. Bununla belə, ədəbiyyatın cəmiyyəyətə rol ovezələnəmazdır.

Çəkilmiş bədi ifilmin dəyəri kassada pul yığımı ilə ölçülür. Ədəbiyyatın dəyəri, keyfiyyəti isə oxucu sayı ilə ölçülməlidir. Bu gün Azərbaycan ədəbiyyatında oxucu moyusedici dərəcədə azdır. Bu problem təkcə yazarların deyil, ümumi cəmiyyətin problemdir. Ədəbiyyat - mənəvi irəliləyiş, mədəni inkişaf deməkdir. Bu prosesdə, ədəbiyyatın inkişafında dəxli olan tərəflərdən ortaya yalanlar, yaltaqlıq yox, ədəbiyyatımıza hörmət, Vətənə sevgi qoymalıdır. Vətən sevgisi tənqidin də görməlidir, xoş addımı da. Ədəbiyyatla məşğul olanlar cəmiyyətin canına yalan sırimamalıdır, onlar öz düzüldüy, göləcək naminə fədəkarlığı ilə nümunə olmalıdır. Oxucunun dərdini anlamaq, qəminə şərək olmaq, yalan fikirlər-dən uzaq durmaq oxucunu - Xalqı ədəbiyyata qaytarmağın əsas yollarından biridir.

Xalq MƏMMƏDOV

YAZI DÜZÜMÜ

1. Redaktor gusəsi

-Əli BƏY AZƏRİ - "Ölkədə AMEA problemi?" 1

2. Publisistika

-Həsən BAYRAMOV - "'Bizi Umundsuz qoyma"nın ümidi çağırışları" (təhlil).....33

-Rəna MİRZƏLİYEVA - "İsmayıllı torpağının sadə, səmimi oğlu - DAĞLAROĞLU, elin şair oğlu"
(davamı - əvvəli ötən sayda) 47

-Vaqif OSMANOV - "Mən bal yiğan arıyam" (resenziya) 75

-Bəxtiyar ƏLİYEV - "Nəsillərə nümunə kimi yaşanan ömür" (oçerk).....86

-Yadigar TƏVƏKKÜL - "Həyat özü bir nağıldır" (elegiya).....119

-Xalıq MƏMMƏDOV - "Mən oxucuyam" 121

3. Poeziya

-Aynur YASƏMƏN - "Bir kəlmə "alo" de", "Sevindir məni", "Yamaq həsrət", "Qulun olmuşam",
"Dərdim səndən yuxarıdır", "Ananı övladlar hər gün "oldürər"" (şeirlər) 3

-Damət SALMANOĞLU - "Payız", "Könül sarayına sahib olan qız", "Qoy azad yaşasın, yaşasın insan",
"Sənli günə gün çatmaz", "Sözünə, əhdinə sadiq qalanım", "Gözəldir", "Elə bil sədd
çəkib böyük yaradan", "Kür-Araz qovşağı", "Zəfər səninlə", "Əzizim" (şeirlər) 17

-Ülvi ƏLƏKBƏRZADƏ - "Bir payız melodiyası", "Qaldı bahara", "Payız tələsir", "Küleyin dodaqları", "İlk misraların
qıqlıtsı", "Eşqimizin köynəyi", "Bu dünyada", "Eşq etirli misralar" (şeirlər) 20

-Yadigar TƏVƏKKÜL - "Ata olan analara", "Buludların ürəyi dolub", "Adın qoyma bu eşqin", "Sən mənim
yadımdan niyə çıxmırsan?", "Mən səni bu qədər niyə sevirmə?", "Səni necə unuduram, bilirsən?",
"Ayrı qalmayaq daha", "Nə olaydı", "Sil dedin" (şeirlər) 30

-Hafız ƏLİMƏRDANLI - "Lahic", "Dağlarım mənim", "Bir gözüm ağlayır, bir gözüm gülür", "Bir nəgmə söyle ki...",
"Mən Azərbaycanlıyam", "Bir dayan, ey insan", "Mən qəlbimə minnətdaram",
"Nağıllar aləmində", "Qəzellər" (şeirlər) 36

-Rəhman BAYRAM - "Ana", "Çörök", "Vallah", "Sevən ürəklər", "Dərd", "Bilmirəm", "Sevgi" (şeirlər) 45

-Şahməmməd DAĞLAROĞLU - "Eləmisən", "Sonuncu yağış", "Daha", "Sən o qızı qınama", "Sonra sına", "Bu gözəl",
"Gelmə sən yar", "Sənə nə olubdu?", "Sənin səsin gələndə", "Vaxtında",
"Qismətim", "Gözəl", "Bayatı-şeir", "Məni" (şeirlər) 65

-Ələsgər TALIBOĞLU - "Qaxla bağlı şirin duyğular" (şeir) 68

-Bəxtiyar Abbas İNTİZAR - "Ağzındadı", "İnsan əti", "Başlayacaq", "Görəsən", "Sırıyr", "Üçün", "Mövləm mənim",
"Məlek teli", "Gözəlləri", "Neynirəm" (şeirlər) 73

-Rafiq Ağa QAFAR - "Qocalarmışq", "Qalır", "Cərrahiyə otağı", "Dünya doğrulu yalan", "Məhəbbətə bax",
"Hal-hazırda", "Əhvazda", "Öz-özümə gülürləm", "Sənsən", "Əzizim" (şeirlər) 80

-Esmira GÜNƏŞ - "Eşqimə qənim", "Qismət olaram", "Mənim nə işim var özgəsi ilə", "Möhtacam sənə",
"Şikayət", "Sevmə bele" (şeirlər) 84

-Solmaz ŞİRVANLI - "Vətən dilliyəm", "Bir Allahum, bir qələmim, bir də mən", "Dünyada", "Fərmanım ol",
"Beləcə sevək", "Yolunda qurbanam", "Şirvan elim, ay Şamaxı", "Azərbaycan əsgəri",
"Yaşayıram", "Doğma yurduma", "Sevgi şeiri yazmayacam", "Var mənim",
"Ey Vətən", "Sən qayıtmadın" (şeirlər) 89

-Əbülfəz ƏHMƏD - "Rübailər", "Nar", "Qoşma", "Daş", "İştaha", "Dünyada", "Qardaşlarım", "Varmı?",
"Kərəmə", "Sərbəstlər" (şeirlər) 101

-Zaur İLHAMOĞLU - "Olmayıaydı", "Gedəcəm dünyanın o bir başına", "Özünə dəyər ver", "Reallıq",
"Uzaqlıq, yaxınlıq", "Kitabları oxuduqca" (şeirlər) 104

-İltimas SƏMİMİ - "Acı sükütu", "Matəm libasında əngin üfüqlər", "Səni", "Bir ümidi yeri", "Ötüb keçdi",
"Torpaq kimidi", "Tanişdırkı?", "Xaturlaya bilmirik", "Həsrötinlə yaşadım", "Susurdum",
"Sualları hələ bitməmiş", "Darixirdi", "Darixma" (şeirlər) 112

-Xəyal ZEYNAL - "Gəl", "Çəkdir", "Gedir", "Ümidsizlik", "Ana", "Ağrı", "Ay ürək", "Reallıq",
"Böyüdüm" (şeirlər) 114

-Leylam LEYLAM - "Nə olacaqsə, olsun", "Olma", "Acıdıl sevgilim", "Dünya evinin şərbətini iç, zəhərini yox" (qəzəl),
"Eynim açılır yurdu firavan görəndə" (qəzəl), "Şirin Leyla", "Tənbəl Elman" (şeirlər) 117

3. Nəşr

-Xalıq AZADİ - "Məhəbbətin gözü kor deyil" (povest) 5

-Meyxoş ABDULLAH - "Çəki daşı" (hekayə) 23

-Camal ZEYNALOĞLU - "Vicdanın əsiri" (hekayə) 40

-Əli bəy AZƏRİ - "Halal ehsan" (hekayə) 70

-ATAQAM - "Oyconbi - qonağa vurulan gəlin" (hekayə) 93

-Həmzə Əvəzoğlu HƏQQANI - "Avarava - 2" (hekayə) 106